هەژار

بۆ کوردستان

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی
ئاراس

زنجیرەی رۆشنبیری

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین
سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب
* * *

کتێب: بۆ کوردستان
دیوانی: هەژار
سەرپەرشتیی چاپ: شوکور مستەفا و بەدران ئەحمەد
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد
بەرگ: محەمەد قادر
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٤٦
چاپی چوارەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە
هەولێر- ٢٠٠١
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی رۆشنبیری و هونەر
ژمارە (٧٨)ی ساڵی ٢٠٠٠ دراوەتێ
*

هەژار

وشەیەكی پێویست

ئەركی لە چاپدانەوەی «بۆ كوردستان»ی شاعیری گەورەی كورد «هەژاری موكریانی» ، لەلایەن سەرۆكی خۆشەویست كاك مەسعود بارزانی یەوە، بە ئێمە سپێردرا. ئەركی ئێمە لە سەرپەرشتیی چاپی ئەمجارەی دیوانەكەدا ئەوە بووە كە شیعرەكانمان هێناوەتەوە سەر ڕێنووسیی ئێستەی كوردی و هەڵەبژێریمان تێدا كردووە بەو هیوایەی بێ هەڵە و كەموكورتی دەربچێ. هەوڵیشمان داوە ئەگەر لەملا و لەولا شیعرێكمان دەست كەوێ بەگەڵ ئەم چاپەی بخەین، بەداخەوە جگە لە تاك و تەرایەكی پاشكۆی «مەم و زین» و «خەیام»ەكەی، شتێكی ترمان دەست نەكەوت. مامۆستا فەرهاد شاكەلی لە سوید كۆمەڵێك شیعری هەژاری لە نامیلكەیەكدا بەناوی «بەیادی تۆ دەژی دڵم» بڵاوكردووەتەوە كە لە سێ چاپەكەی پێشوودا نین، ئەوانیش ئەو شیعرانەن كە هەژار ساڵانە لە ساڵوەگەڕیماڵئاواییی نەمران «مەلا مستەفای بارزان و كاك ئیدریسی جوانەمەرگ»دا گوتوونی. زۆربەی شیعرەكانی بەشی چوارەمی ئەم كتێبە لەو نامیلكەیە وەرگیراون. نامیلكەكەی شاكەلی هەندێ هەڵەی چاپی تێ كەوتووە، هەوڵمان داوە لێرە بەپێی دەسەڵات ڕاستیان بكەینەوە.

سوپاسی بەڕێز سەرۆك مەسعود بارزانی دەكەین كە ئەركی سەرپەرشتیی ئەم چاپەی «بۆ كوردستان»ی پێ سپاردین و هیواداریـن ئەوەی كردوومانە مایەی ڕەزامەندیی بەڕێزیان بێت.

مام هەژار لە هەموو چاپەكانی پێشوودا نووسیویە: «سوپاس بۆ خودا كە دەست و زمانمی بۆ خزمەتی كوردی خستۆتە كار. سوپاس بۆ باوكی كورد و برای هەژاران (مەلا مستەفای بارزانی) كەوا دووجار ئەم دیوانەی بۆ چاپ كردم». ئێمەش هەموو هیوامان ئەوەیە كە گیانی باوكی كورد و برای هەژاران (مەلا مستەفای بارزان) و گیانی هەژار خۆیشی بەم كارە شاد بن و، كتێبخانەی كوردی بۆ یەكەم جار بەئازادییەوە باوەش بۆ «هەژار بۆ كوردستان» بكاتەوە.

شوكور مستەفا و بەدران ئەحمەد

٢٧ ئایار ٢٠٠٠

وەسیەتنامەی هەژار

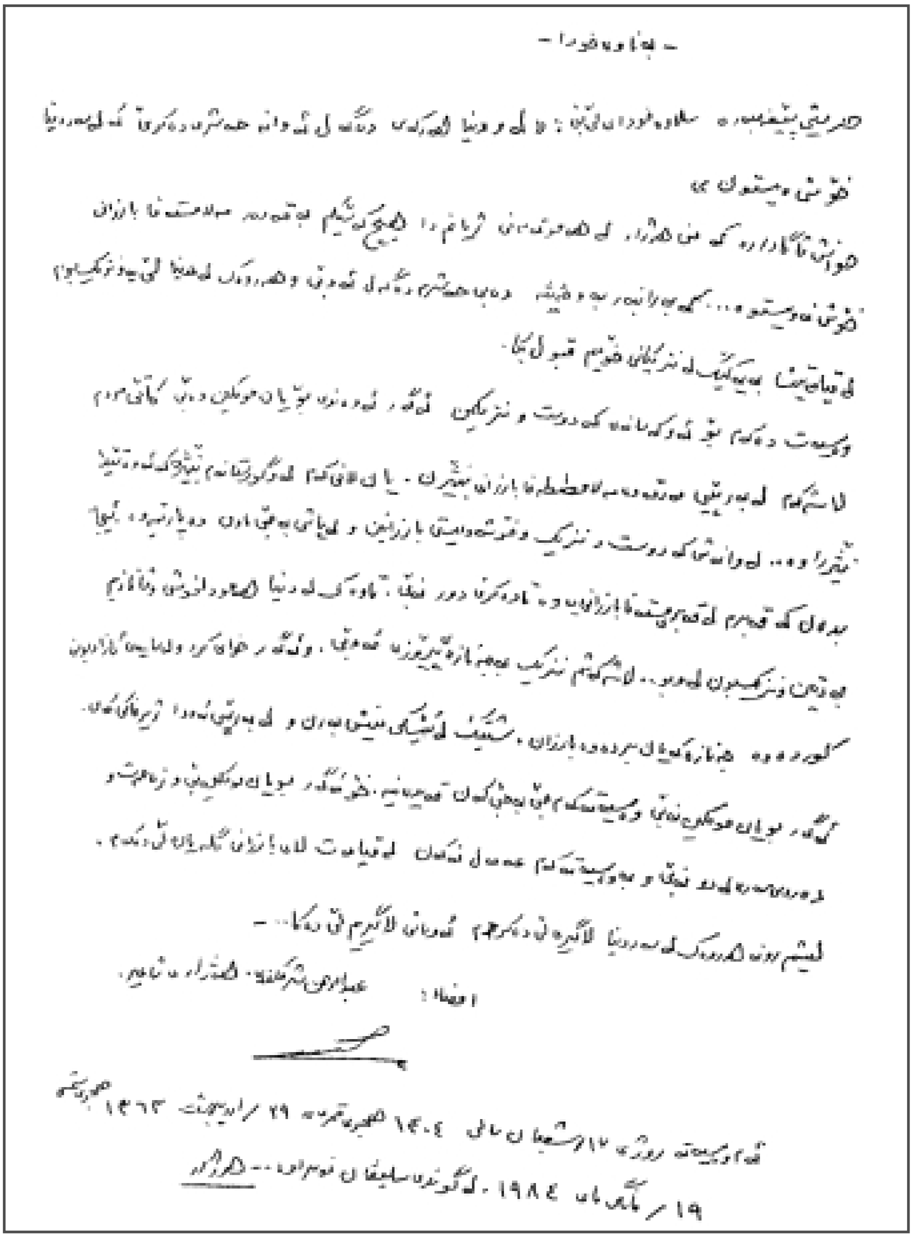

وەسیەتنامەی هەژار

بەناوی خودا

حەدیثی پێغەمبەرە سلاوی خودای لێ بێ: «لەو دنیا هەر کەس دەگەڵ ئەوانە حەشری دەکرێ کە لەسەر دنیا خۆشی ویستون»

خواش ئاگادارە کە منی هەژار لە هەموو تەمەنی ژیانمدا هیچ کەسێکم بە قەدەر مەلا مستەفا بارزانی خۆش نەویستوە... کە بەرانبەر بەو حەدیثە دەبێ حەشرم دەگەڵ ئەو بێ و هەروەک لە دنیا لێیەوە نزیک بووم لە قیامەتیش بە یەکێک لە نزیکانی خۆیم قبوڵ بکا.

وەسیەت دەکەم بۆ ئەو کەسانەی دۆست و نزیکمن ئەگەر ئەوەندەی بۆیان مومکین دەبێ کاتێ مردم لاشەکەم لەبەر پێی مەرقەدی مەلا مصطفا بارزانی بنێژن. یان لانی کەم لەو گۆڕستانەم بنێژن کە ئەوی تێدا نێژراوە... لەوانەش کە دۆست و نزیکی بارزانین و لەپاشی بەجێ ماون دەپارێمەوە، ئیجازە بدەن کە قەبرم لە قەبری مستەفا بارزانییەوە تا دەکرێ دوور نەبێ. تاوەک لە دنیا هەموو دڵخوشی و شانازیم بەدیتن و نزیکبوون لەو بوو.. لاشەکەشم نزیک بە جەنازەی پیرۆزی ئەوبێ و ئەگەر خوای کرد و لە سایەی ئازادبوونی کوردەوە جەنازەکەیان بردەوە بارزان، شتێک لە ئێسکی منیش بەرن و لەبەر پێی ئەودا ژێر خاکی کەن. ئەگەر بۆیان مومکین نەبێ وەسیەتەکەم جێبەجێ کەن قەیدی نییە، خۆ ئەگەر بۆیان مومکین بێو زەحمەتو دەردی سەری لەدوو نەبێ و بە وەسیەتەکەم عەمەل نەکەن لە قیامەت لای بارزانی گلەیان لێ دەکەم. لێشم روونە هەروەک لەسەر دنیا لاگیری لێ دەکردم ئەوساش لاگیریم لێ دەکا...

امضاء: عبدالرحمن شەرفکندی. هەژاری شاعیر.

ئەم وەسیەتە رۆژی ۱۷/ شعبان ساڵی ١٤٠٤ هجری قمری= ۳۹/ اردیبهیشت ۱۳٦۳ هجری شمسی ۱۹/ مانگی مای ١٩٨٤. لەگوندی سلیڤان نووسراوە... هەژار

پێشەکی چاپی سێهەمین

ئەم دیوانە جگە لە «ئاڵەکۆک» و «خەیام» و «مەم و زین» و ناوئاخنە بە بەندەکانی «شەرەفنامە» و «هۆزی گاوان»، دەکرێ بێژم زۆربەی زۆری ئەو هەڵبەستانەی تێدایە کە لە ساڵی ١٩٤٨ی میلادەوە گاگا بەهۆی ڕووداوێکی سەرنج ڕاکێش، یاخۆ هەروا بە ئارەزوو درەنگ یا زوو تاک و تەرا هۆنیومن و نووسیومنەوە.

بۆیەش وتم زۆربەی زۆر و ناڵێم هەمــوو، چونکە کــەرتێکم لێ ئاوەکی بوون و بۆم نەلواوە هەرچییــەک بە پەرژوبڵاوی لە ڕۆژنامــە و کــۆوارەکــانی بڵاودا بڵاو بوونەوە، هەمـوویان بەسـەر گرمـەوە. ئەنجـار بەهۆی کـۆسپ و گرێی ژینی دژوار و نالەبار جـاروبارە دەسـتـەوارێک کـراونە چاوگـەی ئاگر و بوونە مـشکی. چەند بڕێکیش بەر لرفـەی لافـاو کەوتوون و توون بەتوون چوون. پەڕ پەڕێکیش بە ونجڕ ونجڕ کراوی بەدەم ڕەشەبادا دراون و هیـچیـانم لە بیـر نەمـاون. کـۆمـایەکـیش هەروا مـاون و چاوەچاون بێنە بەرچاو تا هاوزمانانی کوردم چاوێکیان پێدا بخشێنن.

بوێژی ڕووت چکارەیە؟

وێژەناسان لایان وایە هەر بوێژێک لە هەر دەور و زەمانێکا هەر ڕێبازێکی گرتبێ یان بەبێ ڕێ ڕۆیشتبێ، بەهەر ئاوات و نیـازێک هەڵبەستی هۆنیبێتەوە ئەو بوێژە لە مـاوەی ژیانی خـۆیدا ڕمـووزنێکی درۆزن، یان خـوخـۆش و ڕاسـتگۆ بێ، سفت یان بێ تان و پۆ بێ، بەلەنگاز یان ساز و کۆک بێ، بوێر بێ یان ترسەنۆک بێ. بێ ئەوە خۆی ئاگا بکا بێ گومان هەڵبەستەکانی ئاوێنەیێکی ڕوونوێنی ڕووداانی ژین و کردەوەی ئاپۆرەی ڕۆژگـاری چەرخی خۆیەتی. بۆ بەڵگەی ڕوون باسی ئەبو نەواس دەکەن:

ئەو کابرایە لە سەتا هەشتای هەڵبەستی لەسەر مەستی و بادە و سادە و تۆڵازی و نێر و مـێبـازی و پەسنبـێـژی و فـڕهاوێژی دەبڕێتـەوە. بەو حـاڵەش ڕا تۆژەرەوانی وریا و زیت بەوردبینی و بەزانیـاری کـە لێـیان کـۆڵیـوەتەوە؟ وەک فـیلـمێکی ڕەنگین و پڕ وردەکـاری نووک و بە دیی داب و کـرداری دەرباری هاروون و ئەمین دەردەخـا. وێڕای ئەوەش ژینی ئەوسای دەوڵەمەند و دڵمەندانی حەشاماتی هاوژیانی و بیر و بڕوای موسوڵمانانی لێک جیای ئەو دەورە دەور ئەکاتەوە و بە ڕۆشنی شانی ئەدا.*

* ئەبو نوواس: ٧٥٧-٨١٤ ی میلاد، ناوی حەسەن کوڕی هانی، خەڵکی ئەهواز شاعیری دەرباری هاروون ئەلڕەشید و ئەمینی خەلیفە بووە. نوواس واتا: جۆڵاتەنەی جاڵجاڵۆکە.

بەسەرچڵی تۆزێک لە بەسەرهاتەکەم

با هیچ کارمان بەوە نەبێ کە من ئاخۆ چ ڕێبازێکم گرتووە و لە هۆنینەوەی هەڵبەستم نیاز و مەبەستم چ بووە؟ شایەرم یان لاپرەسەنم؟ خۆشم نازانم کامیانم. بەڵام ڕوون و ئاشکرایە سی و چەند ساڵی تەمەنم دەربەدەر و ماڵانگەڕ بووم. نزم و بەرز و پیس و پاک و بەد و چاکی زۆرم دیوە. بە دەردی کوردە گوتەنی: دنیام قونە کەو کردووە. بۆ نانەوشکی ڕۆژانە و بۆ جێ خەوێکی شەوانە لە شاگرد مەیخانەچیەتییەوە بگرە تا عەنبالی و قورەکاری و گەسک لێدانی ماڵان و کاشی ماڵی و ئامان شوشتن و زبیڵ ڕشتنم کردووە. ئەوەی بەسەر من هاتووە بەدەردی حاجیەکە گوتی: بەسەر حەسەن و حوسێن هاتبا سەکەت دەبوون. بە قەتاری دەرەجە سێ، ئۆتۆبۆسی دەرەجە دوو، کەڵەکی فوو. بە سەفەر چووم. لە ناو جەرگەی هەژاراندا لە نەداریدا یەکەم بووم و دەگەڵ هەژاراندا ژیاوم. زۆر بە پاو گاگاش بە سواری زۆر باژێڕ و گوند و گۆڕ و شیو و بەربنار و شاخ و دۆڵ و دەشتی بێروونو وشکارۆ و چۆڵ و هۆڵ و پان گەڕاوم. شەوگار لە هەرزانترین خان یان لەسەر بانی مزگەوتان، جارجار لەسەر ڕەڵمی گەرم لە سارایە، زۆرجار لەو کەژ و چیایە لە ئەشکەوتان، لەسەر بەردان لەبەر باران و لەنگێزە ستارم گرتووە و خەوتووم. بەرگ شڕی و بێ شمەکی و کەوش چەکی و چڵک و چەپەڵی و گەماریی بێ ئەسپۆنی و ئەسپێونی هۆگریان پێوە گرتووم و چاومیان بەخۆ ڕاهێناوە. گوێچکەم بە جوێن و پلاری خاوەن کاری نالەبار و ڕژد و خوێڕیلە خاراوە.

واتا دەردی هەژارانم نە بەدەم، بە دڵ چێشتووە. مەسەل دەڵێ: سەد بژیشک بە ئەندازەی دەردەدارێک نازانێ نەخۆشی چییە؟ ویستوومە ڕۆژگارێک دابێ هەژار لە بێگار ڕزگاربێ و بەگیاندارێکی بەئابڕوو حەساو بکرێ و هەر بەسەری زیندوو نەمرێ. بۆ پێکهاتی ئەم ئاواتەش شنگڵێکی پێداویست بۆ لە خۆ بدرێ و کارێک بکرێ هەژار بە بێچارە خۆران نەخورێ. پێشینانمان گوتوویانە: مناڵی مناڵ ئاساییش تا نەگری شیری نادەنێ. ماف کە نەسێنرێ نادرێ.

سەرباری دەردی هەژاری و لەش بەباریش گەلێک ساڵان بەرخ ئاسایی لە گورگی ورگن ترساوم، پۆلیس و مووچەخۆرانی دەوڵەتانی داگیرکەری وڵاتەکەم هێرشیان بەتاو بۆ هێناوم، ناچاربووم بە زگی برسی خۆ لە قوژبنان قایم کەم نەمدۆزنەوە. دایم لەجێ گۆڕکێدا بووم نەک لە شوێنێک پێم بزانن و بم قۆزنەوە.

له ئێران ڕام کرد بۆ عێراق، له عێراق پۆلیس ڕاوی نام بۆ سووریا، له سووریا بوومه قاچاغ و لەوێش دەبوو لە شوێنەونکە قۆچاغ بم. «ئۆباڵ بەستۆم ناهەقیش نەبوو بمگرن» چونکە منی نیومن و نیونیومنیش نا، بێ کەس و بێ دەر و بێ کار وەک جەنابی مەلا فەرمووی بەزگێک تێر لە دووزگان برسی، هێشتانێ عارم نەنابوو، بەخێر سیاسەتم دەکرد، واتا لەسوور دۆڕاندبووم لەکایەم تێ هەڵدێناوە. وەک دەڵێن «کوێر هەتا دەمرێ هەر بەئاواتی چاوانە». بۆ ئازادی تێ دەکۆشام، لە هاواڵی ڕێ دەگەڕام، بە شکو ڕۆژێک لە سایەی هاوکاریی واندا ئەو ڕۆژانە ببینمەوە کە کوردستانی دڵبەرم ماوەی ساڵێک تیا ژیاوە و ئاڵای خۆی لەسەر شەکاوە.

هەر کۆمەڵێک بەدەم یان بەجیرەی قەڵەم بیگوتایە بیری ئازادیم لەلایە، دەچوومە لای. دەگەڵ سووره خۆماڵییەکان بوومە ئاشنا، هێندیان قسەی خۆش بۆ کردم، هێندیان بە دەم دڵخۆش کردم کە لام وابوو هەر کەسێ سمێڵی سووربێ هەمزاغایە. سوور لە پیلی کورد دەنەون و بەرەو بەهەشتی ڕادەدەن. تا سەرەنجام بۆم دەرکەوت ئەو بابە ڕاستەش زڕخاڵە و فەرمووەدەیان کرچ و کاڵە و تۆپی پتە و ناو بەتاڵە. ئەوانەی هەوسارم دەگرن بەرەو کەندەڵانم دەبەن، چیم هەیە لەویشم دەکەن، عارەبە ڕەشکەی خۆسوورکەر بۆ عەرەبایەتی کردن دەستی نازیی ئاڵمان خوازی بە بزمار لە تەختە دابوو. تەنانەت سووره کوردەکەش کە بۆیان فریو درابوو بە شانازی خۆی بە تازی حەساو دەکرد، بۆ ڕەگەز پەرستی عارەب ببووە نۆکەری بێ مز و کوردایەتیی بە لاوە گوناح و سووچ بوو. بە زمانی خۆی کە کوردی بوو نەیدەدواندم، لە عارەبیش کۆڵەواربوو. سەیری خۆشیش لەمەدایە لەوەتا لە وڵاتی عارەب کمۆنیستی پەیدابووە؟ هەتا ئێستاش لە میسر و سووریە و عێراق - مەگین چلۆنکایی بووبێت - ئەگینا کەوچک بە دەستی حیزبەکانی بە گفتی خۆیان «کمۆنیست»، سەرلەبەریان بەچکە کورد بوون. هەمووش تێکڕا مامۆستا «خالید بەگداش»یان بە مامۆستای هەرە باشیان پێ ناساندوین. بەگداشی کورد و مامۆستاش ناوی کوردی بیستبایە وەک دڕکی وەبن کلکی دەن جووتەی داوێشت. سوور مانای ئەوە بوو وابێ، کوردەکەش بکاتە عارەو. تازە لەو ڕەنگەی گرتوویە نابێ هەرگیز کاڵ بێتەوە، جا مەگین تاکتیک تێکی دا.

پیاو با قسێکیش بۆ دز بکا، ماڵم هەقە جار جارە ڕەنگیان دەگۆڕا. ئەویش کەنگێ؟ مەسەل دەڵێ «بۆز بە لەڕی». هەرکاتێ تێیان دەگیرا و لە لایەن دەوڵەت ڕاوەکران یاخۆ لە هەتیتە دەدران. بۆ تەفرەدانی ئەوانەی کورد و کوردستان پەرستن تا پەنایەکیان

دەسکەوێ و لە ناو کورد بپارێزرێن و سەر لەنوێ ببووژێنەوە. بە زەرتک خۆیان ڕەنگ دەکرد و وەکو ژێ کافەکەی خۆمان کوردستانی یەکپارچە و مەزنیان دەویست. بەڵام هەر ترسیان دەڕەوی، بار دەگۆڕا. وەک فتیلەی ناو تەویلە دوای وەی کاریان پێ نەدەمایەن پفێکیان لێ دەکردین و لە دەلاقەیان دادەناین. عەلاقەیان دەگەڵ کوردپەروەران دەبڕی و هەرکەس کوردبا و بیگوتایە من عەرەب نیم دەمیان دەشکاند.

ئەوجار پارتی

دەگەڵ پارتی «هەمزە» و «برایم ئەحمەد»دا- واتا خەزوور و مامۆستای ئەم مامجەلالەی ئێستامان، کە دەیانگوت ئێمە بۆ کورد خەبات ئەکەین. هەر لە ئێرانەوە دەرچووم ڕاستەوخۆ چوومە لایان و لە ژێر سێبەری ئاڵایان وەک سۆفیلکێکی ساویلکە لە لاشیپانەی دەرگایان دەستەونەزەریان دەویستام و فەرمانیانم بەپێی توانا بە گیان و دڵ پێک دەهێنا. لە پاش چەند ساڵ، دوای هەزار ئەزموونی سوێروتاڵ تازە بەخێر تێ گەیشتم وەک لە بەیتێکا گوتوومە «پووچ هاتووم بە شوێن کڵاوی قووچا». پارتەکەی جێ هومێدیشم خۆی بە هیچ کارە دەزانی و ببووە کلکی ئەو تاخمە سوورە زرتانەی تانەی چاوی کوردخوازان بوون، کامەی لە پارتییە کوردەکەی لەچاو مەمانان چازان بوون خۆیان ناونا ئاوی ئاوی کەروێشکەکە و دەشیان گوت ئێمە خەست تر و بۆ برایەتیی گەلانی کورد چەوسێنەوە بەکارتر و بەهەست ترین، بەڵام هەرچەند کلکەسووتە و ماستاویان کرد بەهیچ ئاوا کوردایەتی و کمۆنیستیی ئەو سەردەمە پێکەوە پیلۆز و جوت باقیە نەکرا و هەرچی وتیان گەمەی پێ کرا و وەک کوردە لە هەردووک جێژنان بووین. ئیتر منی هەژاری دەربەدەر و زویر وەک گای ئاوکێشی کۆڵ و بیر لە جەغزێکی بێ جەمسەردا دەخولامەوە. هەڵە، یان ڕاست، وازم زۆر لە کوردایەتی بوو. دەهۆڵی کوردایەتییەکەش داخەکەم دەنگی نەدەدا، نمی ئەنتەرناسیۆنالیستی کێشابوو. یان بەقەولی کاک زەبیحی: کۆزمۆپۆلیتیی تێی ڕیابوو.

لەبەر ئەم دەپاڕامەوە، لەلای ئەو دەڵاڵەوە پیاوی چابن وەرن کوردبێن. ئەگەر هەر کمۆنیستیش بن بڵێن کمۆنیستی کوردین و دەمانەوێ بەو ڕێگەدا کوردستانمان ئازاد بکەین. ناڵێم دۆستی و ئاشنایەتیی گەلانی دراوسێ مەکەن. دەڵێم ئێوە نانی خۆتان لە سەر سفرەی تورک و تاجیک و عارەبان دەرخواردی میوانان مەدەن. با بزانن خانەخوێ کورد بوو. بەلانی کەم مرۆ دۆست بن. سوور دەزانن هەر کوردە لەڕووی دنیادا نە ناو نە

ناسیاوی هەیە. لە زۆر شوێنان کۆمەڵی بەزەی جانەوەر هەیە هیچ نەبێ ئێوەش کۆمەڵێک بۆ ئاگا لەو جانەوەرەی کە ناونراوە گەلی کورد پێک بهێنن. چ دەقەومێ؟ زوو پەرسڤیان دەدامەوە تورک و تاجیک و عارەبیش بە بیست و چەند دەوڵەتەوە هەموو برا گەورەمانن. تا برای زل ژن نەهێنێ برا چووکە هەقی نییە متەق بکا.

ئێمەی بە خۆمان دەڵێین کورد لەبەر هەر حوکمێکدا دەژین لەسەرمانە قڕوقپ بین، نەڵێین کوردین. ئەگەر پێیان فەرمووین چەرموین، ئێمە ئێژین «بەفری کەژین» ئەگەر گوتیان تاڵە جوانە دەبێ بێژین «کلۆی ڕەژین». دەبێ هەریەکەی لەلایەک بلێین. ئارین، بەچکەی قەحتان و نزارین، تورکی کێوین. بەزمانی ئەوان داخێوین. خۆمانیان بۆ بەکوشت ئەدەین. تا هەموو ولاتەکانیان بەرەبەرە وەک خوێنی پژاومان سوور دەبێ و وەک شیلان و دەنکە مەرجانی ناو بەرمووور دیمەنیان دێتە بەرچاومان، هەرگا ئەوان سوور هەڵگەڕان خۆیان فەرمانمان پێ دەدەن بێژین کوردین «کەرە مەمرە بەهار دێ» عاسمان دوور و زەوی سەخت ئەمن چ بکەم؟ پیاوی دلدار لە ڕێگەی گەیشتن بە یار هەر کارێکی لا ڕەوایە. چاری ناچار بۆ ئەوە هەلم دەسکەوێ و دادی کوردان بەگوێی ئازادانی دنیا دادەم، بەهەزار تەڵەکە و کەڵەک دەگەڵ تازەڕەنگ ئالێکی دەڵەمەی هێشتا کورد و کاڵ خۆم ڕێک خست و هەرچۆنێک بوو خۆم گەیاندە جەژنی لاوان لە بوخارێست، دەردی کوردم بۆ ئازادیخوازانی جیهان شی کردەوە، کیژە تورکێک دەسکێ گوڵی پێشکەش کردم و زۆر عوزرخوازی لێ کردم کە کورد لە ولاتەکەی ئەودا بەرستەمە. نوێنەرانی گەلانی دیش هەر کەسە بە نۆرەی خۆیان دڵسۆزیی خۆیان دەربڕی. برا کوردە سوورەکانی هاوڕێم نەبێ کە لەسەر ئەم کوردایەتییە کارێکیان بەسەر هێناوم «عارەب بەسەر گامێشی خۆی نەهێناوە».

جارێکی تر بۆ بەشداری لە فێستیوالی مۆسکۆدا کە برا سوورەکانی عێراق گوتبوویان قەی ناکا بچن؟ خۆم تەیار کرد. برا کوردە سوورەکانی سوورییایی کە دەیانزانی هەر کوردم. کارێکی وایان پێ کردم «با بە دەواری شڕی ناکا»، من و دوو هەواڵەکەمیان کە یەکیان کاک زەبیحی بوو ناونا «خوێنتاڵ و ئیمپریال»، پێت وانەبێ منیش دەستم دادەنەواند. مستی وام تێ دەسرەواندن گورچووبڕبێ و حاڵیان شڕ بێ، دە جار ناویان نام جاسووس و سەدجار پەشیمان بوونەوە و دەستەوداوێن دەبوونەوە هاوکارییان دەگەڵدا بکەم یا کەمتر ئازاریان بدەم. جا ئەگەر لەسەر کوردێنی لۆمەی سوورە زرتەم دەکرد؟ مامۆستاکانی پارتیمان لە بنەوە کەیفیان پێ دەهات. بەڵام لە ترسی مەلعوون بوون نەیان دەوێرا دەری خەن. ئەو ژیانەی کە من لەو ماوەدا ڕام بوارد ئەگەر بە درێژی باس بکرێ مەسنەوییەکی

حەفتا هەزار مەنیی دەوێ! سوور ئەو سوورەن کە لە کوردایەتی تووڕەن. پارتی کوردیش بێ دەسەڵات و بێ بڕشت هەموو ئاواتی ئەوەیە بەلانی کەم بە ئاڵی و کاڵی حەساو کەن. بەڵام لێیان قبووڵ ناکەن، ئێژی سوورم، دەڵێن شینی! دەڵێی واکم، دەڵێن هینی و نامانەوێی. دەوڵەتیش دژی هەردووک لا.

منیش جارێک بە سووری تۆخ، هەلێک بە شینی چویتی، چەلێک بەناوی ئێرانی سنوور پەڕێنی غەوارەی بەدکار دادەنێن و بە چراوە لە دووم دەگەڕێن کە بمگرن. ببوومە مەتەڵی ئەسپێ «ئەولام تات و ئەمەلام تات وەی بابە جیقم دەرهات». قاسم کوودەتایەکەی کرد، مەلا مستەفا بارزانی پاش چەند ساڵ ژیانی تاڵ کە لەسەر کوردایەتییەکەی بە بۆمبارانی دەوڵەتی هەرەزلی ئەو سەردەمە لەخاکی خۆی دەرکرابوو، لە مهاباد یاریدەی کۆمەڵەی کورد و کۆماری کوردانی دابوو، لەپاش تێکچوونی کۆمەڵەش، دەستی بۆ دوژمن نەدابوو، چووبووە ڕووسیەی شورەوی و بە پەناهەندەیی ژیابوو، گەڕایەوە بۆ بەغدایە. بە هاتنەوەی پارتیی ژاکاو، بووژایەوە، کوردایەتیی زۆر بە هێز هاتەکایەوە و ناوی کورد و کوردپەرستان لە دنیا دەنگی دایەوە. لەمن هەر مەپرسە چۆن بووم! چەند بەو موژدە گەشامەوە. کۆنە ئاشنای چوارده ساڵ لەمەوبەرم بوو، ئەوساش هەر تاجی سەرم بوو، هەر کە دیتمی و دواندمی، زانیم ئەوەی لە دووی وێڵم دۆزیمەوە، ئاواتی کوردستانە و بەس. هیوای منی هەژارۆکە و ئەو مەردە ئازا و بەکارەی لەخوا نەبێ ترسی لە هیچ کەسێک نییە، تەواو یەکتر دەگرنەوە. خۆم بە سۆفیلکێک دەشبهاند کە نزیک بەناهومێدبوون خوا پیرێکی زۆر پیرۆزی بۆ گەیاندم. زۆر بە بەختی خۆم دەنازم کە لە پەنای خۆی پەنای دام، لە سای ئەودا بەرگی لالایی و مەرایی ساڵەهای ساڵم سووتاند و هەودای ترسانم پساند و دەروازەی خەمم داخرا و گرێی دەمم کرایەوە. لەوساوە لەبەرپێی ئەودا، کە تادەمرم تۆزی بەرپێی بە پیرۆزترین شت دەزانم، تا لێک دیدار ئاخرەت بووین بە ئازادی چیم بەدڵدا دەهات دەمگوت، هەر تەنگانەشم بۆ دەهات دەیپاراستم.

بارزانی نەک تەنیا بۆ من بۆ هەموو نووسەران چابوو. بۆ بێکەس وەختی خۆی کەس بوو. بۆ قانیع و مام هێمن و جگەرخوون و گش نووسەر و شاعیرانی بێ بەش و ناکام برابوو. ئەگەر کەسانێک وا بزانن کە من بۆرە خزمەتێکم بە زمانی کوردی کردووە، با مەمنوونی بارزانی بن، چونکە ئەگەر ئەو نەبوایە کەس پەڕێکی چاپکراوی لە نووسراوی من نەدەدی. باسی پیاوەتی و ئازایی و کوردایەتی و مەردایەتیی مەلا مستەفا بارزانی زۆر کتێبی گەورەی دەوێن تا دەناسرێ، کە لێشم ڕوونە دەنووسرێن. بەڵام هەرشت

بەوەختی خۆی. من دەزانم تاریخ داوەرێکی چاکە، هەڵە ناکا و پەلەش ناکا. بە ڕۆژی خۆی پاک و پیس لێک هەڵداوێرێ. لە زۆر زەردە قۆڕەی ئەمڕۆ کە هەردەم ڕەنگێ دەگۆڕن خۆ دەبوێرێ و بەناوی ئەو کوردە مەردە سەر ڕووپەڕی ڕێزە ناوی هەموو کوردی شۆڕشگێڕ و پیاوی ئازادیخوا و ئازا و کوردستان پەرستی کۆن و تازە دەڕەنگێنێ. ئەوی کە دەڵێن «بارزانی مرد و نەما» زۆر نەزانن، بارزانی هەرگیز نامرێ و نەش مردووە. گەلێکیش لەو دەم هەڵانەی دەڵێن زیندووین، لای من بە مردوو حەساون. دەریا دوڕ دەشارێتەوە و ئاومالک و کەف وەسەر دەخا. با چاوەنۆڕی تاریخ بین، دوا ڕۆژ هەموو شت دەردەخا.

جا ئەی خوێنەری بەڕێز و خۆشەویستی هاوزمانم. ئەوا چاپی سێیەمینی دیوانەکەت پێشکەش دەکەم. تکایە تا سەرلەبەری نەخوێنیەوە. نە جوێن بدە، نە باسم بە چاکە بکە، بە پەلەشی مەخوێنەوە، لێی ڕامێنە، وردی کەوە. بەرانبەر بە ڕۆژ و کاتی نووسراوەکەی پێ نووسراوە و بۆی نووسراوە بیر بکەوە. با تێم بگەی کە من چیم و چم ویستوە. ژیانم چلۆن تێ پەڕیوە و چهام دیوە. ئەگەر بە کەیفێشت نەبێ هیچ نەبێ ئەوە فێر دەبی کە وەکو من هەڵە نەبی و لە هەزار جێ دەستت بەزاخاودا نەچێ. لەوانەشە کەسانێک کە سەرزارەکی دەیاناسی و بە پیاگی خاسیان دەزانی بیان ناسی چین و چیان دەوێ. یان کەسانێک کە فێڵبازان بە شات و شووت بە دزێویان نیشانداوی لە خوێندنەوەی ئەم دیوانە تێ بگەی کە فریودراوی و لە هەڵە پاشگەز ببیەوە.

بەسەرهات و تەجرەبەی سی و دووساڵی ڕابردووی ئاوارەیی منی هەژار بەهێواشی شی بکەوە و گەوەکانی تێک خەرەوە و بیدە بەر بیری رووناکت. ئەوسا ئەگەر هیچی وات وەبەر چاوکەوت کەموسکێک کەڵکێکی هەبێ ڕەحمەتێکم بۆ بنێرە. خۆ ئەگەر چی باشت نەدی و ڕێگەکەمت بەشاش زانی ئەوسا گەردنت ئازابێ، جوێنێک بدە و بەدەردی کوردە گوتەنی «تفی خۆت باوێژەو برۆ».لە کۆتاییدا دەمەوێ کورت و کرمانجی پێت بڵێم «کوردم و بەس». هەرکەس کوردپەرستی ڕاست بێ سڵاوەتم لە دیداری. ئەمڕۆ ئەوپەڕی ئاواتم ڕزگاربوونی کوردستانە لە بێگانە. بە فەرمایشی مام هێمن «وەتەن خەرابە چ دەربەستی بیرلەن و پەکەنم». سا ئەوە تۆ و ئەوە دیوانی «دێوانەی کوردستان».

هەژار

١٣٥٨ /١٠ /٥

پێشەکییەک بۆ چاپی دووهەم

لەسەر تۆم دوژمنە دنیا - قضیة مانع الجمع -ە
کە تەرکی تۆ نەکەم تەرکی هەموو دنیا نەکەم چبکەم؟
مەحوی

ساڵی١٩٦٦ «هەژار بۆ کوردستانم» خستە بەردەستی خوێندەوارانەوە و هەستم بۆ ڕاگرت و گوێ قولاغی دەنگ دانەوەی بووم، ئەوی ڕاست بێ خوێندەوارانی هاوزەمانم بوونە چەند بەشێک و ئێستاش هەروا لکیان لێ دەبێتەوە، ئەوانەی ڕکیان لە شیوعی و دەستە چەپیەکان دەبێتەوە گوتیان «هەژار شیوعییەکی پیسە و بۆ ئەوە نابێ دیوانەکەی بخوێنرێتەوە!».

ئەوانەش کە وشکە شیوعی کوردن و هەموو دنیایان لە بیرە کورد و کوردستان نەبێ. گوتیان«هەژار فاشیست و ڕەگەزاوی و کۆنە پەرستە و لە ئەنترناسیۆناڵ و دەیالەکتیک نازانێ و فڕی بەسەر تەقەددومیەتەوە نییە».

مامۆستا جاشکەکانی ٦٦ وەک مامۆستا برایم ئەحمەد و مامۆستا جەلال تاڵەبانی و گەجەر گوجەری دەور و بەریان کە خۆیان هاویشتۆتە کۆشی بێگانان و کوردە ناموسی خۆیان بە پارە و پوول بە دوژمنانی کورد و کوردستان فرۆشتووە، نووکی قەڵەمی منیان وەک نەقیزە تێڕاچوو، جووتەیان لە ئاسمان دا. چاویان قووچاند و دەمیان کردەوە، دوژمنی ڕای ئیمانت بێ ئەو جوێنی ئەوان دایان و ئێستاش هەروا دەیدەن، ژنە قەرەج خۆزگەیان پێ دەخوازێ، دوای ئەوە کە سەرزارەکی تێریان جوێنی بازاڕی و بێشەرمانە دا، لەسەر ڕووپەری ڕۆژنامە عەرەبییەکەیان (نەوەر) و لە کۆواری (ڕزگاری لە ناموس)یاندا نووسیان کە «هەژار شایەری دەرباری بارزانی ـ یە و کێ نانی بداتێ بەو هەڵدەڵێ و بێگانەیەکی خوێنتاڵە و دژی تورک و فارس و عەرەبی برامانە و خزمەتکاری ترێستات و کۆمپەرادۆرانە» خوای تۆ ئەیزانێ ئێستاش نازانم ترێستات و کۆمپەرادۆر بەچی دەڵێن!

جاشەکانی ڕەمەکی و عەشیرەتی بەبێ ئەوە تێ بگەن چم گوتووە بەشوێن دیوانەکەدا ئەگەڕان و بەلایانەوە شتێکی سەیر و خۆش بوو. تەنانەت هێندێک لەو هەڵبەستانەی دژی ئەوانم گوتبوو کردبوویانە گۆرانی و گەڕی ڕەشبەڵەکیان پێ دەگێڕا.

هێندێکی ڕەشخوێن و هەڵەش کە بە پەلە چاوێکیان پێدا خشاندبوو، تاقەتی

سەرنجدان و لێکۆڵینەوەیان نەبوو. گوتیان «هەژار هەردەمە لەسەر بارێکە و کەس نازانێ بڕوای بەچییە!».

بەڵام ئەو کوردانەی کە بەتێکڕایی پەسەندیان کرد و لایان وابوو ئەرکی خۆم وەک پێشمەرگەیەک بەرانبەر بەگەل و نیشتمانەکەم پێک هێناوە، زۆر لەو ڕەخنە گرانە زۆرتربوون و زۆر بە دڵگەرمی پێشوازییان لێ کرد. تەنانەت لە هێندێک مەڵبەندەکانی کوردستاندا وای برەو پەیدا کرد کە لە بازاڕی ڕەشدا نرخی تا بایی دە دیناری عێراقی هەڵچوو. زۆریش نامەی ئافەرین و پەسەندم لە هەموو لایەکەوە بۆ هات و دڵخۆشیان کردم و جێ برینی دەم پیسانیان بۆ برژاندمەوە. جا لێرەدا من لام وایە ئەوی هەقی بووبێ تووڕەبێ هەر مامۆستا جاشکەکانن، چونکە ئەوان دەیانەوێ پارەی خەیانەتی هەرە گەورەیان بەبێ دەنگی بدەن بە شەراب و گۆشت و کەس لێیان لەهەرانەدا. دەشزانن خوێندەوارانی دیوانی من لە کوردستاندا چەندن و کێن! ئەوی من لەسەری بنووسم زۆر گرانی بۆ تەواو دەبێ.

ئەو برا کوردانەی گوتیان هەژار شیوعییە و ئەوانەی فەرموویان کۆنەپەرستە و ئەودەستەی لایان وابوو لەسەر هیچ باران نیم – گەردنیان خۆش و ئازابێ – بەو مەرجەی لەبەریان گران نەیە و ئەمجارەش بڕواننە نووسراوەکانم و هەر لە ڕووپەڕی هەوەڵی پێشەکییەکەیڕا تا دوا دێڕی دوامین پەڕی بە لەسەرخۆیی و سەرنجدانەوە سەرلەبەر بخوێننەوە. ئەوسا بۆیان ڕوون دەبێتەوە کە من کوردم و بەس. کوردستان لای من لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە و ڕووگەی هەرە پیرۆزمە و هەرگیز ڕووم لەم ڕووگەیەم وەرنەگێڕاوە و لە پەرستنی پاشگەز نەبووم و ناشبم:

عاشقی کوردستانم، گێلمە گێلمەی نازانم
نەفارسم و نەعەرەو، تێ ناگەم ئیمشی و برەو

ئەگەر بە ستالینم هەڵدەگوت، لام وابوو کوردستان ئازاد دەکا. ئەگەر بەگژ هێندێک شیوعی عێراقی و سووریدا دەچووم پێم وابوو زیانیان بۆ کورد و کوردستان هەیە. هەرکەس دۆستی کوردستان بێ و بۆ کورد بەهرەی هەبێ، من کۆیلەی ئاڵقە لەگوێی دەبم و پێی هەڵدەڵێم و لەبەری دەپاڕێمەوە و هەر کەس و هەر گەلێک دژی ئازادی کوردبێ و کوردستان داگیر بکات یان یاریدەی داگیرکەرانی کوردستان بدا، ئەگەر هەزار جار سوور و زەرد و بۆربێ و هەزار کۆمپەرادۆر و مۆمپەرادۆر بێ بەپێی توانا بەگژیدا دەچم و لەسەر

تەناف هەڵی دەخــەم و ئەگــەر دەســتم بیگاتێ دوودانە شــەقی تەڕیشی ڕێ دەخــەم. هەرکەسیش لەسەر ئەو بیروباوەڕەم لێم تووڕە دەبێ و جوێنم پێ ئەدا کەیفی خۆیەتی. بەڵام دەبێ ئەوەندە بزانن کە لەسەر کورد و کوردستـان جوێنیـشم پێ بدرێ و خوێنیـشم بڕژێ هەر بە خەڵاتی دەزانم، وەک لە گۆرانیدا دەڵێن:

دەگــەڵ تۆمــە چاوی چاوم
لەســـەر تۆ زۆریان لێ داوم
وەمــزانی خــەڵات کــراوم

خوێندەواری بەڕێز:

وەک زانیت لە چاپی هەوەڵی ئەم دیوانەدا زۆربەی ئەو شیعرانەم چاپ کرد کە لەنێوان ٩٤٨ و ٩٦٦دا نووسیبوومن. وا لە چاپی دووهەمدا ئەوانەشم خستە سەر، کە لە نێوان ٦٦و ٦٩شدا نووسیومن و هەروەها هێندێک لە کۆنە شیعرەکانیشم کە نەمدەویست ون بن لەم چاپی دووهەمەدا جێم بۆ کردوونەوە. بەهومێدم لە دەرفەتێکی تریشا ئەوانەی کە لەمە بەولاوە دەیان نووسم پێشکەشتی بکەم. بابزانین مەرگ ماوەمان پێ ئەدا یان هەر لە ئێستاوە لێک دیدار ئاخرەت دەبین! خوا ئەیزانێ!

هەژار
٢٩/ ١٢/ ١٩٦٩
بێ خۆڵان - چۆمان - باڵەکایەتی

***

پێشەکییەک بۆ چاپی یەکەم

خوێندەواری زیرەک، لام وایە بیستووتە کە لە «قەیسی عامیری»یان پرسیوە: تۆ پێت وایە گەورەییی موسوڵمانان ئەبێ بۆ ئیمام عەلی بێ یان بدرێ بە معاویە؟ گوتی ئەگەر ڕاستتان دەوێ بەشی لەیلای منە و کەسی تر مافی بەسەریەوە نییە! واتا ئەویندار ی ڕاست جگە لە دلبەر و گراوی خۆی کەسی لەبیر نامێنێ و هەزار گۆرانی و ئاهەنگی جۆر بە جۆری وەپێش کەون ئەو هەر بە یارەکەی خۆی هەڵدەڵێ.

من دڵداری کوردستانم و لەوەتا بیر ئەکەمەوە بە تین و تاوی ئەو ئەوینەوە ئەسووتێم. باوکم مەلا بوو، فێری کردبووم، ئەگەر نیازێکم هەبێ لەخوا بپاڕێمەوە بۆم پێک دێنێ. زۆر جاران زۆر بە هەژاری دەستم بەرەو عاسمان بەرز ئەکردەوە و ئەمگوت "خوایە پاتشایەکی چکۆلووکانەی جوانکیلەی کوردم بدەیە. زۆرم خۆش دەوێ!" ئەبێ چەند مناڵ بووبم کە پێم وابووە پاتشای کوردیش وەک لەیستۆک مناڵ ژێر ئەکاتەوە!

ئەم خۆشەویستییەت لە دڵی پڕ پەژارەما
تێکەڵ بەشیر مژیم و لەدووی گیان ئەچێتە دەر

ئەم دڵدارییەم کە وا بە کاڵ و کرچی هاتە ڕوو. پێ بەپێ هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵما گەورە بووە و تا پتر چاوم کراوەتەوە و دڵم بەهێزتر لێی داوە. بەو پێیەش ئەوینی نیشتمان و ئاواتی ئازادیم پتەوتر بە تەوژم و پان و پۆڕ و بەهێز و گوڕتر بووە. ئێستاش کەوا پیر بووم زۆرتر بەو گڕی ئەوینەوە ئەسووتێم و کە ئەڵێن «پیرەدار باشتر گڕ ئەگرێ»، لەمن ڕووی داوە.

هەموو ئاواتم لە دنیادا ئەمەیە " گەلی کوردیش وەک هەموو گەلانی خوداپێداوی سەرزەوی لە ژێر چنگی داگیرکەران و چەوسێنەران ڕزگاربێ و کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆ پێک بێت، ئاڵای کوردستانی ئازاد و بەهێز لەسەر هەموو مەڵبەندەکانی کوردستان بلەرێتەوە، تا بستێک لە خاکی کوردستان لەژێر دەستی بێگانەدا مابێ و تا کوردێکی هەژار بەرهەمی ڕەنجی شان و نرخی خوەدانی ناوچەوانی بچێتە ناو گیرفانی داگیرکەرانی بێگانە و چەوسێنەر و دەستبڕانی ناوخۆ، من بە ئاوات نەگەیشتووم!"

زۆر کەس زۆر جار گاڵتەم پێ ئەکەن و ئەڵێن "ئەوەی تۆ لە دووی وێڵی زۆر دوورەدەست و حەستەمە و هەرگیز دەست نادا!" بەڵێ ڕەنگە زۆر چەتوون و گران بێت و لەوانەیە بمرم و نەیبینم، بەڵام نابێ دڵداری ڕاست لەڕێگەی نیازا بیر لەتاریکیی شەو و

کەند و کلۆی ڕێگە و دەست لێوەشاندنی جنۆکە و دێوەزمە بکاتەوە. هەر هێندەی لەسەرە هەتا ماوە بەپێی توانا بۆی ماندووبێ و لێی ماندوو نەبێ، ئەوسا ئەگەر لە ڕێگەشا بمرێ هەر بەختەوەرە.

دەڵێن سلێمان پێغەمبەر مێروولەیێکی دیت، زۆر بەلەز و هەڵپە خەریکە گڵ لە دامێنی چیایەکی بەرزەوە ئەگوێزێتەوە، لێی پرسی: چیتە وا شەکەتی؟ گوتی: دڵم لەسەر مێروولەیێکە و پەڵپی لێ بەستووم هەتا ئەو کێوەی بۆ نەگوێزمەوە مێردم پێ ناکا. سلێمان گوتی: هەی هەژاری چارە ڕەش! خۆ ئەگەر سەد هەزارساڵیشت تەمەن مابێ. هێشتا هەزار یەکی ئەم کەژەت پێ لەبەین ناچێ. مێروو گوتی: قوربان لە ئاینی دڵدارانداا لێک دانەوە دروست نییە!

هەر کە چاوم کراوەتەوە و بە دەوری خۆما ڕوانیومە دیتوومە"کوردستانی دڵبەرم لەنێوان تورک و ئێرانی و عارەبا دابەش کراوە و ئەو سێ گەلە موسوڵمانە، هاو ئاینانە، زۆر نامەدرانە و بێ بەزەیی دەمیان تێ ناوە و خوێنی گەلی کورد ئەمژن. تێش گەیشتووم ئەگەر هێزی ئیستیعمارگەرانی زل پشتی نەگرتنایە نەیانئەتوانی بمانخەنە ئەو قەفەزە پۆلاینەوە و تا ئێستا تیا نەدەماینەوە.

ئەڵێن دوژمنی دوژمنت دۆستی تۆیە، منیش بەو پێیە و بەبیری خۆم تەنیا پەنا و پەسیوێکی بۆ کوردی بێچارە ئەمایەوە هەر سوپاگەی ڕۆژهەلات و بەرەی ئیشتراکی بوون کە دوژمنی سەرسەختی ئیستیعمار و دژی چەوسانەوەی گەلانن و خۆیان بە دۆست و یاری بەشخوراوان و لێقەوماوان دەزانن. هەر چەندی لە دەستم هاتووە بۆم نووسیون و تا دەنگم بڕی کردوە هاوارم لێ کردوون و هانام بردوونە بەر.

کە گەلی کوردیش وەک خەڵکی کووبا و جەزاییر و میسر و کوێ و کوێ لێقەوماون و بگرە هەزار پلە کڵۆڵ و چارە ڕەشترن، ئاوڕێکیان لێ بدەنەوە. کە تا ئێستاش هەر بەهومێدی ئەو ئاوڕدانەوە مل کەچی ئاوڕ دانەوەم! جا ئەگەر جارێکیش لە ڕۆژگارێکا هەستم کردووە کە هێندێک لەوانە خۆیان بە پێشکەوتوو ئەزانن! ڕەفتاری دواکەوتووانەیان ڕەچاو کردووە و لێیان خۆش نەهاتووە باسی کورد و کوردستان بکرێ. یاخۆ ئەگەر منی هەژاری دەربەدەری خاکەسەر بەهەزار ناری عەلی خۆم ساز کردوە و بەر و بوخچەم بەرەو مۆسکۆ تێک ناوە، تا دادی گەلی هەژارم بەرمە بەر پەسارەی خانەدانی گەورە. هێندێک لە برادەرانی کورد و عارەبی ئازادیخواز! لێم بوون بە چقڵی مەم و زینان

و نەیانهێشتووە دەنگی هاوارم بگاتە دادگای هەژاران. ناچار بووم لەسەر بیروبڕوای خۆم و لەسەر کوردستانی دڵبەرم وەدەنگ بێم و ڕەخنەیان لێ بگرم. تا کەریم قاسم بۆ کورد باش بووە خۆشم ویستووە و ئەگەر لە پاشدا هەڵی تۆزاندووە و لە بەڵێنی پێشووی پاشگەز بۆتەوە. منیش هەر بەو گەز و ڕبەیەم بۆ پێواوە. ئەگەر لە جەنگەی شۆڕشی پیرۆزی کورددا زانیومە خرۆشۆف چەکی بۆ قاسم ناردووە، لۆمە و سەر کۆنەم کردووە و پێم وابووە نابێ بە چەکی کرێکار و وەرزێران کرێکار و جووتیاری کوردی هەژاری هێمن و بێکەس بکوژرێ. کورت و کرمانجییەکەی ئەمەیە "کۆیلەی کوردستانم و نۆکەری بایەنجان نیم". هەر کەس بۆ کوردستان باش بێت سوپاسی ئەکەم و هەر کەسیش زیانی بۆ گەل و نیشتمانم هەبێ بەگژیا ئەچم. جابا کوڕی حەزرەتی پەلەپیتکەش بێت.

لەماوەی ئەو بیست ساڵەدا کە ناوئاخنی ئەم دیوانەی تیا نووسراوە. زۆر شتی پێچەوانە و دژی یەکترمان دیوە. دیارە نووسەریش یەکێکە لە گەلەکەی خۆی و بیەوێ و نەیەوێ ناچارە بەسەر هاتی گەلی خۆی تۆمار ئەکا. جا من ڕەنگە لەو ماوەیەدا جاروبارە تۆزێک تامی زارم گۆڕابێ. بەڵام ئەگەر بەوردی سەرنج بدرێ دەرئەکەوێ کە نیازی دڵم هەرگیز نەگۆڕاوە و هەروەک هەمیشە پەپوولەیەکم بەدەورەی گڕی ئەوینی کوردستانی جوانەوە و تا نەبمە چنگە خۆڵەمێشێک بە دەم باوە دەست لە باڵەفڕە و پەلەقاژە هەڵناگرم. وەک«مەحوی» فەرموویە:

لەسەرخۆ چوونە، شەیدا بوونە، قوڕ پێوانە، سووتانە
هەتا مردن مەحەببەت ئێشی زۆرە، ڕێزی لێ دەگرم

بیخوێنەوە و بەچاوێکی بێ لایەنەوە سەرنجی بدە. بەشکە شتی وای تێدا هەبێ بەر دڵت بکەوێ. خۆ ئەگەر هەمووشیانت پێ چرووک بوو. بیر لەوە بکەوە کە زۆر وشەی کوردیم خستۆتە سەر کاغەز. ئەمەش وابزانم هەر باشە.

هەژار ١٩٦٦/٦/٥

***

بەشی یەکەم

لەپاش تێکچوونی کۆماری کوردستان، منیش دەربەدەر بووم بە شارانەوە. تاسابووم و وەکو کەو لە فڕە چووبووم. نان پەیداکردن بۆ من زۆر دژوار بوو، ئەبوایە شەو و ڕۆژ بچەوسێمەوە لە ڕێی بژیوێکی نەمر و نەژیدا سەرباری دەربەدەری و هەژاریشم دووچاری لەش بەبارییەکی زۆر گران و حەستەم بووم. جا لەبەر هەڵوەدایی بەشوێن نان و لان و دەرمانا، زۆر کەم پەرژاومەتە سەر نووسین و بیرکردنەوە. ئەوانەش کە نووسیومن یان لە نەخۆشخانە. یان کاتی وابووە کە دەستم لە هیچ ئیش و کارێک بەند نەبووە. ناوئاخنی ئەم دیوانە بەشێکی زۆر لەو شیعرانەن کە لە نێوان ساڵانی ١٩٤٨ و ١٩٦٦دا نووسیومە. بەهومێدم لە هەلێکی تریشا ئەوانەی ماون و چاپ نەکراون، ئەگەر تەمەن مەودا بدا، ئەوەی لەمەولاوە بتوانم بینووسم چاپ بکرێ و لە ناونەچێ.

***

بەغدا ٩/ ٧/ ١٩٤٨- ئەم شیعرانەم لە پشتی وێنەیەکی یادگاری نوسیووە:

هەر کوردم

بە دەربەدەری یان لە ماڵی خۆم
لە خاکی عەرەب، لە ئێران و ڕۆم
کۆک و پۆشتەبم، ڕووت و ڕەجاڵ بم
کۆشکم دەقات بێ، وێرانە ماڵ بم
ئازا و ڕزگار بم شادان و خەندان
یان زنجیر لە مل لە سووچی زیندان
ساغ بم جحێڵ بم بگرم گوێ سوانان
یان زار و نزار لە نەخۆشخانان
دانیشم لەسەر تەختی خونکاری
یان لە کۆلانان بکەم هەژاری
کوردم و لە ڕێی کورد و کوردستان
سەر لە پێناوم گیان لەسەر دەستان

بەکــوردی دەژیم بە کــوردی دەمـــرم

بەکـــوردی دەیدەم وەرامی قــــەبرم

بەکـــوردی دیســـان زیندوو دەبمەوە

لەو دنیـاش بۆ کـورد تێ هەڵدەچمـەوە

***

بەغدا، ١٥/ ١٠/ ١٩٤٨- تووشی نەخۆشی سیل ببووم و لە مردن بووم، ئەمانەم بۆ کێلی قەبرەکەم نووسیوە:

نامرادێک

لاوەکـــان گـــەورە کـــچـــان نازاران

دڵبـــەران، دڵتـــەڕەکـــان، دڵداران

دەمـــــــەڕۆن تـاوێ بمێـنن لـێـــــرە

فـــاتحـــاییێکی بخـــوێنن خـــێـــرە

لەنێـــو ئەم گـــۆڕە هەژار نێـــژراوە

زۆر لە ڕێی ئێـوە جـەفـای کـێـشـاوە

ژینی خۆی کردە فیدای خۆشیی کورد

لە ڕێی ئازادی بە ناکـــامی مـــرد

توخـــودا کـــاتێ کـــە ئازادیو ســـەند

ڕەگـــەزی خـوێن مـــژەکـــانو هەڵقـــەند

کـــیـــژ و کـــوڕ هەرچی بە لامـــا لادا

پێـم بڵـێ و پایـێ بە قـــــەبرم دادا

ئەی هەژار بەسـیـەتی مـردن هەسـتـە

مـوژدە بێ مـەوتەنەکـەت سـەربەسـتـە

***

بەغدا،٥/ ١١/ ١٩٤٨: لە بەغدا نەخۆشی سیل زۆری بۆ هێنابووم، دوکتۆریش مزگێنی مردنیان پێ دابووم منیش ئەمانەم وەک ئاواتێک نوسیووە:

خۆشیی دوارۆژ

دێتـــەوە وەخـــتی هەرا کـــاتی خـــەبات
دێتـــەوە باوی مـــحـــەمـــەد ســـەڵەوات
زوو بەزوو پێک دێ هەمـــوو دڵخـــوامـــان
لـە بـڵـندان دەشـــــەکێ ئـالآمـــــان
دێتـــەوە باوی ئەوەی دەســـتـــەی کـــوڕ
بـێـنـەڕیـز نـێــــــــزە بـەدەست و دڵ پـڕ
ســــــــاز دەبـێ لـەشـکـری بێ ئـەنـدازە
بە هـەمـــــوو جـــــۆرە چەکـــێکی تازە
لەشکری کـــوردی بە ئازا مـــەشـــهـــوور
دەرسی جـەنگ فـێـربێ لەکن ئۆردووی سوور
بێ بەزە هەڵ دەکـــەنە ئـیـســـتـیـعـــمـــار
دادەپاچن ســـەری خـــوێنمـــژ وەک مـــار
پاک لـە ڕێی ئەم وەتـەن و ئەم خـــــاکـــــە
تا لە پێـــشـــــدای بکوژن پێی چاکـــــە
کـیـژە کـورد دوورنـیـیـــە یەکـتـر بان کـەن
زامی ئەندامی کـــوڕان دەرمـــان کـــەن

***

نـامـــێـنێ ڕۆژو شـــەو، ئاغـــاو تاجی
ڕاوبکـەن، بچنەوە کـــۆشکی عـــاجی
کـــاتێ دێ ڕەعـــیـــەتی دەس قـــەڵشـاوی

لەسەرووی ئاغا بنووسرێ ناوی
ڕۆژێ دێ ڕەنجبەری بێ نان و ماڵ
سەری حاجیان بکا زیندە بە چاڵ
ها کە دیت سۆفی و دەروێش جووتن
تێ دەگەن بۆچی نەدارو ڕووتن
ڕیشی مام شێخی لە بندا دەبڕن
ئابڕووی دەڕژن و ورگی دەدڕن
هەربینا دیت کە مەلای خایینی گەل
ڕۆژی ئیقباڵی سەرەو ژێرە لەکەل
بەپەت و داری هەڵاوەسراوە
سەد هەزار چەپڵە لەدووی لێ دراوە
نیشتمان پاشی فڕێ دانی بژار
پاشی پەی کردنی دەستی زۆردار
وەکو ئێستا هەیە وا نامێنێ
گەلی مەرد ئەو دەمە خۆ دەنوێنێ
کیژ و کوڕ پیر و جوان پیاو و ژن
کاری زۆریان هەیە ڕاناوەستن
هەر کە ئاغا بەشەقان چووە بەر دێ
ملی گاجووتێ لە نیری دەردێ
هەر تەراکتۆرە کەوا بانگ دێڵێ:
هەر کەسەی با بەشی خۆم پێ بکێڵێ
دا دەچێنن بە گەنم دەشت و کێو
دێتە ڕوو هەرچی هەیە زێڕ و زێو

هەر وەکو دەچتە جێگەی بەگ ڕەنجبەر
هەروەها لۆری دەچێتە جێی کەر
لادەچێ غارەرەشی دێهاتی
دێتە جێ کۆشکی سپی و دوو قاتی
بەرقە دەبروسکێ لەناو هەر دێیەک
ڕۆژ دەبێ نیوە شەوی هەر جێ یەک
لە هەموو شوێنێ بژیشک و دوکتۆر
داو و دەرمانی لە هەر چەشن و جۆر
چاری دەردیان دەکرێ خۆڕایی
هەیە مەکتەب لە هەموو ئاوایی
تا لە چنگ دێوی جەهل ڕزگار بن
عالم و چاپک و ڕۆڵەی کار بن
دەردەخەن مەعدەنی پۆڵای ئاسن
چونکە زانا دەبن و دەی ناسن
بۆ ڕێگای ئاسن و بۆ ئوتومبیل
لەت دەکەن جەرگی هەزار وەک قەندیل
کورد زمانێکی وەکو خۆت و خۆم
تەجرەبەی خاکێ دەکا بۆ ئاتۆم
ڕۆژێ هەڵدەفڕێ هەزار تەییارە
کە لەبن باڵی: بژی کورد، دیارە

***

لاوەکان خۆشی لە خۆو سەرپاکو
وەک بەهەشتێکی دەبینن خاکو

داخەکەم من کە نەخۆشیم سەختە

کە ئەمەش شوێنی کوڕی بەدبەختە

زۆر دەترسم کە بڕۆم نەی بینم

پێ نەگا حاسڵی هێشتا شینم

تۆ بڵێی هێندە ئەجەل ڕاوەستێ

عەهدو پەیمانێ لە گەڵما بەستێ؟

وەتەنم هەر وەکی بۆ خۆم دەمەوێ

سەردەمێ چاومی وا پێ بکەوێ

ئەو دەمەی گیان بە دەسی خۆم تەسلیم

دەکەم و نامەوێ با چیدی نەژیم

***

نەخۆشخانەی بەحنەس- لبنان ٥/١١/١٩٥٠: زۆر جار لە رادیۆکانی ئیستیعماری و کلکەکانیەوە ئەمانبیست کە گۆیا خەتەری سوور هەڕەشە لە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکا و ئینگلیز و ئامریکا دەیان پارێزن، لە وەرامی ئەوەدا گوتوومە:

لە خۆتم بپارێزە

سەگ بە ڕیوی گوت: کەی جێژنەتانە

بێم بۆ دیدەنی و بێنم جێژنانە

وتی ئەو ڕۆژەی کە تۆ نابینم

گەورەتر جێژنە لە ماوەی ژینم

***

مامە تۆ سەری ساکسۆن و مام سام

تۆ لەو بەری ئاو من لە ئاسیام

پێم ناڵێی چی تۆی گەیاندۆتە لام؟

به درۆ و دەلەسە خۆت کردە برام!
دەتەوێ بە زۆر دۆست و یارم بی
لە خەتەری سوور پارێزگارم بی؟
بێ بەزە و خوێن مژ، خاوەنی هێزی
خواهی و نەخواهی هەر دەم پارێزی
ئێستاش تۆ ڕەنگە بەوەم بزانی
کە جاری جاران لێمت دەڕوانی
نا، نا وەک جاران نەماوم مامە
نەت ناسم لەبەر ڕیش و عەمامە
دیوی ئاوەژووت لێم ڕا دیارە
کارت شکاری گەلی نزارە
ئەگەر تۆ مەردی خودای نەخواستە
لە ملیۆن قسەت یەکێکی ڕاستە
دەتەوێ دەرچم لە بەلا و خەتەر
نەفەسێک بدەم منی خاکەسەر؟
ڕزگارم بکە لە چنگاڵی خۆت
من لە ماڵی خۆم، تۆ لە ماڵی خۆت
لە تۆ خەتەرتر دوژمن ناناسم
تەنیا لە تۆیە ترس و هەراسم
خەتەری شین و سوورم هەر خۆتی
بەلای نزیک و دوورم هەر خۆتی
هۆی چاوی سوورو ڕەنگی زەردم تۆی

مـــــــــایەی هـەژاری و ڕەنج و دەردم تـۆی
تــۆ دەس هــەڵــگــری و دەرچـــی لــە دیـــارم
بـــە مـــەرگـت ئـەو دەم ئـــازا و ڕزگــــــارم
***

لبنان، نەخوشخانەی بەحنەس ٢٠/٩/١٩٥٠- دەوڵەتی سۆفیەتی ئاڵای ئاشتیخوازیی هەڵکردبوو، لە هەموو لایەکی دنیاشەوە فەقیر و هەژار چووبوونە ژێر سێبەریەوە. ئامریکاش شەڕی بە کۆریا فرۆشتبوو.
منیش لە زمان خوای شەڕەوە ئەمەم نوسیوە:

بانگی شەڕ لە مارسەوە

هاوار کــــۆمـــــەڵی ســــەرمـــــایەداران
دەســـتـــەی خــوێن مـــژان گـــەلی بەدکـــاران
ئەی خـــوێن مـــژانی فـــەقـــیـــر و هەژار
داگــــیـــرکـــەرانی گـــــەلانی ڕزگـــــار
ئەی جێ هومـــێـــدی خـــوداوەندی جـــەنگ
کــــە ئێـــــوەم نـەبێ بێکارم، دڵ تـەنگ
جـــارێکە و ئەم جـــار لە منتـــان کـــەوێ
هەرگـــیـــز وەک ئێـــســتـــاو بۆ هەڵ ناکـەوێ
ئـەگــــەر دەخــــوازن دنیــــا وێران بێ
خـــەڵکی ســـەرزەوی ڕووت و بێ نان بێ؟
ئەکـــەر دەخـــوازن پڕ بێ گـــیـــرفـــانوو
لاشـــــە دابـنـێـن لـە چـیـنـی خـــــانـوو
مـوسـتـەشـفـاو مـەکـتـەب بڕووخێن پاکی
بکرێنە دەشـــــتی کـــاکی بەکـــاکی؟
لە شــــارســـتــــانی بەڵگە نەمـــێنێ

لە ئینسانیەت نەمێنێ شوێنێ
گیانی ملیۆنان لە ژن و منداڵ
دەرچێ و بۆ ئێوە ببێتە کووتاڵ
دەخوازن زۆربن: بێوە ژن، هەتیو
ئەویش شک نەبەن دەرمان و بژیو
قیمەتی خوێنی پیر و جوانان
بدەن بە شەراب لە قومارخانان
گەر دەتانەوێ خوێنتان هەرشین بێ
نازیەتی باقی لەسەر زەمین بێ؟
دەستو دەکلکی ئامریکا گرن
هەتا ئەو مابێ ئێوە نامرن
تا ئەو بێ.. ماوە شەڕ و خوێن رشتن
ئیستیعباد کردن ، بێچارە کوشتن
مەڵێن نازی مرد کەس نەما بۆمان
هیتلەر ناوی خۆی ناوە «ترۆمان»
«ئاچیسون» کوڕمە. «چەرچیل» برامە
بێ ئەوان ژیان بۆ من بێتامە
بۆمی هێدروژین یان بۆمبای ئاتۆم
ناومەتە دەستی ترۆمان بۆ خۆم
دوژمنم ڕەنج بەر یان کرێکارە
هێزی بەکاری پرۆلیتارە
ئەگەر من نەبم هەرزانی دەبێ
ژیان، دەرمان، زانین، هەموانی دەبێ

گـــەورە دوژمنی خـــوێن و شـــەڕ و شـــۆڕ
سـۆڤـيـتـسـتـانە و هێـزی سـوپای سـۆر
بە سـندمـی وان پـێـــــوەنـد کـــــــراوم
بـانـگـی ئـاشــــــتـی بـۆتـە لـغـــــــاوم
ســـــتـــــالين دەســــــتم وەبەر نـەهێـنـێ
ســـــەرزەوی دەکــــەم بە گـــۆمی خـــوێـنـێ

***

بەغدا ١٩٥١/٢/١٥- دوکتۆر جەعفەر محەمەد کەریم لە دەست نووری سەعید ڕای کردبوو، لە لەندەن دەژیا، منیش لە بەغدا بووم وەک نامەیەک ئەم شیعرانەم بۆ نووسیوە:

تابووتی زۆردار

بـرای دوور وڵات غــــــەریبی شـــــاران
تـۆش زیـاد بـووی لە نـاو هـوردووی هەژاران؟
تـۆش لـە ســــەر وەتـەن بێ وەتـەن وەک مـن
تـۆش پـەنـا بـردوو بـەمــــــــاڵـی دوژمـن
بێ پەنا، بێ کـەس، بێ خـاڵ و بێ کـاک
بمرین بێ کــفن، بێ هەڵگر، بێ خـــاک
کـــورد پەرژو بڵاو لە ناو جـــیـــهـــاندا
دوژمن دەگـــەوزن لە کـــوردســـتـــاندا
لە ئـێــــمــــە ڕووی دا وتـاری عـــــامی
دز بە خـــانـەخـــوێ دەڵـێ: حـــەرامی
بـە نـەوتـی کـــــــــوردان ئـاوروپـا دەژی
بۆ خـــۆمـــان ئـاتـاج بۆ چەنـگێـک ڕەژی
مـن لـە پـاتـەخـــــتـی پـاپـەتـی و بـرسـی

تۆ لە سەماوات لای عەرش و کورسی
من لەناو یابای فەقیر، بەستە زمان
تۆ لای صاحێبی ڕێوی و فیلەزان
من خنکاو لە ناو گەرما و غومارا
تۆش چاو دەچرێنی بە چوار کەنارا
بۆ من معێدی ماست بەسەر لنگ ڕووت
لای تۆ شۆخانی مل پڕ لە یاقووت
لێرە برش و ڕەش بە قورمی تەندوور
لەوێ نازاران لێو و پەنجە سوور
دەزانی لە چین ئەم گشت یاقووتە
ئەشکی هەتیوی بێ بەرگ وڕووتە
خوێنی ملیۆنها لاوچاک و گەنجە
تا کیژێک لەوێ سوور دەکا پەنجە
بە ئێسکی ملیار شەرقی خاکەسەر
بەرز بۆتەوە بورجی «ویست میستەر»
لە نالەی هەتیو لەخۆدانی ژن
ئاوازە دەدا زەنگولەی «بیگ بن»
جومجومەی هێندی و سێلانی و سیام
بوونە بناغەی کۆشکی «باکنگهام»
لێرە ڕووت لەناو قوڕدا دەخەوێ
کۆشکی سەدقاتی بەرز ئەبێ لەوێ
لێرە نالەیە لە بەر بێ نانی

لەوێ جارییە شەتی شامپانی
لێرە سواڵکەرن پڕ بە کۆڵانان
لەوێ قاقایە لە قومار خانان

***

لە گشتی خۆشتر گورگی ئیستیعمار
نێوی لێ ناوین: گەلانی ڕزگار
برسی و بی پێ خەف بنوین لە ناو قوڕ
صەڵەوات بدەین لە عالەمی حوڕ
بەڵێ ئازادین برسی و نەخۆش بین
حوڕڕین خائین و وەتەن فرۆش بین
ئازادین ئەگەر هەرگیز نەخوێنین
بۆ وان بەحیزی سەر دابنوێنین
بەڵام هەر کەسێ بڵێ: نان، ژیان
دەڵێن: تێکدەرە و سوورە و بێ ئیمان
ئازادی بژیت بێ بەرگ و برسی
مەلعونیت ئەگەر سەبەب بپرسی
حوڕڕی هەرچەندی گێژ و ئەحمەق بی
خائینی ئەگەر داخوازی حەق بی
نەخۆش کەوتن و بێ دەرمان مردن
ئازادە بەڵام نەک چارە کردن
ناوی موستەشفا بێنی لەعینی
دوکتۆر داوا کەی دوژمنی دینی

***

کاکە تۆ دوور نیت لە ئامریکاوە
کە بۆ خوێن مژین بۆتە سەرچاوە
لەجیاتی هەژار هێندێک وڵامان
بنێرە بە هۆی دەریای بێ سامان
بێژن بەتیمسال حورریەت تا چەند
دەبی بە گەپجارِ خۆت ئەکەی وەپەند
تۆ تاکەی پشتت لە ئامریکایە؟
بۆ جاریێ ئاورِ نادەیە دوایە؟
رۆیوە ئەودەمەی بەخۆت بنازی
خۆڵ وەسەر ئینساف کەر بۆتە قازی
لە جێی بازە قەل، لەجیات واشنتۆن
ترۆمان دەقرِێ و ماگی و ئاچیسۆن
بویتە تیمسالی خودای شەرِ و جەنگ
دەکرێیتە گوللە بۆ تۆپ و تفەنگ
مەشعەلی دەستت دنیا سوتێنە
ئیستعمار تینووی فرمێسک و خوێنە
خرِەی ئەسلەحەی مەرگە دێتە گوێ
خاوەنت بۆ شەرِ شمشێری دەسوێ
بە بۆمبای ئاتۆم کورِانی مام سام
بەشەر قرِ دەکەن بۆ حیفزی سەلام
ناوی ئیستعباد بوویتە ئازادی
پێی دەڵێن سەلام جەور و بێ دادی
چەند ملیۆن زەنگی لە ژیان بێ بەش

بانگ دەکەن تیمسال رووی درۆزن ڕەش
ئەی تیمسالەکەی رەمزی ئیستیعمار
دالّدەی خوێنمژی گەلانی ڕزگار
خۆزگە دەست بڕوا بت کەم بە بزمار
پێت دابەستم تابووتی زۆردار

***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

دەرمانی خەفەت: مەیە، مەیە، مەی
خەفەتبار نەکەی هەرگیز تەرکی کەی
هەرچی سەعاتێک خەم بڕەوێنێ
هەموو گەنجینەی سەر زەوی دێنێ
گەر لە حەوت عاسمان نیتە ئەستێرە
خۆت بە پیاوەتیی ئارەق بسپێرە
مەی ئەسلەحەیە لەشکرە، پەرچەم
شۆڕشە دژی دیکتاتۆری غەم
خەم موحتەکیرە دەمژێ خوێنی دڵ
بە مستی مەستی حەل دەبێ موشکوڵ
لەزیندانی خەم یەخسیرم زەلیل
شۆڕشی سووری مەیی ناب دەخیل
لەدنیای مەستی ئیشتراکییە
فەرقی هەژار و پادشا نییە

دنیـــــا تـازەیـە لەبـەر چـاوی مـــــەست
هێـــشـــتـــا تێی نەچوە پایە بەرز و پەست
مـەسـتی چەند خـۆشی، خـەم بـار دەکـا لێت
کێ مـــەســـتی ناکـــا بـا پێی بڵـــێن شـــێت

***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

هێنده ناهێنێ دنیـــا خـــەم بخـــۆی
ئـامـــــــانـەت هـاتـووی دەبێ زوو بـڕۆی
خـــــۆ بەتـایبـــــەتی ڕۆژانـی پیـــــری
باشـــە خـــوو بگری بە گـــۆشـــەگـــیـــری
بەبێ خـــــــەم بژی بەبێ خـــــــەم بمره
گـــۆشـــەی تـاریکی مـــەیخـــانە بگره
بەمـــەســـتی بمره بەمـــەســـتی هەســـتـــە
تا ڕۆژی مـەحـشـەر یەک مـەسـتی بەسـتـە
ســۆفی بەســیــەتی راســتی مــەپۆشـــە
وەره لـەگـــــەڵ مـن پـێـکـێـک بـنـۆشـــــە
ئـێـــــره بـۆ ئـەولا وەکــــــو مـــــەزرایـە
کـــــڵــــــۆشی ریشـت چی لێ دەرنـایـە
کێ لـێـــره مـــــۆنە لە وێش هەرمـــــۆنە
لـێـــره ڕووخـــۆش بین ئەوێش ئی خـــۆنە

***

بەغدا، ١/ ٥/ ١٩٥٢- ئامریكا و ١٥ دەوڵەت هێرشیان بردە سەر كۆریا، لەشكریان تا سەر چەمی «یالو» لەسنوری چین چوو. لەشكری سووری چین لە وێوە ڕاوی نان، لە یەكەمی ئەیاری ئەو ساڵەدا بەو هۆیەوە نوسیوومە:

سەرما و بەهار

باشم لەبیــــرە هەواخـــــۆشـــــیی پار
نەرم و ســــووكــــیی با، بارگــــرانیی دار
خـێــر و خـۆشـــیی زۆر دەغڵ و دانی باش
دانەوێڵــەی چاك نیــسك و نۆك و مــاش
دەشت و دەر هەمــــووی بە مــیــــوە ڕەنگاو
بژیوی و ئێــــــروو هەنگاو بە هەنگاو
دنیـــــا هەر وەكـــــو كـــۆریای پێــــرار
ژین و خــــۆشی بوو لە لادێ و لە شــــار
ئیستیعمارەكەی سەرما و سەغڵەتی
لەویجـــــدان بێ بەش لە شــــەرەف پەتی
وێنەی ئامــــــریكا پەلامــــــاری برد
لە گـــوێن كـــۆریا ژێر و ژووری كــــرد
مــیكرۆبی شــەختــەی لە مــەزرایە چاند
بۆمـــبــــای كــڵــوانی بە ســـەردا ڕژاند
دوو عــەبدی سـەرمـان گـرانەتا و ســیل
وەك بۆ خودای شەڕ «شۆمان» و «چەرچیل»
مناڵیــان ئەكــوشت بەند و بەســـتـەڵەك
ڕیشــەیان كــرۆست كـەروێشك و دەڵەك
بولبــول چۆڵی كــرد بۆ كــونده بوومـــان
قـــەلەڕەش دەقـــڕی ببـــوە «تروومـــان»

داوای مردن و بێ نانیی دەکرد
ئارەزووی چۆڵی و وێرانیی دەکرد
بۆ چاوەی ئاگر بڕیا دار لە دەشت
جەهەندەم نریا لە جێگەی بەهەشت
سەرما بە زوڵم و دزی و کوشتار هات
تاچەمی «یاڵۆ»ی دەمەو بەهار هات
***
بای شەماڵەکەی ئاواتی ڕەنج بەر
بەزەیی بزووت خۆی کردە لەمپەر
وەک هێزی سوپای چینی ئازا و زۆر
سەرمای ڕەپینا کردی «ماک ئارتۆر»
سەنگەری ڕنووی ڕماند بەسەردا
ژەهری کردە دەم سەرمای نامەردا
کوژرا کانوون و شوبات و ئازەر
بوو بە ئۆف نەنە و مامێر و مازەر
چەکی سەرما و سۆڵ گێژ و کرێوە
خۆی نەگرت لەبەر بای خاکەلێوە
***
ئەمڕۆش لە جێژنی یەکی ئەیارا
شەڕ گەرمە لەناو سەرما و بەهارا
وشکە سەرمای کۆن ڕزیوی بن شڕ
بەهاری تازە و بەهێز و لە گوڕ
دیارە تا کەنگێ سەرما دەمێنێ
دیارە چۆن بەهار گوڵ دەڕوێنێ

دنیا دەبێتە خۆشی و هەرزانی
ئیستیعمار کە چوو دێت کامەرانی

***

یەکەمی ئەیار جێژنی کرێکار
ڕۆژی لەرزینی دەزگای ئیستیعمار
کۆنەپەرستان کە پێت کافرن
بۆ پارێزگاریت لاوان حازرن
دڵت نەمێنێ بڵێی بێ پەنام
ئاورێک بدەوە لە چین، لە ڤێتنام
لە کۆریای ئازا و بۆرما و مەلایۆ
وا خوێن بەخشینە بۆ ژیانی تۆ
قەڵای کرێکار بەرز و پتەوە
پەنای ئاشتی و خۆشییان مەسکەوە

***

یەکەمی ئەیار هومێدم وایە
تا ئەیاری تر بمرێ سەرمایە
تروومان بچێ بە دەردی هیتلەر
دەرچن لە قاموس «ماگی» و «ڕۆکیفلەر»
ڕیشەکەن بکرێ داری ئیستیعمار
شەرەف و ناموس نەدرێ بە دۆلار
دنیایەک دابێ پڕ خۆشی و شادی
دەسەڵاتدار بێ هێزی ئازادی

گـــــەلان ئاسنیــــان بکەن بە گـــــاسن

بـرا بن هـەمـــــوو یەکـــــتـــــر بنـاسن

***

بەهۆی شەڕی کۆریاوە ساڵی ٥٢ لە بەغدا نووسیومە:

سەلام ئازاد بوون

نەســـــیم گـــــەر دەچیـــە ڕۆژهەڵاتی دوور

ســـــەلامم بکـە لە کـــــۆریای ســــوور

ببـــــــینـه لاشــــــەی ژن و منـاڵان

لـە مـــــەزرای دێراو بـە خـــــوێنی پاڵان

ســـــەلام لە دێهـــــات لە شـــــاری وێران

کـــە هێـــلانە بوون بۆ بێـــچـــوە شـــێـــران

گـــوێ گـــرە لـە ناڵەی بێ دایک و بابان

ژنی بێ خـــــاوەن پیـــــاوی بێ کـــــابان

بســـڕە فـرمـــێـسکی برسی و فـەقـــیـران

ســەرێ بکێــشــە مــەکــۆی ئەســیــران

کـــەوا گـــیـــان دەدەن بە نووکی نێـــزان

خـێـزانیـان بێ ماڵ، مـاڵیـان بێ خـێزان

***

ســـەلام لە لاوی شـــیـــمــــالی دلێـــر

هەڵپـــە و نەعـــرەتەی وەکـــوو بەور و شـــێـــر

ســــــــەبا زانیـــــــوتە نـاوی ئـەو لاوە

تا دنیـــا و مـــێـــژوو مـــابێ هەرمـــاوە؟

کـــاوە بە کـــوتکێ کـــردی «کـــودەتا»

سەرە مارەکەی «زەهاکی» کوتا
لاوی کۆریاش بە کوتک و داسێ
زۆر جوانی زانی لە خوێنمژ ڕاسێ
ئەم لاوە پشتی زۆر کەری شکاند
قەڵای هەیبەتی ئامریکای ڕماند
ئەم لاوە بەخوێن نامەی ئازادی
نووسی و هەڵی کەند ڕیشەی بێدادی
هەنجنی سەری ماری ئیستیعمار
کوشتی هەرچی دای شەرەف بە دۆلار
ڕووگەی ئیرتیجاع ئامریکای قەوی
لە ڕاست ئەم لاوە چۆکی دا زەوی
خوێنە سەوزەکەی ئەنگلۆ ساکسۆن
ڕژتی بە گاڵۆن بە تۆن بە کامیۆن
ئاوری ئازادی دایە بەر مەنجەڵ
بۆ مافپاریزی کردی بە دووکەڵ
شازدە دەوڵەتی لە ناودا کولاند
ملیۆن سەروپێی بە نێزە کراند
لەناو ئەو دیزە نەسیم بروانە
زۆرتر، بە تام تر، سەری تورکانە
کەسێک شەرەفی بە دۆلار فرۆشت
ئاخری لە داخان دەستی خۆی کرۆشت

***

سـەلام کـۆریا ، سـەلام بەیان ڕوون*
سـەلام ئازادی، سـەلام ئازادبوون
ئەی لاوی کـۆری بەرەو پێش ببـزوو
پیاو چاکی دنیا دەگـەڵ تۆن هەمـوو
سـەلام ئەی هێـزی سـەلامی چینی
سەلام ئەی لاوی سوپای ڤیێتمینی
سـەلام ئەی مـۆسکۆ قـەڵای ئازادی
پەنای هەژاران سـەرچاوەی شـادی

***

بەغدا ١٥/ ٦/ ١٩٥٣- ئەم شیعرانە لە ژمارەیەکی کۆواری «ڕزگاری»ی پارتیدا چاپ کراوە:

کورد بێکەس نییە

ڕۆژی خـۆشیت هاتە ئاسـۆ ئەی گەلی خەمباری کـورد
ڕۆژهەڵات ڕۆشن دەکـا شـەوگـاری تاڵ و تاری کـورد
کـۆتری پیکاسـۆ کـە مـوژدەی هێـمنی هێنا گـوتی:
مرد بەسەر چوو ڕۆژی ئیستیعباد و ئیستیسماری کورد
کـەوتە لەرزە تەنبـەڵی خـایین بەگـەل، مـێشـک و دڵی
توندە ڕیشـەی داکـوتا هێـزی پرۆلیـتـاری کـورد
هێـزی ئیسـتیـعمـار کـە هێندێک مـفـتـەخۆری زگـزلن
چەرمی ملیـان خـۆش دەکـا زۆر زوو تەناف و داری کـورد
زوو دەبێ ئاسنگەر و جـوتیـێر بە کـوتک و داسـەوە
هەڵبـڕن بوکێن بە جـووت ئەسـتـۆ و سەری بەدکـاری کـورد

* کۆریا: بەیانی ڕووناک.

نایەڵین فاشیستی وەحشی ئامریکای داخوازی جەنگ
بیدەنە بەر بۆم منداڵ و ماڵ و لادێ و شاری کورد
کێ دەڵێ کورد بێکەسە؟ گشت ئاشتیخوازانی جیهان
خێرخواهی موڵکی کوردستانن و خەمخواری کورد
هیند و چین و کۆریا بۆ کوردەواری جەنگ ئەکەن
کرملینە و هێزی چین، پشت و پەنا و داژداری کورد
لاوەکان هەرکاتێ جێژنی ڕۆژی ئازادی دەکەن
بێننەوە بیرتان هەژارێک، شاعیرێکی زاری کورد
داوەتێکی ڕەشبەڵەک بگرن لە دەوری گۆڕەکەم
یەکتری ماچ کەن بە یادم دڵبەر و دڵداری کورد

***

بوخاریست ٢٧/ ٧/ ١٩٥٣: چوومە فستیواڵی لاوانی جیهان لە ڕۆمانیا. لەوێڕا ئەم شیعرەم وەک نامەیەک بۆ خێزانم نووسیوەو بە نەشمیل ناوم بردووە.

نەشمیل

نەشمیل کچە کورد ئەی باوەفا یار
چاوکاڵ، خوێن شیرین، نازک و نازدار
پەروەردەی ئاووهەوای کوردستان
گوڵی سەرچڵ و شەمامەی بێستان
جوانیت وێنە بوو لەناو هەواڵان
خەندەت سەد دڵی دەبرد بەتاڵان
وا تۆ حەوت ساڵە فرمێسک ئەڕێژی
لە دوور وەتەنیم سوێری دەچێژی

کـــولـّمی ســـوورت بوون بە گـــەڵای پاییـــز
ژاکـــــاوی و شـــێـــــواو لە دووریی ئازیز!
***
نەشـــمـــیـل ئەو دەردەی لە تـوە لە منیـــشـــە
داری ســـــــەبووریم دەرهات لـە ڕیشـــــــە
مـنیش وەکـــــو تۆ هـەناســــــەم ســـــەردە
ژینم هـەمـــــیـــــشـــــە هـەمـــــڕازی دەردە
دڵ خــــــوێن و چاوم ئەســـــــرین دەڕژێـنێ
دوور دەســـتـــیت بەندی جـــەرگم دەپســـێنێ
نەشـــمـــیـل سـەبەبکار بەکـــۆی زووخـــاڵ بێ
ئیـــســـتـــیـــعـــمـــار وەک من وێرانەمـــاڵ بێ
تۆی بێـــوەژن کـــرد کـــوڕتی کـــرد هەتیـــو
مـنیـش دەربـەدەر، بێ جـــــــێـگـاو بـژیـو
بـەڵام کـــــــە ژیاوم، ژیاوم بـە ئـەمـــــــەل
وا ڕۆژی ئـەمـــــــەل هاتـەدەر لـە کـــــــەل
بـە کـــــــــوردی دەڵـێـن "بـەری تـەنـگـانـە
کـــورتـە" مـــەســـــەلی کـــوردانە، جـــوانە
زۆری نـەمـــــــاوە تـووش ببین شـــــــادی
کـــــــوردیش هەڵدەکـــــــا ئاڵای ئازادی
هەرچی ڕژێنرا لە فـــرمـــێـــسـک و خـــوێن
کـــۆ ئەبێ و بەدکـــار تێـــیـــدا دەخنکێن
نەشـــــمـــیـل ئەو ڕۆژە نەمـــا تەنیـــا بین
بێ کـــــــەس بێ داژدار بێ جێ و پەنـا بین

هومـــێـــدمـــان نەبێ بە فـــریادڕەسێ
دەنگی کـورد نەگـا بەگـوێی هیچ کـەسێ
نەمـــا تـۆ کـــوردی نـایەمـــە یـاریت
دوعـــات لێ کـــراوە نـایە ڕزگـــاریت
نەمــا "کێ ڕەنگی ڕەشــە یان ئەســمــەر
بـۆ پیـــاوی ســـپی ببــێــتــە نۆکــەر"
ڕەش و ســوور و زەرد، ســپی و گـەنم ڕەنگ
وا ئێسـتـا یەک دڵ، یەک زمـان، یەک دەنگ
بـۆ داوای ئـاشـــتـی و ســـەلام دەخـــرۆشن
بـۆ بـرایـەتـیـی گــــەلان دەکـــــۆشـن
***
نەشــمــیـل بریا تۆش بـوای ئێـســتــە لەلام
وەک مـن بت دیبـــا کـــۆمـــەڵی ســـەلام
لـە هـەمـــوو جــــسن و زمـــان و دینێ
هەرچی پیـــاوچاکن لـەســـەر زەمـــینێ
نوێنـەریـان لێـــرە دەست لـەدەست دەکـــەن
خـــوێنرێژی و زوڵم وزۆر بـەربـەست دەکـــەن
دەریـایـەک شـــــەرەف شـــــەپـۆلێ دەدا
شـــەڕ هـەڵایســـێن چـۆن خـــۆ لێ دەدا
نـایـەڵـن کـــــوڕمـــان بـکوژرێ لە شــــەڕ
پێ بکەنە بـەســـیـــە چاوی ســـوور و تـەڕ
کـە تـۆ مـەنشـووری سـەلامت مـۆر کـرد
نووکی قــەڵـەمت شــەیـتــانی کــۆر کـرد

بۆمـبـا فـرۆشـان، چەتە و پیـاوکـوژان
خـاوەن سـەرمـایەی خـوێنی گـەل مـژان
لەو کـۆخـەی ئەوان ڕووخـانديان بە بۆم
چەند هەژارێکی وەکـوو خـۆت و خـۆم
قـازییـە و یەک یەک دێتـە بەردەسـتی
هەرکـەس هەقی خـۆی دەنێنە مـسـتی
***
مـەڵێ کـۆخی مـە تەنگە و ئەوان زل
تێـوە ناچێ ئەو شـان و زگ و مل
گەر داد ئەسـتـێنی بە هەق بێـتـە جێ
وشـتـر بەکـونی سـوژندا ئەچێ
مـەڵێ دەس نادەن قـەڵایان بەرزە
عـاسـمـان ڕووشـێنن نایەنە لەرزە
باوەڕمـان پـتـر بەرز و قـەوییـە
لە ڕاست سـباتمان عـاسـمـان نەوییـە
مـەڵێ بە فـڕۆکـە دەردەچن لە چەنگ
خـۆ دەشـارنەوە لە جـێی ڕەش و تەنگ
هوردووی کـرێکار بەهێـز و نەمـر
ئەوان کـەروێشک بە عـەرابە گـر
چاومـان وا فـێـری ڕەشی زیندانە
دەبیندرێنەوە هەرکـوێ جـێـیـانە
کـە نەمـا تۆوی خـوێنمـژ و زۆردار
دنیـا دەکـرێتـە بەهەشت و گـوڵزار

کـــۆشکی ده قـــاتی ئاغـــا بەش دەکـــرێ
ئێـــمـــەش چاوێکمـــان خـــانوو پێ دەبڕێ
نەشـــــمـــــیل من و تۆش بێ ترس دەژین
منالّمـــان دێنە گـــەشکە و پێ کـــەنین
لێـــیـــان دەگـــەڕێن کـــوردی بخـــوێنن
بەزمـــانی زگـــمـــاک یەکـــتـــر بدوێنن
کـــە کـــۆمـــەلّێ وا کـــۆ ئەبێـــتـــەوە
ئالاّی کـــوردانیش دەشـــەکـــێـــتـــەوە

***

بەغدا ١/ ٥/ ١٩٥٤: بەهۆی جێژنی یەکەمی مانگی مایۆی سالّی ٥٤ گوتراوە

سوێندێکی گەورە

لە خـــــەو ڕاپەڕن کێ کـــــرێکارە
مـــــەچنە کـــار ئەمـــــڕۆ یەکی ئەیارە
خـــــەبەر بنێـــــرن بۆ نزیک و دوور
کـــــۆوەبن، هەلّکەن ئالاّیەکی ســـــوور
ئاسنگەرێ بێ کـــوتکی لە ســـەر شـــان
ڕەنجـــبـــەرێ خـــۆی و داســـێکی دەم پان
لە دەوری ئالاّ ســـــروودی جـــــێـــــژن
بەئاهەنگی بەرز تێکڕا ببـــــێـــــژن:

***

ئەی ســـــەرمـــــایەدار پیـــــسی پارە زۆر
سـپی لەش، دلّڕەش، زگـزلی خـوێن خـۆر

تەنبــــەڵ، تەوەزەل، ترســـەنۆک، خـــوێڕی
بان بانکی نووستـووی سـەر کـۆمـای زێڕی
تاکـــەی تا کـــەنگێ دەکـــوژی، دەبڕی!
ئێـــمـــە بەو پارەت دەفــرۆشی، دەکــڕی!
چۆن مـن شـــــــەو و ڕۆژ ئـارەق بـڕێـژم
قــەت تامی چەوری و شـیــرنی نەچێــژم!
چۆن گـــــەنم چێـن بم شـک نـەبـەم نـانـێ
چ دینـێـک ئـەمـــــــەی بـەڕاست ئـەزانـێ!
دەسکاری من بێ کـۆشک و سـەر سـەرات
کـــەچی جێ خـــەوێ لە من ببێ قـــات!
حـــــەریری بەرتان مـن ڕســـــتم چنیم
ئێــوەم پۆشـــتـــە کــرد هەر خـــۆمم چنیم!
تاکـــەی دارتاش بم بێ دەرک و کـــورسی
جـــۆلا و جـــوتێـــر بم بێ دەرپێ و برسی؟
تاکـــەی فـــرمـــێـــسکی ژن و منداڵم
ئـارەقی ڕژتـووی ڕەنجی چەند ســـــاڵم
دەدەی بە ئارەق خـۆت سـەرخـۆش دەکـەی!
من نەخـۆش دەکەی خـۆت بێهـۆش دەکەی!
ئـەی زاڵـم دنـیـــــــا بـە پـێـچ و دەورە
بلەرزە و ببـــیـــە ئەم ســـوێندە گـــەورە:

***

ســـوێندم بە یەکـــەم جـێـــژنەکـــەی ئەیار
ســـــوێندم بەهێـــزی چینی کــــرێکار

سوێندم بە چرچ و لۆچی ناوچاوم
دەستی قەڵشاوم، لاقی سواوم
سوێندم بەو باسکە کوتک ئەوەشێنێ
سوێندم بەو پشتەی کۆڵ ئەرفێنێ
بەگاسن، بەداس، بە شانی بە قوڕ
بە پەستەکی کۆن، بە چۆغەڵەی شڕ
سوێندم بە ڕەنگی زەردی بێ نانان
سوێندم بە نووستووی شەو لە کۆڵانان

***

بەشۆڕشگێڕی ئوکتۆبری مەزن
پاڵەوانانی هەرگیز نابەزن
پارێزگارانی ستالینگراد
گیان فیدایانی سۆڤیاتی ئازاد
سوێندم بە لاوی کۆریا بە چین
بەزەبر و زەنگی لاوانی ڤێتمین
بەو توونسیانەی لە بەندا ڕزاو
سوێندم بە زەنگی، بە ڕمبی ماوماو
بەو خوێنەی پردی بەغدای کرد ڕەنگین
بە ڕاپەڕینی کانوون و تەشرین
بەو توودەی ناوی کرد لە دنیادا
بەوانەی کوژران لە مهابادا
سوێند بە بارزانی چۆڵ کراو، سووتاو

بەقودسی و عیززەت، خەیرۆڵڵا و خۆشناو
سوێند بە ئاشتی، بە کۆتری سەلام
بەژین و خۆشیی گشتی و بەردەوام
هیچ سات و کاتێ دەس هەڵناگرم
یان هەق دەستێنم یان بۆی دەمرم
«ماکارسی» ، «دالاس» ، «دەویت زەناوێر»
بە مانگ وەرینیان بێ سوودە، بێ خێر
تێم بەردەی هەزار «کای» و «سینگمان ڕی»
ئاواتی دوارۆژ هەر دەهێنمە دی
بۆمبای میکرۆب و هێدرۆژین، ئاتۆم
دەیخەمە ملت و دەتهاوێمە گۆم
دە هێندەی دیکەش وەک زاهیدی و شات
نووری و بەیار و مەلای پیساوات*
هاکا توانەوە بوونە بەفری پار
هەر پایەدارە هێزی کرێکار
لافاوی مێژوو بە گوڕە و تاوە
پیسی و پڕ و پووش ئەخاتە لاوە
بەزم ئەگرین لەسەر گۆڕی زۆرداران
دنیا دەبێتە جێژنی هەژاران
* * *

* پیساوا: نیاز پاکستانە.

بەغدا ٢١/ ٣/ ١٩٥٥ - بەهۆی جێژنی نەورۆزەوە بەنهێنی لە ماڵە دۆستێک بانگ کرابووم، ئەمانەم نووسیوە:

شۆڕشی خۆ کرد

تا دوێنێ دنیـــا پڕ لە ســـەرمـــا و ســـۆڵ
بەفـــر گـــرتبـــووی دەشت و چیـــا و دۆڵ
ڕەنگی گـــوڵ، دەنگی بولبـــول دڵخـــۆشی
پێی دا درابوو پەردەی خـــــامـــــۆشی
ژیـنـی هـەزاران نـەمـــــــــامـی ئـازاد
بەزۆری ســـەخـــتی شـــەخـــتـــە چوو بەرباد
حـــوكـــمی پۆلیـــسی چلەی ناهەمـــوار
قـــەل و کـــوندەبووی هێنایە ســـەرکـــار
دەقـــرپین بۆ قـــڕبوون، بۆ مـــاڵ وێرانی
بۆ درێژبوونی ژیانی زســـــتـــــانی
کێ ناوی کـــۆتر و ســـورگـــوڵی دەبرد
بەچنگ و دندووک چاویان دەرئەکـــــرد
بەڵام مـــەنشـــووره بەفـــر ئەچێـــتـــەوە
ڕووی ڕەش بۆ خـــەڵووز ئەمـــێنێـــتـــەوە
وابای وادە هات ســـــەرمـــــا تەواو بوو
گـــوڵزار پڕتاو بوو، قـــەل بێ کـــلاو بوو
شـــۆڕشـــە ئەمـــڕۆ هەور ئەگـــرمـــێنێ
باران دەڕژێنێ، بەفـــــر دەمـــــرێنێ
کـــوند وێرانە مـــاڵ، قـــەل قـــڕەی بڕا
ســـــەرمـــــا داواکـــــەر دەهـۆڵی دڕا

نیشانگەی سەرما و شەختەی دنیاگر
نەماوە غەیرەز دوو کێلی قەبر

***

شۆڕشە شۆڕش، کۆتر ئەگمێنێ
گیا سەر دەردێنێ، گوڵ خۆی دەنوێنێ
ئەرخەوان ئاڵای شۆڕش لەسەر شان
سوپای مێلاقە و سوێسن گرتی سان
بولبول و قومری سروود ئەخوێنن
پیردار لە خۆشیان سەر ڕادەژێنن
قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵەی باز لە دەشت
تا کوردستان بێ لە کوێیە بەهەشت؟
سازو ئاوازی «مێروو» هەزار دەنگ
سەد هەزاران گوڵ بە هەزاران ڕەنگ
وەنەوشە مل کز نەرگز دیدە مەست
لاسایی دەکەن ژێر دەست و سەربەست

***

پاشای نەوبەهار لەسەر تەختی گوڵ
ئەمڕۆ ڕووی کردە بولبولی سەرچڵ
وتی "کوردستان وا ژیایەوە
زیندوو بوونەوەی کوردان مایەوە
هەروەک نەورۆزی کوردەکان هەیە
ئاخۆ نەورۆزی ئازادییان کەیە!"

***

بەغدا ١٢/٧/١٩٥٥- فستیوالّی لاوانی جیهان لەوارشەو دەبەسترا چەند برادەرێکی کوردیش بەرەو وارشەو ئەچوون بۆ هاوار کردنی کورد، منیش ئەو شیعرانەم پێدا ناردن کە لەوێ بیخوێننەوە:

نامە بۆ وارشەو

کوردێکم دەوێ چاپک و پتەو
سەفەرێک هەیە بۆم بکا بە شەو
نەهێڵێ تورک و عەجەم بزانن
داگیرکەرانن لە کوردستانن
ماڵ لە خانەخوێ حەرام کراوە
مەسەلی کوردە و لە کورد ڕووی داوە

***

پێشان بچێتە شاری مهاباد
تڵیشێ بێنێ لەو داری بێ داد
ئەو داری قازی و سەیفیان پێداکرد
جمهوریەتی کوردیان پێ لابرد
بچێتە ئاگری داغ نێزەیەک بێنێ
ژەنگی هینابێ بە دڵۆپی خوێنێ
کام خوێن! خوێنەکەی لاوانی کوردی
لە ڕێی ئازادی مردن بە مەردی
ئەو کوردەی گیانیان بە ئاواتەوە
ئێستاش لەو کێوە دەنگ ئەداتەوە
ئەو دار بەو نێزە دادەن وەک قەڵەم
قەڵەمێ هەر خۆی هاوارکا بە دەم
خوێنە خەستەکەی کوڕە بارزانی

که ئیستعماریان بە سەگ ئەزانی
بەئاوی چاوی کوڕ کوژراوانی
بەر دەرکی سەرا لە سولەیمانی
شل بکرێتەوەو لێک درێ تەواو
بکرێتە کەللەی مستەفا خۆشناو
لە جلکی شڕی هەتیوبارەکان
یان دەربەدەر و شارەکان
ڕیتاڵێ بێنن بەو خوێن و خامە
هەژارێکی کورد بنووسێ نامە
کۆترێکی سپی تیژ باڵ، بە سەر ڕەو
نامە بەرێتە کۆنگرەی وارشەو

***

لاوانی دنیا ، پیاوچاکانی مەرد
شەریفانی هەرد، سافانی بێ گەرد
زۆر ملیۆنن کورد لە ئاسیادا
کۆنتری گەلان لە ڕووی دنیادا
وەحشی ئیستعمار لەسەریان زاڵە
بڕیویە ڕێگەی هەناسە و ناڵە

***

زمانی زکماک مەنع کراوە
دەرکی خوێندنمان لێ داخراوە
دەرمان و دوکتۆر بۆتە ئەفسانە
لێدان و قەمچی لە جێی دەرمانە

ســـێـــڵاوی نـەوتم، پەیدابووی خـــاکم
تـووتـنم، گـــەنمم، خـــەرجم، پیـــتـــاکم
دەچێــتــە «ســتـی» و «واڵ ســتــریتــەوە»
ســـــەدیەکی بۆمـن دەگــــەڕێتـــــەوە
ئـەویش دەســـتـــبــەندی بۆمـن پێ دەکــڕن
یاخـــۆ تیـــغـــێکە ســـەرمی پێ دەبڕن
یاخـــۆ بۆ زیـندان، دەمـــخـــەنە ناوی
یـان بنـکەی شـــەڕە و مــــەتاری ئاوی
کــێـــوانمان هەمـــووی کـــرایە ســـەنگەر
هێـــزی شـــەڕ و شـــۆڕ لێی دەخـــا لەنگەر
مـــوســـاعـــەداتمان هەرتۆپە و تفــەنگ
لاومـــان دەکــرێنە دەســـتـــەچیلەی جـەنگ
چەک فـــرۆشـــانی شـــەڕ هەڵایســـێن
لەژێری گـــەلان گــــەلێک دەترســـێن
لە نیـــســـێی خـــۆیان دەســـڵـــەمـــێنەوە
لـە گـــــمـــــەی کـــــۆتر دەڕەوێنـەوە
زمـــــان هێـــــمنی بـڵـێ دەیبـــــڕن
قـــورعـــان ســـەلامی تیـــابێ ئەیدڕن
دەســـــتێ بنووسێ وشـــــەی ئاســــایش
توند ئەکــرێ لەناو کــەلەپچــە و قــایش
* * *
بەڵام بێ گـــومـــان خـــەیاڵیـــان خـــاوە
مــــەودا نەمـــــاوە، کـــــاریان کـــــراوە

لێـــــــدان و بـەنـد و زیـنـدان، زگ دڕیـن
قــــەنـاره و قـــــەبرو كـــــوشـتن و بڕیـن
دەرمـــــانـی دەردی ئـیـــــرتجـــــاع نـاكــــا
بـاڕێـی هـەڵاتـن بـۆ خـــــۆی پـەیـاكــــــا
***
لاوانی كـــوردیش لەســـــەر ئەو حــــاڵەش
لـەگــــــەڵ ئـەم ژینـەش، ئـەو ڕۆژە تـاڵـەش
دەست درێژ دەكـــــەن بۆ دەســـــتی ئێـــــوە
ســـوێند ئەخـــۆن لـەســـەر مـــەبەســتی ئێـــوە
تـا تـەڕاییی خــــوێن لـەڕەگــــیــــان دا بێ
تـا شـــەڕ هەڵگیـــرسـێن لە دنیـــا مــابێ
بەبێ مــــاندوو بوون بێ شلی و ســـــــتی
تێكۆشـن بەگـــیـــان لە ڕێی ســـەربەســـتی
نەک هەرسـەربەسـتیی خـاكی كـوردسـتـان
بەڵكو ڕزگـــاریی هەمـــوو ژێردەســــتـــان
ئێـــــــوەش ئەی لاوان نـامــــــە، هـاوارێک
لەو كـــوردە زۆرە باســـێک، پرســـیـــارێک
كـــوردیش وەک ئێـــوە تیـــرەی ئینســـانن
شــــەرمـــــە خـــەبەر و باســـیـــان نەزانن
كـــــــۆمــــــــەڵی بەزەی جــــانەوەر هەیە
كــــورد كـــــە ئینســــــانە لێی بێ بەهرەیە
نابێ ویجـــــدانتـــــان بەمــــــە ڕازی بێ
گــورگ لەناو مـــەڕ هەرخـــۆی قـــازی بێ

له ناو گۆڤار و ڕۆژنامه کانا
له کۆبوونەوەی ڕۆژ و شەوانا
یادێکی بکەن لەکوردی هەژار
قوولە لە گورگی وەحشی ئیستعمار
گەر ئێوه دەستێک بدەنە دەستم
هەر هێندەی لەناو زەلکاو هەڵدەستم
کوردم بەناوبانگ ئازا و بەکارم
یەک بم خەنیمی هەزار نەیارم
دڵ دانەوێکم ئێوه بۆ بنێرن
مەرگی داگیر کەر بەخۆم بسپێرن

***

بەغدا ۱۹۵٦/۳/۱۸- هەواڵێکی کورد گوتی کچێکی کینیایی هەیە لە لەندەن، گۆڤارێک دەنووسێ، گوتوومە شاعیرێکی کورد شیعری بۆ ماوماو نووسیوە، جا قەرارە بۆی بنێرم و ئەویش بە تەرجەمەوە چاپی کا، منیش ئەمانەم نووسی ناردم:

پەیام بۆ ماو ماو

ماوماو من و تۆ دوو دۆستی هاودەرد
بەخوێنی گەرم و بە هەناسەی سەرد
هەردوو گیرۆدەی دەست ئیستعمارێک
هەردوو مارانگاز بەنێشی مارێک
ئەو وەحشەی بە دەم کینیا مژە
بە جووتە و چەپۆک کوردستان کوژە
من و تۆ ماڵمان بەرەڵڵا و بێ خێو
پڕنەوت و گەنم پڕ لە زێڕ و زێو

تۆ به قسەی کاهین من به گفتی پیر
تەوەکەل گیر بووین، بێن خوداگیر
لەیەکتر کوژی و دوژمنی یەک بوون
بیری یەک بوون و دوژمن لەبیر چوون
دێوێکی پیاوخۆر، فێڵباز و بەدکار
لە پێستی مەڕدا گورگێکی خوێنخوار
شەیتان لە پێستی مەلائیکاندا
لەژێر سێبەری پیر و کەهاندا
شارستانیەتیی سپیان بۆ هێناین
گورگان کەوتنە کۆز، لبۆزیان تێ ناین
هاتن فێرمان کەن چۆن مەدەنی بین
چۆن نابڕاوی دەستی دەنی بین
چزوو مامۆستای سپی دز دەرچوو!
زگپڕی درۆ درۆی لەبەر چوو
کاڵ و کوڵیویان گشت لێ فڕاندین
گۆشتیان برژاندین ئێسکیان کڕاندین
دزیبیان، بردییان هەر شتێ ماڵ بێ
وتیان ماڵ خوراو بە کۆی زوخاڵ بێ

***

ئێستاش به قسه هەرخۆی هەقداره
دروسته دز بێ خاوەن حەزاره
قەیناکا بدزێ هەر نانێ هەته
تۆ بڵێی برسیم پێت دەڵێ چەته

تۆ بۆ مـــــەزەی ئەو جگەر کـــــەبابی
مـــەلێ ئاخ و ئۆف دەبیـــە ئیـــرهابی
ئەوان بە بۆمـــــبـــــا بمانکوژن چش
وەحشین بەمێشیان ئێمە بڵێین: کش
گـــەر بخنکێنن کـــۆرپە ســـاواکـــەم
دەبێ من بچم بووردن داوا کـــــــەم
تا کـــوڕی بۆر و ڕەشـــمـــان خنکاوە
مـــامـۆســتـــای سپی دەستی ئێشـاوە
گەر بستـرمەوە تفیان لەسەر ڕووم
هێشتا هەر کێویم، ئەدەب فێر نەبووم
گـــەر نان بڕاو و خـــانە بەربادین
قـــەیناکـــا ، لەگـــەڵ دنیـــا ئازادین
خـــانەوێرانی، شـــەقێ لە خـــەم دە
دڵ خۆشن خەڵکی «داونینگ ڕەقەم دە»
گوێ مەدەرێ خۆت کە ڕووت و برسیت
خۆش ڕادەبوێرن خەڵکی «واڵ ستریت»
گەر کورد و ماوماو بەبێ ڕۆن کوێرن
خۆ «داڵس» و «ئیدن» تەسەل و تێرن

***

گـــەر دیموکـــراتی و ئازادی گـــەلان
ئەمـــەیە، خـــۆزگـــەم بە ورچی تەلان
کـــەنگێ قـــانوونی جـــەنگەڵ وابووە
چ جـــانەوەرێک ئەمـــەی خـــواردووە!

ئەگـــەر ئـازادی مـــانـای هەر شـــادی
بـۆ بـەهـێـــــــزان بـێ، تـف لـە ئـازادی

***

بـرام خــــەم مـــەخــــۆ دەوران دەورانـە
هاکـــا تێک چوو ئەم دەور و دووکـــانە
قـــانـوونیـــان تـفی ســـەربەرەو ژوورە
مـەرگی سـەگی هـار مـەشـهـوورە سـوورە
ئـەو خـــــوێـنـە ئـالـەی ئـەوان لـە تـەنمـان
ڕژانـدیـان لەســـەر خــــاکی وەتـەنمـان
لاشــــەی لاوانی لـە خـــوێـنـدا شـــتـڵ
دەدێـرێ کـــــەوا خــــــراونـە بـن گـڵ
هەربینا شین بوو، بوو بەگــوڵی ســوور
بـــۆنـــی ئـــازادی دا نـــزیـــک و دوور
نـەمـــامی بالای شـــەهیـــدانی لاو
گــوردانی کــوردان مــەردانی مــاومــاو
ئەو شـــەهیـــدانی ســـەربەست و ئازاد
چ لـە نـایـرۆبـی یـان لـە مـــــهـــــابـاد
بـەرز دەبـنـەوە و دەبـنـە ســـــێــــدارە
پێـــیـــان دادەکـــرێ هەرچی بەدکـــارە
ئالای ئازادییـــان لەســـەر هەڵ دەکـــرێ
شـــــۆقی ئـازادی دنیــــا دادەگــــرێ
نـاترســـێین خــوێنمــژ بێنەوە ســەرمــان
دەبنە کـوتک و داس، ڕمب و خـەنجـەرمـان

ئەوسا هەمووومان خۆش ڕادەبوێرین
لەشوێن ئیستیعمار نەفرین دەنێرین

***

قبور البيض، «توربەسپیان» سووریا، ١٩٥٦/٧/١٠

سروود

وەتەن سوێند بەکێواتی سەر بەرزی تۆ
وەتەن سوێند بە داهاتی سەد تەرزی تۆ
وڵات سوێند بە بەفرت بەخۆشیی هەوات
بەنەفتت بە ئاوت بەدەجلە و فورات
هەتا قەترە خوێنێکی تەڕ شک دەبەین
بەقوربانی ئازادیی تۆی دەکەین
کوڕانت لە ڕێی کوردەواریی مەزن
لە کوژرانێ سازن بەڵام نابەزن

سەر و ماڵ بەقوربان دەکەین گشتمان
لەڕێی سەربەخۆبوونی تۆ نیشتمان

عەرەب، تورک و فارس لەسەر خاکی تۆ
سێ دڕکن لەسەر سینەکەی چاکی تۆ
هەچی خوێنمژی کورد و داگیرکەرە
کفن هەڵگرن با ڕووە و مەقبەرە
ئەبێ خواردنی ئێمە دەرکەن لە دڵ
چەقۆ گەییە ئێسقان و خوێن هاتە کوڵ

دەمی خـــەنجــــەری تیـــژ و مـــووكـــــارمــــان

گـــــەلێ تیـنووە بۆ خــــوێنی بەدكـــــارمـــــان

سـەرومــاڵ بەقـــوربان دەكــەین گـشـتــمــان

لەرێی ســــەربەخـــۆ بوونی تۆ نیــشـــتـــمــان

لە ڕووی دۆست ڕووخــۆش و گــەش هەر منم

لـە ڕووی دوژمـنـی مــــــــەوتـەنم مـــــــردنم

گــەزەنفـــۆن و شـــێـــردڵ دەدەن شـــاهیـــدیم

كـــە شــــێـــری شــــەڕ و كـــۆتری ئاشـــتـــیم

بە دۆلار ئەوی ویســـــــتی دنیـــــا گـــــرێ

یەقین خـــۆی دەتۆپێت و كــــورد نامــــرێ

هەزار ســـوێندی بەغـــدا وەكـــو پووشـــە لام

لەســـەر زۆركــەران مــەرگــە هێـــزی ســـەلام

سـەرومــاڵ بە قـــوربان دەكــەین گـشـتــمــان

لەرێی ســــەربەخـــۆ بوونی تۆ نیــشـــتـــمــان

***

سووریا ، قبور البیض، ٢١/ ٤/ ١٩٥٧- نزیكەی ٣ ساڵ لە كوردستانی داگیركراوی سووریا پەنا نوشینی خانەدانی حاجۆ ئاغا بووم و ئەوان بەخێویان دەكردم. لەو ماوەیەدا مەم و زینم وەرگێڕا سەر موكریانی و كۆمەڵە شیعرێكم بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ» لەچاپ دا و ئەم پەسەندی بەهارە و چەند شتێكی تریشم هەر لەوێ نووسیوە:

من و بولبول

بولبـــــــول ئەی یـارەكــــــەی دێـریـن

خــــونچـــــیـــــلانەی دندووك زێڕین

هـــاوفــــــــــەردی زووم بـــۆ هـەژاری

هاوڕێی پێشووم لە دڵداری
وەبیرت دێ پایزی پار!
ڕەشپۆشیی دەشت و زەردیی دار
گژە و گڤەت لە با دیبوو!
هەوای پێش تەرمی شادی بوو
دەیدا خشپەی گەڵاڕێزان
خەبەری مەرگی ئازیزان
بەژن و باڵای نێرگزی مەست
لە گێرەی گزرەدا پێ پەست
سوێسنە و مێلاقەی زەرد و سوور
بوونە دەستەچیلەی تەندوور
کلوە بەفری درشت و ورد
چۆن سەرزەویی کفن دەکرد!
کوندەبوومە و قەلی ڕووڕەش
کەلەپووریان دەکردن بەش
من و تۆی برسی و بێ پەسیو
لە کونجێ خزیو بێ بژیو
دەگریاین بە بانگ و هاوار
بۆ خونچە بۆ گوڵ بۆ بەهار

***

نەم گوت هەتا سەر وا نابێ!
چاوت لە بەزەیی خوابێ

بڕوانە لەبای شەماڵی
سەرمایەی سەرمای ڕاماڵی
سەرمایەداری سەرمایە
بێ سەرمایە و بێ سەر مایە
ڕێژنە بارانی ئازاری
ئازار بوو لە زستان باری
دوو پۆلوو کەوتن لە حووتا
ڕیشی سپیی چلان سووتا
گەرمیی هەردوو گرمەی هەوران
شۆڕشێ بوو گۆڕیان دەوران
تەرزەی گرد و خوناوکەی ورد
چاوی کرێوەی سپی کرد
تەزووی پیرێژن کوژاوە
ئاویان لە جێ ماڵی ناوە
ڕۆژ کەوتە کۆشکی کاوڕی
گیسکی مسیان بۆ سەربڕی
بەدەنگی زوڵاڵی بۆقان
سەرچاوەی دڵ ناسک تۆقان
قوڕاوە سووری بەهاران
دەرمانە بۆ دەردەداران
ڕای ماڵی پووش و چیلک و چاڵ
جێژنە و دەبێ خاوێن بێ ماڵ

زەماوەندە

نەورۆزەی زەردی زێرینە
زەردەی لە لێوان ببینە
بەناز پێ لە زەوی دەنێ
بەرەو نەورۆز پێ دەکەنێ
گەزیزە مۆژدەی هێناوە
پێش پەیکی گیابەند و خاوە
هەر بمێنێ شای بەهارێ
دوو بووکان دێنێ بەجارێ
ئەرخەوان بووکی نەورۆزە
دەشت لە نیسانێ پیرۆزە
گۆوەندە و خۆشیی دڵانە
بەزمە و ئاهەنگی گوڵانە
شایلۆغان لە ماڵی شا بێ
دەبێ چ بێ و چیی تیابێ!
سەیرێ بکە لە گوڵزاران
تیپ تیپی ناسک و نازدارن
کەسک و سوور و زەرد و عابی
قاوەیی و شین و عەننابی
نەباتی و ئاڵ و کاڵ و گەش
سپی و مۆر و بنەوش و ڕەش
ڕۆنیاسی و خاکی و پەمبەیی
بۆر و سپات و سورمەیی

ڕازاوەی ڕەنگی خواکردن
لەو سەر زەماوەندە گردن
سۆسەنبەر و مالۆچە و گوڵ
مێخەکی و لاولاو و سونبول
تیکەڵ بوون وەک کەزیی یاران
لێک هالان وێنەی دڵداران
کۆڕی بەیبوون و هەڵاڵە
لەکن نێرگزی چاو کاڵە
سوێسنە و بیژان و بەڕۆنە
نەشە و گەشەی هەردوو بۆنە
کەلەم کاشوور و گۆزەروان
کوا جوان بکۆخێ لەبەر وان!
لالە هەباسی شۆخ و شەنگ
تافتەی لەبەردا بە حەو ڕەنگ
سەیدی پاتۆڵ زەرد، گێلاخە
چاو دادەگرێ لە قازیاخە
دۆریە و مەندێی بالا بەرز
شاتەڕە و جاترەی سەد تەرز
سەیدۆکەی سەر گوڵینگەدار
ئەسپەندەر نوشتەی چاوزار
ناعنە و ڕێحانە بۆن خۆشن
حەتران لەو ناوە دەفرۆشن
کلاو بن چادری هەڵداوە

ڕێواس بەناز هەڵوێستاوە
وەنەوشە و بەژنی ببینە
چەند خشپیلە و نازەنینە!
گوێی لە سێوەڕە گرتووە
ملی لەسەر خوار کردووە
چاو لەو پەپوولە نازدارە
چەند دوودڵ و هەرزەکارە!
بەشەو لەگەڵ شەمێی ژوانە
بەڕۆژ لە دەوری گوڵانە

***

گوێ بگرە لە هەوری نیسان
کەوتەوە گرم و هۆڕ دیسان
دڵ خۆشە بەخرۆش و جۆشە
زاوای دەشتی سەوزە پۆشە
گوڵاوپرژێن دەکا لەسەر
دەینەخشێنێ سینە و کەمەر
تارای بۆ نارد لە مێلاقە
بۆی چنیوە کەوای تاقە
لە گوڵەبابوونە و کەنێرە
هێرۆ و شەشپەڕ و شلێرە
شێستپەڕ گوارەی پڕ پەڕەنگە
ئەڵماس تنۆکی ئاونگە
ملوانە لە چڵی بیزایە

پــــڕ چـــــنـــــوور و بـــــەڕەزایـــــە
نیــــــشـــــــانی یار ڕۆژی مـــــارە
لیـــزگـــەی هەمـــیـــشـــە بەهارە
یاقــووتی خــاشــخــاشی تێــدا
جـا خــوا ئەو بەخــتــەی بە کێ دا!

سەیرانکەر

بۆ ســــــــەیری بووک لە هەر لاوە
گـــــیـــــاوگــــژ ســــەری دەرێناوە
کـــەنگر، کـــوڕادە، کـــاردوو، پنگ
پرپرە، تیـــــســـــوێ، هەڵز و شنگ
تاڵـوو، تۆڵـەکــــــە، کـــــووزەڵـە
لووشـــە و چەقـــچـــەقـــە و ڕێزەڵـە
پۆلکە و ترشـــۆکـــە و ئاڵەکـــۆک
گـوێ بەرخـە و مـیـژۆرد و کـیـفـۆک
قــــــــورینـگـان و زەرتـکی ڕەنـگ
تاڵیـشـکە و خوشـیلک و غـەربەنگ
مـێکووک، ڕەکـێـشـە، ئەسـپـەناغ
ئاڵـقـــــەتیـــــز و گـــــێلم بەرباغ
تەنانەت کـــــارگی کــــەمـــــایە
هاتە دەر بۆ تـەمـــــــاشــــــــایە
چی ڕووگـــــرژ و بێـن ناخـــۆشــــە
خــــراونە کـــەنار و گـــۆشــــە
کـــەکـــرەی تاڵ بێ هەواڵ مـــاوە
ســــیـــــر لە دەرکی مـــار ڕواوە

سەمای دارانە

کۆڵکەزێرینەی پاش باران
تاقە بۆ پێشوازیی یاران
هاژەی هەڵدێر خوڕەی ئاوان
لاوک بێژی بووک و زاوان
سەوڵ و سنۆبەر، بی و چنار
بە مەی بەرامەی بای بەهار
سەرخۆشن خۆ ڕادەژێنن
باوەش لەیەکتر وەردێنن
داری سێو و هەڵووژە و بێ
قەیسی و خۆخ، بادام و هەرمێ
لە ژێر سێبەری کوڵووکان
جوانتر لە سەد تازە بووکان
کفر و گەز و گۆیژ و چاڵووک
گۆیز و بوز، بەن و بەلاڵووک
سپیندار و گێلاس و توو
مازوو، دەمووکانە و بەڕوو
دەس گیرانە لە هەر لاوە
سەما دەکەن بە دەم باوە

بەزمی باڵدارانە

سوڕە و سێروو دەڵێن پەستە
دار کوتکە دنبەک بەدەستە
دوڕنا زوڕنای خۆی هێناوە

پەپوو دەهۆڵی جۆش داوە
زەردەزیڕە دەخولێتەوە
ئەوی دەیڵێ نایڵێتەوە
پاساری لاوی گوێ سوانان
هاتە ناو ڕیزی خۆشخوانان
کوڕ کوڕ تووڕاندیە شمشاڵی
شێلاقە خۆی لێ هەڵماڵی
بەرگا و قوڵتە و گۆریەچنە
هەوێردە و چوڕەپۆپنە
قومری و پۆڕ کەوتنە دیلانێ
سوێسکە ڕەوتێک باش دەزانێ
کەندەسمە بەناز خۆی نواند
تۆبەی تاق تاق کەرەی شکاند
ڕەش بەش لە دەستی کەلکایە
قاژو ماسیگرەی لایە
دۆی سوورەقانگ زڕە کەوە
بۆرچین سەرسەوزی گرتەوە
کۆتر و کەو سەرچۆپی کێشن
شۆخ هەمیشە هەر لە پێشن
شاهۆی سۆفیلکەی ناو ئاوان
لەو سەریەوە بۆتە گاوان
کاسەڵەشینکە و سریلە
دەڕوانن لە سووچ و سیلە

مۆزەشینەش بە چووزەلە
گوێلکی خستۆتە هەلوەلە
لەکلەک بەیانی و ئێواران
لێ دەدا سێ تەپڵی سواران
پەرەسلێرکە پۆل بە پۆل
ڕمبازیانە لە دێ و لە چۆل
باڕە و کاڕەی ماک و زایە
سەمای هێنایە سەمایە
قاز و قورینگی عاسمانێ
ڕیز بە ڕیز دێنە سەیرانێ
سەرسامن بۆی ڕادەمێنن
باڵ و سەر ڕادەوەشێنن
باشووی بەگ سەقر و بازی خان
چەکمەڕەق شمقاڕ و تەڕلان
هەڵۆ و شەهێن پەڕینە کێو
زۆردار ڕێی نییە بێتە نێو
دەرکران سیسارگ و خەرتل
خوێنتاڵن کەچەڵ و زگزل
خۆشی خۆشیی مێشەنگوینە
جەنگەی شیرە هەڵمژینە
هەر لە خۆی دێ دەستڕەنگینی
سەیری شانە و شانشینی
لە چێژەی گوڵ و گوڵووکان

ئاخنی شەش گۆشەی دووکان
پوختەی پەلکی شین و سوورە
شیرن و سپیی ناو پلوورە

بەمراد گەیشتنی بولبول

جا ئەی دەنگخۆشەکەی چەلەنگ
بوێژەکەی بە ناو و دەنگ
لەناو باڵدار و گوڵاڵە
تەنیا جێگەی تۆ بەتاڵە
گوڵ ئامێزی گرتۆتەوە
خونچە خۆی ڕازاندۆتەوە
جێت لەسەر چڵ چاکراوە
بەرەی گەڵا داخراوە
داران ئامادەی گوڵباران
لێت پیرۆز دیداری یاران
واتۆ گەییتە کامی دڵت
شاد بە بەدیداری گوڵت
بچریکێنە تا دەتوانی
بخوێنە بە کامەرانی
سروودی جێژنی ئازادی
ڕزگاری لە نامرادی

جوێ بوونەوە

ماڵیاوا کۆنە هاو دەردم
با دوور بێ لە ئاهی سەردم

تۆخۆش من هەر ژیان تاڵم
ناتوانی ببیە هەواڵم
وا باشە بەجێم بهێڵی
هەرخۆم وێڵ بم لە شوێن خێڵی
دەردی من یەکجار گرانە
هەڵوەدایيم بۆ دەرمانە
مەمکولێنەوە مەمدوێنە
سووتاوم پێم مەدرکێنە
گوڵی من لە یارت جوانتر
یارم لە گوڵ خان و مانتر

چەند جوانە!

مانگ و ڕۆژ، گەلاوێژی گەش
گڕی ئاگر بەشەوی ڕەش
بۆنی خۆش، گوڵی ڕەنگا و ڕەنگ
باریکیی شیعر و خۆشیی دەنگ
زەنگی سەرشەوێن، فیکەی شوان
خشپەی وردە ماچ لە جێ ژوان
تیشکی مانگ لە ئاوی کانی
سروەی شنەبای بەیانی
لە دوور قاسپەی خاسە کەوێ
نازی بووکی هەوەڵ شەوێ
سپیایی سینە شینی خاڵ
سوورایی کوڵم و لێوی ئاڵ

زەردیی گـــەردن و ڕەشـــیی مـــوو
تەنگیی دەم و گـــوشـــادیی ڕوو
سـافـیی هەنیـە ڕاسـتـیی کـەپۆ
چالّی چەن کـــــەوانـەی ئـەبـرۆ
مـەسـتـیی چاو قـولاپەی برژانگ
سـایەی پەرچەم لەسـەر لاجـانگ
خـــــڕیی مــــەم، بلّـندیی بالاّ
گـــالّەی تاقـــانە لە مـــالاّ
زەردەی زەردەپـەڕ لـەســـــــەر ئـاو
پـرووشـــــــەی باران لـە بەر تـاو
خـــــوڕە و چاوئەندازی هەڵدێر
بـازی ئـاسـک، ئـاوازی بـلـوێـر
کــــەروێشکەی گـــەنم بەهاران
بەفـــری هاوین لە پەســـــاران
دیمەنی کــێــو و نەخــشی دەشت
هەر لـێـــــــرەوە هـەتا بەهـەشت
هەرچی خـــۆشن هەرچی جـــوانن
کـۆیلەی جـوانیی کـوردسـتـانن

جێی ئازایان

کـوردسـتـان جـێی گـوردی کـوردان
بێـــشـــەی شـــێـــردڕ و نەبەردان
لانـکـی زەردەشت و مــــــوهـابـاد
پایتـــەخـــتی شـــاهانی مـــاد

جێگا تاجی کەیخوسرەوی
کە بووی باجی هەموو زەوی
مەیدانی گۆدەرز و ڕۆستەم
کۆشکی دڵداری زین و مەم
ڕێبازی بارامی چۆبین
جێڕازی فەرهاد و شیرین
هەزار فەرەیدوون و کاوە
سەری هەڵداوە لەو ناوە
لە ڕۆژهەڵاتی کۆن و نوێ
لە مێژوو بنۆڕە و بدوێ
لەلایەن کوردی ئازاوە
کێ ساغ ماوە و داغ نەکراوە!

هێندێک لە پاڵەوانەکانی

قازی، مستەفا بارزانی
شێخ قادر و غەوسی سانی
ئیحسان، شێخ سەعیدی وەلی
شێخ مەحموودی داری کەلی
سمکۆ، خانی ئاردەڵانی
شۆڕە سوارانی بابانی
پاشای سۆران، میری بۆتان
خاوەن زۆران، کەلی کۆتان
بازو میر عەلی جان پۆلاد
غانم و دەیسم و قوباد

بو موسلیمی خوراسانی
زەندی و ئەیوبی و ساسانی
ئەردەشێری شوانکارە
چەند شێرێکن لەو نزارە

هێندێک لە بوێژەکانی

مەولەوی و بێکەس و خانی
نالی و مەحوی و بەردەشانی
کوردی و گۆران و جزیری
حاجی و حەمدی یو حەریری
پیرەمێردی گردی یارە
چەند خونچێکن لەو گوڵزارە
وەک تۆ فرزەندی ئەو خاکەن
بولبولی ئەو خاکە پاکەن

گوڵی سەرچڵ

ئەو کوردستانەیە یارم
بۆ ویە وێڵ و هەژارم
دلبەرم ئەو دەشت و کێوەن
ئەو پڕ نەوت و زێڕ و زێوەن
کە عەنباری ڕۆژهەڵاتە
سەرچاوەی دەجلە و فوراتە
بۆ کێوانی سەربەرزی وی
عاسمان سەردەکا نەوی
فریشتە و هۆریی بەهەشتی

دێنە سەیرانی پێ دەشتی
داری کەونارای دنیایە
کوێی دڵگر و خۆش نومایە
گشت تێکوڵ و لق و پۆپە
کوردستان گوڵی سەرتۆپە
ئاخ لە بەختی ڕەش
ئاخ چ بکەم گەردوون تەرەسە
کوردستان ئەمڕۆ بێ کەسە
یەخسیری دەستی تورکانە
داگیرکراوی ئێرانە
یان پاپەتیی مارمێلکە خۆر
تێی ڕۆهاتوون دەیبەن بەزۆر
گۆڵ و دەڵ و ڕێوی و چەقەڵ
دەگەوزن لە جێی فیل و کەڵ
فسۆس و کەروێشک و دەڵەک
لانیان کرد لە بورجی بەڵەک
شەم شەمە و مشکە تۆپیون
لە قەڵای سەردار خزیون
لەجێی خانزادی شەقڵاوە
وشتری گەڕ ئیخ دراوە
دەک فەلەک تەختت وەرگەڕێ
ئاگر لە بەختت هەڵگەڕێ
تورکی حیز، تریاکیی ئێران

خـــــونـكارن لەســــەر دلـێــــران
پڵـنگی ڕازی کـــــوردســـــتـــــان
نەتەوەی ڕۆســـتـــەمی دەســـتــــان
پاش مــــاوەی خــــانی لەپ زێڕین
دیـلی چەنـگی دێڵـی خـــــــوێڕیـن
کـێ دی تـەنـانـەت بـە خــــــــەون
ئازا وەبـن حــــــیـــــزان کــــەون!
فریو درام
کـــــوردی مـــــەردم بـەزەند و بـەند
هاســــان نەدەکـــەوتمە کــەمــــەند
دووبــەرەکـی هـێــــــــــزی بـردم
شــــێخ چەک و نیـنـۆکی کـــــردم
مــــەلای پیس دەســـتی گـــرێ دام
بـۆ نـاو زەلـکـاوی فــــــــــڕێ دام
ئەنجـا هێــزی ئیــســتــیــعــمـاری
پای پێـــــدادام بـە یەکـــجــــاری
نوقـــــمی قـــــوڕی دیـلیی کــــردم
دزی گــــــــــــەلان ڕۆزبــی بـردم
لەنـاو بەرگی شــــــارســــتـــــانی
بەنـاو ئیـنســـــانی، نەمــــــزانی
تـا ڕووبـەنـدی دیموقـــــــــراتــی
لاچـوو ڕوم دی بـوو بـە قـــــــاتی*

* وشەی دیموقراتی حروفی (ڕوم دی)ی لێ لاچێ قاتی دەمێنێتەوە.

کــــولـلۆ کـــــەوتە دەغـڵ و دانم
هـەر بـەخــــــــــۆم بـردی تـاڵانم
چەند زۆڵـە کــــوردێکی زل کــــرد
گــرێی نامـــووســیــان بۆ شل کــرد
بەچەند قــۆشــێک ســازی کــردن
هـەرچەنـدی ویـســــــتی لـێی بـردن
گــــەنم و جــــۆ و تـووتـن و دراوم
زێـڕ و نـەوتـی بـە لـێـــــشـــــاوم
نەوتی کــرمــاشــان و کــەرکــووک
«ســــتی» لەنـدەنی کــــردە بـووک
هی «رمـــان» و بەخــتــیـــاری
بۆ «وال ســـتــریت» چوو بە دیـاری
دەڵـەســـــــــــە و دەویـت زەنـاوێـر
گــوێلکن بە پەمــۆی ئێــمــە فـێــر
چەرچیی مل چرچی مـــام چەرچیل
بـەنـان و ڕۆنم بـوونـە فــــــــیـل
***
زمـــــانم لێ داگــــیـــر کــــرا
مـــــێـــــشک و دڵم خــــورا، برا
خـوێنیـان مـژیم، گۆشـتـیـان خـواردم
ئێـسـکیــان بە سـەیان ئەسـپــاردم
لای تـورکـــە نـیـــوەی کــــەلاکم
عــــــەجــــــەم بـەربـوونە لـوولاکم

عـــــارەبیش بەشی خــــۆی دەوێ
قـــاپێک لێـــــرە قـــەپێک لەوێ
هەر لەیەک ســـەعـــات و یەک دەم
عـــەرەبم و تـورکـــیـــشم و عـــەجـــەم
پێـم دەڵێـن تورکی کـــــێـــــوانی
یان لە قـــەحـــتـــان و شـــەیتـــانی
یەک دەڵێ مـــێـــژوومـــان یەکـــە
ئەگـــەر بشت خـــۆم دەنگ مـــەکـــە
***

خەیاڵ ئەکەن

بـــەڵام بـــە هـــەزار هـــێـــنـــدە دەرد
نـامـــــرم، ســـــەریان داوە لـە بەرد
مـن بە بـانیــــــپـــــاڵ نـەمــــــردم
چەنگیـــزخـــان قـــڕی نـەکـــــردم
ســـەلیـــبی چوون، مـــرد گـــەزەنفـــۆن
کـــــورد بە زیادەوە هەر وەک خـــــۆن
شـــــا عــــــەباس لە بنەی نەهێنام
تـۆزی بـەبا بـوو مـن هـەرمــــــــــام
بەشـــێـــر نەخـــوورام، دێڵـــە ڕێوی
دەم خـــوا؟ های بە کلکی خـــێـــوی
گـــــەل خـــــواردن گـــــەلێ گـــــرانە
نایبـــــا ڕیخـــــۆڵـەی ئەمـــــانە
ســـەد ســـاڵ جـــووڕابم، خـــورابم

قورسم هەرگیز هەزم نابم
پاروێکم چیڕ و دڕکاوی
کێ بم خوا دەبڕم هەناوی
لە چاویانڕا سەر دەردێنم
هەتا سەر هەروا نامێنم
بەرخ هەر بن سەوە نابێ
ڕۆژێک دێ شاخی پەیدا بێ
زەوی دەگۆڕێ و دەگەڕێ
هەردەم دێنێتە ڕووپەڕێ
لەو چەرخ و خول و گەڕانە
سوڕێکیش بەشی کوردانە
بەرەو منیش دەخولێتەوە
نۆرە گورزی مەش دێتەوە
نەخوازە لەم چەرخی بیستە
گاڵەی دنیای کمۆنیستە
ڕێ و شوێنی لینین هەیە
سوڤێتستان و چین هەیە
ئاڵای بەرزی کرێکاری
هێناویە مۆژدەی ڕزگاری
بە ملیار خەڵکی ڕۆژهەڵات
ئازا لە ئیستیعمار هەڵات
چین داری بۆ ئامریکا کرد
کەللەی سەری پڕ لە کا کرد

چەند چەرخــە ئینـگلیــزی گــڵاو
هێندی تاڵان کــرد و چڵــپــاو
ڕفــاندی، کــڕاندی، ســاندی
دیتت چۆن کــۆمــەڵی گــاندی
بــە ڕۆژو، بــە تــەشــی ڕســتن
تـەنەکـــەی دەکلـکی خـــستن!
ســـۆکــــارنـۆ هۆڵـەندی چڕاند
هیند و چین فــەرانســەی دڕاند
لـەو کـــــونـەوە بـێ ئـەو بـایـە
چـۆن هـەلـێـکـی مـنـیـش نـایـە؟
***

شۆڕش ئەکەم

هــاکـــا دیت مـنـیـش ڕاپـەڕیم
خــوڕیم، گـــوڕیم، چڕیم، دڕیم
ســــەپـان و پـاڵـەی دڵ پـۆڵا
لـە شـــار و لادێ، لـەچـۆڵا
کـوتـک لە سـەر شـان، داس بەدەس
دەبێــتــە شــۆڕشگێــڕ هەرکــەس
خــۆ وەشــێــرن خــوێڕی و قــزە
بمرێ هـەرچی حــیــز و دزە
چـەک لـە چـنـگ زۆردار دەردێـنـم
نـق بـکـا ســـەری دەشـکـێـنـم
ڕیشــی ڕیـخـنـی شـــێـخ دەبڕم

مەلای لابەلا زگ دەدڕم
زۆڵە کوردی بێ ئابڕوو
دەنێرمە سەر هۆرەی بەڕوو
ڕووی گوندی خۆران ڕەش دەکەم
ئاو و زەوییان دابەش دەکەم
لە کێژ و لاوی جووتێران
پاڵەوانی نەوەی شێران
هێزی کوردستان پێک دێنم
تۆڵە لە دوژمن دەستێنم
بگا و مەکوش، گێلدم، ئوێلدم
یایومە تێ ناگەم کوردم
کێ خواردوومی دەڕشێتەوە
کێ لێی دام لێی دەدرێتەوە
لە گورگیان کڕیاری پۆستم
بۆ بێ زۆریان یار و دۆستم
ئەویش بێ بەش بوون وەکو من
ئەویش خوێنی مژتوون دوژمن
دوژمنی گەورە ئیستیعمار
ڕۆژهەڵات کوژەی شینە مار
مەردم خۆرەی چەرموو چەرم
بێ بەش لە شوورەیی و شەرم
لەگەڵ تورک و عارەبی چاک
گەلی ئێرانی باش و پاک

دەست لە قەدی یەک وەردێنین
ڕیشەی ئیستیعمار دەردێنین
حەزبای خوێنمژی هەژاران
بەگەل دەکەین بەردە باران
سەر و گوێی بە داس بە چەکوچ
دەبڕن دەجنن چ کوڕ چ کچ
ڕێ نادەین خەونیش ببینێ
کە زل بوو لەسەر زەمینێ
لێی حەرام دەکەین ئەو خەوە
مەرگی سەگی هار چل شەوە
پشت بەکام هێزی دەسپێرێ
کوێ ماوە خۆی لێ وەشێرێ!
کوودەڵەی دەلەسە و چەرچیل
ئێمە دەیان گرین بە دیل
وەک گیسکی مس لە بەهارا
بن کلکیان دەکەین بە دارا
نیشتمانمان دەکەین بژار
خوێنمژ دەبڕین لەسەر هەژار
جا نۆرەی بەزمە
ئاڵای سێ ڕەنگی ڕەنگینم
لە پۆپەی بەرزان دەبینم
دەلەرێ و دەشەکێتەوە
دەردم سارێژ دەبێتەوە

برین لە گیانم نامێنێ
دەم و دەست گوشتەزوون دێنێ
ئەودەم بە کوێریی نەیاران
گشت خاکەلێوەی بەهاران
بۆ جێژنی ڕزگاری و سەرساڵ
کیژۆڵەی کورد و کوڕ و کاڵ
باڵابەرزان و چاومەستان
دێن لە هەموو لای کوردستان
لە کوێ و لە کوێ؟*
لە عەزیز، بتلیس و ماردین
زارا و مەکس و کلس و عیفرین
دەرسیم، ئەرزەڕۆم، ئەرزنجان
بایەزید و سعرد و وان
مەلاتیە و دارندە و بۆستان
دیاربەکر و جزیرا بۆتان
باش قەڵا و خۆزات و پاڵۆ
مووش و چۆڵەمێرگ و ماکۆ
کنج و کەیفی و ساریقامیش
سوێرەک و عەنتاب و مەرعیش
عامودە و دەرباسی و ژەنگار
تا قامیشلی و عەرەب پینار

* هەرچیی لەو بەندەدایە ناوی مەڵبەندەکانی کوردستانە.

ئەسکەندەروون، ئۆرفە، خەرپووت
عەقرە، مووسل، عمارە، کووت
میدیاد، ئامێد، دهۆک، زاخۆ
کفری، کەرکووک، هەولێر و کۆ
ڕەواندز، هەڵەبجە، پێنجوین
مەندەلی و تووز و خانەقین
کرند و قەسر و خوسرەوی
شوشتەر و بەندەر پەهلەوی
بەندەر دەیلەم و بەهبەهان
خورەماباد و ئیسفەهان
مەلایر، مەسجید سولەیمان
سوڵتان ئاباد و تویسەرگان
شەهری کورد، سنە، هەمەدان
کرماشان، سەقز، هەورەمان
سەردەشت و بانە تا شنۆ
تا ورمێ و دیلەمان و خۆ
نەغەدە و شاپوور و سەڵماس
لە هەردوو بەر ئاوی ئاراس
میاندواو ، شاهین دژ، بۆکانی
مەهابادی و سولەیمانی
چییان لە بەرایە!
بەبەرگی ئاڵ و والاوە
هەرچۆنێ لە ناویان باوە

شاڵ و شاپک، کەوا و پاتۆڵ
جل تەنگ و نێفەک فشوفۆڵ
کوومی سوور، شەدە و جامانی
تەپلەی لە بان خولامانی
کەوای شۆڕ، فەرەجی و پەستەک
مرادخانی و عەبا و کورتەک
کنجی دێوجامەی بۆتانی
ئەنگوچکی شۆڕی سۆرانی
دەرپێی سپی و چۆغەی گرژاڵ
کەوش و کەلاش دەبنە هەواڵ
کوڕگەل هەمووی شۆخ و لاوە
بۆ کچانیان چاوە چاوە

جل و خشڵی کیژان

هەزار ڕندێ و شەمێ و زارا
سەرتاپا خامەک و خارا
سایە و کراسی کەمبەرچین
لە هەزار ڕەوشێ و نازەنین
پەلک و قەتارە و گێل گێلە
کەمبەرە زێو، پشتێند شێلە
لاسەرە و بازن و خڕخاڵ
کلۆجەی مەخمەر سوخمە ئاڵ
تۆق و تەلیسم و لاگیرە
گۆبەرۆک، ملوانکە لیرە

گـــواره و کـــــرمـــــەک و دەرزیـلە
مـێـــخـــەکـبـــەند و ئەنگوســتـــیلە
حـــــەمـــــایەل، بـازوبەندی قـــــۆڵ
لووله و قــاش، خــرینگە و مــەنگۆڵ
بـەرمــــــــوور، گـــــــەردانـە، پـاوانـە
ســڵــســڵــە و پلــپــلــە و لەرزانە
خــــەزێم شــۆڕ، دەســـمـــاڵ بە ئۆیـە
کـــــــــڵاوزێـڕ بـە دابـی کـــــــــۆیـە
چەند جۆر هەڵپەڕکێ
لەســــەر چناری گـــولـعـــــەنبـــــەر
یان لەسـەر کـانیی مـام قـەنبـەر*
دیـتـت لەســــــەد لا هـەڵ خـــــــلا
ڕاست و چەپی و هـۆرزێ و مـــــــلا
ڕۆینە و سێ پێــیی و شــێــخــانـی
دووپێی چۆمی مـــەجـــیـــد خـــانی
بەزم گێڕەکان
دەنـگ خـــۆش دەیـگـێـــڕن بە بـەندان
حــەمــە جــەیران، عــەلی خــەندان
تـایەر تەوفـــیق، گـــەردی و ڕەمـــۆ
کــــــاوەیس و ڕەشــــــۆڵ و کـــــوڕۆ
ئەحــمــەد گــوزەڵ، مــەجــە گـڕوێ
هەلامـــە و حـــاجـــیلە و مـــاملێ

* سەرچنار: سەیرانگایە لە سولەیمانی. * کانیی مام قەنبەر: سەیرانگایە لە مهاباد.

فــەوزیە و ئەڵمــاس، مــریەم خــان
نەســرین شــێــروان، مــەنیج حــەیران
ســێــلاق، ســەرشین، کــەریمە کــوێر
مــــامی ســــێــــوانیش بە بلوێر
ســـــەرمــــــابــردوو بــە دەفـــــەوە
هەڵ دەخـــــولێ بەبەر ســــەفـــــەوە
مــــەلا کـــــەریم، قــــــادری ئەوڵا
هەرکـــــەس لە ســــووچێ لە هەوڵا
بە تار و دنبــــــەگ بە گــــــەواڵ
چووزەلە و کــەمــان و شــمــشـــاڵ
لاوی یــەزیــدی بــە تــەنبــــــــوور
دیلان جــۆش دا ســاز و ســەمــتــوور
لێــدەن شــێــخــۆنادۆ و خــەمــە
دەهــۆڵ و زورنــا دەم دەمــــــــــــە
هەی لەو گۆوەندە
دەبێـــــتـــــە بەزمی ڕەش بەڵەک
شـــیـــر و شـــەکـــر دەگـــەن بە یەک
هەڵ تەکـــانە دەست کـــوشـــینە
ڕان بەڕانە ڕێک خـــــشـــــینە
ڕەشـــــمـــــاڵی زوڵفی تاتایی
دەدرێن لە ســمــێــڵی خــورمــایی
ئارەقی ســـپی و ئەســـمــــەران
دەتکێنە ســەرگــۆی خــەنجــەران

خوێی سەرکوڵم و تەنکە لێوان
دەرژێنە نێو شەکرە سێوان
خۆبادانی کەمەرشلان
چاوبڕکێنەی چاو بەکلان
لەرزەی مەمکی بالابەرزان
خێرو خۆشی دەکەن هەرزان
بەگەل خرمەی پانی بەرز
دەلەرزێن دڵی عەرز
لەسەر شینی سپی بەلەک
شێت دەکەن مەلەک لە فەلەک
کەفەڵی خڕ و مەچکی پڕ
هەڵخڕێن کەسەر دەکەن قڕ
کێ بە کێیە لەوان دەمان!
کوڕ هەلە دەس بەرنە مەمان
هەرچەند خۆش ڕابوێرن کەمە
چ ڕۆژی لۆمە و لەقەمە
دوای ئەو هەموو ژینە تاڵە
دەرد چێژتنی ئەم چەند ساڵە
چێژەی ئازادی دەچێژن
کوڵ و کۆ بە خەم دەرێژن
دڵ بۆ یەکتر دەکەنەوە
سرتە دەکەن بە کەنەوە
دڵ تەڕن و لاون و نازەنین

سرته و پێکەنین هەر چ نین
لەو دەم لەو ڕۆژە لەو جێیە
ماچ و مووچیش عافووی لێیە
زیقە و تریقەی منداڵان
حیلکە و کۆکەی کۆنە ساڵان
دایک و بابی کیژ و لاوان
یەکتر دەدوێنن بە چاوان
دەبینەوە هاواڵ
بولبول منیش ئەودەم سازم
وەک تۆ دەگەم بە دڵخوازم
دەڕەوێ تەمی هەژاریم
بەس دەکەم لەناڵە و زاریم
بەستەی دڵداری دەبێژم
دوڕ دەڕێژم، گوڵ دەنێژم
دەدەم پەسندی ئازادی
دنیایە داخنم لە شادی
دەگەڵ تۆدا دەچریکێنم
بەستەی خۆمت پێ دەخوێنم:
ئەمەش بەستەکەیە
کوردستان ئەی نیشتمانم
هێزی دڵ، ئارامی گیانم
جێی سەربلندی و شانازی
تا دڵ دەخوازێ دڵخوازی

گـــولّی پشکوتـووی بێ پاییـــز
سـیس نابێ و ناوەرێ هەرگـــیــز
مــێــشکم، هەســتم، بیــرم، ژینم
بۆ تۆن ئەی گــیــانی شــیــرینم
تا زیندووم هەر تۆی مـــەبەســـتم
خــــۆشم دەوێی دەت پـەرســـتم
بشــــــمــــــرم لەشی بەگڵ بـوو
دەڕوێـنێ چـەنـد گـــــوڵ و دڕوو
گـــــولّم بۆ دەســـــتی دلّدارت
چقــــلّم بۆ چاوی بەدکـــــارت
گـیـانیش دەفـڕێتـە عـاسـمـانت
ئەوســـا تێــر دەکـــا ســـەیرانت

***

ساڵی ٥٧ لە سووریاش وەک جێگەکانی تر لاوان خۆیان ساز دەکرد بۆ بەشداربوون لە فستیوالی لاوان لە مۆسکۆ. لەسەر داخوازی چەند برادەرێکی کورد، سروودی لاوانی جیهانیم بە کوردی نووسی:

سروودی ئاشتی

ئاشتی خوازان جەوانی مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد
باوی چەکداری شـەڕانی کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد
ئێـــســـــتـــە هـەمــــووی مــــە بەعـــــالەم ئەدەین گش دڵ خـــوا
بەد فـــەڕی پیس نەعـــرەتەی مـــە هێـــزی برد هێـــزی برد

***

* بەندەکەی سەرەوە لەو سروودە لە پێشدا و لە پاش هەرسێک بەندەکانی تر دوپاتە دەکرێتەوە.

١

لاوی هەردی گش بران ڕۆژ و شەو هەر خەریکی خەبات
ئاشتی خوازان وەک چران تیشکی وان بەختی ڕەش ون دەکات
وێکرا گەلانی جیهانی دەیلێ بەگیان و زمانی:
چینی جەوانین، هیمی جیهانین خۆشی دەکەین دنیا

٢

چەک فرۆشی پارەدار، هەوڵ ئەدەن هەڵ ئەکەن توونی شەڕ
خەڵکی دنیا بوون شیار، ناچنە شەڕ بۆ خودای فێڵ و گەڕ
لاوین بناغەی جیهانین، جێگەی نیازی گەلانین
خۆشیی زەمانین، مایەی ژیانین، پڕ ئارەزوو و هەویا

٣

لاوی ئازای کورد زمان وەک پڵنگ ڕۆژی جەنگی وڵات
ناوی دەرکرد بێگومان زاگرۆس پێو دەڵێ و ئارەرات
ئێمە دەنێژین نەیاران خۆشی دەدەینە هەژاران
گش پاڵەوانین، شێری ژیانین لە دوژمنان وریا

***

قبور البیض، سووریا، ٢٠/ ٧/ ١٩٥٧– ساڵی ١٩٥٧ منیش بەنیازبووم کە بۆ بەشداربوون لە فێستیواڵی لاوانا بچمە مۆسکۆ، بەڵام تەگەرەی تێ خرا. ناچار چەند مەقالێکی هاوارنامە و ئەم شیعرانەم بە برادەرێکا نارد کە لەجیاتی خۆم بچن، بەڵام برادەرەکەش گوایە لە بیری چووبوو کە نیشانی کەسیان بدا، لەم شیعرانەدا بۆرەگلەیییەکم لە مۆسکۆ کردووە کە نەدەبوو بەرانبەر بە کوردی هەژار ئەوەندە بێ پەروابن:

شەوێک زیندان

شەوە نیوەشەو، دنیا خامۆشە
وەک ئازیەتباران زەوی ڕەشپۆشە

هەناسەی ساردە با دەناڵێنێ
هەور دڵ پڕە، ئەسرین دەڕژێنێ
تاک تاک ئەستێرە لە ئاسۆی مەلوول
دەڕواننە شینگە وەک پیاوی فزوول
ڕمبەی پێلاقە و هەڕەشەی زۆردار
شەقەی قامچی و دار تێکەڵ بە هاوار
پڕیشکە و فیشقەی خوێنێکی ئازاد
لەدار و دیوار دەنووسێ «هەی داد»
گزیر دڵ ڕەقە، مووچە، خوێن تاڵە
کوتەکی دەستی زاڵمی زاڵە
لە جوابی ناڵە دەحیلکێتەوە:
کوردی چۆن بە زەم پێتدا دێتەوە!
ئازادی خوازی! بەشت مردنە
هەقی کوردستان پامال کردنە
تۆی چقڵی چاوی هێزی ئیستیعمار
دەبێ بت نێژم لە ڕێگەی دۆلار
نووسیوتە «مۆسکۆ کۆشکی کرملین،
قەلای ئازادیخوازانی زەمین،
باڵداری هیوای وەتەنپەرستان،
جارێک بابێتە سەیری کوردستان»
بە کام دەست ئەمەت نووسی بیبڕم
کام دڵ ئەمەی خواست تا هەڵیدڕم!
زمانم بەستووی نەمهێشت بخوێنی!
بەچی پەڕندەی هومێد دەدوێنی!

چی بۆ دادەنێی! کوا دان و ئاوت!
فرمێسکی چاوت! جەرگی سووتاوت!
ئا! هیوات وایە تێ بگا مەبەستت
لە زرەی زنجیری پێوەند و دەستت!
ملیۆنەهای کورد دەتەوێ بژین!
ڕزگاربن لە ژێر زۆری و خوێن مژین!
نەتزانی ڕێگەی هیوات گیراوە!
دەرفەت بڕاوە چارەت نەماوە!
دەورەم تەنیوی بە پۆڵا و ئاسن
هەیهاتە بێڵم گەلان بتناسن
کوندی پەیمانی بەغدات لە سەرە
دان و ئاودەری ئایزەنهاوەرە
عەدڵی لاوازی شەل و نوقوستان
ناگاتە چیای ڕژدی کوردستان

***

لەناو هەنیسک و غەڵدەی خوێنی دەم
جواب ئەداتەوە نووزێک بە حاستەم:
لێم بدە، بدڕە، بکوژە، ببڕە
ناموس بفرۆشە، نانی پێ بکڕە
خوێن بمژە، پێستم لە دار هاڵێنە
لە سەرمن ئێستا هێزت بنوێنە
جەمی دواڕۆژی تۆشە و ئیستیعمار
چل شەوە مەودای ژینی سەگی هار
هێزی هەژاران دنیا داگرە

بۆ پووشی گیانی خوێنمژ ئاگره
هاکا گوڕاندم له چیا و نوالآن
گیانی تۆ و ئاغات دەڕوا بە تالآن
نامێنن نە تۆ نە زەناوەرت
بەداری بێستان دادەکرێ سەرت
دەبێ پەیمانتان مردار بێتەوە
لەسەر گۆڕینگۆ سەربنێتەوە
بە کوێری چاوی دالآس و بەیار
کورد دەبن ڕزگار ورد دەبن نەیار
لەناو گەلاندا خۆمان دەنوێنین
بەسەربلندی سەرمان هەڵدێنین
یاری ئازادی دەگرینە باوەش
ڕۆژی ڕوون هەڵدێ لە پاش شەوی ڕەش

***

دمشق، سووریا ٢٥/ ٧/ ١٩٥٧- تەڵقینی بەعەرەبی کە لەسەر مردوانی دەخوێنن ئاوا دەست پێ دەکا «ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر(کەنیز)ی خودا». منیش ئەم تەڵقینەم هەر لەو بارە هەڵخستۆتەوە. هێندێک لایان وابوو کە گوتوومە «گەر دین ئەمەیە تا دوایی... گوناحە...» بەڵام ئەگەر تێگەیشتوانە سرنج بدەن ئەزانن چم وتووە و نیازم کفر و گوناح نییە... مەولەوی لە مەسنەویدا ئەڵێ«گەر پیاو چاک وابێ نەحلەت لە پیاو چاک»:

تەڵقین بە کوردی

ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر*
گوێ بگرە لەناو گۆڕی تەنگەبەر

---

* بەندە بۆ پیاوە بەڵام بۆ مردووی ژن دەبێ بڵێن: کارەکەری خوا کچی کارەکەر.

لە دنیای بێفەڕ کۆچت کردووە
لە ئەولای بێگەڕ خانووت گرتووە
تۆش وەک مردووی تر وەک هام فەردانت
دووپەری خودا دێنە سەردانت
دووی ددان زەردی سووری چاوشین
بە گورز و مەتاڵ، بە تەوەرزین
تۆزێ مڕومۆچ، ڕووتاڵ و تفتن
بەڵام وەک دەڵێن «بەگفت و لفتن»
هەزار جار بڵێن «کوا مەڕنەمووکە»
بێدەنگ، قڕوقپ، لێت نەیە جووکە
گەر تێشت هەڵدەن پێشت دادەن تف
بڵێ من کوردم، زمان مایەعرف
لە دار مەترسێ گوێ مەدەرە جوێن
ناچاریان بکە بە کوردی بدوێن
ئەمجار بە زمانی شیرینی کوردی
خۆت هەڵە مەکە، هێدی، بەوردی
بێژە: لالۆ، خوا و پێغەمبەر هەقە
کوردی هاسانە و عارەبی ڕەقە
باسی مردن و هەستانی دوایی
خۆ ماندوو نەکەن با بەخۆڕایی
بڵێ: کورد لەسەر دنیا مردووە
دەمێکە قیامەت لەوان ڕابووە
بێ بەرگ و پێڵاو، بێ نان و بێ دۆن
تورک و عەجەم و عارەب دەیانخۆن

کورد ژێر چەپۆکە و ئەو خاوەن زۆرن
برای موسوڵمان، موسوڵمان خۆرن!
با لە خوا پرسن: گەر دین ئەمەیە!
گەپ و گەمەیە و زیانی مەیە
دینێ بەشی کورد بخاتە بن لیچ
سەد بار گەورە بێ نامەوێ وە هیچ
وەرامی بەهەشت زۆرباش دەزانی
خۆت خەڵکی چیا و دەشتی کوردانی
باس بکەی ئاو و هەوای کوردستان
کوڕ و کچی جوان، پێ دەشت و کوێستان
شینایی و کانی و باغات و میوە
پێت باوەڕ دەکەن بەهەشتت دیوە
دۆزەخیش وێنەی لە دنیا پڕە
چۆڵی عارەبی گەرم و قاقڕە

***

بادگودەزبیرگ، ئەڵمانیا، ١٥/ ٨/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ وەک لە پێشەکیدا گوتم بەرەو مۆسکۆ چووم، هێندێک لە برادەرانی عێراقی و سووری نەیانهێشت و لەچیکوسلۆفاکیاوە دەریان کردم. مانگێک لە ئەڵمانیادا سەرگەردان خولامەوە. ڕۆژێک لە سەر چۆمی (ڕاین) غوربەتیم هەستابوو، ئەم شیعرانەم هۆندەوە:

فرمێسکی هەژارێک

لەسەر چۆمی «ڕاین» لە ڕۆژگارێ جارێ
تکا ئەشکی ئاوارە کوردێ، هەژارێ
بەسەریا خوڕی: کوێندەریی ئەی تکەی سوێر
ئەتۆ و ئێرە چی دەنکە فرمێسکی بێ خێر؟

وتی: ئاوی چاوی کوری کوردستانم
لە دەجلە و فوراتڕایە ناو و نیشانم
لە زێڕینە ڕوود و تەتاهۆ سەلامێ
لە بەژنت لە چل چەشمە پێمە پەیامێ
لەسەرخۆبە ئەی ڕاینی شۆخ و شیرین
شتێک بوین ئەمەش گەرچی ئێستا ئەسیرین
هەچەند دیل و بێچارەشە نیشتمانم
ببەخشە لەجێی تۆی بە خۆشتر دەزانم
چ کەڵوە و چ سیروان و ئاوێزەڕۆیە*
بە دیمەن هەمووی شۆخ و شەنگتر لە تۆیە
ئەگەر لادەچێ ئەم تەمەی نەگبەتیمان
بەخاوەن دەبێ کێو و چۆم و زەویمان
لە دڕکی نەیاران بژارێکی دەکرێ
هەزارانی وەک تۆ لە شاباشی دەدرێ
بەڵێ ئاوی چاوم لە دڵ هەڵکزاوم
لەڕێی سەربەخۆبوونی کوردان ڕژاوم
وتی ڕاین: ئەی تیشک و هێزی دڵی من
وەرە باوەشم بت بەمە بەحری بێ بن
بە هاوار و دادت موحیت بشڵەژێنە
لە چەپگەردی گەردوون بەشی کورد بسێنە

***

* دجلە، فورات، زێڕینەڕود، تەتاهو، چل چەشمە، کەڵو، سیروان، ئاوێزەڕۆ: ناوی هێندێک لەو چۆمانەن کە لە کوردستاندان.

چەند ساڵێک لەمەوبەر هێندێک لە کمۆنیستەکانی ناوخۆ ڕازی نەدەبوون باسی کورد و کوردستان بکرێ کە گوایە گەلپەرستی وەبەر مارکسیەت ناکەوێ؛ کەچی کوردەکانیش هاواریان بۆ ئازادی عەرەب و عەرەبستان ئەکرد و هیچ زیانیشی نەبوو. لەو سەردەمانەدا ئەم دەمەتەقەم نووسیوە کە لام وایە وێنەیەکی ڕاستەقانییە بۆ ئەو تەرزە کەسانە لەو سەردەمەدا. بەڵام نابێ لە بیریشمان بچێ کە ئێستا کمۆنیستەکانی ناوخۆ دان بەمافی گەلی کوردا دەنێن و لایان وایە ئەبێ کوردستانیش وەک هەموو وڵاتانی تر ئازادی خۆی وەرگرێ. لاشیان وایە ئەو کەسانەی ئەودەمە خۆیان لە باسی کوردستان ئەبوارد بەهەڵەدا چووبوون.

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

پ ـ بایز لەمەڕ تۆ خەبەرێکم بیست
ب ـ خۆمن لەمێژە بوومە کمۆنیست
پ ـ پێم ناڵێی مانای کمۆنیست چییە؟
ب ـ بەبێ جیاوازی خێر و خۆشییە
گش ڕزگار دەبن گەلانی زەوی
فەرقی نامێنێ بڵند و نەوی
دەبنە برای یەک سپی و زەرد و ڕەش
هیچ گەلێ ناکرێ لە ژیان بێ بەش
ڕەشی ئەفریقا و سپیی لەندەنێ
هەرتک وەکو یەک بەشیان ئەدەنێ
ون دەبێ ناوی دیل و کۆلەدار
لەقامووس دەڕوا وشەی ئیستیعمار
پ ـ ئۆخەی مام بایز بۆ موژدەت ئۆخەی
ئەو دەورە خۆشەی کەی دەبینم کەی؟
ئەوسا لەسایەی ئێوە کۆمنیستان
سەربەخۆ دەبێ خاکی کوردستان
ب ـ چت وت کوردستان؟ تۆ گەلپەرستی؟

ڕێگەی پێشکەوتن لە خۆت دەبەستی؟
نیزاڵ و کفاح نازانی چییە؟
دەیالەکتیکت ئاگا لێ نییە؟
کێ کەلیمەی کورد بێنێتە سەر زار
دیارە قەومییە و پیاوی ئیستیعمار
ئەگەرچی مارکس، ئینگلز، لینین
دەڵێن: بێ فەرقن گەلانی زەمین
بەڵام پێشکەوتووی عارەبی زانا
ئەم قانوونەیان بۆ کورد وەلا نا
چونکە کورد لە ژێر چنگی عەرەبن
کورد سەربەخۆبن، عارەب گەڕ ئەبن
بخوازە گانا و سودان ڕزگار بن
کورد بۆ عارەبان با هەر ژێربار بن
کۆمەڵی سووری جەنوبی چرووک
چۆن بەڕێ دەچن بێ نەوتی کەرکووک!
داهاتی شیمال لە خۆیان ببڕن!
قەراجیان نەبێ، گەنم وجۆ بکڕن!
هەواڵی عارەب هەواریان ناوێ!
هاوین چۆن بژین دوور لە شەقڵاوێ!
بێ ڕۆنی کۆیی و ماستی هەولێری
برای عەرەبمان دەگرێ شەوکوێری
برنجی ماڵوان، تووتنی ڕەواندز
نابەخشن بۆ سەد مارکس و ئینگلز

زاخۆ و خانەقین تا جەبەلحەمرین
لە دەست خۆنادەین بۆ گفتی لینین
پـ ـ باشە مام بایز. ئەوە نەوت و ڕۆن
با بۆ عارەب بێ جەهەننەم بیخۆن
ئەی بۆ ئازادی بەرگ و زمانم
دەڵێی چی بایز، تاعوونی گیانم؟
بـ ـ چی ئیستیعماری ڕەجعی کردوویە
نابێ بمێنێ هەواڵ فەرموویە
بە کوردی خوێندن تەفرەقە دێنێ
هەر کوردی گوتن نابێ بمێنێ
چۆغەی فش و فۆڵ شەدە و جامانە
مایەی نەگبەتیی شەعبەکەمانە
یەکیەتی مانای پاتۆڵ فڕێ دەین
پێ خاوس بڕۆین عەگال گرێ دەین
دەبێ لە مەرحووم فێر ببین ئەدەب
خۆی عەرەب نەبوو ببوو بە عەرەب
با شیوعی کورد قەومیی عەرەب بن
هەر بژی عەرەب لە سەر و لە بن
بـ ـ بەخوا مام بایز هێشتا هەر کەری
کەی دەبیە ئینسان قوڕت بەسەری؟
ئاخر تۆم کوردی بۆیە فەوتاوم
هۆرەم لەخۆمە بۆیە قەڵشاوم
یاری نەیاران دەکەی خۆت بخۆن

کێ بیستی لەناو چەرخی تازە و کۆن
مەڕ لە بەرخۆڵەی خۆیان نەبان بن
بچن شیردەری بێچوە گورگان بن
بۆ کورد بیری تۆ و بەیار هەریەکە
بەڵام تۆ بێ چەک ئەو خاوەن چەکە
لەناو عارەبا ئەمتاوێنیەوە!
سەڵا لە عەقڵت بە چاوێنیەوە!

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ١١/ ١٩٥٧- هەوەڵ مانگی دەسکردی سۆڤیات هەڵدرا، زۆر کەس لە نووسەران پێیان هەڵ گوت، منیش ئەم سکالایەم لەگەڵ کردووە:

سپۆتنیک

مـانگە چکۆڵەی سـۆڤـیـاتی مـەزن
جێ بێـڵـە هەرچی تیـژ و خـۆش بەزن
وەک ناوی سـۆڤـێت بگەرە بەرزی
وەک کـمـۆنیـزم دەورە دە عـەرزی
بگەڕێ بفـڕە سـەیری جـیـهـان کـە
فرمـێسکـان بسڕە دەردان دەرمـان کە
با لێ قـەومـاوان ناوت بپـرسن
خـوێنمـژی گـەلان با لێت بتـرسن
ڕۆژێک ڕا ببـرە بە «لیـتـڵ ڕۆکـا»*
با زەنگی خـۆران بێن بەسـەر چۆکـا

* لیتڵ ڕۆک: شارێکە لە ئامریکا ڕەشەکانیان زۆر لێ کوشت.

بادەوە بۆ سەر جەزایر، عومان
با بۆسەرکەوتن نەمێنن گومان
هێندێ دڵداریی ئافریقا دەوە
بابزانن ڕۆژ دێ و کورتە ئەو شەوە
پێک پێکێ لەسەر خوارووی جزیرە
چیدی نەترسن لە شێرە پیرە
دەستم دامێنت ئەی مانگی ڕووناک
وا سوێندت ئەدەم بە باوەڕی پاک
لەپێش ئەوەدا بچیەوە مەسکەو
ئەگەر هیچ نەبێ شەوێک نیوەشەو
سەرێک هەڵێنە لە کوردستانم
تێ بگە چۆنە ماڵی وێرانم
کانگای نەوتانم جێی زێڕ و زێوم
بەهەشتی دنیا ، پێدەشت و کێوم
وا داگیرکەران دەمیان تێ ناوە
هەر کوردە ماوە و بەشی خوراوە
ببینە چیام بوونە بنکەی شەڕ
مام سام لەوێوە پێتان دەکا گەڕ
ئەی مانگی سۆڤێت بۆ خۆت دەزانی
جیران هەقی هەس لەسەر جیرانی
شەرمە بۆ ئێوە هێندە گەلی کورد
چەکمەی ئیستیعمار دەیان هاڕێ ورد
ناتوانێ بدوێ کورد بەزمانی خۆی

هومــێـدی تەنـیـا گـەلی تۆیە و تۆی
ئێــوە یاریدەی دووردەســتــان دەکــەن
چۆن دەبێ سەیری کـوردستـان نەکەن؟
پێشوو دەیان گـوت: دوعـای عومـەری
کــوردی خــســتــۆتە ناو کــوێرەوەری
ئێـســتــا بۆ دوعــای دالاس گـیــرایە
ئـەم زۆرە تـاکـــــــەی لاتـان ڕەوایـە!
بلێ بەسـۆڤـیـات کـورد هـاوار دەکـەن
یاریـیـەکـیـان بکەن خۆ ڕزگـار دەکـەن

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ٤/ ١٩٥٨- ئەم کورتە نومایشەشم کە هەر بە هومێدی یارمەتیدانی سۆڤیەت نووسیوە خەیاڵەکەم لە هەڵدانی مانگی دەسکردیانەوە بۆ هاتووە:

جوچک و سپۆتنیک

تازە تاو هەڵاتووە، کـەڵەشـێرێکی سـووری پۆپە لار لەسـەر لاقـێک خـۆی لەبەر خـۆرەتاو هەڵخسـتـووە، مـریشـکێکی زەردی سـەر بە کـڵاوە بە قـرتەقـرت دان بۆ جـوچکان هەڵدەگـرێتـەوە، سێ منـاڵی ڕووت و پێـخـواسی کـوردیش لە تەمـەنی چوارپێنج سـاڵیـدا لە ترسی سـەرمـای بەیانی هـاتوونە بەر بەرۆچکە و هەڵیـش دەلەرزن و سـەیری جوچکانیش دەکـەن. جـووجـەڵەیەک مل قـوت ئەکـاتەوە و دندووکی لەدایکی نزیک ئەخاتەوە و جیوجیوێکی دەکا:

جوچک:

تــازە تــێــکـولــم شــکــانـدبــوو
خـــــــۆم بـن بـاڵـت خـــــــزانـدبـوو
لە خـــــەومـــــا دیم بـاڵداری زەرد
بەجـێی هێـشت زەوی و دار و بەرد
کـــۆلارێکی بەرهات کـــوشـــتی

هەڵۆ خۆیان وەشارت گشتی
مانگیشی دایە پشتەوە
مریشک:
قی قی ئەوە زیندە خەوە
جوچک:
دەیسا چبوو ئەو جیک جیکە؟
کەڵەشێر:
قوقو، ئەوە سپۆتنیکە
جوچک:
کردوویە کام تیرەی مرۆڤ؟
کەڵەشێر:
سەوێت زەمانی خرۆشۆف
مریشک:
لەو ڕۆژەوە ئەمە دیارە
بێ ترس بووین لە کۆلارە
جوچک تێکڕا:
لەسایەی سۆڤێت دڵشادین
لە چنگ کۆلارە ئازادین
مناڵەکان:
بێژن وەدەم چینەی هەرزن
کوردیش دەرچن لەدەست دوژمن
جوچک:
یاخوا دەرچن، یاخوا دەرچن
***

بەغدا ١٠/ ١٠/ ١٩٥٨: بەڕاستی زۆر دڵتەنگ و ناهومێد ببووم، پەیمانی بەغدا لە هەڕەمەدا بوو. هەروا هێچک ئەکێشرا و ئاڵقە لەگەلی کورد تەنگ ئەکرایەوە و هیچ دەرەتانی پشوودانی نەمابوو. کەچی لەپڕ سەرلەبەیانییەک بەدەنگی کوودەتای عەبدولکەریمەوە ڕاپەڕیم، بە دیاری کردنی مافی کورد پارشەوم کرد و بە موژدەی هاتنەوەی بارزانی بەربانگم کردەوە. لەیەکەم ئاهەنگێکا کە بۆ بەخێراتنی بارزانی لە «ساڵۆنی گەل» لە بەغدا گیرا. من ئەم شیعرەم خوێندەوە:

پەڵەهەورێک

کورگەل کوڕی کوردی نەبەز
مەوەستن کۆوەبن بەلەز
دەس بگرن گۆوەندی گەلە
هەڵخەنە هەڵپەرکێ هەلە
بابیلێن «دیلان» و «ڕەشۆڵ»
«خەمە» لێدا زوڕنا و دەهۆڵ
جێژنە و جێژنی ئازادییە
جێژنی مەرگی بێ دادییە
جێژنی چوونی ئیستیعمارە
ڕۆژی ترسی شا و بەیارە
دڵەکوتەی کوردخۆرانە
لەرزینی خاوەن زۆرانە
ئەفیوون کێش چورتیان پارەیە
ملیان خزمی سێدارەیە
بیلمەزی پیسی گوێ نەبیس
لێی ئاڵۆزا ڕیس و گوریس

***

با ئارەقی ڕووی ئازادان
فرمێسکی شادیی دڵ شادان
نەخوازە هی کۆنە دیلان
بڕژێتە ناو کۆڕی دیلان
بە گەرمیی دڵ و گرمەی پێ
بۆخ بکا و هەڵمی بڵند بێ
لەعاسمان ببێتە هەورێک
لە کوردستان بدا دەورێک
بای ئازادی بیبزوێنێ
لە چیاکانم خۆی بنوێنێ
لەسەر شاخی هەورامانێ
داوەستێ و بدات وچانێ
بیبینن هۆزی جافرسان
بابزانن باوی چوو ترسان
پشوێک بدا لە بێستوون
تا بزانێ ڕابردوو چۆن بوون!
ئاو هەڵ گرێ لە تاقبوستان
سەرچاوەی ژین لە کوردستان
تەم لە ئەڵوەند بڕەوێنێ
با بۆ کەس سەر نەنەوێنێ
بڕوانێتە کانی سانان
جێگە خوێنی پاڵەوانان
بچێتە سەر گۆڕی قەدەم خێر

ئەو کیژە کوردەی نێرە شێر
باگیانی شادبێ لە گۆڕا
بێ خوێن ناچێ دەور گۆڕا
لەگەڵباخی، لە ڕەنگ ڕێژان
دەم شیرن کا تاڵی چێژان
بۆ تیلەکۆ، بەرەو هەوشار
موژدەبێ باویانە ئەو جار
لەسەقز لە جێی سێ داران
بڕژێنێ چەند تنۆک باران
تێ بگەن بەگزادەی شێرزاد
نێزیکە بستێندرێ داد
سەرێک هەڵبێنێ لە بانە
زۆر ئازان ڕۆژ ڕۆژی وانە
ببینێ سوێسنی و گەورکان
مەلکەمووتی فارس و تورکان
بابچتە مەڵبەندی مەنگوڕ
کوڕی بەگوڕی عەجەم دڕ
ڕۆڵەی بایز پاشا و باپیر
هەرچی بگری هەم شێر هەم شیر
لەدەشتی شنۆ و لاجانێ
ببێتە هۆی دنە دانێ
چی مامەش و هەرکی و زەرزان
گیان بۆ وڵات دەدەن هەرزان

***

سەر هەڵێنێ لە مەهاباد
پاتەختی کۆماری ئازاد
لەجێ دارەکەی چوارچرا
ئەو جێیی قازیی پێدا کرا
چەند دڵۆپێک هەڵوەرێنێ
خەو لە چاوان بپەڕێنێ
موژدە بۆ لاوان بنێرێ
نەمامی شۆڕش بدێرێ
بچتە مەڵبەندی شکاکان
جێ ڕاوگەی ئازا و سوارچاکان
کێوی ئاگری داگرێ
ئاگری شۆڕشە و نامرێ
لە ساسۆن و لە چیای مازێ
تۆڵە ئەستاندن بخوازێ
بۆ سەر دەرسیم باداتەوە
خوێنی کوردان بشواتەوە
با گۆلی وان و دەریای ڕەش
بوکڵێن وەکو خوێنی سیاوەش
لەسەر زاگرۆس بگرمێنێ
تورک و عەجەمان بدوێنێ:

***

خۆبگرن، نۆرەمە نۆرە
لە کوێتانە کارم زۆرە!

ئیقبال بمرە بە شاتەوە

وا ڕۆژی تۆڵە هاتەوە

هەتیوەکەی ڕەزا کەچەڵ

دەتنێرمە کن نووری و فەیسەڵ

نەقڵت نەقڵی شای مشکانە

عەقڵت عەقڵی سەر وشکانە

بۆژۆیە لام چاووڕاوت

دەتۆپی و ناکەومە داوت

ناسیۆنالیسمی موسبەتت*

دەیکەم بە سێدارە و پەتت

دنبەگی درۆت دڕاوە

سمایل ئاغام لە بیر ماوە

تۆڵەی هەمزاغای مەنگوڕم

دەستێنم، ورگت دەدڕم

خوێنی قازیت لێ دەستێنم

نیاگانت دەسوتێنم

***

ئێوەش ئەی گجووکی گەماڵ*

هاکا هەڵم نان بە تەماڵ

بۆ تۆڵە ساندن هەڕەتە

خوێنی کوردان یەک بە سەتە

---

* ساڵی ١٩٥٨ شای ئێران وشەی ناسیونالیزمی موسبەتی کردبووە دروشمی خۆی. نیاگان: باپیران.

* گەماڵ: مەبەست مستەفا کەمالە.

تۆڵەی شـێخ سـەعـیـدی پیـران
بەهەزاران شـێخ و مـیـران
شـێخ قـادر و غـەوسی سـانی
عـەبدولسـەلامی بارزانی
خـوێنی خـالیـد بەگم دەوێ
ڕۆژی بەخـتت کـەوتە شـەوێ
***
ئەو کـوردی بێ هێـز نەمـاوم
پشت ئەسـتـوورم ڕوونە چاوم
ڕێوشـوێنی خـۆم باش دەناسم
بۆتە برام کـەریم قـاسم!
قـاسـمێ کـە لێـو ڕاپەڕی
جـەرگی تۆ و ئامـریکای بڕی
تۆڵەی گـەلی ئەسـتـاندەوە
کـورد و عـارەبی ژیاندەوە
بوونە دۆسـتم مـۆسکۆ و پەکین
لەگـەڵ هێـزی گـەلان یەکین
***
گـەر بارزانی دێتـە بیـرتان
زۆر ئاو هەڵ دەگـرێ هەویرتان
بارزانیی تورک و عـەجـەم کـوژ
بارزانی مـەرگـە بۆ خـوێن مـژ
بارزانیی شـێـری کـوردسـتـان
گیان بەری، گیان لەسەر دەستان

بـــارزانـــيـــی دالّـــدەی ئـــازادی

داسـی هـەژگـــــەلی بێــــــدادی

کــوتکە لەســەر خــوێنمــژی کــورد

بـژی بـارزانـی، بـژی کــــــــورد

***

قاهیرە ١٤/ ١١/ ١٩٥٨- لە بەغداوە بە قاهیرەدا بۆ مۆسکۆ دەچووم، کوردەکانی بەشی کوردی ڕادیۆ قاهیرە هەلیان بۆ هەڵخستم کە وتار و شیعر لەسەر ڕادیۆ بخوێنمەوە، منیش ئەم شیعرەم کە هەر بە هۆی هاتنەوەی بارزانی نووسیوە لە ڕادیۆ قاهیرەوە خوێندمەوە:

چەپکە گوڵێک

پەری هومــــێـــدی گـــەلی کـــورد

ئـەم ڕۆژانـە بـە دەســـــــتــــوبـرد

لـێـــــو بەکــــــەن، بزە لـە چاوا

لـەپـێـش گـــــــــزنـگی هـەتـاوا

لەگـــــــەڵ کـــــــزەبای بـەیـانـا

دەگـــــــەڕا بە کــــــوردســــــتـــانا

لـە هەرلا گـــــوڵ چنیی دەکـــــرد

دیـــاری بـــوو، بـــۆ دیـــاری دەبـــرد

***

لـە بـۆتـان گــــــوڵێکی هەڵکەند

دوو لــە ئــاوبــاریــک و دەربــەنـد

چلـــێک لە دەرســـیـــمی ســـەرشین

یەک لە مـــــهـــابادی خـــوێنین

لە قـەرقـامـیش، لە چیـای سـاسۆن

چنی گوڵی سووری بە بۆن
سووری بە ڕەنگی خوێنی دڵ
بەستی بە ئاوات چەپکە گوڵ
هێنای پێشوازی بارزانی
دەس بەتاڵی بە عار زانی
هەر گوڵ بەدەم هاوار دەکا
باسی دار و زۆردار دەکا
کزن لە ژیانی ژێر دەستی
داخ لە دڵن لە پێ پەستی
پێمان دەڵێن بە زمانی حاڵ:
کوردە بابەس بێ ژیانی تاڵ
زۆر شەرمە ئەو ژینە حیزە
کوڵی و سەرڕێژی کورد دیزە
گانا و گینیا ڕزگارن
کوردی مە هێشتا ژێربارن
ژێر چەپۆکەی شا و بەیارن
هێشتا بۆ یەکتر نەیارن
ئازا نین، باشە بیزانن
بەردەستی حیزی حیزانن
ئەگەر ئێوە ئازا و کوڕن
بزگورێک لەمە دادڕن
خوێنمان ڕژا لە ڕێی گەلا
میر و ئاغا و شێخ و مەلا

لاشمان هەر بۆیە کەوتە گۆڕ
نەمان دەویست بژین سەرشۆڕ
لە گیانی بەزۆر بردوومان
لەڕەگی دڵی زیندوومان
گوڵی سووری لە ڕەنگی خوێن
ڕووا. تا لەگەڵتان بدوێن
لێی هەڵمژن بۆنی خوێنێ
دنەو دا و بتان بزوێنێ
ئەوەی ئێمە لەڕێی مردووین
لە مێژوو نەمری کردووین
دەیسپێرین بەدەست ئێوە
ناشێ پاڵ کەون لە جێوە
مەژین بە تەنبەڵی و خەون
یان سەردانێن یان سەرکەون
ئێوەش شوێنی مە ڕەچاوکەن
نیشتمان بەخوێن پاراو کەن
کێ لە ڕێی گەل بچتە خاکا
بەختەوەرە و زیان ناکا
بۆخۆو هەقی خۆ نەستێنن
هەتا هەتا دادەمێنن
ببیسن پەندێکی پیران
«بێ شێون بە هیوای جیران»
کورد ژێر چەپۆکە و هەژارن

بـــریـــنـــدارن، لـــەبـــن بـــارن

دەربـــەدەرن، چـــۆن دەربـــەرن!

ئـــازا دەفـــــــــریـــایـــان وەرن

دەردی ئێـــمـــەو بێـــتـــەوە بیـــر

بیـــخـــەنە کـــار قـــەڵەم و شـــیـــر

ئەگـــەر لە دەســـتـــو دەرچێ هەل

دەکـــەونە بەر جنێـــوی گـــەل

جنێـــوی گـــەل زۆر چەتوونـە

نـــاچـــنـــە ژێـــریـــەوە لـــێـــن ڕوونـــە

ببـــزوون کـــوردســـتـــان ئازاد کـــەن

هێـــزی داگـــیـــرکـــەر بەرباد کـــەن

شـــین بـــکـــەن داری ڕزگـــــــاری

بـــیـــگـــۆڕن بـــاری هـــەژاری

***

مۆسکۆ ١٠/ ١٢/ ١٩٥٨- نوسەرێکی کوردزمان لەگەڵ چەند هەواڵێکی عەرەب بەر لە من چووبووە یەکیەتیی سۆڤێت. لە مۆسکۆ بیستم کە ئەو نووسەرە لە هیچ جێیەک باسی کوردستانی نەکردبوو. لای وابوو ئەمە پێچەوانەی باوەڕەکەی ئەبێ! تەنانەت وەختێ کوردەکانی یەریوان بەخۆشیی ئەوەوە هەڵپەڕکێیان کردبوو. گوتبووی «ئێمەش لە شیمالی عێراق ئاوا هەڵدەپەڕین». منیش ئەم دەمەتەقەیەم لەو بارەوە نووسیوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

مەرحەوا باپیر

پ ـ بایز چت پێیە ؟

باس و خواس چییە ؟ باپیر لە کوێیە ؟

ب ـ چۆتە جێگەیەک: گەلێ پیرۆزە

جێگە هومێدی گش تیرە و هۆزە
هەر لێ قەوماوێک هەرچی دڵخوازە
لەوێ دەخوازێ جێگەی نیازە
پـ ـ کەوابێ باسی کوردی کردووە
چی پێ داویستە ناوی بردووە؟
بـ ـ کوردی چی! پیرۆت کوێنت دەبەر بێ
دەڵێی باپیریش هەر کوردپەروەر بێ؟
مام باپیر زلە هێندە ورد نییە
بۆتە عالەمی ئیتر کورد نییە!
بە زمانی کوردی فەرمووی: بێگانەم
لەچاوی کورد و کوردستان تانەم
پـ ـ باشە خەڵکی دیش خۆ لە تەکیا بوون!
بـ ـ باپیر تۆ لەکوێی؟ ئەوان جیابوون
ناو تیرەی خۆیان ئەبرد وەپانی
هروژمیان کردە داگیرکەرانی
باس عەدەنیان کرد باس عومانیان کرد
ئاورووی ئینگلیز و ئەمریکانیان برد
ئیتر لەو ناوە هەر گاڵە و قاوە
کورد نەبێ گش کەس ناوی لە ناوە!
یەکێ فەرمووبووی باباس عەجەم کەین
لەسەر کوردەکان ئەم زوڵمە کەم کەین
باپیرە چرچە وەک دار چەقی بوو
دەمی وەک تەڵە پێکدا تەقی بوو
وەسەر شێخ قەسەم مرقەی لێ نەهات

گوایه ئەمەیە نیزال و خەبات!
پ ـ خۆ ئێژن چووبووه گەڕی ڕەشبەڵەک
ب ـ وەگیان تۆ ئەویش هەر گەڕە و کەڵەک
کوردی ئەو ناوە کوردی تەواون
وەشیری شێران فرچک دراون
بۆ کوردەواری گەلێ بە تاسەن
بێ زڕە کوردن گش کوردە خاسەن
لە خۆشیی ئەمەی کورد چوونە لایان
جۆشی خواردبوو بەزم و هەرایان
زیڕەی زوڕنایان، ڕمبەی سەمایان
دەیهێنا جووڵە شێخ و مەلایان
باپیریش وتی: لەشیمال زەمین
هەڵپەڕکێمان هەس بەڵام زۆر کەمین!
پ ـ کەوابێ بایز مام باپیر زلە
زلە و زۆر زلە هۆبال بەو ملە!

***

گیرتسن، موسکۆ ١٩٥٩/٢/٢٨– لە سیناتۆری «گیرتسن» بووم لە نزیک مۆسکۆ. کچێکی کوردیزانی لینینگرادی نامەیەکی دۆستانەی بۆ نووسیبووم. بەڵام ئیمزا کەیم بۆ نەخوێندرایەوە، لە وەراما ئەمەم بۆ نووسیوە:

وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی

کـــیـــژە ڕووســـەکـــەی ناوت نازانم
نامـەکـەت گـەیشت قـەزات لە گـیـانم
ســـــووربی دایـەوە بە گـــۆنـەی زەردم

گــــفــــتت هەتوانن بۆ چاری دەردم
منیش بە دیاری لە کــوردســتــان ڕا
یانی لە وەڵگەی دیدە مـەسـتـان ڕا
لـە چاوڕەشــــــان و لـەباڵا بـەرزان
کـوڵـمـە گەشـان و نەشـمیلە و تەرزان
پەیامم پێــیــە بۆ چاوی شــینت
بۆ لێــوی ســووری بە پێکەنینت
مــــاچم هێنـاوە بۆ دەمـی تەنـگت
ڕوانین لە باڵای نەمــامی شــەنگت
تەمـاشـام پێـیـە بۆکـوڵمی ئاڵت
دڵم دەترسێ لـە دانـەی خـــــاڵت
کـوردیش زۆر جـوانن بەڵام ئەسـیـرن
لە دەس داگـیـرکـەر بە جـوانی پیـرن
گـیـرۆدەی دەسـتی تورک و ئێـرانن
لـەنـگۆ داخـــــوازیی یاریدە دانـن
ئەگـــەر وەکـــو تۆ ئەویش ئازاد بن
وەک هەموو گەلان دڵخۆش و شاد بن
لـە مـنـیـش دەتـارێ بـاری هـەژاری
دەکــەومــە کــۆڕی یاری و دڵداری
***

سناتۆری گیرتسن، مۆسکۆ ۱۹۵۹/٤/۲۳- ڕاسپاردەیەکی ڕادیۆی مۆسکۆ لە سناتۆری«گیرتسن» هاتە لام، داوای لێ کردم کە بەهۆی جێژنی یەکەمی مایۆ وەڵامێک بۆ گەلی عێراق بنێرم، منیش لەگەڵ پێشەکییەکی کورتا ئەم شیعرانەم بە دەنگی خۆم تەسجیل کرد و شەوی ۱۹۵۹/۵/۱ سەعات ۹،۳۰ لە ڕادیۆ مۆسکۆڕا بڵاو کرایەوە:

پیرۆزبایی

لەمـــۆسکۆ مـــەکـــۆی ڕزگـــاران
لە ناو جـــەرگـــەی دۆست و یاران
لە پەنا کـــــۆشکی کـــــرملین
لە کن گـــــــۆڕی پاکی لینین
لە بەرانبـــەر ئەســـتـــێـــرەی ســـوور
جێ هـومـــــێـــــدی نزیک و دوور
لەمـــــەیدانی ســــووری شــــارا
لە ڕۆژی جـــــێـــــــژنی ئەیارا
گـــوڕەی ملیـــۆنهـــا کـــارگـــەر
کـــــە کـــــردەیان هاتۆتە بەر
بەرەو عـــــێـــــراقی ئازا و گـــورد
بۆ کـــۆمـــاری عـــەرەب و کـــورد
بەرێ دەکـــــەین پیـــــرۆزبایی
پەیمان بەســـــــتنی برایی
شـــاباشی چەمی ڤـــۆڵگا و دۆن
پێـــشکەش بە زەڵم و تانجـــەڕۆن
پیـــرۆزبایی نیـــڤـــا و ســـەیحـــوون
بۆ فـــــورات و دەجلەی دڵ ڕوون*

---

* زەڵم و تانجەڕۆ: دوو ڕووبارن لە کوردستانی عێراق. ڤۆڵگا و دۆن و نیڤا و سەیحوون: ڕووبارن لە یەکیەتیی سۆڤیەت (ڕووسیای ئێستا).

کـــرێکاری عـــەرەب و کـــورد

ئـازاد بـژیـن دوژمـنـو مــــــرد

بەرەو پێش ببـــزوون بەرەو پێش

لە کـــەس نەوبێ ترس و ئەندێش

کێ لەگـەڵتـــان بە گـێـچـەڵە

بە دەست و پـێ کـــــەوتە تەڵە

بزانـن ئـێـــــوە نـە تـەنیـــــان

دۆســـتی ئازادیخـــوای دنیـــان

دەســـتـمـــان لە دەســتی یەکـدایە

مــــەڵێـن دوورە ئەو مــــەودایە

مــحــەببــەت دووریی بۆ نیـــە

فــەرقی بەغـدا و مـۆسکۆ چیـیـە!

***

مۆسکۆ ٨/٧/١٩٥٩- لەبەغدا جێژنی یادی یەکەم ساڵی شۆڕشی
١٤ تەمووز و دامەزرانی کۆماری کوردو عەرەب ئەکرا. لە مۆسکۆڕا ئەم پیرۆزباییەم نارد و لە ڕۆژنامەی خەباتدا چاپ و بلاوکرایەوە:

پاڵەوانێک

شـــــــەوێ ڕەش وەک دڵـی زۆردار

مات، بێ هەست، وەک بەختی هەژار

ســەرخـۆش و بێـهـوشن پیـاوکــوژ

لە خـــەودان زگـــزل و خـــوێنمـــژ

لە نێـــوان خـــانەقین و فـــاو

ســـوور و تەڕن ملیـــۆنهـــا چاو

بێ خەو، خوێنیان تێ چڕژاوە
چاوی دایکی دڵ بڕژاوە
دیدەی ساوای نیوە مردوو
بێ دایک و باب پێوەند کردوو
گەلێک چاوی لاوی گەلمان
لە باقووبە و نوگرە سەلمان*
پڕخوێن غەزەب دەبارن
خوێنەخۆری ئیستیعمارن
کزەی شەماڵ، سۆزەی زریان
دڵ گەرمن بە ئاه و گریان
ئەو بۆ شیمال، بۆ جەنووب ئەم
دەم بە ناڵە، دڵ پڕ لە خەم
دەجلە و فورات بەیەک دەگەن
دەردەدڵ لای یەکتر دەکەن
ئەو لە سوێی کورد وێڵ و شلوێ
ئەم لە دەردی عەرەب دەدوێ
یەکتری دەگرنە هامێز
بە یەک بوون دەبنە خاوەن هێز

***

لە جەرگەی ئەو شەوی ڕەشا
ڕەشی چی! لەو ڕۆژەی گەشا

---

* زیندانی باقووبە و نوگرە سەلمان: دوو زیندانی زۆر سەختن لە عێراق.

پێ بە عـــــەرزا کـــــوتانـێـک دێ
نـەعـــــــــرەتـەی پـاڵـەوانـێـک دێ
عـــــەبـدولـکریم دەگـــــــورپـێـنـێ
قـــــەڵای بـەدکــــــار دەلـەرزێـنـێ
ســـەرخـــۆشـــان ئـەغـــیـــار دەبنەوە
بێـــهـــۆشـــان هـوشـــیـــار دەبنەوە
ئـەوانـە خـــــوێـنـمــــژی گـــــەلـن
چـــــی زگ زل و تـــــەوەزەلــــــن
ئەوانـەی ئـێـــمـــــەیان دەخــــوارد
خـــۆیان لـە مـــافی گـــەل دەبـوارد
وا کــــونـە مـــشـکیـــان پـێ تـەنـگە
لاقـی هـەڵاتـنـیـــــــــان لـەنـگـە
گـــشـــتـی دزەو گـــای خـــۆی دەوێ
چارشـــــێـــــوی ژن بـەر نـاکــــــەوێ
یـەک لەســــەر هێلکان کـــەوت کـــڕ
یـەک کـــەوتـە ســـەر پرزەی ئـاخـــوڕ
تـەزیـن هـەمــــــــوو دز و قــــــزە
ڕێـگـەی بـڕا فـــــــێـڵ و گـــــــزە
بـابڕووخـێ کـــــۆشـکـی پـاشــــــا
هـەنـگـاو بـنـێـن بـەســــــەر لاشــــا
لاشـەی سـەگـەلـی ئـیـسـتـیـعـمـار
زۆر لــــەبـــــارن بـــۆ پــــەت و دار
پـاڵـەوان عــــــــەبـدولـکـەریـمـە
دوژمـن پـڕ لـەتـرس و بـیـــــمـــــە
***

ڕۆژی چاردەی تەمووز، شۆڕش
لەسێ چوار وشەدایە گش
بەڵام مانای گەلێک زۆرە
پادشا خۆرە، زۆری شۆرە
بۆ داگیرکەر ژەقنەمووتە
نانی برسی و بەرگی ڕووتە
بۆ خوێنمژان ژەهری مارە
یاری گەلانی ڕزگارە
بۆنان پێزە، بۆ کز هێزە
شەڕ کوژە و ئاشتی پارێزە
لە نەدار پیشە و هونەرە
لە نەیار شیر و خەنجەرە
بۆ بێکاران پارە و کارە
بۆ جوتیاران زەوی و زارە
لەش ساغیە بۆ نەخۆشان
مەرگە بۆ گێچەڵ فرۆشان
ئازادیی پێنووس و دەمە
تابێژی و بنووسی کەمە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
قایم دادەڕژێ ئەو هیمە

***

شۆڕشی گەل لە گەلاوێژ
وشەی کورت و مانای درێژ

یەک بوونی عەرەب و کوردە
ڕێک بوونی درشت و وردە
نەمانی کۆنەپەرستان
بەرگیری لە بەرهەڵستان
گەڕانەوەی بارزانییە
خێرە و خۆشی و هەرزانییە
مرداربوونی شەووافانە
بەشداربوونی بێ مافانە
ئامریکا ڕووگرژ و مۆنە
بابرێ ئەمریکای کۆنە
نەخۆش کەوتنی ئینگلیسە
لە ترسی دواڕۆژمان سیسە
فڕێمان دا لەمپەر و کۆست
مۆسکۆ و پەکینمان بوونە دۆست
عێراق کە ئازادە و شادە
جێی دادە قیبلەی مرادە
بۆ کوردی دیکەش لە لاوە
مژدەی ئازادیی هێناوە
بەرەو خۆشبەختی چوون هەلە
شۆڕشە و شۆڕشی گەلە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
چینی هەژار نەڵێ: نیمە
* * *

مۆسکۆ، سناتۆری گیرتسن ٣٤/ ٧/ ١٩٥٩- ئایزەنهاوەر بۆ گەلی ئەمریکای پێشنیار کرد کە لە ڕۆژی ١٧/ ٧/ ١٩٥٩ڕا تا ٧ ڕۆژ نوێژ بکەن بەڵکو خوا گەلە ئەسیرەکان ڕزگار بکا. منیش بەو هۆیەوە لە زمان سەرەک تەشریفاتی نوێژەوە ئەمەم نووسیوە:

شەیتان دەڵێ ئامین

سواربن لە گەڕۆک و فڕۆک
بۆ دەوروبەری «لیتڵ ڕۆک»
با «کۆکس کلان» نەسرەوێ
چەرمی چەند ڕەشێکمان دەوێ
بدرووین کەوایەک ئاوداوێن
تەقەڵ ڕەگ، پەراوێز لە خوێن
پیاوی گەورە بۆتە کەشە
پێویستی بەبەرگی ڕەشە
بنکەی شەرێک ئاوپڕژێن کەن
ئاوپڕژێنەکەی بەخوێن کەن
لە پرچی ژنی کۆریا
لێی ڕاخەن بەڕەو بۆریا
بگەن بە ماوەی کەلاکی
«هیرۆشیمی» و «ناگازاکی»
لە چەند هەزار کەللە سەرێک
بەرز کەینەوە مینبەرێک
لە ئەشکی چاوی هەژاران
کەماڵمان کردن بۆمباران
پڕکەن شووشێکی شووش و قۆز
ناوی بنێن ئاوی پیرۆز

وڵامێک بنێرن بۆ جوو
شەڕیان بە چەکی ئێمە بوو
بەیاری ڕاستیان دەناسین
بابچنە قەبیە و دێریاسین
لوولاکە موسوڵمان باشن
لەو خاچێکمان بۆ بتاشن
هەڵکۆڵن چاوی هیندیی سوور
بیکەن بە تەزبیح و بەرموور
بۆمبای هیدرۆژینی خاوێن
لەوانەی زۆر پێمان ناوێن
پڵیتەکەی لێ دەرێنن
بخوری پێ بسووتێنن
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
نوێژێکی زۆر درێژ دەکا

***

لە «مارس» دەپارێتەوە
هەرگیز شەو نەکوژێتەوە
چەکفرۆش گیرفانی پڕ کا
فەرانسە جەزاییر قڕ کا
کایشک بچێتەوە چینێ
خەونی تریاکیان ببینێ
کۆریا بۆ «سینگمان ری» بێ
زۆر خەریکی زۆرکەری بێ

هەروابن عومان و عەدەن
ئینگلیز دەستیان لێ بەرنەدەن
دەرنەچن کوردی ماڵ وێران
لەبن چەنگی تورک و ئێران
با کوردستان ڕزگار نەبێ
لە مافی ژین بەشدار نەبێ
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
بە نوێژان دنیا گێژ دەکا
***
تارماییی ماکارسی و دالاس
هەڵ دەوەستێ لە چەپ و ڕاس
مەرگ خواز و دوژمنی ژین
دەگەڵ شەیتان دەڵێن ئامین
***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٤/ ٨/ ١٩٥٩- دەمێک بوو پێوەبووم دەربارەی شەهیدکرانی پێشەوا قازی محەممەد و هەواڵانیەوە شینێک بگێڕم. بەڵام هەلێکی وام بۆ نەدەرەخسا. لە سناتۆری گیرتسن لە مۆسکۆ. هەلم بە دەرفەت زانی و ئەم شەپۆڕنامەم لەژێر ناوی «ڕۆژێکم هەیە»دا بە دووتابلۆ نووسیوە:

ڕۆژێکم هەیە

تابلۆی یەکەم

شەوی ڕەش

لە ناو دڵی ڕەشی شەوا
مەردم لە غووررابی خەوا
دنیایەکی مات و کشە
نە هەستە نە چرپە و خشە

هێندێک هەوری ڕەش و بڵاو
چەند ئەستێرەی زەردهەڵگەڕاو
بووبووی کوندێک لە کەلاوێک
زیزەی سیسریکە تاوتاوێک
سێ چوار دارتاش لە بێکاران
چاو پڕ لە خەو لە بێگاران
دەبیسرێ لەوان جارجارێک
خرتەی تەشوێیەک، مشارێک
چەند سەربازێک ڕاوەستاون
بەزۆر بەسەرباز گیراون
زۆر لەوانە زۆر لەرێی دوور
قامچی پێچی کردوون مەعموور
دایکێکی پیر، وردە منداڵ
ماون لە ماڵ پەرێشان حاڵ
کاتی دروێنە و دەسکەنە
زەوی و زاریان بێ خاوەنە
نازانن بۆ ڕیزکراون
لە دیار چ کارێک وێستاون!
ڕێ و شوێنی جەنگەڵ
لە مەیدانەکەی «چوارچرا»
داری سێدارە هەڵخرا
دووی ئینگلیز و ئامریکایی
دێن، دەچن لە تاریکایی

چەند عەجەم لە شوێن ئەو جووتەن
وەک تولەن، بە کلکەسووتەن
بۆ ئێسکێ بۆ پارووێک بەرماو
چیان پێ بلێن دەس لە بان چاو
دێتە پێش یەکێ ترسەنۆک
دەنگ نزم، بە دەستی لەرزۆک
چاوێک لە میستر، بە چاوێک
دەخوێنێتەوە نووسراوێک
لە ئینگلیسی تەرجەمەیە
کوردی و کورتیەکەی ئەمەیە
«ئێمەی سپی پێستی پیاوخۆر
ئێمەی خوێنمژی خاوەن زۆر
بە ڕێوشوێنی ورچ و مەیموون
ئەوی لە جەنگەڵ ژیان و چوون
بڕیارمان لەسەر ئەمەیە
ئەم سەرزەوییە موڵکی مەیە
کێ زەرد و ڕەش و ئەسمەر بن
دەبێ بۆ ئێمە نۆکەر بن
بێ هێز مافی ژینی نییە
ماف داواکەر دینی نییە
کێ ئازادی لە دڵدا بێ
گەرەک لاشی لە گڵدا بێ
کەسێ نیشتمان پەروەر بێ

یان بمرێ یان دەربەدەر بێ
لەم سەرزەمینە ئاو و بەژ
کانگە و گژ و گیا و دەشت و کەژ
کوێ زۆر بەبەهرە و بە پیتە
بەش و بەهرەی واڵستریتە
جۆنبۆڵیش لە هەشتێ مشتێ
لە کەرستەی کۆشکێ خشتێ
چۆن کورد و ئازربایجانی
خۆیان بە خاوەن ماڵ زانی
پەندی ئامریکایان نەبیست
ئازادی و سەربەستییان دەویست
دەبێ بچنە پای سێدارە
مەرگیان بۆ ئێمە ناچارە»

پاڵەوان ناترسن

دەرگای شێران کرایەوە
دار و بەرد دەنگی دایەوە
گوێ لە زرەی زنجیر بگرن
پاڵەوان ناترسن بمرن
بۆ مەرگ دێن بە ئازایی
دەڵێی دەڕۆنە سەرشایی
مەردانە هەنگاو هەڵدێنن
بەدکار بە توندی دەدوێنن
ڕووگرژن بەرانبەر دوژمن

دەم بە بزەن بەرەو مردن
وا پێشەوای کوردان، قازی
پێشەوایە بۆ گیانبازی
گورەی ماتیی شەو دەشکێنێ
دڵی زۆردار دەلەرزێنێ

ژینی نەمر

بەختەوەرم هەڵکەوت هەل
خۆم دەکەم بە قوربانی گەل
دەڕۆم بەرەو ژینی نەمر
لە ژینتان دەبم بە ئاگر
تا کوردێک ماوە لەشوێنێ
دەکۆشێ تۆڵەم بستێنێ
من زیندووم و دوژمن مردوون
ئێوە من ئیعدامم کردوون
کەی لە پاش من بێ خەم دەبن
هەر کوردێک یەکێکە وەک من
مردن لەڕێگەی نیشتمان
سەر بەرزییە بۆ گشتمان

بیر ناکوژرێ

لەدوای ئەو برا و برازا
دەچنە پێش سەربەرز و ئازا
سەیفە بانگ دەکا: کوڕینە
بەرخی نێر بۆ سەربڕینە

مەرگێک لەڕێی نیشتمان بێ
سەد ژیانی بەقوربان بێ
ئاواش نەبا هەر دەمردم
کەسیش یادی نەدەکردم
بەومەرگە زیندوو دەبمەوە
تازە کەی لەبیر دەچمەوە!
لاشمان کە سەر دەنێتەوە
بیرمان هەر دەتەنێتەوە
هەموو تنۆکە خوێنێکمان
ڕزگاربوونە بۆ شوێنێکمان
جۆشی خوێنی مە ناسرەوێ
تا سەربەستی دەست دەکەوێ

دەسمایەی دوارۆژ

لەو مانگی سەرە بەهارە
چەند لاو چوونە پای سێدارە
نێژران بۆ دوارۆژ داخ لە دڵ
تۆوی دوارۆژ کەوتە بن گڵ
گۆڕی لەوان بەجێ ماون
هێزی دڵن، سۆمای چاون
بەڵگەی مافی کوردەوارین
مۆری قەباڵەی ڕزگارین
کێلیان بۆمە داری ئاڵان
گەنجێکن ناچن بە تاڵان

بۆ کـــوردی هەژار ســـەرمـــایەن

بـۆ دیـواری خـــــــەبـات پـایـەن

***

تابلۆی دووهەم

گوڵی وەریو

پـــــایـــــزە، وڵات ڕەنـــــگ زەردە

شنـەبـا هـەنـاســـــە ســـــــەردە

پـەلـکـی گـــــــوڵـی ئـاڵ وەریـوە

لە پاش گـــوڵ بولبـــول هەتیـــوە

دەگـــــری بۆ ڕۆژانی پێـــشـــــووی

بۆ بەخـــتـــەوەریی لە دەس چووی

بۆ خـونچـە و گـوڵی گـوڵسـتـان

بۆ مـــێـــرگ و باخی کـــوردســـتـــان

نـاڵـەی گـــــــــەڵا بـە دەم بـاوە

وەک ژنـە بـیـــــــوبـاو کــــــوژراوە

لەم کـــوردســــتـــانە ڕەنگینە

کــە لە ســـوێی لاوان خـــەمگینە

بەرچـاو دەکـــــــەوێ بەرچـاوێـک

لەبەر پـاڵـێـکە کـــــانـیـــــاوێـک

ڕوون، وەک چاوی پیـــاوی خـەبات

خـــــوڕەی خـــــەندەی دڵ پڕ ئاوات

کـــەف ســـپی، ســـاردە وەک تـەرزە

پشـــتـی کـــێـــوێکی ســـەربەرزە

پێشی دیمەنی دەشتێکە
دەشتی کوردە و بەهەشتێکە
بۆ پشوو، سانەوە تاوێک
لێی دانیشتوون پیر و لاوێک

لاو خوێن گەرمە

لاو شوانە بە شان و باهۆ
زۆر خوێن گەرم و شایی بەخۆ
فەرەنجی لەبەر، پێ خواسە
دەرپێ پڕ پینە، بێ کراسە
چەکی خەنجەرە و گۆچانە
بلوێری لەسەر لێوانە
هەوای بلوێر بە خەمباری
شیوەنیە بۆ کوردەواری

پیر دڵ نەرمە

پیر وەرزێرێکی هەژارە
کەوای جاوە کڵاش خوارە
پێچی لە چڵکا خنکاوە
تەپە کڵاوەکەی دڕاوە
ڕانک و چۆغەکەی شڕۆڵە
پشتێندەکەی دوو تیتۆڵە
ڕەنگ زەردە لەبەر بێ نانی
پڕ دەردە لە بێ خودانی

چاو پڕووش، هەناسە سوارە
دیارە زۆر دڵ بریندارە
فرمێسکی دەوەرن لە چاو
تێ هەڵ دەکاتە بەند و باو

ڕەنجەڕۆیی

لێ لێ، لێ لێ، لۆلۆ، لۆلۆ
دەک لاڵ بم کوردستان بۆ تۆ
ساڵ درەنگە و خەزەڵوەرە
گەیشتنی میوە و بەرە
خەرمانی گەنم کۆکۆیە
ڕەنجبەرەکەی ڕەنجەڕۆیە
باسکی کوردە چاندی و چنی
بەتالان دەیبا دوژمنی!
ترێی ڕەزی من گوشراوە
خوێنم لە کووپان کراوە
من دەکۆشم، ئەو دەنۆشن
من پەرۆشم، ئەو سەرخۆشن
ئارەقەم بۆ تووتن دەڕژێ
زۆردار بەفیز هەڵی دەمژێ
خوری و لۆکەم چوون بە فیڕۆ
دەسووتێم لێم نایە بۆسۆ
نەوتم دنیای کۆ کردەوە
جێی خۆم هەر تاریکە شەوە

زۆری لێکراو بم هەتا کەی!
چاو لەو ڕۆژەم بڵێیم ئۆخەی
بلوێر بۆی دەلۆرێتەوە
پیرە بۆی دەگێڕێتەوە:

ناهومێد نیم

لۆلۆ، لۆلۆ، لێ لێ، لێ لێ
من دەیڵێیم بەدکار گوێی لێ بێ
ئەگەر سەد هێندەش هەژار بین
بێ پەنا و پشت و داژدار بین
بێ هومێد بۆی دانامێنین
هەردەبێ هەقمان بستێنین
بیستوومە لە کۆنە پیاوان
پەندی پیران لەسەر چاوان
گەنمت کە دانیدا دیاری
تا نەیخۆن چورە و پاساری
داوەڵێکیان بۆ بچەقێنە
بیان ترسێنە، بیان تارێنە
کوللەت کەوتە ناو شینایی
بۆی بێنە ئاوی خەزایی
لەناو زەوی بی پرژێنێ
قڕ دەکا و دوایی پێ دێنێ
داگیرکەرانی وڵاتم
کوللە و چورەن بۆ داهاتم

دەمیان نایە کوردستانم
بێگانەن بەربوونە گیانم
بلوێر وەرام دەداتەوە
پیرە تێ هەڵ دەکاتەوە

داوەڵ کێلە

لۆلۆ، لێ لێ، لۆلۆ، لێ لێ
با داگیرکەر دەرکەوێ لێ
بۆ پیاوخۆر و گەنم و جۆ خۆر
بۆ خوێنمژانی خاوەن زۆر
داوەڵ کێلی پیر و لاون
لە ڕێی ئازادی کوژراون
کێلی سەرگۆڕی شەهیدان
گیانبەخشان، ئازا و ڕەشیدان
داگیرکەران دەتارێنێ
شوێنەواریان لەبنە دێنێ

خوێن ڕژاوە

کوللەی ئەوبەری دەریایە
لەناو نیشتمانمدایە
ئاوە خەزاییەکەی خوێنە
پەڵەی خوێن لە هەموو شوێنە
لە دەرسیم، مازێ، ئاگری داغ
بارزان، سولەیمانی، سابلاغ
لە سەقز، بۆکان، لەهەرکوێ

نەک لە کــوردســتــان، لە هەرجێ
لـە دەوری مـــەراغـــە و تـەورێز
گڵ زۆری گـــرتــوونە هامـــێـــز
پـێـــــدا بـچـــــۆ هـەتـا تـاران
بست بست کــێلن لەســەر یاران
شـــــوان دە بـلـوێـر دەتــووڕێـنـێ
پـیـــرە دیـســان دەنگ هەڵدێنێ
هاودەردە زۆرن
لـێ لـێ، لـۆلـۆ، لـێ لـێ، لـۆلـۆ
نـەک هـەر لـێـــــرە، زۆر دوور بـڕۆ
لە ئەفـــریقـــا، لە ئاســیـــا
هـەرگـــۆڕن لە گـــۆڕ و چـیـــا
لە عـــێـــراق، لـە تـونـسـی شـین
لـە هـیـنـد، لـە چین، لـە هـیـنـدوچـین
لـە مـــــەلایـا، لـە کــــۆریـا
لە جـــەزاییـــر، لە کـــینیـــا
لـە ئەنـدۆنـیـــزی، لـە یـەمـــەن
لە مـیـســر و عـومـان و عــەدەن
بـە هـەزاران، ســـــەد هـەزاران
لـە چـۆڵـگـان لـە لادێ و شـــاران
کـوشـتـەی دەسـتی ئیـسـتـیـعـمـارن
گـشت کـەس وەک ئێـمـە داغـدارن
جێ نەمـــاوە لـە گــشـت لاوە

خوێن ڕژاوە، کێل چەقاوە
پاش ماوەی ئەو کوژراوانە
ئەو هەموو پیر و لاوانە
گشتی توورە و تۆڵ ئەستێنە
چاویان داگیرکەر ترسێنە
بۆ کوێ هەڵدێن خۆڵیان وەسەر
وا داری هومێد هاتە بەر
ئەودڵ بریندارانە گشت
لەیەکتر دەبنە پەنا و پشت
من داس، تۆ گۆچان و خەنجەر
مام خاڵە و کوتکی ئاسنگەر
ئێمەش ڕەگەڵیان دەکەوین
خوێنەخوێی خاوەن نەتەوین
خوێنمان نەڕژا بەخۆڕایی
ئێمەی کردۆتە خەزایی
خەزایە داگیرکەر کوشتن
قڕیان دەکەین بە خوێن ڕشتن
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین
کوردستانمان دەڕەنگێنین
پڕی دەکەین لە بەر و بۆ
وەک یەک بێ، بەشی من و تۆ
ئاسنگەر و شوان و جووتیار
خۆش دەژین لە دنیای ڕزگار

هەی لۆلۆیە هەی لێ لێیە

لە کوردستان خۆشتر کوێیە!

***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٩٥٩/٨/٢٠- ئەم نامەیەم لە مۆسکۆ ڕا بۆ سەید کەریمی ئەیوبی مهابادی و، مامۆستا قەناتی کوردوییێڤ و وئیرا ناو، کە کچێکی ڕووسی ڕۆژهەڵات ناسە، ناردووە:

پەیکێک

لە ئاواتی هەژارێک

با دروس کەین باڵدارێک

باڵندێکی ڕەنگین تووک

دەنووک چووک و ئێسک سووک

لە بیری ورد، لە خەیاڵ

لێی بنێین جووتێ شاباڵ

بێ ترسی چەتە و گۆران

گوێ نەداتە باو بۆران

بفڕێ بۆ دنیای ئازاد

بۆ شاری لینینگراد

لینینگرادی ئازا

شەپۆڵ دەدا لە نازا

ئەو شارە پاڵەوانە

بەناوبانگی جیهانە

لە جەنگا بووە لەمپەر

شکاندی سەری هیتلەر

ڕۆڵەی ئازا و سەربازی
شێواندی نازی نازی
پیرۆزتر جێی زەمینە
جێ خەباتی لینینە

***

جا ئەی مەلی بیری ورد
پەیتی هەژارێکی کورد
باش بگەڕێ بە شارا
بڕوان بە چوار کەنارا
بفڕە بەو دیو بەم دیوا
دەندووک تەڕکە لە «نیوا»
قەسری قەیسەر ببینە
خۆت مڕ بکە لە چینە
ئێستا جێی هەژارانە
نەخانی زۆردارانە
نە جێگەی خوێنمژانە
جێگەی خوێنمژ کوژانە
گەر لە جێ خەو دەپرسی
مەهێنە دڵ مەترسی
سێ ئاواڵم لەوێ هەن
بابۆت باس بکەم کێهەن
یەکێ بۆری ڕەش تاڵە
ناقۆڵا و بێ فەساڵە

سەیدێکی گوناهبارە

بە پیادەیی سوارە

سەری پڕە لە پەڵە

بە گێچەڵە کەچەڵە

خوێن شیرن و ڕووح سووکە

زلە و بە باڵا چووکە

ئەیوبیە و کەریمە

بن چینەی دڵخۆشیمە

دووهەمیان مامۆستایە

چقاس بێژێ هێژایە

زانایاکە هۆزانە

جێ هێڤیا کوردانە

ولۆ بیر نەبەی پیرە

دڵێ ڤی خۆرتە، ژیرە

لجەم مە پڕ مەزنە

ڕۆهنیا چاڤێن منە

ئەو کوردێفە قەناتە

پەلهەوانێ خەباتە

ئەویتر کیژە ڕووسە

خاوەن بیر و بنووسە

زۆر جوان و شۆخ و شەنگە

دڵ ڕفێنە چەلەنگە

ئیرای لینینگرادی

وێڕای هێزی ئازادی
بۆ کوردستان دەکۆشێ
بۆ کورد دڵی دەجۆشێ
بۆ وچانی شەوانە
جێ خەوت لای ئەوانە

***

بێژە بەهەر سێ یاران
با کۆڵ نەدەن چ جاران
خەڵکی سۆڤیێت بدوێنن
با کۆمەڵێک پێک بێنن
بۆ یاریدەدانی کورد
گشتی لە ناو بەندا مرد
کۆمەڵە هەن لە هەر دەر
بۆ بەزەییی جانەوەر
ئەگەر ئێمە بەشەرین
یان تیرەی جانەوەرین
بۆ کەس نامان پارێزێ!
بۆچی نایەینە ڕێزێ!
ئەو کوردی ئازا و بەکار
ژێر چەپۆکەی شا و بەیار
دڵخۆشێکیان دەنەوە
دەروێکیان لێ پکەنەوە
تۆزێک چەکمان بدەنێ
کەسمان ناوێ، بە تەنێ

نەیاران دەتۆقێنین
بەیاران دەتۆپێنین
هارتەر و ئایزەنهاوەر
ناتوانن ببنە لەمپەر
بنکەی شەڕیان شڕ دەکەین
ماری گەڕیان سڕ دەکەین
کێ هوروژمو بۆ بێنێ
دەیڕەنگێنین بە خوێنێ
پەیمانی جەنگی گڵاو
بە کوردان دەکرێ بڵاو

***

مەلی بیری هەژاران
کاتی دیدەنی یاران
لە شەقام و لە کۆڵان
دڵ نەدەی بە کچۆڵان
کارت هاتە کۆتایی
بخوازە ماڵئاوایی
هەڵبفڕەوە بێ درەنگ
بۆ لای هەژاری دڵتەنگ
لە دڵمایە هێلانەت
وەرەوە هەژار خانەت
تا پێکەوە بخوێنین
هەر ئێمە پێک دەمێنین

***

مۆسکۆ، گیرتسن ٨/ ١٠/١٩٥٩- خرۆشۆف سەرەکی رووسیا چوو بۆ ئەمریکا و لە جێگەیەک بەناوی «کەمپ دێڤید» چاوی بەسەرەک کۆماری ئەمریکا کەوت. زۆر کەس هومێدی زۆری بە ئاشتییەکی هەموانی پەیدا کردبوو، بەو هۆیەوە منیش ئەمەم نووسیووە:

لکە زەیتوون

لە هەزاران و هەزاران سالاّ
رەنجبەر مابوو لە ژینی تالاّ
خستبوویانینە کۆت و زنجیر
کاهن و خان و قەڕاڵ و بەگ و پیر
یەک کوڕی خوا بوو، یەکێ فەرخەی مانگ
یەک بەهەشتی لە دەسا بوو شەشدانگ
بە درۆ خێوی جنۆکە و ئەستێر
دەمی وان ببووە تەرازووی شەڕ و خێر
پاری وان گۆشت و بەشی مەش کوشتن
ئەو مەڕی مەی، لەمە خوێناو ڕشتن
لەمە چەوسان و لەوان خۆبواردن
بۆمە برسیایەتی، بۆ وان خواردن
لە کەم و زۆری جیهان بێ بەش بووین
بە تەنێ خاوەنی چارەی ڕەش بووین

***

تا لە پڕ نەمری بلیمەت لینین
دەستی دا شۆڕشی گەورەی خوێنین
مێژوو وەرچەرخێ بەلای کارگەدا
دەم لە پووش بوون تەوەزەل، دەم بە هەرا
وەرگەڕا باوی کرووسینی هەژار
کەوتە بەر لینگی نەدار تانجی تەزار

دەستی دا کۆشش و کار ئەم چینە
کاری بە کوێ گەییوە بی بینە!
کەم لە نێو چەرخە ئەمە ڕووی داوە
سەری دنیا لەسەری سوڕ ماوە
خاکی خۆی کردە بەهەشتی ڕەنگین
ون بووە ناوی پەشێو و خەمگین
پەیتی ئەو باجی لە ڕۆژێ ئەستاند
مشتی ئاسنینی سەری مانگی شکاند
بەینی ئەستێرە دەپێون بست بست
هەرچی بەرزاییە دەکرێن پێ خوست
مانگ چییە! ئێستگەیە و جێی دێڵن
مارسی خوای شەڕ زەوییە و دەیکێڵن

* * *

ئەمەیە هێزی کمۆنیزمی مەزن
کۆلەدار لێی وەڕەزن، پێی دەتەزن
هێز ئەوەندە زۆر و بە هێز نانازن
بەسە شانازی کە ئاشتیخوازن
نایەڵن جەنگ لە جیهان بەرپا بێ
چەک فرۆش چی لە دڵا بێ نابێ
لکە زەیتوونی کرێکاری ڕەشید
فێنکیی خستۆتە هەوای کەمپ دێڤید

* * *

موژدە بێ بۆ گەلی هێشتا بێ بەش
تیشکی لینین دەڕەوێنێ شەوی ڕەش

ڕۆژی مـــەش دەردێ لە ناو هەور و تەمـــا
باوی فـاشـیـسـتـیی و گـەل خـۆری نەمـا
کـــورد دەگـــەڵ فـــارس و تورک و عـــەرەبا
ســـــەربەخـــــۆ دەبن و برا و پشـت و تەبا
یادی ئۆکـــتـــۆبەر و بە زۆردار وەســـتـــان
جـێـــژنە دەگـــرین لە چیـــای کـــوردســـتـــان

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧– وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە مستەفا سەلماسی لە مۆسکۆ ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

پێشکەش

بـۆ بـیـــــــــــــرەوەری ڕۆژێـک لـە ڕۆژان
کـــــــاکـــــــە ئـەم وێـنـەم بـا لات بمێـنـێ
مـــنـــــی هـــەژار و دەربـــەدەر و وێـــڵ
هەر ڕۆژ لە جـێـــیـــەک، هەردەم لە شـــوێنێ
کێ زانی لە کـــوێ شـــرت و گـــوم دەبم
چوزانم گـــــەردوون چم بەســـــەر دێـنـێ
مـن ئـاوادەبم لـە پـەردەی خـــــاکـــــا
نـەدۆست نـە ئاواڵ نـە خـــــەمـــــرەوێـنـێ
وێـــنـــەی هـــەژاریم بـــبـــێ بـــۆ دواڕۆژ
ئەو لە جـــیـــاتیی مـن کـــوردان بدوێنێ
زۆڵـە ئەو کـــــەســـــەی لە ڕێی ئـازادی
ئەگـــەر پێـــویست بوو خـــۆی بۆ نەمـــرێنێ

***

مۆسکۆ ۱۹۵۹/۸/۲۷- وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە شاعرەیەکی رووس ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

ئاواتەخوازی

«نینا» دەپرسن کــێـــیـــە لە گــەڵتــا
بـڵــێ هـەژاری کــــــــــوردی هـەژارە
لەسـەر نیــشــتـمـان بێ نیــشــتـمـانە
لـە ڕێــی وڵاتـا وێـڵــــــــــە و ئـاوارە
ژیانی جــــوانیی چوو، نەگـــەیی بە دڵ
بـە دووی دەرمـــــــــانـا دڵ بـریـنـدارە
ســرەوتی نیـــیـــە لە ســوێی کــوردســـتـــان
جــــــەرگ ســــــووتـاوە و دەم بـە هـاوارە
چاوی لە یاریی ســـۆڤـــیـــتـــســـتـــانە
هەر ئەو بۆ کـــوردی بێـــچـــارە چارە
زۆر بـە ئـاواتـە ڕۆژێـک بـبـــــــــینـێ
کـــورد و کـــوردســـتـــان ئازا و ڕزگـــارە

***

بەغدا ۱۹٦۰/۳/۱٤ لەسەر نەزمی گۆرانیی «مزگێنی بێ هات بەهار» بۆ گۆرانی بێژێکم نووسیوە:

وەڵامێک بە شەماڵدا

شـــەمـــاڵ دەســـتم داوێنت وەرە ڕۆژ ڕۆژی تۆیە
سەرمای زستانت ڕاونا، بەستەڵەک ڕەنجەڕۆیە
ئەو زستـانی نالەبار لێمـان ببووە ئیستیعمار
بە شـــۆڕشی نەورۆزی، ون بوو، کـــرا تار و مـــار
کـــوردســـتـــانی ڕەنگینم، مـــایەی ژیان و ژینم

له چنگ سـەرمـا ڕزگـاربوو ڕزگـارتریش دەیبـینم
له کـوردسـتـان بگەڕێ، هەڵمـژه بۆنی گـوڵان
ڕابسـپـێـره بولبـولان با بیـڵـێن لەسـەر چڵان
شکا پشـتی ئیسـتیعمار، ڕۆژیان نەما شا و بەیار
هەرچی کـوردسـتـان خۆره زوو دەکرێن به بەفری پار
ئەو شـۆڕشـەی عـێـراقی هەر وەک شـۆڕشی کـاوه
بۆ هەمـوو کـوردی جـیـهـان مـوژدەی ئازادیی داوه

***

بەغدا ٢١/٣/١٩٦٠

بۆ کارتێکی جێژنه پیرۆزەی نەورۆزم نووسیوه:

ئەو کـوتکی کـاوەی نەمـر دای وەشـاند
نەبەردیی کـوردی له دنیـا گـەیاند
گـڕی شـۆڕشـمـان با دوژمن سـۆز بێ
هەردەم نەورۆز بێ و جـەژن و پیـرۆز بێ

***

بەغدا ١٩٦٠ – سەردەمێک له عێراقا هەمیشه له ناو شاگرد مەدرەسەی کوردی سوور و زەرد شەڕ و تێک هەڵدان بوو، ئیتر ئیستیعمار و دوژمنانی نیشتمان له بیر چووبوونەوه. منیش ئەمەم نووسیوه له کۆواری «هیوا»دا چاپ کراوه:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

پـ: مام بایز ڕۆژباش
بـ: علیک السلام
پـ: ئەمه یانی چی؟
بـ: جیرانی مەلام

پـ: نەم دی دوێن و پێر!

بـ: بەخوا چوومە شار

پـ: چت فرۆشت بە خێر؟

بـ: یەک دوو بارە دار

پـ: نرخەکەی چۆن بوو؟

بـ: بۆتە چوار قیمەت

پـ: وەک شەکرت کرۆشت بوویتە بلیمەت؟

ئەگینا چی بێ نرخی داری تەڕ؟

بـ: چۆن نرخی نییە؟ هەتیو شەڕە و شەڕ

پـ: شەڕی کێ؟

بـ: شەڕی منالّی مەکتەو

پـ: گوایە منالّی جوولەکە و عەرەو؟

بـ: سەلا لە عەقلّت، خەیالّت وردن!

ئەوی لێک دەدەن هەموو هەر کوردن!

پـ: بایز وامەلّێ!

بـ: دەشلّێم و واتر

پـ: توخوا وەرە پێش تێت بگەم چاتر

بـ: چ بێژم! بە خوا بوونە دوو دەستە

هەر داوێنە یەک بە جوێن و پەستە

یەک دەلّێ سوورم، یەک ئەلّێ بۆرم

یەک ئەلّێ شینم، یەک دەلّێ زۆرم

یەکێ دەلّێ قیر، یەکێ دەلّێ ماست

یەکێ ئەلّێ لار، یەکێ دەلّێ ڕاست

تاچەنە شل بوون چەقە و جنێوە

ئەم جار شەڕە شەق ئەچێ بە ڕێوە
هەر دار بەشانە و هەر سەر شکانە
هەر خوێن ڕژانە و ئابڕوو تکانە
پیرۆت بەو خوایە لە بان سەرمانە
جوێن وەبارانە، شەق وەخەرمانە
پـ: بایز چیمان دی و چیم چاو پێ کەوت
هەرچی ئەی ئەبینی گشت لارە و چەوت
وتمان ئەم زوڵمە لە سەرمان لاچێ
کورد ئیتر ناچێ یەکتر داپاچێ
گشت ئەبن بە یەک خێڵی جاف و لەک
ڕزگارمان ئەبێ وە بنووس و چەک
نایەڵن ئاغا وەل یەک بجەنگن
ئەیان کەن وەداس هەرچی تفەنگن
کەچی وائێژی میرزا و مەتکەوی
واتێک هەڵ ئەدەن ئەو لەم، ئەم لەوی
ئێژن هەر شتێ بۆگەنیو ئەوێ
خوێی پێوە بکەی فریای ئەکەوێ
بەڵام ئەگەر خوێ بۆ گەنیو ببێ
ئیتر ئەم دەبێ دەرمانی چبێ!
خەلیفەی خۆمان فەرمووی کورد کورتە
ڕۆژمان بەسەربرد بەو ورتە ورتە
منیش وا ئەچم بارێک دار ئەبڕم
چش سەر دەشکێنێ، خۆ کەڵاش دەکڕم

***

بەغدا ١٩٦٠/٩/٢٥- عەبدولکەریم بیروڕای بەرانبەر بە کورد خەراپ بوو، دنەی هێندێک نووسەری عەرەبی ئەدا کە باسی توانەوەی کورد بکەن. بەو شیعرانە، کە لە ڕۆژنامەی دەنگی کورد چاپ کراون، بیری ئەوم ڕوون کردۆتەوە:

پیاوی چی؟

کـوردە تۆ عــەبدی لەلای مـن بەشی نەخـوراوی چی!
هەرزنی تاڵە بخـــۆ ســـاوەر و شـــۆرباوی چی!
ڕەنجبەری بێبەش و مووچەی بەژی چی و ئاوی چی!
ڕووت لەســـەرمــایە بلەرزە جل و پێـــڵاوی چی!
لەسـەرت دەرکـە خـەیاڵات گـەزی چی و جـاوی چی!

خــوێندنت بۆ چیــە! زانین چیــە! هەر مــەیزانە
مــەدرەســە بۆ کــوڕی من، جــێی کــوڕی تۆ زیندانە
خــووی هەزار ســاڵەتە بارکــێــشی لەلای بێگانە
نـاوی ئـازادی لەبیـــــر خـــــۆت بەرەوە ئـازانـە
کێ بەتۆی گوت ببەشت! خوێندنی چی و ناوی چی!

نەم دەنـاســیی بەرێ، پێم وابوو بەهێــزی و پڕ ســام
بەینی خــۆمـان بێ کـەتۆم هاتەوە بیـر لێت ترسـام
هەر لە ترســا بوو هەرام کــرد و گــوتم کــوردی برام
هونەر و کـردەوەکـەت ئێســتــە کـە ڕوون بۆوە لەلام
پەتی ئەم ترسـە پسـاوە! بەنی نەپسـاوی چی!

سـەد هەزار قـاقـەزی خـۆت هات و وتت کـورد نابم
نۆکـەری پیـشــەیی پێــشــوومـە، منیش وەک بابم
لە زەمـــانی بەرێ چۆن بوومــــە، دەبێ هەر وابم
شـەرتە هەر کـەس وتی کـوردم لە ڕێگەی وەســتـابم
پیـاوەتیی تۆ ئەمـەبوو ئێســتــە بڵێ پیـاوی چی؟

***

بەغدا ١٩٦٠- بەهۆی بیرەوەری لە بێکەس، لە کۆبوونەوەیەکدا لە بارەگای خەبات لە بەغدا خوێندومەتەوە:

باوەڕی بێکەس

ئـاواتــی ڕۆژی ڕزگـــــــــــاری
ژیـانـەوەی کـــــــــــــوردەواری
کـــۆرپەیەک بوو ســاوا و بێ هێــز
کـــــەس پێی وانەبوو دێتـــــە ڕێز
ئەحـــمـــەدی خـــانی بۆ گـــەیشت
فـــــرچکی کــــــرد و چاوی ڕشت
بە هاوبێـــشکەییی ئەســتی و زیـن
لەگـــــەڵ مـــــەم و قـــــەرەتاژدین
پەروەردەی کـــرد بەشــیـــر و قـــەند
تا کــــــردیە خـــــاوەن زەند و بەند
هەڵبــــەســـتـــــەی تەڕ و پاراوی
خــوێنی دڵ، فــرمــێــسکی چاوی
بـەژێـری تـێـکـەڵـی کــــــــــــردن
هەتـوانی هەرگــــیـــــز نەمــــردن
لـەشی هومــــــێـــــدی پێ هەنـوو
زرێــی هـەرمـــــــــانــی تــێ دروو
دەنگی کــــــوردســـــتــــــانی بۆدا
هەر کـــــوردە و دەهات بەخــــــۆدا
کــــــەوتە پـێش و ئـاڵای هەڵـکرد
تـا تـوانی بـەرەو پـێــــــــشی برد

***

حاجی کۆیە لە پاش خانی
ئالاکەی خستە سەر شانی
بە هەنگاوی بەرز و بەهێز
بە دڵی نەترس و بێ پارێز
بەشەوگاری ڕەش و تاریک
لە شیو و ڕێی تەنگ و باریک
گوێی نەدایە نەعرەتەی دێو
سڵی نەکرد لە جند و خێو
زۆر بەسەر بەرزی ڕای پەڕاند
لەسەر زۆر بەرزانی چەقاند
ئەو پێشمەرگەی توانا و زانا
قاوی کرد بە کوردستانا
بە دەنگی زل و بیری ورد
ئابڕووی زۆڵە کوردانی برد
تەمی پڕوپووچی ڕەواند
گەلی لە دەردی خۆی گەیاند
دەرمانی ژینی نیشان دان
ماندوو نە دەبوو لە هاندان

***

دوای حاجی بێکەسی نەمر
هات و بوو بە ئالا هەڵگر
بێکەس کەسی کوردستان بوو
بێکەس بەڵگەی نەوەستان بوو

لە ناو لەشێکی ناقۆڵا
گیانی قایم تر لە پۆڵا
نەوەستا بە ئاوات خوازی
خۆی خستە کۆڕی گیان بازی
بەند و پێوەند پێی گەمە بوو
باوەڕی بێکەس ئەمە بوو
«تا داری هیوا وەبەر بێ
دەبێ جۆی خوێنی لەسەر بێ»*
بێکەس دڵ و دەروون پاک
گەرچی چۆتە باوەشی خاک
ئاڵاکەی نەکەوتە زەوی
هیچ هێزێکیش نایکا نەوی
هەوای ئازادیی نیشتمان
کەوتۆتە دڵی گشتمان
سەرانسەری کوردەواری
گیانفیدان لە ڕێی ڕزگاری
لاوی کورد ئێستە زۆر زانان
فریو ناخۆن بۆ بێگانان
زێڕ و زێو کاریان تێ ناکەن
لە کوردان نەبێ تێ ناگەن
مردن بۆ ئازادی ژینە
کوردایەتی ڕووگە و دینە

* بێکەس وتوویە: «داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەرناگرێ».

مستەخۆڵێکی چیا و دەشت
نادەین بە شەشدانگی بەهەشت
زیندووین و تازە نامرین
گوێ لە پڕوپووچ ناگرین
شات و شووتی بێ سەروبەر
لە مەیدان نامانکاتە دەر
داگیرکەری کوردەواری
دەبێ دەرچن بە یەکجاری
نەنگی دیلی چەند ساڵەمان
جێ پەڵەی ئاه و ناڵەمان
دەشۆینەوە بە خوێنی گەش
ئێمەش دەبینە خاوەن بەش
بە هەژاریمان دەڵێین بەس
ناز دەکەین بە بڕوای بێ کەس

***

بەغدا، ئازاری ۱۹٦۱- کۆنە ئاشنایەکی زۆر وازوازی و ڕەگەڵ ڕەگەڵ، لە نامەیەکیا بۆی نووسیبووم: فلانی من چەند ساڵە کە ئەتناسم وا تازە بۆم ڕوون ئەبێتەوە کە تۆ بەڕاستی کوردی و کوردایەتی ئەکەی! منیش لە وەراما کە ئەمزانی گاڵتەی پێ کردووم، ئەمەم نووسی، لە کۆواری «ڕوناهی» ژمارەی ئازاری ۱۹٦۱ چاپ کراوە:

کوردم

برا زۆر سەیرە زوو نەمناسی، من هەر زۆر لە زوو کوردم
کە تۆ پێنج شەش کەڕەت گۆڕاوی من بێ سێ و دوو کوردم
لە تەکیەی بوویە جێگر، ڕێگر و مێگر لە بن بەرماڵ
ئەمن لەو ساوە جێ و بانم لە بانی بێشکەبوو کوردم

عەجەم بووی بوویە تورک و بویە عارەب ئێستە سەر شێواو
ئەمن بێ گێلـمەگێلم وکەشمەکەش بێ «چاشنو» کوردم
سپی بووی، بوویە شین و بوویە سوور و ئێستە ڕوو زەردی
ئەمن یەک ڕەنگ و ڕوو، وەک پیاوی خاوەن ئابڕوو کوردم
کە تۆ بۆ مز لە ناو مزگەوتی، کوردستانە ڕووگەی من
کە تۆ دەروێشی زەرگ و مەرگی من بێ هایوهو کوردم
کە تۆ پەل بۆ هەموو جێیەک ئەکێشی و بێ ڕەگ و پنجی
ئەمن گەر پەل پەلیشم کەن، لە سەریەک ڕێگەم و کوردم
دڵت بۆ پارە پارە، بیر لە لیرە گیرە، دەم بۆ دەم
سەراپا، ڕەگ بەڕەگ، ئێسقان بە ئێسقان، مووبەموو کوردم
کە تۆ دەڕپێت فڕێ دا و چاکەتی چاکت دەبەر خۆ کرد
ئەمن شەرمم بە خۆو شاییم بە خۆمە، جل شڕ و کوردم
کە تۆ گیرفان پڕی گیرفان بڕی، من هەر هەژار ماوم
کە تۆ خۆت دا بە خواردن، من لەگەڵ گاڵ و بەڕوو کوردم

***

بەغدا ،نەورۆزی ١٩٦١- کورد خەریک بوون جێژنی نەورۆز بکەن، حکوومەتی عەبدولکەریم چەتی تێ ئەخست و بڕ و بیانووی بۆ دەتاشی، ئەم دەمەتەقەیەم بەو هۆیەوە نووسیبووە و لە ژمارە (١)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: چۆنی؟

پـ: هەر خۆش بی.

بـ: جەژنیشت پیرۆز

پـ: پێکەوەمان بێ

بـ: له کوێ بووی نەورۆز؟
پـ: کوێخا ئەزانێ!
بـ: چی چی؟ باش بێژە؟
پـ: بێژم چی بایز؟ دوورو درێژە
چیمان بەسەر هات چیمان چاو پێ کەوت
چۆن کەفتینە ناو ئەم دنیای وا چەوت!
چەژنی چەژناسا لە ناو ماڵی خۆم
بێ پرسی کوێخا ڕەوا نابێ بۆم!
وە بلوێری ئەو ئەشێ هەڵبەزم
وەقسەشی ئەکەم هێشتا ناحەزم
ئێژێ پات خوارە، ڕانکەکەت شڕە
لەم هەرا و قڕە زۆر دڵم پڕە
پـ: خوا خەراو نەدا
پـ: خەراو تریش هەس؟
بـ: بەڵێ دەرد فرەس بۆ پیاوی بێ کەس
مزگەفتێ بکە و پەن شەش منارە
کلۆڵ بی، ئێژن میعراوی خوارە
پـ: ئا وەخوا بایز هێجگار کلۆڵم
وەک پەلکە گوڵی بەر سەرما و سۆڵم
چاوم لە خوایە ئێژم هەر جارێ
بگەیبامەوە دەمەو بەهارێ
بێ پرتەی کوێخا و بێ بۆڵەی سەرکار
هەوا هەڵمژم ئازاد و ڕزگار
ئەو چاخە ئەمرم چش وەجەحەندەم

سەر و ماڵی خۆم بەو ڕۆژە ئەدەم
بـ: پیرۆت عافەرم تۆ پیاوی ژیری
وەتەمەن گەنجی لە ئەقڵا پیری
تووشی بەهار بی واتا ڕزگار بی
بێ بۆڵەی کوێخا و پرتەی سەرکار بی
جەژنی خۆت بگری بە ئارەزووی خۆت
دەس لە دەست یەکا بایز و پیرۆت
هەڵپەڕکێ بگرن، کوردێک وەبلوێر
دۆستان شاد بکا و دوژمن بکا کوێر

***

بۆ کارتی جێژنە پیرۆزە

کـــوردە پیـــرۆز بێ جـــەژنی نەورۆزت
نـەبـەزی لـە ڕێـی ســــــەربـەرزیـی هـۆزت
دەســتی داگـــیــرکـــەر لە خـــاکت ببـــڕە
ئـــازایـــی بـــێـــنــە و ئـــازادی بـــکـــڕە

***

بەغدا، خاکەلێوە ١٩٦١- سدیق میران ئاغایەکی شەقلاوە لە نزیک گوندی خۆی کوژرا بوو، حکوومەتی عەبدولکەریم دەیویست حزبی پارتی تێوەدا و بەهانەی بۆ بەرپێ دانی مافی کورد دەس کەوێ. لەو بارەوە نووسیومەو لە ژمارە (٢)ی کوردستان بلاوکرایەوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: پیرۆت ئەخەنی؟
پـ: ئەی چۆن نەخەنم، قاوتی بەربا و

کای لەبەر شەنم
بـ: گوایە چی بووە؟
پـ: لەمە زیاتر چی؟
دنیامان بووگە وەهەرچی و پەرچی!
بـ: ها، زانیم، ئێژی مانگ دروس ئەکەن
عەمیلکە گرە و دەگەڵ ڕووس ئەکەن
پـ: بایز خوا ئەقڵ با بە مناڵت
بۆ مێشکی کۆن و بۆ بیری کاڵت
گیانە، کاورایەک مرد لە شەقلاوە
ئێژن لە بەغا تیرت لێ داوە
وەک ئێژن غەوس لە بەغدا بووە
وە کەلاش یەکی لە هیند کوشتووە
بـ: گاڵتەم پێ ئەکەی؟
پـ: بێژم چی گیانە
چۆن ڕێی ئەگیرێ بڕ و بەهانە؟
بـ: ئێژی بەهانەس؟
پـ: بەهانە و نیوە
میاو میاو بۆ پیوە، هێشتا چت دیوە؟
چەند چەوسامەوە لە ڕێگەی کاکم
دنیا شایەتە چەند پاک و چاکم
پێشمەرگە وەڕۆژ پاسەوان وەشەو
هەزار برینم لە لەش لەسەر ئەو
ئێستە بەهانەم بۆ ئەدۆزنەوە

گفتی دوژمنم بۆ ئەقۆزنەوە
ئێژن پف ئەکەی لە هەمەدانا
ئارد وەبا ئەدەی لە خۆراسانا
دیارە ئەخوازن بێ زاد و تێشوو
بم گەڕێننەوە سەر دەقی پێشوو
بـ: پیرۆت چۆن ئەوێ چ خوا بەردارە؟
کورد بۆ چ ئەمەندە کلۆڵ و ژارە!
پـ: بایز کەس ئەمڕۆ ناشێ بخەنێ
مناڵ تا نەگری شیری نادەنێ

***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١- ئەم دەمەتەقەیەشم کە هەر هێرش بۆ سەر کردەوەی عەبدولکەریمە لە ژمارە (٣)ی ڕۆژنامەی کوردستان چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: خوا قەوەتت با
پـ: خۆت مانوو نەوی
بـ: وەچی خەریکی؟
پـ: کێلآنی زەوی
بـ: چی لێ ئەچێنی؟
پـ: گەنم و هەرزن
بـ: هەرزن بۆ مامر؟
پـ: نە بەخوا بۆ من
بـ: چۆن هەرزن ئەخۆی؟

پــ: گەر دەستم کەوێ!
بــ: لەبەر چی؟
پــ: کوێخا ئەویشی ئەوێ
بــ: کوا هەرزن ئەخوا؟
پــ: بۆ مامری خۆم
پەتی ملیشم هەر لە خوری خۆم
ڕۆنە هی منە، گۆشتە هی منە
بۆ من ماندوبوون، بۆ ئەو خواردنە
بــ: کوێخا زویرە لێت
پــ: کەمم هانیوە
بــ: نەخێر پێت ئێژێ خۆت نەناسیوە
پــ: من مام پیرۆت نیم!
ب: مەیژە پیرۆتم
بێژە کوێخا گیان هەتیوی خۆتم
کوێخا ناخوازێ کەس خاوەن ناوبێ
هەرچییەک بۆی ئەکەی ناشێ بەرچاو بێ
چەرمی پشتی تۆ بکاتە سفرە
مەڵحەم داواکەی لەلای ئەو کفرە
کار بکە و داوای نان و ئاو مەکە
گشتی خزمەت بەو بیری خاو مەکە
پــ: بەڵێ بایز گیان من خۆم ناناسم
هەر بۆیە هێندە ڕووت و کەساسم
ئەگەر وەک مەردم خۆم بناسیبا

ناشێ ئەو ڕۆژەم بەچاو بدیبا

بـ: پیرۆت خەم مەخۆ دنیا وە دەورە

ڕۆژمان دەرئەچێ لەبن ئەم هەورە

پـ: ئا: وەخوا ئەگەر یەک بێ من و تۆ

کوێخا ئەبێتە ڕاهێڵی بێ پۆ

***

ئەم دەمەتەقەیەشم کە لەسەر عەبدولکەریم گوتووە لە ژمارە (٤)ی کوردستان لە بەغدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و باپیر

بـ: مام پیرۆت سڵاو

پـ: ئای وەحەلێکم

بـ: چۆنی؟ لە چیدای؟

پـ: بە خوا نارێکم

بـ: نارێکیت لە چی؟

پـ: ئەپرسی لە من؟

بووم وە پەند لەناو گشت دۆست و دوژمن

بـ: ئێژن تۆ و گورزە تێکەڵ بوونە سەو!

پـ: بەڵێ جا ئێستا ئەو بازە و من کەو

وەگیان تۆ هەست و نیستی خۆم دایە

بـ: جا گوایە هێشتا بەرچاوی نایە!

پـ: چاو و ماوی چی! من خەتا بارم

وای بەسەر هێنام لە ژین بێزارم

لە ڕەمەزانام ساڵێ دوازدە مانگ

نەمزانیوە چین پارشێو و بەربانگ
ئەو نانم ئەخوا، من سوێند بەسەری
ئەو زێڕ ئەکێشێ من کوێرەوەری
بۆ خۆی تێر گۆشتە لە ئاژاڵی من
گز و فت ئەدا وە مناڵی من
کاسە دراوسێ ئەدا بەم و بەو
ئێمەش چەورایی ناوینین بە خەو
بـ: جا بۆ خەوتان هەس وەشەو لە برسان؟
پـ: نە بەخوا، وەڕۆژ ئەتووین لە ترسان
بـ: دەک پیرۆز نەوێ، ئەشتان ترسێنێ؟
پـ: ترساندن و بەس؟ گیانمان دەردێنێ
هیوام کەچەڵ بوو، وەملی وردم
سەری هەڵماڵی و زراوی بردم؟
خۆم کۆڵەوار کرد بۆ دەنگی دەهۆڵ
کێ بەزەی دادێ وەپیاوی کلۆڵ
وە قورحانەکەی سەید سادق سوێنم
دەردم سەربارە و بەرباری جوێنم
بـ: پیرۆت نەتبیستووە بۆ دەستەوستان
بەهرەیەک نادا گەرمێن و کوێستان
کێ ددانی بێ خواردنی ئەوێ
پـ: ئا، وەخوا، بایز دەردت لێم کەوێ
گەر ڕەمەزانە و گەر شەشەکانە
بەشم هەرژەم و دوو تیکە نانە

***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١- خاوەنی ڕۆژنامەیەکی بەغدایی بە ناوی (الثورة) بە ئاشکرا داوای توانەوەی گەلی کوردی کرد لە ناو گەلی عەرەبا، ئەم دەمەتەقەیەم لەسەر ئەو کابرایە نووسیوە، لە ژمارە (٥)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: مام پیرۆت چۆنی؟
پـ: بایز چە بێژم؟
بەخوا ئەم بەینە سەرسام و گێژم
بـ: چیتە؟ سەرماتە، بارانە، هەورە؟
پـ: کوڕە نا، لە داخ ڕۆژنامەی سەورە
ئێژێ گەلی کورد ئەتاوێنمەوە
ناوی لە دەفتەر ئەکوژێنمەوە
ئەبێ قویتیان دەم کورد و چیاکانی
خۆمیان لێ بکەمە گەماڵی سانی
بـ: چی، چی؟ ئا، پیرۆت بۆمی بڵێوە
پێم ناڵێی کێیە ئەم سەگباب خێوە!
هەی باوکی لە گۆڕ نەحاوێتەوە
کورد مۆمی نوشتەس بتاوێتەوە؟
بۆ من دۆلارم بخرێمە باخەڵ
شێر چۆن ئەچێتە ناو ورگی چەقەڵ؟
ئەمە کەی کوردگەل بوونە پەقلاوە
کەر لە کوێ و کوندە لە کوێ دڕاوە؟
پـ: بایز ئەی چییە ئەم قویلەقویلە
بـ: پیرۆت وەگیان تۆ گشتی بۆ پوبلە
ئینگلیزمان دەرکرد وەچەپڵە و فیتە
لە دەستی دەرچوو ئەم حەمکە پیتە

هەر خەون ئەبینێ بێتەوە ناومان
ببێ وەلەکە لە بانی چاومان
لات بە کرێ ئەگرێ شەڕ بنێتەوە
خۆی هەلێک دەس خا و بگەڕێتەوە
پـ: ئێستا نەترسم؟
بـ: ترسی چی پیرۆت؟
گەل قوتدانی چی؟ هەر بەبیری خۆت
هێتلەری باوکی ئەم ڕۆژنامەیە
کوا! کێ ئەزانێ گۆڕی کامەیە؟
هەزار پالەوی و سەد گەماڵ مردن
بەکەس قویت نەچوین کوردت هەر کوردن
پـ: بەڵێ ڕاست ئێژی، خوا نەت باتەوە
گا، لە جێیە تر ئاو ئەخواتەوە
باوکم لێم مەگرە سەیرە ئەم دەورە
ترسام وەک خورما قویتم دا سەورە

***

بەغدا، بانەمەڕی ١٩٦١- بۆ بیرەوەریی شەهید کرانی شێخ سەعیدی پیران ئاهەنگێک لە بارەگای خەبات لە بەغدا گێڕدرا ئەم شیعرەم بەو هۆیەوە خوێندەوە:

ئافەرین بۆ گیانبازان

پێ و چەک زرمـــەیانە و خـــرمـــە
کـــۆ بوون کـــۆمـــەڵێ جـــەندرمـــە
ڕق لـە دڵ و نـێـــــــــزە بـەدەست
لە ناو گـــۆڕاییـــەک ریزیان بەست

دیاربەکر خەمگین و ماتە
چاوەنۆڕی کارەساتە
لە شەوێکدا لە ئاقارێک
هەڵخرا چەند پەت و دارێک
شێخ سەعیدی پیرانی پیر
لەگەڵ چەند لاوی مەرد و ژیر
بوونە قوربانی کوردستان
بوونە ڕووگەی کوردپەرستان
ئەنقەرە ئەمرێکی دەرکرد
شێخ کوژرا، کوردستانیش مرد
بەلام مێژووی ژیری بیر ورد
گەمەی بەو قسانە دەکرد
بە خەتێکی سووری وەک خوێن
نووسی لە دیاری ترین شوێن
ئەوانە نامرن و زیندوون
هەزار قات دێنەوە کە چوون
مەرگ هەر بۆ گەل خۆرانە
نەفرین بۆ خاوەن زۆرانە
سەد ئافەرین بۆ گیانبازان
بۆ گیانی ئازادیخوازان
شێخ سەعید هەرگیز نامرێ
ناوی با دنیا داگرێ
خوێنی کوردان کە ڕژاوە
ناوی تورکی پێ کوژاوە

هەر دڵۆپێکی ئەو خوێنە
بۆ تۆڵەساندن هەوێنە
تا لە کوردستانە ترکێ
خوێنی کوردان دانامرکێ
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین
پەڕی مێژوو دەڕەنگێنین

***

بەغدا، پایزی ١٩٦١: ساڵی ١٩٦١ شۆڕشی پیرۆزی کوردستان دەستی پێ کرد، بەپێی توانا منیش بەپەخشان و شیعر بەشێکم تێ خستووە. هەرچەندە هێندێک لەو شیعرانەم نەشخوێندراونەوە! ئەم سروودەم لە سەرەتای شۆڕشدا بۆ شاگردانی مەدرەسە نووسی:

سروود بۆ قوتابیان

من ڕۆڵەی کوردم، بۆ نیشتمانم
سەرم دائەنێم، ئەبەخشم گیانم
لە ڕێی شۆڕشا خوێنم ئەڕژێنم
ئاڵای ئازادیی پێ دەڕەنگێنم
زۆر شەرمە بۆ من کورد ئازاد نەبێ
گەلم وەک گەلان دڵی شاد نەبێ

***

خوێنی مامم بوو لە ئاگری ڕژا
خوشکەکەم مێشکی لە دەرسیم پژا
باپیرم لە چیای شیرین نێژراوە
لە کن مهاباد باوکم کوژراوە
برام لە بەغدا بە داردا کرا

زۆر مـــاڵە خـــزمم بەر بۆمـــبـــا درا

***

گـەلێک پێـویسـتـە زانست و خـوێندن

بۆ سـەربەخـۆیی، بۆ تۆڵەسەندن

گەل خـوێندەوار بێ قـەت ژێر ناکـەوێ

لە ڕاست بێگانە سـەری نانەوێ

چینی تازەی کـورد بە خـوێندەواری

بەرز ئەکـاتەوە ئاڵای ڕزگـاری

ئێـمـە چینی خـوێندەوارین

پێشـڕەوی ڕێگەی ڕزگـارین

ڕەمـزی کـار و نەوەسـتـانین

فـیـداکـاری کـوردسـتـانین*

***

بەغدا، بەهاری ١٩٦٢- ئەم سروودەشم هەر لەسەرەتای شۆڕشا بۆ پێشمەرگە گوتووە، بەڵام نەخوێندرایەوە:

سروودێک بۆ پێشمەرگە

کوردستان

کوردستان......

نیشتـمانی کـورد، گـەلێک پیـرۆزی، سـوێندت پێ ئەخـۆم

بۆ سـەربەخـۆییت، بە گـیـان و بە مـاڵ، بەقـوربانی تۆم

*لەڕێگەی ڕزگارکردنت بەرەو خۆشی پێش بردنت ڕووبەڕووم لەگەڵ دوژمنت

کوردستان......

* ئەم دوو بەیتەی دوایی سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

* سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

هەرتۆی مـەبەسـتم، تۆی خۆشـەویسـتم، تۆی بیـر و هەسـتم
چی دێ لە دەســتم، هەرگــیــز ناوەســتم، وڵات پەرســتم
کوردستان......
زۆر لاوی ئازات، لە کـۆڕی خـەبات، خـوێنی خـۆیـان ڕشت
زۆر شـێخ و پیــران، لە زانا و ژیران، خـۆیـان دا بەکـوشت
کوردستان......
بۆتان، شەمزینان، چیای شیرن، پیران، ئاگری داغ، ساسۆن
دەربەند، شـارەزوور، مـهـابادی سـوور، ڕووگـەی نەوی تۆن
کوردستان......
دڵ چـاک و پـاکـین، ئـازا و بـێ بـاکـین، ڕۆڵـەی ئـەوانـین
بە دڵ داخــوازی، ســەربەخــۆیی تۆ، و تۆڵەی ئەوانین
کوردستان......
بـڕیارمـــــان وایە، یان ئـازاد ژیـان، یـان ئـازا مــــردن
بەســەرچوو ئەم دەم، لە ڕووی بێگانا ،ن ســەرنەوی کــردن
***

کۆیە، نەورۆزی ١٩٦٣- نەورۆزی ساڵی ١٩٦٣ کۆبوونەوەی سەرانی شۆڕش لە شاری کۆیە بوو، لە ئاهەنگی جێژنی نەورۆزدا ئەم شیعرەم خوێندەوە:

کاوەی مەزن

جـێـژنی سـەرسـاڵ کـە نەورۆزە
زۆر لـە نـاو کــوردا پیــــرۆزە
جـێـژنی کـۆنە و بۆمــان مــاوە
بـۆی دارژتین کـــوتـکی کـــاوە

مێشک خۆری کوردی مراند
ئالای لەسەر گۆڕی چەقاند
ئالای کاوەی کورد هەڵ کرا
ئەو ڕۆژە بە نوێ نێو نرا

***

هەزاران ساڵ تێ پەڕیوە
کوردیش نەورۆزی زۆر دیوە
هەر کاتێ خاکی کوردستان
ڕزگار دەبوو لە چنگ زستان
پۆلوو دەکەوتن یەک و دوو
مۆژدەی شەماڵی پێوە بوو
بای وادە لە دەشت و کاوان
بەفر و سەهۆڵی دەتاوان
دەیگرماند هەوری بەهاری
بە لێزمە باران دەباری
پووش و لیتەی ڕادەماڵی
کۆنە بەرگی دادەماڵی
دەشت و دەر دەبوو سەوزە پۆش
پڕ گوڵی خۆش ڕەنگ و بۆن خۆش
کیژ و کوڕ دەردەچوونە چۆڵ
بۆ سەمای بە زوڕنا و دەهۆڵ

***

بەڵام ئەوا یەک دوو ساڵە

بێ جـــــــــەژن و ژیـانمـان تـاڵـە
نەورۆزمـــان وای خـــۆ گـــۆڕیبـــوو
قـــەت کـــەس شـــتی وای نەدیبـــوو
عـــەرەب حـــەزیای خـــواردنمان بوو
داواکــــــاری مـــــــردنمـان بـوو
لەســـــەر خـــــاکی کـــوردەواری
ڕەش و پـــــاپـــــەتـــــی دابـــــاری
دەس کـــرا بە خـــوێن ڕژتنمـــــان
بە منداڵ و ژن کـــوشـــتنمـــــان
خـــەڵات بوون شـــەق و دار و مـــست
ســــــاوایان دەئـاگــــــر دەخـــــست
قـــیـــــژە و هاواری کـــیـــــژە کـــورد
بێ نامـــووس، نامـــووسیـــان دەبرد
ئاغـــا و ڕیش ســـپی و مـــەلامـــان
کـــــێی زۆر بەنرخن لە لامــــــان
دەست بەند لە دەست و دەم بەخـوێن
دەدرانـە بـەر پـلار و جـــــــوێـن
فـــڕۆکـــەی مـــێگ و ئەلیـــوشن
هەژدیـهــــان خــــوێن هەڵ دەلووشن
گـــــــرمـــــــەیان لە هەوران زۆرتـر
لە هەمـــوو وەحـــشـــان پیـــاوخـــۆرتر
بۆمـــبـــای ناپاڵـمـــیـــان دەباراند
گـــیـــانیـــان لە لەشـــمـان دەتاراند

دیارییـــــەک بوون لـە کـــــرێکاران
بـۆ مـــــاڵ و مـــــەزرای هەژاران
چەک، چەکی ئاشـــتی خـــوازی بوو
لە کـــوشتن بێ جـــیـــاوازی بوو
بەرتۆپی پێنج پێنج و شـــەســـتـــیـــر
دەدرا ســـــاوا و جـــوان و پیـــــر
هـــەوری چـــڵـــکـــنـــی زۆرداری
بەتـاو مـــــــــەرگی لێ دەباری
زۆر ئیـــقلیم گـــیـــربوو لەو ناوە
خـــوا کـــــردی و ڕاپەڕی کـــــاوە
***
کــــــــاوەی مـــــــەزنمان بـارزانی
کـــاوەی پێـــشـــوو بە قـــوربانی
بـــزووت بـــای وادەی ئـــاواتمـــان
گـــــەرم بوو کـــۆڕی خـــــەباتمان
پێـــشـــمـــەرگـــە خـــاوەن ســەردارە
ژیـــن لە دوژمـــن ژەهـری مــــــــارە
ســـەتیـــان هەڵدێن لەبەر کـــوردێ
وەک دەڵێن «ســـەد قـــەل و بەردێ»
جــــــــاش کـلـکی لێ بوو بە ئاڵا
ســـم و یـــاڵـــی لـــێـــک دەهـــاڵا
عـــــارەب کـــــەوتە یـومە و ڕۆڕۆ*

* یومە بە عارەبی یانی هەی دایە.

کـــاکـــە مـــەمکوژە و چەک بۆ تۆ

با هەر بێن مـــێگ و ئەلیـــوشن

بـــۆ لاوی بـــارزانـــی پـــووشـــن

بە گـــۆپاڵ ڕەشـــاش دەســـتـــێنن

بە بـەرد زرێپـــــــۆش دەشکـێنن

کـــوڕگـــەل چەک وەگـــوێزن بەکـــۆ

کـــەڵاشـــینکۆ و خـــرۆشـــینکۆ

تا ســـەردارمـــان بارزانیـــیـــە

ترســـێک لـە ئارادا نیـــیـــە

***

لە هەژارت کـــەوێ کـــاکـــە

باپێت بنازێ ئەم خـــاکـــە

ئابڕووی کـــوردت کـــڕیـــەوە

دەســـــــتـــی زۆردارت بڕیـەوە

ناوی مـــەش بەهۆی خـــۆتەوە

لـە دنـیـــــــا بـەرز بـۆتـەوە

هێـــزی دەست و تفـــەنگی تۆ

هەیبـــــەت و زەبروزەنگی تۆ

پاپەتی لە ترســـان مـــردن

جـــەهەندەمی لێ پڕ کـــردن

جـــێـــفـــڕکی لە جـــاشـــان بڕی

نامـــووس فرۆش مـەرگـیـان کڕی

***

لەو جـــێی بە بۆمـــبا ســـوتاون

کـــــەلاکــــە دوژمـن نێــــژراون
لاشی دوژمـنی کـــوردســـتـــان
پەیـن بۆ ناو باغ و بێـــســـتـــان
شـــینکە باشـــتـــر ســـەر دەردێنێ
زەوی باشــــتــــر گـــوڵ دەڕوێنێ
وا بۆت نیــــزیک کـــردین بەهار
دەســـــتم دامـــێنت هەزار جـــار
هەورازێکمـــــان لەبەر مـــــاوە
لەو دیو خـــۆشی و تاو و ســـاوە
پێـــشـــمـــان کـەوە لەو ڕێبـــازەش
وەســـەرمـــان خـــە لەم هەورازەش
تا کـــورد ژێر چەپۆکـــە مـــابێ
ئـاســـــــــودەیی بـۆ تـۆ نـابێ
هەمـــــوو کـــورد چاوی لە تۆیە
هەر تۆی هەبێ ســـــەربەخـــۆیە
دەرمـــــــــان بێنە لە هەژاری
بمان خـــە ســـەر ڕێی ڕزگـــاری

***

کۆیە، ١٩٦٣/٣/٢٧- سروودێکە بۆ شۆڕشم نووسیوە، بەڵام داخەکەم لە دەمی خۆم و قەڵەمەکەم دوورتر نەڕۆیشت:

بۆ پێشەوە بارزانی

ئـەگــــەر دنیــــا مــــژ و تەم و تاریکە
ئەگـــەر ڕێگا کـــەند و کـــڵــــۆ و باریکە

ئەگەر شەوە و گرمەی هەور و بارانە
ئەگەر بەفرە و شڵێوەیە و تۆفانە
ئەگەر گێژە و کڕێوەیە و بۆرانە
ئەگەر لە هەرجێدا چەتە و گۆرانە
تۆ شارەزا و ڕێ نیشاندەری لاوانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
ئەگەر هەوار نشێوە یان هەورازە
ئەگەر لەهی و لافاوی بێ پێ بازە
ئەگەر چەق و لوور و مڕەی دەعبایە
هەموو دەر و دۆڵێک پڕی حەزیایە
ئەگەر لە هەر بن بەردێ نەعرەی دێوە
هەر پنچکێک پڕی لە جند و خێوە
باکمان نییە هێز و گوڕی دڵمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
ئەگەر دوژمن پڕا و پڕی دنیا بێ
شەپۆڵ بداتەوە، وەکو دەریا بێ
چەکی دەسی لە ئێمە زۆر زۆرتر بێ
لە گش دڕندە، وەحش و پیاو خۆرتر بێ
خۆیان لە ناو زرێپۆشان وەشارن
بۆمبا لەبن فڕۆکەیان دابارن
لە کوردستان تۆمان هەبی بەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
با کۆخ و لادێ و شارەکان خاپوورکەن

با گوللە تۆپ لاشان لە خوێنا سوورکەن

خوێنمان لەڕیی ئەم نیشتمانە بڕژێ

مێشکی ژن و کوڕ و کیژانمان بپژێ

لانک و منالْ بە ئاگرێ بسووژن

با وێران کەن، ببڕن، ببەن، بکوژن

لە دواتەوەین باب و برا و کەسمانی

بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی

کوردین کوڕی چیا نەبەرد و شێرین

بە کوشتنی داگیرکەرانمان فێرین

لە دوژمنان تۆڵە و هەقمان دەستێنین

سەدقات سەران دەبڕین، زگان دەدڕێنین

ئەو ڕۆژی کورد دەکرا بە دیل ئەو ڕۆیی

یان مردن و یان ژین بە سەربەخۆیی

دوژمن کوژی کورد پەروەری ڕێزانی

بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی

***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٥- حزبی پارتی بڕیاری وابوو کە هەرگیز لە داوای حوکمی زاتی (ئۆتۆنۆمی) نەیەتە خوار، جەلال تالەبانی دەیگوت من پارێزەرم قانون ئەزانم، لامەرکەزیش هەرمانای ئۆتۆنۆمییە، من لام وابو فێڵێکە لە کورد ئەکرێ، دەستیشم نەدەڕۆیی قبوڵی نەکەم. بەو شیعرانەم گاڵتەم بە لامەرکەزی کردووە:

لامەرکەزی

یار وەکو مانگی لەسەر کەل هاتە دەر لامەرکەزی

زوڵف و کاکۆڵی وەکو میشکی تەتەر لامەرکەزی

چاوی مەستی هۆش و هەستی زۆر بە تەڕدەستی ڕفاند
کولمی ئاڵی خوێنمی کردە هەدەر لامەرکەزی
من گوتم دەمرم لە دووریت کەی بە وەسڵت شاد ئەبم؟
پێکەنی و فەرمووی هەژار خاکت بەسەر لامەرکەزی
من گوتم کوردم شتێکی وا بفەرموو تێت بگەم
ئەو گوتی: نایزانێ غەیری پارێزەر لامەرکەزی
من گوتم: وا دیارە ماچ و دەس لە گەردن کردنە
نا، گوتی: دەردی گرانە بۆ جگەر لامەرکەزی
من گوتم: جوێنیش بدەی پێم وایە هەر خۆشت ئەوێم
تووڕە بوو فەرمووی: دەڵێی هاتویە سەر لامەرکەزی
من گوتم: جارێک تەماشام کە بە گۆشەی چاوەکەت
پێی گوتم: بۆ دەربەدەر سەرفی نەزەر لامەرکەزی

***

چیای برادۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٦- وەفدێکی شۆڕش بە سەرۆکایەتیی جەلال تاڵەبانی لە زەمانی بەعسییاندا چووبوونە بەغدا و لەوێشەوە، جەلال لەگەڵ چەند کەسێکا چووبووە قاهیرە، من کە باوەڕم وابوو، ئەو سەفەرە زۆر بێهودەیە ئەم شیعرەم لەسەر نەزمەکەی پیرەمێرد (وەفدی کوردستان وەتەن فرۆشان) نووسی، بەڵام نەمتوانی بڵاوی کەمەوە:

وەفدی کوردستان

وەفدی کوردستان مەست و بێهۆشان
دەم و پل هەڵەی بە دڵ نەخۆشان
لە دووی چ وێڵن! بۆ وا چەوێڵن!
تاکەی سەربەرد و ڕەقەن دەکێڵن!
قاهیرە و بەغدا چ دادێک دەدەن

لە دەرگـــای دوژمـن دەرۆزەی دەکــەن!
مـــاف دەســێندرێ هەرگـــیــز نەدراوە
ملتـــان دەشکێنێ ئەم خـــاوە خـــاوە
خـــوێنی هەزاران کـــوردی پیـــر و لاو
ژنی شـــــو نەمـــــاو، منالّی بێ باو
لێـــرە بێ تۆڵە و بێ بەش مـــانەوە
ئێـــوەش گـــەڕ ئەخـــۆن بە شـــارانەوە!
ئارەق و خـــــوێـنی ڕووت و هەژاران
دەدەن بـە بـادە بـۆ کـــــــۆڕی یـاران!
ڕێوی پێـشـەنگی جەلەی وشـتـربێ
ســـەیرە و ســـەمـــەرە بار بگاتە جێ
دەک ڕەنجـــەڕۆ بن، ڕەنجـــو بەبا دا
ڕووزەردن لەبەر قـــــاپی خـــــودادا
بۆ پارە و کـــورسی ئێـــمـــە دەفـــرۆشن
شـــیـــرتان بۆ نادا نێـــران دەدۆشن
خوێنی مـیرخان و مەحمـوود کاوانی
نەفـــــرین دەنێـــــرن بـۆ تاڵەبانی
خـــــوایە چارەیەک زۆر چارەڕەشین
زلمـان زاڵـــمـــن بـۆیـە بـێ بـەشـین
***
بارزانی هاوار جـــێی هومـــێـــدانی
لەو دەردی گـــران هەر تۆ دەرمـــانی
فـێڵـبـازی خـۆمان لێـمـان بوونە کـەو

دەمـــــان هـاوێـنە داوی ئـەم و ئـەو
بازی ســەرچیــا فــڕەی شــابالێک
گورێک، هەڵمەتێک خاین ڕامالێک
بابی هەتیــوان مــەوەســتــە هەســتــە
بۆ ڕزگــار کــردن ودمت بەدەســتــە
وەپێـشــمــان کـەوە با ســەربەخـۆ بین
وێرانەمـــاڵین ئـەگـــەر بێ تۆ بین
***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٧- لەسەر زمانی جاشە کوردەکانەوە ئەم سروودەم نووسیوە:

سروودی جاش

جـــاشین کـــوڕی کــــەرانـین
جـــاشــــەکــەری گـــوێ پـانین
عــــاش عـــــاش عـــــاش
جـــــاش جـــــاش جـــــاش*
ئـێـــــمـــــە وەتـەن فــــــرۆشـین
مـــــردووی پـارە و قـــــــرۆشـین
داردەســــتی داگــــیــــرکـــەرین
کـــەیف ســـاز و ســـەرخـــۆشین
نـۆکـــــــــەریـن بـۆ بـێـگـانـە
بـە دڵ بـۆی تـێ دەکــــــــۆشـین
* * *

* سەربەندی بەندەکانە.

هەر کەس وەتەن پەرستە
زۆر لەلای ئێمە پەستە
نیشتمان و نامووس چین!
بەستەی دینار مەبەستە
برای خۆمان ئەکوژین
گەر تۆزێک خاوەن هەستە

* * *

بادابارن تف و جوێن
لە هاو ڕەگەز و هاوخوێن
گوێ نادەینە شتی وا
نامووس، خوا و شەرەف لەکوێن!
لە پیاوەتی تێ ناگەین
لە بابەت پارە بدوێن

* * *

نامەردی خاوەن پارە
لامان ئاغا و سەردارە
هەر کورتانمان تازە بێ
کۆڵمان ئامادەی بارە
جاشین با گەورە ببین
شەشدانگ ئەبین ئەمجارە

* * *

ئەشکەوتی چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٦/٣- حکوومەتی عێراق بە جاشە کوردەکانی خۆی ئەگوت چەتە یان مەوالی. بەعسییەکان ناویان لێ نان فورسان، فورسان یانی: سواران. منیش بەو هۆیەوە ئەمەم نووسیوە:

جاش توورەن

لە بەغداوە هات خەبەر
بۆ جسناتی جاشەکەر
مزگێنی، نەما ترسان
ناومان لێ ناون فورسان
لە هەولێر و لە مووسڵ
جاش کۆوەبوون هەموو سڵ
تاجی زل و سم خڕن
نارەزایی دەربڕن
گوێ قوت لەسەر سم بۆ شەڕ
بەجیفرک و زەڕەزەڕ
بۆ بەغدا دایان لە تێل
بۆ خزمەت خواجە میشێل
میشێل عەفلەقی دیان
پێغەمبەری بەعسیان
گوتیان ئەی فەلەی مەزن
فەرمایشتت ناحەزن
فورسان بەسوار دەبێژن
مەفەرموو جاشن، گێژن
کێ بیستی جاش و سواری!

بەسیەتی فێڵ و خواری

شیری کەرمان مشتووە

برای خۆمان کوشتووە

ئێمە جاشین کوڕی کەر

بۆ پارەدەر بارەبەر

جاشی کەریم قاسم بووین

بۆ ئەو لە ناڵ و سم بووین

تۆپی ئەو بابی چاکمان

تۆ خۆت بکە بە داکمان

جاشی خۆتین ئەم هەلە

جاش قاسم نا ، جاش فەلە

گەر ناومان لێ بگۆڕی

بۆمە شەرمە و گوێ شۆڕی

جاش بەگزادە و شێخی پیر

بە فورسان دەبن دڵگیر

فەلە گیان، تۆ سڵێوە

بانگمان مەکەن بەو نێوە

فورسان مورسان نە باشە

ناوی پیرۆزمان جاشە

هەر بەربار و گوێ لەقین

جاشی میشێل عەفلەقین

* * *

لە سەردەمی هێرشە نامەردانەکەی بەعسییان، ئێرانی و تورکیش زۆر بە دڵ یاریدەی عێراقیان ئەکرد بۆ نەهێشتنی شۆڕشەکەمان و قەڵاچۆ تێ خستنمان. منیش وەک لێم روونە و هەمیشەش باوەڕم وا بووە گەلی کورد بە کەس لەناو ناچێ و کوردستانیش هەتا سەر لە ورگی کەسدا نامێنێتەوە. بەم شیعرانە باسی هێندێک ڕابردووی خۆم و باوەڕی و داخوازی دڵم بۆ دوا ڕۆژ کردووە:

بەرەو موکوریان

شـــــەوە تـاریـکە کش و مــــــاتـە زەوی
کــەوتە خــەو کــێــوی، کــەوی، داروەوی
تـووتـەک و گـــۆین و کـــوند وشــــیـــــارن
ڕۆژ وچـانیــــــانە بە شـــــەو پـڕکـــــارن
لەو هەمـــــوو جـــانەوەرەی وەردەکـــــەوێ
نـازەنــیـــنــیـــش هــەیــە لای لایــێــی دەوێ
شـنـەبـای وردە گـــــــــوڵاو ئـەپـژێـنــێ
پێی ســــــپـــــێـــــراوە گــــەڵا ڕاژێـنێ
خـــوڕخـــوڕی ئاو لە بەفـــری ســــەرکـــەل
خـــۆش هەوای تێکەڵە زەنگی ســـەر کـــەل
ســــەگ بەدەم پرخــــەوە دەم دەم دەمــــڕێ
لـەخــــــەوا دیـویـە گــــــورگ بەرخ ئـەدڕێ
بۆق لەســــەر نوێنی قـــوڕین قـــیـــڕەی دێ
ســیــســـرە ژێ تاری شــڕە و ســیــڕەی دێ
جــــار و بارەش کــــەڵەشــــێــــر ئەخــــوێنێ
بانگ لە ئەســــتــــێــــرە ئەکــــا بیـــدوێنێ
ئـاگـــــری شـــــوان ئـەگــــڕێ لەو دوورە
بووکی خــێــــوی شـــەوە، تارای ســــوورە
گــــەشن ئەســــتــــێــــرە چ بەرزن، چ نەوین

گشتی پێت وایە ئەویندارى زەوین
زۆر بەپارێزەوە هەست ڕادەگرن
بە هومێدێکەوە چاو دادەگرن

* * *

مانگ ئەوا تازە لە ئاسۆ دەردێ
کۆمەڵێ هەورە سپیلکەی بەردێ
وەک منداڵی کزی باب ئاوارە
چاوەڕێ بوون وەگەڕێ دووبارە
وا ڕەوی مژ لەبەر ئەو پێوارە
گەش و ڕوون بوونەوە بەو دیدارە
بەلەز و هەڵپە هەموو زۆر بەدەون
هێندێ پێشڕەون و بڕێ دوا ئەکەون
گش بەرەو پیری ئەچن زووی بگەنێ
مانگ لە خۆشییان دەگری و پێش دەکەنێ
دیمەنی ڕوون و جگەر سووتاوە
ئاگری دووری بە تین و تاوە
یەک یەکی گرتنە هامێز ڕووخۆش
هەورییە هەور و لە ڕوویا ڕووپۆش
پاش گەلێ ماچ و لە باوەش کردن
تیشکی زیوینی لەسەر بەش کردن
چاک و خۆشیی لەگەڵ ئەستێران کرد
کەوتە خۆ و بووکی زەمینی جوان کرد

ئاوی کـــــانیـــــاوێ کــــە وێنە نوێنە
دڵــی خـــــــــۆی داوەتــێ دڵ بـزوێـنــە
* * *
شــــەوەکی و بـولبـــــولە ئەچریکێنێ
تا بـەلاوک دڵـی گـــوڵ بســــتـــــێنێ
دە ئەتۆش هەســـتــــە خـــەیاڵی خـــاوم
مـن ئـەگــــەر تـۆم نـەبێ زۆر دامـــــاوم!
لـەم هـەژارخــــــانـەیـە بمهــــێنـە دەرێ
بمبــــە دەشت و دەرێ بمگێـــڕە ســــەرێ
دەسـت و بـردێ شـنـەبـام بـۆ زیـن کـــــــە
جـێم دەگــەڵ خــۆت لە هەیڤ دابین کــە
ســـەیری خـــاکی مـــوکـــوریم دێ بە دڵا
تا نـەچووین خــــۆم و دڵ و تۆش بە گـــڵا
ســـەرێ هەڵبــێنمــەوە لەو مــەڵبــەندە
گــــــەرچی لـەش دوورە لـەوێ دڵ بـەنـدە
لاجان
دەشـــتی لاجــانە بەهەشـــتی پێـشـــووم
هونەرم گـــەر هەبێ، لەو ڕا تێـــشــــووم
ئـێـــــرە بـوو لانـکی یـەکـــــەم دڵـداریم
لێــرە هەڵ بوو ســـەرەتای خــەمــبـــاریم
چاوی کـارمـامـزێ خـسـتـمـیـە کـەمـەند
نـازی پێ دام و دڵ و هۆشــــمی ســــەند
هێندە فــرمــێــسکە لەوێ ڕشــتــوومــە

هێندێ لەو ڕازە لەوێ ناشتوومە
بێتە دەر، گۆلە لە خوێناو، پڕ خوێ
بێتەبەر دڕک و گوڵی لێ دەڕوێ!
چاوی من بوو بە درێژیی شەوگار
ملەبارانی دەگەڵ هەوری بەهار
ڕادەمان دیدەکەم و ئەستێرە
کامی زۆرتر بەخەوی کەم فێرە
من و پەروانە دەمان کردە گرەو
کێ لە سووتان بە گڕە؟ من یا ئەو
گڕ و یار کێیە لە کێ جوان چاکتر
شۆقی یار دەردەکەوت ڕووناکتر
ژینی شادیم لە ژوانگەی نێژرا
بە بژانگم گوڵەکەی دابێژرا
بۆ بزەی لێو تەمەنی لاوم کوشت
بۆ ڕوانین، زووخاوی چاوم ڕشت
نرخی ماچێکی دڵ و دینم دا
ئەمە چەرخی بە هەموو ژینم دا
گەر چی نازدار و هەژار ڕێک نەدەهات
مەخمەر و کۆنە دەوار لێک نەدەهات
ئەوی من پێم گەیی دیسان زۆرە
بەخششی دەستی ئەوین سەد جۆرە
تووشی دەردی دڵی دڵداران بووم
شیاوی ناو کۆمەڵی خەمباران بووم
چاوی هەرسوورم و ڕەنگی زەردم

دڵی وا گەرم و هەناسەی سەردم
بیری سەرشێت و سەری شێواوم
چم نەبوو، پاکی ئەوین پێی داوم
گەنج و سامانی هەژاریم کە هەیە
سوودی سەودای سەری ئەو سەردەمەیە
شەوەکەی کورتە دەبا واز بێنین
دڵی هار چی دی نەهارووژێنین

ماسوو*

ماسوو، ئەو کێوە هەوارگەی دڵ بوو
جوانێ لەو نێوە گوڵی سەرچڵ بوو
لێک دەهاڵاین دەسمەل شەوگاران
ئەو بەناز، من بە نزای دڵداران

قازیاوێ*

چۆمی قازیاوێ لە خێڵی خاڵان
شڵەژاندوومی دەگەڵ منداڵان
خانووە ڕەمڵینە لەلام خۆش بوو بەڵام
لێم دەڕووخایەوە، ئێستەش هەروام

پردی سوور*

پردی سوور، ئاخۆ لە بیرت ماوم
بە نەمامی لە دەراوت ڕواوم!

---

* ماسوو: گوندێکە لەنێوان لاجان و سابڵاغ، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەوێ بەسەر بردووە.
* قازیاوێ: گوندێکە نزیک سابڵاغ هەژار زۆر منداڵ بووە لە هەواری ماڵە خاڵانی کە لەسەر چەمی ئەو گوندە هەڵیان داوە ماوەیەک ڕای بوواردووە.
* پردی سوور: پردێکی مهابادە گۆیا ئێرانی سەددی لێ دروست دەکەن.

سەردەمێک ڕێڕەوی دڵداران بووی
سەر لە ئێوارە مەکۆی یاران بووی
هەینوان جەژنە بوو دەوروبەری تۆ
بەزم و خۆشی بوو لە سایەی سەری تۆ
بەند و بەستێ هەیە بتبزوێنێ*
بشکێ ئەو دەستە دڵت دەشکێنێ

ئەوبەری گرد

گرە بەردێ هەیە لەوبەر گردە
ڕوو بە کوردایەتی بۆ من پردە
دوور لە چاوی چەتە، کوردیم دێنا
لێرە دەم خوێندەوە خۆم ڕاهێنا

باغی مکایل*

پێم بڵێ باغی مکایل، چۆنی؟
هەر وەکو پێشوو بە ڕەنگ و بۆنی؟
دیمەنی سەوزەگیا و دارانت
چۆنە؟ چۆن ماوی دەگەڵ یارانت؟
ئێستەکەش بۆ گەپ و بەزم و ئاهەنگ
دێنە لات کیژ و کوڕی شۆخ و شەنگ؟
لاوی دڵبەند و بەدڵ دڵتەڕ و ساز
کیژی پشتێن شل و چاوباز و بەناز

---

* بەند و بەست: گزییە و سەددیشە.
* باغی مکایل: هاوینان جێگە بەزم و داوەتە.

دڵ و لێو چەسپی یەک و دەس لەملن؟
دێنە باوەشت و بە سەرتا ئەتلن؟
دیارە لێت ڕەشبەڵەکی لەش سپیان
دێتە گوێت ماچ و چپەی ئۆخەی و گیان؟
بۆت دەڵێ «ماملێ» ڕۆژان و شەوان*
هەروەها زۆرە لە گۆمت مەلەوان؟
یان قوڵەی شینی تولەی تارانی
دای گەماڕۆت و نەوەک جارانی
باغی ئەوبەر بە بەر و فێنکی دڵن
یان لە بێگانە دژ و دڵ بە کوڵن؟

داری خەزایی*

دارە تووی بەژنی خەزایی ماوی؟
هەر گەش و دڵ تەڕی، یان ژاکاوی؟
بە بەر و سێبەری؟ کێ دێتە سوێت؟
کوردی خۆماڵییە میوانی نوێت؟
چاوەکەی تۆی دەنواند هەرماوە
هەر وەکو چاوی هەتیو پڕ ئاوە؟

گڕاو*

مەڵێ سوێراوە گڕاو جێ نزمە
بۆرە خزمێکی دوچاوی کزمە

---

* ماملێ: گۆرانیبێژی ناوداری مهاباد محەمەدی ماملێ.
* خەزایی: کێوێکە لە شیمالی مهاباد، دارەتووێکی لە ناوقەدی هەیە کە لەسەر کانیاوێکە و بۆ سەیران دەچنەسەری.
* گڕاو: سەرچاوەیەکی ئاوی گۆگردییە کە بۆ خرووی پێست خۆی تێدا دەشۆن. ئاوەکە هەر کە لە سەرچاوە جوێ دەبێتەوە دەبێتە بەرد. ئەگەر گوێ لە سەرچاوەکە بگری هاژە هاژی دێ.

بەرد لە خۆی کۆوە دەکا پێم وایە
شۆڕشێ گەرمی لە بن سەردایە

تاقەدار*

تاقەدار هەر بژی داری چاکی
بە ڕەگ و دڵ پتەوی بێ باکی
زۆر بە میوان و لە کەس ناپرسی
وەکو بێکەس لە تەرەس ناترسی
جاروبار بێژە بە مەحمود کانێ*
گۆڕە سەرباز هەیە سمکۆ کوانێ؟

شاری مهاباد

دڵە وا شاری مەهابادە وەرە
کابەتە، ڕووگەتە، کڕنووشێ بەرە
تۆزێ لەو خاکە بە سەر خۆتا کە
تۆزی پیرۆزە لە دنیا تاکە
تۆزی چاوی دڵی نابینایە
لێرە کل بۆ کلەکەی سینایە
لە چ جێ ناوی مهاباد بێنی
بۆ هەموو چاوێ بەرز دەنوێنی

شاری ئازایان

هەر هەبی، شاری نەبەردی و مەردی
جوانترین پارچە بەهەشتی هەردی

---

* باغی تاقەدار: دارێکە لەناو گۆڕستانێک لە ڕۆژئاوای مهاباد.
* مەحموود کان: گردێکە لە شیمالی مهاباد، سمایلاغای سمکۆ گەلێک عەسکەری ئێرانی لەو جێگەیە زیندە بەچاڵ کردووە.

ڕەوزە و لانی پڵنگ و شێران
جێی بە خوێن ڕشتنی خوێنمژ فێران
باوەشی گەرمی بداغ سوڵتانی*
لێرەوە تێپەڕی غەوسی سانی*
گیانی خۆی داوە بە تۆ شێخ بابا*
باوی شادی بوو ئەگەر ئەو مابا
لە پەنات ورگی مەلیک زادە دڕا*
ئاگری مەرگی عەجەم لێرە گڕا
گوللە سێ تیری تفەنگی سمکۆ
کەللە سەربازی لە تۆ کردن کۆ
کۆمەڵی ژینەوە، ڕۆڵەی تۆ بوو*
بوونی بۆ ساندنی تۆڵەی تۆ بوو
هەر لە زووڕا بە هەوای لای لایی
پێت نیشان داوە ڕچەی ئازایی
ڕەگ و خوێن، هێزی دڵ و ئەژنۆ بووی

---

* بداغ سوڵتان: ئەمیرێکی بەناوبانگە، سابڵاغ کە گوندێک بووە ئەو کردوویەتە شار. مزگەوتی جومعە دەستکردی ئەوە. سکەی پوولە وردەی لێ داوە کە لە مس بووە و لەسەری نووسراوە (ضرب فی ساوجبلاق).
* غەوسی سانی: شێخ عوبێدوڵاهی شەمزینانە کە لەگەڵ عەجەما شەڕی کردووە و تا نزیک مەراغەی گرتووە.
* شێخ بابا شێخی غەوسابات بووە، سەرەکی کۆمەڵێک بووە کە گفتیان لە ڕووسیای قەیسەری وەرگرتووە ئیستیقلال بدا بە کوردستان و ئەوانیش دژی تورکان شەڕ بکەن. تورکان بەو تۆهمەتە، دەگەڵ حەمە حوسێن خانی سەردار و سەیفەدین خانی سەقزی ئیعدامیان کردووە.
* مەلیک زادە سەرکردەیەکی عەجەم و خزمی شای ئێران بووە و بە لەشکرێکی زۆرەوە هاتووەتە شاری سابڵاغ. لە شەوێکدا سمایلاغا داویە بەسەریدا و قڕیان دە لەشکر خستووە و ورگی سەرکردەیان دڕیوە.
* کۆمەڵی ژک واتا ژیانەوەی کورد لە ساڵی ١٩٤٢ لە سابڵاغ پێک هاتووە.

خەوپەڕین و دنەدەر هەر تۆ بووی
کیژ و لاوانی بە خێوت کردن
کێ دەزانێ چییە ترسی مردن!
ئەو کچەی خشڵی سەری پەلکی گوڵن
گڕژی ڕووی دوژمن و ئاگر لە دڵن
ڕۆژی خۆشی کە بزەی دەم چەمەنن
ڕۆژی مەیدان بە مەرگ پێ دەکەنن
کوڕەکان هەر وەکو دیمەن تەرزن
لای نەترسان یەکەمین سەر بەرزن

هەرای ژ.ک

ڕاپەڕێ کۆمەڵی «ژی، کاف» کردی
چەپەڵی دیلیی لە داوێن شردی
باغەکەت پڕ لە نەمامی بەر هات
کاتی خوێن ڕشتن و دانی سەر هات
تا لە سەرتا بلەرێ ئالاکەت
پاڵەوان بوونە فیدای بالاکەت

ورە بەرنادەن

دوژمن گەرچی بەزۆری و گزەبوو
دۆستە بێگانەکەش ئەو دەم قزەبوو
ناهومێدی کوڕی کورد ناناسێ
باش دەزانێ کە لە خوێنمژ ڕاسێ
خوێن ڕژا، ڕۆڵە کوژا، کەللە پژا
خوێن ڕژان خۆشە کە ئابڕوو نەڕژا

ناوی بەرزت لەسەرووی بەرزان بوو
بۆ گورگ لاشە عەجەم هەرزان بوو

خۆبەخشین

گەرچی کەوتیتەوە بەر چنگوڕی دەڵ
گەرچی هێندێک لە چەمت بوونە چەقەڵ*
زۆر کوڕی وات هەبوو خۆیان بەخشی
خوێنی گەشیان گوڵی تۆی پێ نەخشی
گۆڕی پیرۆزی حوسێن و قازی
باشترین بەڵگەیە بۆ شانازی*

دڵدانەوە

نەچی دڵمەند بی لەوەی هاتە سەرت
زۆر کەسی وات هەیە بمرن لەبەرت
دوژمنت پێی وە نەبێ بۆی دەلوێ
کوڕە کورد خەنجەرەکەی بۆ دەسوێ
ئاو نییە خوێنی شەهیدان نەوتە
هەڵ دەبێ و هەل لە ژیان هەڵکەوتە
لاشی لاوانی وەبن گڵ کەوتن
وان لەلای ئێمە لەناو دڵ خەوتن
هەر بینا شۆڕشەکەت هاتەوە گەڕ
سەرنەوی بوو عەجەمی پاشڵ تەڕ
خەنجەرم چەرمی لەبەر داماڵی

* مەسەلێک هەیە: چەم بێ چەقەڵ نابێ یانێ هەموو گەلێک خائینی خۆی هەر دەبێ.
* حەمە حوسێن خانی سەیفی قازی فەرماندەی لەشکری کوردستان و، پێشەوا قازی محەمەد سەرەک کۆماری کوردستان شەهید کراون و لە سابڵاغ نێژراون.

خـــوێنی خـــۆی لاش و ســـەری ڕامـــاڵی
وا بەگـــیـــــر دێتـــــەوە ڕێی نـابێ هەڵێ
مـــەمکوژە و هەرچی دەکـــەی بیکە، دەڵی
وا تەمێ دەکـــرێ لە فـــێـــرگـــەی شـــۆڕش
تاوی داو بچـــــتـــــەوە گـــۆڕی کـــۆرش
کـــــــــــوردەواری لـە دەمـی بـێـگـانـە
شـــیـــــرە ترياک نـیـــیـــــە وەک سندانە
ئەوی لای وایە کــــە تۆی پێ دەخـــــورێ
ئـەبێ تـاڵاوی بـە دەمـــــــــــدا بـکـرێ
خوشیی دوارۆژ
با بەخـــوێن لاچێ پەڵەی دەس پیـــســـــان
دەشـــــەکێ لەو ســـــەرە ئـاڵا دیـســـــان
لاوە کـــــــوردت هەیە ئـاڵا هەڵ کـــــــا
لاوەیـی نـاشێ دەسـی تێـکـەڵ کـــــــا
دەڕەوێ تـۆز و تـەمـی ژێـر دەســـــــــتـی
دەیگرین ڕەشـــــبـــــەڵەکی بەربەســـــتی
پیس و چاوشـــۆڕ سـەری پێ شـــۆڕ دەکـــرێ
گـــۆڕی داگـــیـــرکـــەری پێ گـــۆڕ دەکـــرێ
لاوی ئـازا و کــــــــوڕ و مــــــەرد و ڕەندت
زۆر کـــچی گـــوڵبـــەدەم و لێـــو قـــەندت
شــــان بە شــــان دەس لە دەســــا گـــۆوەندە
ڕێکی یەک دێنەوە شــــەندە و مــــەندە*

* مەسەلە دەڵێن: شەندە لە مەندە کەمتر نییە، یانی هەموو کەس وەک یەکن لە ماف و بەشدا.

پێ کە ئەیدەن بەزەوی بوولەرزە
زەردە لیمۆ دەلەرن لەو بەرزە
گۆڕە سەگ ئەو دەمە وا دائەتەپن
تا زەوی زەوییە، ئیتر لێت نەحەپن

خۆم چۆنم!

من بە بێ تۆم کە دەپرسی چۆنم!
لە تەشەندایە برینی کۆنم
دوور لە باڵآت لە ژیانم زیزم
سیس و بابردە گەڵای پاییزم
چاوەکانم کە لە چاوگەت دوورن
وەک سەری کوڵمی کچانت سوورن
ڕەنگی خاڵ و کەزییان جەرگی ڕەشم
وەک کەمەریان شل و باریکە لەشم
ڕەنگ و ڕووم زەردە نەوەک گەردنی زەرد
زەردی بێگەردییە ئەم، ئەو هی دەرد
لەش بەبار، تۆزی گیانمی پێوە
لە لکە و وەک لکە باری لێوە*
نەشەوە شەوم و نەڕۆژم ڕۆژە
داخ لە دڵ بوومە گڕێی بەرکۆژە*

---

* لەش بەبارم یانی نەخۆشم یان لەشم بەرێکی هەیە کە ئەویش تۆزێک گیانە یان گیانم وەک تۆز لێی نیشتووە.
* گیانم لەسەر لکە و لە کەوتن و وەرین نێزیکە و وەک پەڵەیەکە بەسەر لێومەوە، وا ئەزانن بارە لەسەر لێوم نیشتووە.

هێندە نێزیک و هەلێک نات بینم
لە وزەم دەرچوو نەگێڕم شینم*
دڵە، پیشەی کوڵە، ناڵینە بەشم
سەری هەڵگرتووە فرمێسکی گەشم
کاتی وا نەبووە لە دڵما لاچی
تا ژیان ماوە لە بیرم ناچی
سوێند بە خۆت بشچمە ژێر گڵکۆوە
گیان پەپوولێکە بە دەوری تۆوە
نمەکت بم گرێ گەر لێت لادەم
لەو جیهانیش بە بەهەشتت نادەم
بۆ سولەیمانی کە نالی ناڵی
وەک مە نەیچێشتووە تامی تاڵی
نە سولەیمانی وەکو تۆ جوانە
نە دڵی نالی چزا بەو ژانە
«خاک و خۆڵ» ببوە گڕوی گریانی
من چ خاکێک بەسەرم، دووڕدانی!
تۆ چۆن ماوی!
چۆنی تۆ؟ چۆنە دەر و کۆڵانت؟
دیمەنی بەرز و خڕ و خۆڵانت؟
هەمووڵا کۆنە گراوی خۆمن
مەمی بێچارەم و زینن بۆ من

* وەک دوگمەی سەر سنگ و یەخەم کە لە سنگ نزیکە و نایبینی و زۆر بەداخەوەیەو جەرگی کون کونە.

سروەکەی قۆرغێ شنەی بێ گەردە؟

وەک هەناسەی منە بۆ تۆ! سەردە؟*

گەڕەکی شوان، دڵی هەر وا گەرمە

چاو ڕەقی هەر هەیە یان چاو نەرمە*

ئاوی گەرماوی شوجاع هەر شۆرە؟

شەوی جێژنان هەیە سەر لەنگۆرە؟*

دیاری شایانە کە بدرێ پێشکێش؟

توور و کاهوو، کەلەمی شادەروێش*

ڕزگەیی یادێ لە ئاوارە دەکا؟

مەولەوی دەردی دڵان چارە دەکا؟*

نوێژگەیێکیش هەیە لەو دەوروبەرە

باغ و بێستانە مەلای سەلکە کەرە

ماڵەکەم یادی جوانی خێر بێ

هەر کەسی ئەمنی لە تۆ کرد کوێر بێ

سێبەری باو لە سەرم بوو ئەو دەم

باغی شادی لە بەرم بوو، ئەو دەم

دوورخرام وا لە کەس و خوشک و برام

گێژی تاریکە شەوم، دوورە چرام

---

* قورغ: قۆپییەکە لە مهاباد- بای قورغی: بایەکی ساردە.

* گەڕەکی شوانان: گەڕەکێکی لادێییانە و گەرمە لە ڕۆژاوای سابڵاغ. * چاوڕەق: خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبەستنەوە.

* حەمامی شوجاعولمەلیک لە مهابادە و ئاوەکەی سوێرە.

* شادەروێش: مزگەوتێکە کەلەم و توور و کاهووی کە لە حەوشەیدا دەکرێ بەناوبانگە.

* ڕزگەیی: گەڕەکێکە ماڵی هەژار لەو گەڕەکە و نێزیک مزگەوتی ڕۆستەم بەگ بووە کە مەلای مزگەوتەکە جاشی عەجەمە. * مەولەوی نازناوی بنەماڵەیێکە بژیشکی دەکەن

خاڵە سوورەت چ دەکا ؟ هەر چاکە ؟
یاخۆ داکەوتووە، ڕێکی خاکە*
خانەقای نەهری بە خوێن ڕەنگاوە
ڕێی شەهیدان بووە بەڵگەی ماوە*
گوێم لە شێخ قادرە بانگ ئاوازی
بۆ گەلی کوردە بەسەد شانازی
بەر بەسێدارە دڵت ڕانەچەنێ
بۆ وەتەن ڕمە ژیانت ئەدەنێ
چۆنە مزگەوتی هەباساغامان؟
تات و بەر سێبەر و تووی، هەر وا مان؟
وەکو ئەوسایە فەقێ دەخوێنن؟
وەکو من دەقنە لە ماڵان دێنن؟
کە دەڵێن ژینی منالی گەمە بوو
ئەو دەمە جێ گەپ و گاڵتەم ئەمە بوو
گاڵتەی ئەو سەردەمە
خواس و سەرقووت و لە خۆڵا گەوزیو
پیتی چووی پەل بوو بەدەستی قەڵشیو
ئیوهییە، تەوغییە، شەگگە و چک و پک
لیکی زاری دەتکاندم تک تک
وەک هەلووک لێر و لەوێ هەڵدەبەزیم
سواپ و شێشۆقە بۆ چارەی وەڕەزیم

* خاڵەسوورە: چاکێکە لە گەڕەکی قولە قەبران لە مهاباد، دارێکی بەسەرەوەیە.
* خانەقای نەهری: تەکیەی بەرەی شێخەکانی شەمزینانە و لە گەڕەکی سەرخڕێیە و هاوسای مزگەوتی هەباساغایە. * شێخ عەبدولقادر و شێخ محەمەدی شەمزینی لەلایەن تورکانەوە لە ڕێگەی ئازادیی کوردستاندا بەدارا کردان.

مەزرەقم یار و هەواڵ مەڕمەڵ بوو
قۆچەقانیم چەکی راو و شەڕ بوو
خازەلی و حەنزەڵ و ئاورۆچکە بە گشت
تۆپەڕاکرن و کەری سووری بەپشت
یان مەلا تەق تەقە یان هەنگڵە شەلە
جێژنە بۆ ئەو هەلە رۆیی بەپەلە
جەغز و سوڕدانی بە دەوری خۆما
لەم هەموو چەرخە خولێکم بۆ ما
تازە وا بوومەتە گۆچان بەدەسێ
لێم وەدی دێتەوە حوللەی مەرەسێ
ڕۆژی ماندوو بە خەیاڵی شەو بووم
شەو لەبەر بەزم و گەمەم بێ خەو بووم
ڕێزە چوقڵێ کە لەسەر هەورازن
یاری بڕژانگی مەن هاوڕازن*

دیسان گەڕەک و جوانەکانی

«سەرخڕێ» زۆرتری هەمووان بەشی تۆم*
کۆرپەیێکی خەڕەکەی باوەشی تۆم
یەکەمین جێیەکی، لێم دانا پێم
کوڕی خۆتم، بتەوێم یا نەتەوێم
گەڕەکی «قوبلە» نەبوورین پێیدا
بێ سەر و شوێنە «وەفایی» تێیدا*

* بەرانبەر بە مزگەوتی هەباساغا لە بلّندییەک ڕیزە دڕکێک هەبوو.
* سەرخڕێ: گەڕەکێکە لە مهاباد هەژار لەوێ لە دایک بووە.
* گەڕەکی قوبلە جێگەی وەفائیی شاعیری بەناوبانگ بووە. لە شیعرێکیدا دەڵێ: «وەفایی ئاخیری خێر بێ دەمێکە بێ سەروشوێنە» ، شیعری: «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەناوبانگەکانیەتی.

شێرنێک لێرە بەناز تەشیەکی ڕست
شیرنی کۆکەنەکەی لە برەو خست
«گەڕەک ئەرمەنیە» بەهەشتی گۆرین*
ڕوو لە هەر لایە دەکەی هەر حۆرین
سەردەمێک چاوڕەش و چاوشینێک بوون
بۆ سڕی جەرگی تەزیو تینێک بوون
«سەرپلوسک» دڵ و چاوم لەوییە*
بەرەگە و ڕێڕەوی ئاسکی کەوییە
سۆفی گەر بەزمی بەهەشتت گەرەکە
تویژێ باوێژە، وەرە ئەم گەڕەکە
«پش قەلآ» دێن و دەچن ئێواران*
دەس لەمل تونگە لەشان نازداران
تاخی «حاجی حەسەنی» لەو پەڕییە*
حەجی سەر وشکی نییە، دڵ تەڕییە
دڵ بەخەم وەرگەڕێ زووی دێننەوە جێ
گەرمە ماچ خێرە لە جێ دەچنە حەجێ

ناو بازاڕەکە

بۆ هەژار دیتنی بازاڕ دەردە
دەس کە والآیە دەسی لێ بەردە
تۆ بڵێی، تازە بخۆن تێر و تەسەل
چای عمادیش و کەبابی حەمە شەل!*

* (گەڕەک ئەرمەنی) و (سەرپلووسک) و (پش قەلآ) و (گەڕەکی حاجی حەسەنی) لە گەڕەکەکانی مهابادن. * سەرپلووسک و پش قەلآ: سەرچاوە ئاویان هەبوو، کیژان ئاویان لێ دەهێنان.
* عیمادی: چایچییەکی مهابادی و * حەمەشەل: کەبابچییەکی بەناوبانگ بوو.

خەڵکی بازاڕە کە هەروا مەردن!

گوڵی بەر دۆست و لە دوژمن بەردن!

چاخی دژواری لە مەیدان دەچەقن

تای تەرازووی یەک و تێکڕا دەتەقن!

هەر بە بێگانە دەکەن گاڵەی خۆش

دەردی سەرتیپە تەماتەی بێهۆش!*

بەستێن*

دڵە سەیرێکە لە دەم بەستێنێ

دیدە مەستێک لە منت نەستێنێ

چاو کەژاڵانی لە چەم ئاو دێنن

دەم بە جادوون و دڵان دەڕفێنن

پرچە پڕ چینە، کراس هەر چینە

هەر نزای گیانە لە ڕێی ئامینە

چوار چرا*

چوارچرا ڕەنگە ببێ دەنگم

وام لەسەر تێزە هەواخوای جەنگم

بەشخورا و مەرگی دەوێ ئاشتیخواز

گرێدار ناشکێ بەبێ بیور و پواز

---

* ساڵێک پەهلەویی شای ئێران سەرتیپ هۆشمەند ناوێکی نارده سابڵاغ کە بەزەبروزەنگی خۆی سەرڕەقیی خەڵکی مهاباد نەهێڵێ. ڕۆژێک سەرتیپ دێتە ناو بازاڕ لەپڕ وەک بارانە تێکوڵە شووتی و تەماتە ڕزیوی بەسەردا دەبارێ و ئیتر سەرتیپ هەر ئەو ڕۆیشت و نەهاتەوە، بەڵام ناوی دەرکرد بە سەرتیپ باینجان.

* بەستێنی چۆم: سەیرانگای ئێوارانە·

* چوار چرا: جێگەیەکە لە نزیک بەستێن، قازی محەمەد و سەدر و سەیف و چەند کەسێکیان لەوێ بەدارا کردووە.

تۆزێ ڕاوەستە، ئیتر گوێ هەڵخە
ڕاخە کەوڵی عەجەم و خوێ هەڵخە
دەچەقێنینەوە داری تۆڵە
شاخی شاخدار دەپەڕێ بۆ کۆڵە*

کووچەی جوولەکان*

ڕوو لە کۆڵانی جوان کەین نامە
لە هەمووی بیرەوەریی خەییامە
ئەوی تێیی نەچووە دڵی پڕ لە خەمە
تەنگ و تاریکی هەبێ: پرچ و دەمە
ئەو کچە جوانە کە مەی دەفرۆشن
نازی چاوانە بە مەی دەفرۆشن

جا چبکەین؟

لە هەوار «ماملێ» مریەم بێنێ
هێند بە ئارامی کە شیر نەڕژێنێ
جوانە چارۆکە بە دابی بڵباس
لە پەڕی مێشێ تەنکتر بێ کراس*
ڕەنگی خۆش بێتە پەنای دەنگی خۆش
شێت و شوورن دەمی خۆش بیر و هۆش
بەستەییێکی من و ئاوازی ئەو
ڕازی دڵخوازی من و سازی ئەو

---

* مەسەلێکی مەشهووره دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.
* کووچەی جوولەکان جێگە مەیخانە و بەزمی لاوانە. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: کووچەی جوولەکان تەنگ و تاریکە + یەکێکی تێدا کەمبەر باریکە.
* هێندێک لە گۆرانییەکانی ماملێ بەم ناوانەن: «هەواره، مریەمێ سابڵاغی، ئارامی گیانم کوڕە مەکە، شیرەکەم لێ دەڕژێ هەتیو مەکە، چارۆگێ چارۆگێ، کراسێکی دەبەردا تەنکە وەک پەڕی مێشێ».

وەرگرین بادە لەدەست مەیگێڕێ

خۆش و مەستانە بڵێین چەند دێڕێ

بەستەکە

ئەی مەهاباد گوڵی سەرتۆپی زەوی

زیاد لە هەر جوانێ وەبەر دڵ دەکەوی

هەر کەسێ جارێ ئەتۆی ناسیبێ

خۆش و جوانتر دەبێ چی دیبێ!

کێیە ژیا بێ لە بەهەشتی خوادا

دڵی هەڵ دەگرێ کە لای لێ لادا!

ئەدی بۆ بێ دەنگن!

هۆنەر و نووسەرەکانت لە چییان

چۆنە تا سەر بە هەوای تۆ نەژییان؟

«خاڵەمین» زیرەک و پسپۆڕی چییە*

چاوی سوور و تەڕی وشک و سپییە!

---

* خاڵەمین: شاعیرێکی زۆر باشە لە مەڵبەندی مهاباد، لە شیعری خۆیدا گوتوویە:

خاڵی خۆو لێک دەکاتەوە بۆتان
دۆست و دوژمن، چ زیرەکە و پسپۆڕ
بەهومێدی خودا و پێغەمبەر
بەدڵی گەرم و چاوی سوور و تەڕ
کوردەکان چییدی سەرنەوی نابن
هەرئەوەندە نەختێ بۆ خۆ ئازابن
ئەو کوڕانەی کە ڕوو بەمەیدان دێن
دەیگرن تۆپی زل بە دەست و زوخاڵ
بچۆ لای کوردە، کاکی ژیر و زرینگ
چونکە جێی کوردە دەس بنێ سەرسینگ
پێی بڵێ خاڵەمین دەڵێ تاکەی
گەنم و جۆ چان و جرینگە جرینگ
وا بەسەر دوژمنا دەگوڕێن
وەک لە کەروێشکی هەڵدەکێشێ تەماڵ

تۆپ بوو، ئەو تۆپی کە دەیگرت بە زوخاڵ
گەنم و جۆ چاندنی هەڵنا بە تەماڵ!
«سەوزە سیس» نێوی دەنێ کاری بەجێ:
نیوە نووزەی مەم و سیامەند و خەجێ!*
ئەمە دەرمان نییە بیفرۆشێ بە گەل
دەردی زۆری دەوێ شەل دەرچێ لەزەل
«هێمن» ئەو بولبولە سەر بێتووکە
چۆنە لێی نایە چ جووکە و نووکە!*
کوانێ ئەو سینگە کە «ماژینۆ» بوو!
سەر لە مەیدانی نەبەردا گۆ بوو
وەکو بیستوومە لە مێروولە بەزی
دڵی وا گەرم و گوڕی سەیرە تەزی!
کوا تفەنگی دەس و ڕاوی کامە!
گۆشەگیری چییە ئاغای دامە
بۆ دژە و ئەژنۆ دەباوەش دەکرێ
یان بەسەر بەرزی بژی یان بمرێ!
نیشتمان هەر کەسی بۆ بمرێ نەمرد

---

* سەید عەبدوڵڵا ئەیووبیی دەرمان فرۆش: نووسەر و مامۆستای دانیشگایە، دوو کتێبی چاپ کردووە بە تەرجەمەی فارسییەوە «چریکەی مەم و زین و چریکەی سیامەند و خەجی».

* هێمن: شاعیری زۆر بەناوبانگی مهابادە، هێندێک لە شیعرەکانی کە لێرەدا ئیشارەیان پێ کراوە ئەمانەن: (ئەو بولبولەم ئەمن کە دەستم کرد بە ناڵەناڵ + بێدار بۆوە میللەتی کوردی بە خوێندنم)، بۆ نیشتمان دەڵێ: (لە باتیی ماژینۆ سینگم قەڵای تۆ)، پاش لێقەومان لە شیعرێکیدا گوتوویە: (لە مێروولە بەزیم)، شیعرێکی خۆشی لەسەر تفەنگی ڕاو و گەمەی دامە هەیە. لە جێگەیەکی تریشدا دەڵێ: (هەمنشینی گۆشەیی تەنهایی هەر ئەژنۆکەمە + بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم). لە جێگەیەک دەڵێ: (عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم + عاشقی کێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن). شیعرێکی هەیە بە وەلیعەهدی پەهلەویی هەڵگوتووە.

لەشی ســـەر دۆشــەکــە هیچ بەهری نەبرد
دەبا بیشێلم
لێم گـــەڕێ دڵ بەزوخــــاو و خـــوێنم
بـــا لـــە دوور دووره بـــرام بـــدوێـــنـــم:
کــاکــە مـــەرجی من و تۆ کـــوا وا بوون؟
کـەی تیـانا بوو لە یەکـدی جــیــابوون؟
هـەرچی دەرد و کـــــوڵە بەر مـن بکەوێ
تۆش وەکــو خـۆشی بە جـێـمـێنی لەوێ!
بیــــــر و پێنووس و دەس و دڵ یەک بوو
دوانـەیەک بوون و بـە دەم یـەک چەک بـوو
تـــۆ ئـــەویـــنـــداری تـــەلان و بـــەرد بـــووی
دژی ســــای گـــەردن و زێـڕی زەرد بووی
ســـوێند و پەیمان بوو نەگـــۆڕێی، گـــۆڕای
وازی وازی لـەســـــــــەری دای دۆڕای
بولبـــولی کـــورد وەکـــو قـــەل دەنوێنێ
بێـــزی بێ بۆ کـــوڕی شــــا بخـــوێنێ
باڵی بشکێ و پەڕ و پۆی هەڵبـــــوەرێ
مـــەل بکا زەمــــزەمــە بۆ جــاشــە کـەرێ
ئـەوە چت کــــردوه بێ مـن، هێـــــمـن؟
تێــــر و تانەت فــــره لێـــمـن، پێـــمـن*
نەت کـــــرا بدڕی لە خــــۆت ئـەو پەردەی
دەس لە گـــۆشـــتـــاو و پڵاوێ بەردەی!

* تیرت لە منن و تەنانەت بە منن.

لێم ببووره کە ئەوەندە بەرلۆمی
شینە بۆ خۆمی دەکەم، تۆش خۆمی
ئێستەکەش نەچوە بچێ چوو ڕۆیی
وەرەوە ناو گەل و خزم و خۆیی
بۆ گەلت بێژە هەتا ڕۆژی مەرگ
بێ منەت بێ تمەن و نان و بەرگ*
ڕکەڕاکە و ببە هاودەنگی خۆم
بێ کرێژ بەو ببە هاوڕەنگی خۆم
با دەسەومل مەلی بێچاران بین
هەر «هەژار هێمن»ەکەی جاران بین*
نیشتمان وەک مەلە، نووسەر باڵە
هەر مەلێ باڵی شکا جێی چاڵە
دڵە وشیار بەوە مەستی بەستە
ڕێووشوێن بەر مەدە خۆ دابەستە
پاش ئەو مەستییە گەشتێ بکەین
بەرەژێر ببیەوە نوێژگەی سوورە
زۆر مەلای لێن کە نەچووم ببوورە*
لەو مەلایانە یەکێ زل جاشە
خەرتەلە و چاوی لە پێنج شەش لاشە

* ئەو بیتانەی منەتیان لێ دروست بووە پیتی تمەنیشن، تمەن بێ منەت واتا نەمێنێ.
* ئەوەندە لە مهاباد هەژار و هێمن دۆستایەتی و تێکەڵاوییان هەبوو خەڵک لێیان گۆڕابوو کامیان هەژارە و کامیان هێمنە، بەهەردووکیان دەگوت: هەژارهێمن.
* مزگەوتی سوور: کۆنترین بینایەکە لە بداغ سوڵتان ماوەتەوە و ئاواڵ دووانەی پردی سوورە.

تاخی «دارۆغە»یە جێی بیرەوەری
بیر ئەوێستاش دەگەڕێ دەوروبەری*
ترسی دارۆغە نەمابوو ئەو دەم
دڵ بە ئاواتێ ژیابوو ئەو دەم!
«کووپین ئاوا» دڵی هەر ئاوا بێ
زۆر دڵاوا بوو سپاردەی خوا بێ*
تیری چاوبازێ لە جەرگم ڕاچوو
کوشتمی و خوێنەکەشم هەر وا چوو

لەسەر داشا مەجید

وام لە سەر «داشە مەجید» وێستاوم
گیانە گەش بۆتەوە، ڕوونن چاوم*
دڵە بێ دیدەنیی ئەم دیمەنە کە
«لالە باس» یارە لە گۆمی «تەنەکە»*
«مێشە کورتانی» ببینە و «یەرغو»
بێرە دا باری مەنیج تێپەڕ بوو*
دڵگوشایە و گەشە «باغی سیسە»
ترسی ئەو ناوە لە چاوی پیسە*
ئاوێ ئەسکەندەری لە شوێن وێڵ بوو
لە کن ئەم ئاوە خناوو لێڵ بوو

---

* گەڕەکی دارۆغە و کووپین ئاوا: دوو گەڕەکی مهابادن.
* داشا مەجید: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد.
* لالەباس: باغێکە. * گۆمی تەنەکە: لە نزیک ئەو باغەیە.
* مێشەی کورتانێ: مێشەیەکە لە خوار مهاباد و یەرغوو چۆمێکە هاوینان وشک دەبێ. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: مەنیج بارگەی تێک نا گەییە بارگەی کورتانێ، مەنیج بارگەی تێک نا هات گەییە پردی یەرغوو.
* باغی سیسە: سەیرانگایەکی خۆشە لە مهاباد.

«کانیی مام قەنبەر»ە لێی بڕوانە
دیمەنی جوانی دەمی جێژنانە*
پڕکەژاڵ، ئەو کەژە زەردە و سوورە
چت دەوێ بەر دەمە، هەر خەم دوورە
پیرە سەر سەوزەکە «ئەسحابە سپی»
بوویە پێشێلی عەجەم بۆیە کپی!*
تووکی تۆ وەرگەڕێ تەخی تاران
تا بەهار ببیەوە جێی دلّداران
«گومبەزان» جێگە نیاز و ڕازە
چیت نیازە وەرە لێی بخوازە*
کورد و ئازادی بە یەکتر شاد بن
دوژمنان ببنە گڵ و بەرباد بن
«باغی شێخی» گوڵی ناو باغانە
سەیری هەتوانی جگەر داغانە*
سەر لە ئێوارە سەرێک هەڵبێنە
ژین وەسەر بگرەوە خەم بپسێنە

مالّئاوایی

چۆن وەها شارێ لەسەر دنیا بێ
بە خەیالّا دێ کە مانگ ئاوا بێ
سا مهاباد بە هومێدی دیدار

* کانی مام قەنبەران: جێگە بەزمی ڕۆژی جێژنانە.
* ئەسحابە سپی: زیارەتێکە و خەڵک بەهاران دەچنە سەیرانی.
* گومبەزان: گۆڕخانەی بەرەی بداغ سوڵتانییە و زیارەتگایە.
* باغی شێخی: باغ و باغچەیەکە لە قوبلەی مهاباد، ئێوارانە خەڵکی لێ کۆ دەبێتەوە.

تاکو دەتبینمەوە ئازا و ڕزگار
با لەشار دەرکەوین
داوەتم دێنیەوە بیر «زاوا و بووک»
وەک سەری هێمنی بۆر و بێ تووک*
لێرە «لاچین» وەرە «شیلاناوێ»
کۆنە لانمانە بمێنین تاوێ*
شایی هێمن بوو هەژار هەڵدەبەزی
دۆیەکی هاتە دەس و جەرگی تەزی
سارەوانانە*
سارەوانانی تەمەن خۆش ئاژۆن
بێ وچان دەیدەنە بەر تازە و کۆن
«سارەوانانە» دڵت بۆ لادێ
هیچ لە دڵتا هەیە یادی یادێ!
بە نەمامی گەش و شەنگ و شل بوو
بە نەکامی بەر و مردن کل بوو!
بەسری*
لەو بەرەت «بەسری» دەسی دز ببڕە
لەو سەرەت ئارەقی ماندوو بسڕە

* زاوا و بووک: کێوێکە لە نزیک مهاباد و لەسەر ڕێگەی گوندی لاچین و شیلاناوێیە کە ماڵی خانەدانی هێمن لەوێ دەبن، هێمن کە ژنی دێنا هەژار برازاوا بوو و لە داوەتی کە لە شیلاناوێ بوو بەشدار بوو.
* سارەوانانە: گوندێکە نزیک مهاباد، دایکی هەژار کە سەیدزادە فاتمی کچی سەید محەمەدئەمینی نوورانییە خەڵکی ئەوێ بووە و زۆر بە گەنجی جوانەمەرگ بووە.
* بەسری: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد زۆر زۆر جار دز و جەردەی لێ دەبێ.

سەری سوڵتان

«سەید وەقاس» هەر بەگەڕی ڕەش بەڵەکی
وەکو جاران بەکڵوک و کەڵەکی!*
خۆشی بۆ تۆیە دراوسێ جوانی
دۆستی تۆن «قەمتەرەیی» و «دەرمانی»
لایەکت «چۆمی مەجیدخانی» بەرین
ماڵ و قۆپی هەموو پڕ پۆڕ و پەرین
ڕاسپێرە لە قەڵا بۆ «کاکم»
هیچ قسەی ماوە! دەڵێ بێ باکم!*
گەیوەتە کوێ! شەڕی ئاغا و گوندی!
سەیرە دنیا کە چلۆن بوو، چن دی!
کۆنە «سوڵتان» و «سولەیمان» ڕێوین
شێت و خوداری ختەی بێ خێوین*
کۆسە بۆ ڕیش دەگەڕا و بۆ جاشی
داشی هات کلک و سمێڵی تاشی*

ئیساکەند*

باشە شەوباشێ لە «ئیساکەند» کەین
یادی یارێکی دەم و لێو قەند کەین

---

* سەید وەقاس: کێوێکە لە نێوان چۆمی مەجیدخان و لەناو قەمتەرە و دەرمان و بورهاندا، گۆڕێکی لێیە گۆیا جێگەی سەعدی وەقاسی ئەسحابەیە، چوارشەممەی بەهاران کچ و کوڕ دەچنە سەری و داوەتی ڕەشبەڵەکی لێ دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەڵایە کە نازناوی شیعری کاک بوو.
* سوڵتان ئاغا و سلێمان ئاغا دوو ئاغای زۆر دەوڵەمەند و دەست ڕۆیشتوو بوون لە چۆمی مەجید خان و دژی کۆمەڵە بوون.
* داشی: بە شەلاتی تارانی دەڵێن.
* ئیساکەند: گوندێکە لە موکریان هەژار لەوێ ماوەیەک فەقێ بووە و وا دیارە لەگەڵ سەیدزادەیەکا دڵداریی کردووە.

شاڵ شلێ چاو بەکلێ لێو ئاڵێ
چوێلەکێک بووم بە دەسی منداڵێ

سەید کاکەجان*

«کاکە جان» پیری «سەهۆڵان» هەرهەی
نیاز ڕەوای لاو و کچۆڵان هەرهەی!

بەرەو پیر

گیان لە ڕێ چوونی بەلەز دەمدا هان
کەوتە بەر کێشەری «پیری بورهان»*
مانگە زەرد بوویەوە؟ ڕۆژت دیوە؟
دیارە تۆ بەر لەمنت ناسیوە
دڵە دامرکێ خەیاڵ لێم لادە
گیانە بۆ دیتنی پیر ئامادە
«کانی دولمانە» لەسەر ڕێگامان
خۆت بشۆ بێ چەپەڵی بێ ئامان
جێ گەلێ پاکە ئەتۆش خاوێن بە
بۆ هەموو سووچێ دەسەو داوێن بە
لە «لووساوکانە»وە خۆش ڕابرە
دەس بەدەم نەوسی چنۆکا بگرە*
لە هەموولاوە گوڵ و گوڵزارە

---

* کاکەجان: چاکێکە لە نزیک گوندی سەهۆڵان لە موکریان کیژ و کوڕ داوەتی لەسەر دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* پیری بورهان: نیاز شەمسەدین شێخ یووسفی بورهانییە کە لە نزیک شەرەفکەند لە جێگەیەک بەناوی خانەقا نێژراوە و ئەو خانەقایە جێگەی فەقێیەتیی هەژاربووە
* کانی دولمان و لووساوکان: دوو جێگەن لە خانەقا.

شـــینیـــیـــه جـــوانیـــیـــه ئاوه و داره
دڵی شـــێت چەپکە گـــوڵێکیش بچنێ
باشــــە هۆشی هەبێ هێـــشـــوو نەڕنێ
گومبەز
گـومـبـەزی سـپـیـە وەکـو ڕووی چاکـان
پاکـــە وەک گـیـــان و دڵی دڵپـــاکـــان
ســەدەفــە و گــەوهەری یەکـتـــای تێــدا
بارەگـــاهێکە شـــەهەنشـــای تێـــدا
مـــاڵی ســـەرخـــێـــڵی خـــوداناســـانە
بێـــــرەدا چوونە بـەهـەشت هاســــانە
لێـــرە کــــەشکۆڵی هـەژاری تژییـــــە
هەرچی ئێـــرەی هەیە چاوی لە چییــــە!
ڕۆژێ تینی بـە گـــــەشــــە و تیـــــرێژە
ڕۆژێ دینی گـــــەش و تیــــشک ڕێژە
تیـــشکی ئەو کـاری بە خـــۆڵ و خـــاکــە
شـــۆقی ئەم گـــیـــان لەبەری ڕووناکـــە
گـــیـــانە تا هەل هەیە لەو جێ گـــەورە
بدە حـــەو جـــاری وەکـــو حـــەج دەورە
لێی بپـــــاڕێوە نزا لە خـــــوا کـــــا
با گـــــرێی کـــــاری هەژاران ڕاکـــــا
کـــوردی بێـــچـــارە هەتا کـــەی دیل بن!
تۆق و کـــــۆت هاودەمی پێ وو پیل بن!
خـــوا نەناســـان و چرووک و پەســـتـــان

بەس بگەوزن لە چیای کوردستان

بەزەیی هەوری لە کەژمان هاڵێ

زبڵ و زاڵی دەسی زۆر ڕامالێ

سەید ڕەشید*

وەرە سەر گۆڕی شەهیدی دڵتەڕ

هەموو دنیا لەبەرێ ئەو لەو پەڕ

«چاوەشی» پیر بە هەوای زانستی

لە ملی شێری دەخستن ڕستی

نوورانی و مەولانا*

گۆڕی نوورانییە، مەولانایە

کەسی وا گەورە لە مەولا نایە

لەسەر گۆڕی دایک و بابم*

گیان وچانێ لەسەر ئەم دوو گۆڕە

دڵە خوێن هەڵ بدە چاو داچۆڕە

دای و باب لێرە بە خاک ئەسپێران

بە پەکوو بوومە پەپووی جێ وێران

دایک ئەدوێنم

دایە شەوگاری درێژ گریابووی

بۆ کوڕت دڵ بەنزا و بریا بووی

---

* سەید ڕەشید: عالم و شاعیر و قسەخۆشی بەناوبانگ، لە شیعرێکیدا کە لەپەسندی شێخی بورهاندا بیگوتایە نازناوی چاوەش بوو، لە ئەشعاری تریشدا شەهید بوو.
* نوورانی: سەید حەمەسەعیدی کولێجیی عالمی بەناوبانگ، کە مامی دایکی هەژارە.
* مەولانا: مەلا سادقی خەلیفەی شێخی بورهانە کە پردی قەرە قشلاغ و قەڵاتاسیان و ڕێگەی بەسری ئەو دروستی کردوون. مەولانا خاڵی باوکی هەژار بوو.
* باوکی هەژار مەلا محەمەدی شەرەفکەندی لە تەمەنی ٦٥ ساڵیدا لە کاتێدا کە هەژار تەمەنی ١٧ ساڵ بووە، مردووە و لە خانەقای شەرەفکەند لە پەنا گۆڕی دایکی هەژار نێژراوە.

دەتەویست تاکە نەمامی ساڵت
بەری شیرن بێ لە ڕۆژی تاڵت
گوڵ و لک بلکێ بە دەور و بەریا
ئارەقت بسڕی لەبن سێبەریا
برتە ژێر خاکەوە ئاواتی دڵت
هەر بەهارت بوو وەرین پەلکی گوڵت
ئاه و زووخاوی دڵەی پڕ سۆکەت
دڕوو دەڕوێنێ لە بان گڵکۆکەت
ڕوو ئەکەمە بابم
باوە نیازت بوو وەکو تۆ وا بم
لە جیهان دوورە پەرێز، بۆ خوا بم
پێت وتووم چەندی لە تۆم پرسیوە
نیشتمان دۆست بە خودات ناسیوە*
هەرچی فرمێسکی هەژاران بسڕێ
بۆ دوارۆژی بەهەشتێ ئەکڕێ
نیشتمانم کە ڕوانیم دیلە
باغی واخۆش بەرەڵا و بێ چیلە
تورکی تۆڕتووڕی ئەدا بۆ بەر پێ
لێی دەگەوزن عەرەبی بێ دەرپێ
مشکە کوێرەن عەجەم و ڕیشە بڕن
خێوی باغ برسییە ئەو تێر و مڕن

* فەرموودەیەکی پێغەمبەرە «خۆشەویستیی نیشتمان لە ئیمانەوەیە».

نیشتمانم که ئەویست، کەوتە دڵم
بێم و پەرژینی بکەم باغی گوڵم
وارشی گاڵە درێ و دەربەست بێ
بەس لە داگیرکەری پەست پێ پەست بێ

* * *

چ هەژارم نەدی وەک کوردی هەژار
چاو بە ئەسرین و سڕی دەس زۆردار
خێوی خەرمان خڕی بێ نان دەنوێ
گەلە خوێ پیوی نەبێ داس بسوێ!
خۆی، ژنی، کیژ و کوڕی کووڕی مەڵۆ
وەکو جووچک دڵە لەرزێ لە هەڵۆ
گەنم و جۆ، ڕۆن و خوری و تووتن و نەوت
گۆشت و میوە و بەری لێڕی شەش و حەوت
هەرچی داهاتە لە لادێ و شاران
بگرە هاتە ئەنقەرە، بەغدا، تاران
گورجێ ئەیقۆزنەوە دەستی بە خوێن
نانی پاک بەو دەمی پڕ جوێن ئەجوێن
هەستی من ویستی کە دەستیان ببڕم
لە هەموو چاوی تەڕ ئەسرین بسڕم
ئەو دەمەی دابڕم کورد ئەخوا
لای هەژاران بم و نیزیک بە خوا
چم بەسەر هات!
سەر بەخۆ کەوتمە شوێن ئاواتم

دوور لە تۆ تووشی نەهاتی هاتم
ئابڕوو تایەک و حیزی تایەک
سەرپشک تەک بدەمە هەر لایەک
خوێڕیەتی خوو بدەمێ نان زۆرە
دەفری ناموس و شەرەف پێخۆرە
دەستی پانم لە بنی باغەڵ گرت
ئابڕووم ویست و سەری خۆم هەڵگرت
ئەوە چەند ساڵە کەوا دەربەدەرم
لە گوتن نایە چ هاتە سەرم
ڕوو لە سووچم، وەکو تۆز بێ بایەخ
عاسمان لێفەیە هەردەم ڕایەخ*
هەر بەڵای بووری گریی دا هێڵە
شووم خەتی خۆشە لە کێڵگەی توێڵە*
جوانی وەک ژینی کوڕێنیم دەرچوو
سپیەتی ڕووم خزی بۆ مووی سەر چوو
زەردە بۆ لێو کە دەهات لاڕێیە
پەڕیە سەر ڕوومەت و تاپۆی پێیە
خەم ڕەوێنم خەمە کەس هەر کەسەرە
دەردی دڵ چاری دڵی دەربەدەرە
خۆشی وەک ئێوە مەگەر بێتە خەوم
گەر هەبێ جێگەیێ لێی وەر بکەوم

* ڕوو لە گوناهم. یان وەک تۆز فڕێ دراومەتە قوژبنەوە بەبێ قیمەت.
* هەر بەڵایەکی رابرد نیر و ئامووری دابەست. شیوەردم خەتی ورد و خۆش بووە لە کێڵگەی نێوچاوانم.
یان نەگبەتی ئەوەندەی مەشق کردووە خەتی خۆش بووە و خەتەکانی گنجی نێوچاوانمە.

چاوی ژیرم هەبێ خەو بنوێنێ
نوێنی زبر و تەڕی نەی تۆرێنێ
وشک و زەرد لەش بە دڕک بەر لێژم
سووک و بەرباد و بەسوڕ و گێژم
قانگەلاشێک و لەبەر دەم باوە
یان تەلاشێک و بەسەر دەریاوە
گا بە شێواوی لە چۆڵێ ئەکەوم
گا لەگێژاوی شەپۆلێ ئەنەوم
بەڵام هومێدم ماوە
لەو جیابوونە کە جێگەم جێ ما
شادی دا کەوت و هومێدم پێ ما
ڕەنجەڕۆ بووم و لەڕۆ نارەنجم
تا هومێدم هەیە خاوەن گەنجم
دڵ بە ئاواتەوە ماوەی بدرێ
پارچە پارچەی لەت و کوت گەو بکرێ
باغی زێد بێتەوە دەستی خێوی
دەستی کورد بچنێ هەنار و سێوی*
پڕ نەمام بێت و نەمام پڕ گوڵ و چڵ
چاو پەپوولێک بێ لە پەرژینی بە گوڵ
گیان بە هەر لایەکی باغا بفڕێ
گەشکە بێ و چاوی بە گریان بسڕێ

---

* سیف القضاە شاعیری موکریانی لە شیعرێکیدا دەڵێ: «تاکەی لە باغی خەڵکی بە زیزی و بەملکەچی + خۆشە لە باغی میلی چنینی هەنار و سێو».

ئەو هەلە هەلیە لە عاسمانی کورد
سەربەخۆ سەرکەوێ لای وابێ نەمرد
لەش لەلای ئێوەوە بسپێرێ بە خاک
خۆشە لای دایک و کەس و باب و کاک
خواش کەسی بێکەسە بۆ ڕۆژی ژمار
زۆر دڵ ئاوایە دەبووڕێ لە هەژار

دیمەنی گۆڕستانەکە

گیانە بڕوانە چ گۆڕستانە!
جێ وچان و خەوی چاو مەستانە
سوور ئەوا پێتی دەڵێ شللێرە
کوڵمە ئاڵێکە لە ئاخا لێرە
ئەو وەنەوشەی کە لە سای دارانن
شینی سەرشینی گرۆی یارانن
خاک و خۆڵی هەموو گەنجە و سامان
چاوی بادامی لە ژێر با دامان*

جۆگەی قوڵقوڵە*

لاکەوە دڵ پڕی زوخاو و کوڵە
وەرە سەر قوڵقوڵە فێنکایی دڵە
مستە ئاوێکی بەڕووی دڵدا کە
ڕوو بەڕووی تەکیە ئەبین ئەو ساکە

* گۆڕستانی خانەقا پڕیەتی لە دار بادام.
* قوڵقوڵە: کارێزە ئاوێکە لە خانەقا.

خانەقا

خـــانـەقـــا دارو دەرت چیــــمـــەن و چیم
لـە هـەمـــووی هـەڵ دەقـــوڵێ بیـــــرەوەریم
تـات و ئـاوی، بـەر و نـاوی حـــــەوشـــــان
هـەر لە مـــیــــحـــرابەوە تـا جێ کــەوشـــان
مـــیـچ و بـان، ڕێڕەو و مـــافـــووره و بەڕ
تـووەکـــــەت، ڕیزی چنـار و عــــەڕعــــەڕ
وشـک و تـەڕ حـــــــەوز و دەر و دیـوارت
تـازەو کـــــۆن و خــــویا و پێـــــوارت
ژوورەکــــــــــــانـت چ لـەبـەرد و چ گــڵـن
حـوجـرەکـان. گـشـتی لە مـن نوشـتـە دڵـن
داخـۆ ئێـسـتـاش وەکـو پێـشـوو مـاوی!
دڵـنیــــــــــا و دڵـگـری پـیــــــری و لاوی!
پـیـت و بـەهـرەیـان هـەیە لاوی دڵســــــۆز!
ســـــۆزی دڵـیــــان هـەیـە پـیــــری پیــــرۆز!
کێ لە جـێی «جـەعـفـەرە» بۆ ئاوردوو!
کێ هەڵی دەگـــــرێ ســــەوەی پڕ نردوو!
کـێـیــە وەک «حـاجی» نـەهێـڵـی چەپەڵی
کێ بەفـر دێنێ لە جـێگای «شـخـەڵی»
«شـــاپـەسندێ» هەبوو مـــیـکـایلی گـــەڵ
ڕیشـــە چوار گـۆشـەیەکـیش زۆر تـەوەزەڵ
مـامـۆسـتـا مـەنگوڕەکـەم حـاڵی چییـە؟
«شـێـخی شـامی» وەکـو ڕیش سـپـیـیـە؟

کێ وەکو «سەید»ی دەس و دڵوازە
تووتنی کۆنی هەبێ و چای تازە؟
«مەمەیار» «کاکی مەلازادە»ت چۆن؟
کێوە چوو تازە موسوڵمانی کۆن؟
کەللەزل پیری «فەریک» چی لێ هات؟
شێری بەگزادە گەڕۆکی دێهات
کێ لە جێی ئێمە فەقێ و نانخۆرن
تەمەڵ و بۆرە کەمن یان زۆرن؟
هاودەمی ئەو دەمە سێ شێخزادەن
داخوا بۆ ڕاوەکەوان ئامادەن؟
خێوەکەو هەر هەیە قیڕە و سوێندی
بۆنی با هات و کەوی شەو خوێندی*
قازیەک و مینەو و دەروێشێک بوون
هاودزی شەو لە مریشک و قەلەموون
کێیە پیر؟ کێیە مناڵ؟ کێ گەنجە؟
کێیە پێم خۆش بووە؟ کێ دڵ ڕەنجە؟
کێ بووە؟ کێ چووە؟ کێ وەک خۆیە؟
دێ و دەچێ ژین وەکو ئاوی جۆیە!

---

* ئەو ناوانەی لەم بەندەدا هاتوون ناوی ئەو کەسانەن کە سەروەختی منالّی و فەقیەتیی هەژار لە خانەقا ژیاون و بیریان دەکات. جارێک هەژار و ئەو ٣ کوڕە شێخانە زۆر لە بەر سۆفی ساڵح ناوێک کە خاوەن کەو بووە دەپاڕێنەوە کە لە گەڵ خۆیان بیانبا بۆ ڕاو، لە بەرەبەیاندا لە چیای پشت گوندی گڕاو چای لێ دەنێن و کەو دەنێنەوە. کابرا دەڵێ کەس دەنگ نەکا، چونکە کەوی شەو خوێندوویە. لەو دەمەدا بۆ خۆی بایەکی بەدەنگی لێ دەردەچێ! گەلێک گاڵتە بە کابرا دەکەن و ئەویش لە تووڕەییی خۆی ڕاو بەجێ دێڵێ و بە ناهومێدی دەگەڕێتەوە.

شێخ محەمەد*

سەروەرێکت هەیە پێی دڵشادی
تا ئەوت ماوە لە خەم ئازادی
خۆشەویست «شێمحەمەد»ی ڕیش سوورە
لە خودا یار و لە دنیا دوورە
چۆڕە ئاوێکە لە دەریای بێ پەی
دڵی دەریایەکە پەی پێ نابەی
وا لە جێی پیر و بەبیریش پیرە
لەنەزان شێرە، بەزانا ژیرە
سەد بری هێندە برای نەبوایە
پاک و بێ گورگە بۆ ئەم کۆگایە
تووک سپی زیانە لە پەمبۆ تۆزێک
ئابڕووی هۆزێ دەبا ڕەشبۆزێک
بەرەو دۆڵی ئاجی کەند
باغی فاتێ مەڵێ بووری و خۆی بوارد
گەردن ئازاکە گەلێک میوەم خوارد*
دامە گوارتە گوێ لەسەر دزیەکی باغ
باغەوان لێم دەگەڕا دەس بە پەیاغ

* * *

* شێخ محەمەد زانای زۆر بەناوبانگی موکریانە و کوڕی گەورەی شێخی بورهانە و بەسەر خانەقا رادەگا. برایەکی هەیە بەناوی شێخ رەحیم جاسووسێکی زۆر پیسی عەجەمە. نیاز لە رەشبۆز ئەو شێخ رەحیمەیە.

* باغی فاتێ: باغێکە لە نێوان خانەقا و گوندی شەرەفکەند. گوارتە گوێ کێوێکە لە نێوان خانەقا و گوندی ئاشی گوڵان.

وا شەرەفکەند پڕی شۆخە و جوانە
کورە شێخ تووڕە دەبن مەڕوانە*
جێی دڵە باغی مەلا و ئاجی کەند
هەر گوڵە و بولبولە هەرسازە و بەند*
باغی باخچان و نەمامی ساوا
چۆن دڵاوایەکە ماڵی ئاوا
هەرچی گێلاس و بەڵاڵووکی خوارد
سەری هەوساری بەزاری ئەسپارد
سێو و مێو بەردڵە قەیسی بەڕمێن
ئەوی زۆر تر گزوفت دەن هەرمێن
گەربکا چاوی خومار ڕزگاریت
وای بزانە لەبەهەشت ڕێبواریت
بێ ترس بیخە سەرت تەشی تەڵا
نۆبەتێ زۆرە مەچۆ تازە قەڵا
چاوگە سەر ئاشی خۆراسانەش بێ
خۆشە ئەو بەندە لەسەر چاوەش بێ
«گەردشی چەرخە مەداری مەلەکە
ئاشی شێخ بابەقەتاری گەرەکە»*
دێتەدەر ئاوێ لەسایەی داران

* شەرەفکەند: جێگەی لە دایکبوونی باوکی هەژارە.
* باغی مەلا و ئاجیکەند و خوراسانە و ئاشی مەلا و تازە قەڵا و ئاشی گوڵان چەند گوندێکن لە موکریان گەلێک باغاتیان هەیە. ئاشی شێخ لە خوراسانەیە. بابە قەتار: چاکێکە لە خوراسانە ئاوێکی لێ هەیە گۆیا هەرچیی بیخواتەوە کۆخەڕەشە ناگرێ و ماریش پێوەی نادا.
* ئەم بەیتە هی سەید ڕەشیدە لە هەجووی خات مەلەک ناوێکدا کە ئاشەوانی ئاشی شێخ بووە.

چاره بۆ کۆخەڕەشە و بۆ ماران
با وەخوێن من عەجەمم کۆخە ڕەشەن
دەشگەنە ماری مژی مژ بەڕەسەن
سەردەمێک ببوە بەهەشت ئاشی گوڵان
گیان لە زانست ئەگەڕا و دەم لە چڵان
«سەردەراباد» نەچی خێوی لێیە
بە تەنێ باری هەژاریت پێیە
لەم «عەزیز کەند»ە بەناو باخچێک بوو
جوان و بەرچاو و لەبار و ڕێک بوو*
سەری سەودام هەبوو لام دایە کنی
کاڵە هەرمێم کوشی، سنجووم نەڕنی

تەرەغە*

تەرەغە خۆشی سەرت هەر بەرزە
لێک جیابوونەوەمان چەند وەرزە؟
یاری ڕاکردوو دەمی ڕابردوو
وا بەسەر تۆوە کڵاو با بردوو
هەر لەلانن! دەمەوێ سەیری بکەم
سەنگەری سارمی خوێنڕێژی عەجەم*
دێننەوە بیر کوڕی کورد مەرگی ئەوێ
ئەو سەرەی ناوێ بە حیزی بنەوێ

* سەردەراباد و عەزیز کەند دوو گوندن.
* تەرەغە: شاخێکی زۆر بەرز و قووچە لە موکریان، گوندێکیش بەو ناوە لە دامێنی هەیە هەژار بەگەنجی لەوێ ژیاوە.
* سازم بەگ کە لەگەڵ شا عەباس شەڕی کردووە ئێستاش سەنگەرەکانی لەو کێوە ماون.

کارگ و ڕێواسە بەهارانە بەرت
وەکو جاران کوڕ و کچ دێنە سەرت!
گەنجی ئاواییەکە چۆنن! سازن!
دڵتەڕن! دەس لەملی دڵخوازن!
جوانی ئەوساکە ئەوێستا پیرن!
هیچ لەلات وایە لە من دڵگیرن!
جوانی جێ ماکە نەمام لەو نێوە
داری دووری بەری پیری پێوە
تۆکە قیت ماویەوە بارت بارە
هەڕەمەی جوانی لە تۆڕا دیارە
باخچەیە سەریەتی چوار دیوارە
پاش بڵاغە و قەرەڵی و نۆبارە
کانیەڕەش لان و مەکۆی چاوجوانان
بەند و باون لە دەمی خۆش خوانان
زانین ئاوات کە لەبن باڵایە
گش لە لاو چاکی دەسی باڵایە*

یادی دڵدارییەک

داخەکەم باوی کوڕێنیش لاچوو
هیچ هەتا سەر نییە وا هات وا چوو
چاو شەهێنێک دڵی گرتم ئەوسا
چەن لە بەر نازی ئەوا گیان چەوسا

---

* باغچە و سەر باغچە و چوار دیوار و پاش بلاغ و قەرەلی و نوبار و کانیەڕەش و عیلمابات: چەند گوندێکن بە دەوری تەرەغەوە.

تازە لاوێ دڵ و ڕوومەت سادە
مەستی سەرخۆش دەگەڕام بێ بادە
ڕێ نەدیو، چاو دەگەڕا بۆ بالا
داوی دڵداری لە گەردەن هالا
بەرزە دیوار و بەهەشت لەو دیوە
دەرکە داخراوە، کلیلی زیوە
دانە فرمێسکە لەلام سوێراوێ
دڵ هەیە و سواڵەتە لەتیان ناوێ
نەمبوو سامانێ جیا لە جوانی
جوانییەکەش توایەوە تا پێی زانی
مامەوە، توامەوە، برژام، ئێشام
بەزەیی هات و دەسی ڕاکێشام
چاوی خۆم کردەوە وام لەو جێیە
سۆفی پاش مردنی هیوای پێیە
زەردی تاوداری هەژاری بێ بەش
تاو بڕاو کەوتمە سایەی باوەش
توانە، بووژاوە بە ماچی لێوان
گیانە، ژیر بۆوە لە سەیری سێوان
ئەو دەمانەی کە لە باوەشیا بووم
ئادەمانە لە بەهەشتا ژیا بووم
گوڵی سەر کوڵمە گەشەی تیشکی چاو
ئارەقەی خۆشی ئەکرد بۆنی گوڵاو
سێوی لاسوور سەری گۆنای ناسی

داخ لە دڵ خۆی بە پەلێ هەڵواسی
دەمی شیرن بوو لە دەمیا هەنگوین
بادە دادی بوو لە لێوی ڕەنگین
خونچە دەم سوورە لەسەر لاسایە
زۆر دڵی تەنگ بووە هەر بۆی نایە
تا بهاتایە بەرانبەر لاجانگ
لەشی سەر ئاو دەگەڕا تیشکی مانگ
لاملی، ئاسک و کەوی خستە گرەو
تۆقی گیرۆیی ڕفاند گەردنی کەو
زێڕ دەلەرزی لە پەنای گەردنی زەرد
تاوو تینێکی نەبوو، زەرد و سەرد
شانە هەنگوینی سپی سەر سینە
بۆ تەماشا بەشی سەر تا سینە
گەر پەپوولەی چەمێ بەو جێ فێر با
باڵ لە بەرچاو بوو دەترسا کوێر با
خڕی ناو مەم پڕی ئاونگی گەزۆ
شیری خاوی لە دەما بوو لیمۆ
مەمکی بدیایە چ ئادەم چ ئەوا
بە لەز ئەیقۆزتەوە هەر کەس لە هەوا
لارو لەنجەی کە دە لای «لالەش» ئەخست
کێ مەلەک تاوسی پێشووی دەپەرست!*

---

* لالەش: گەلییەکە لەلای مووسڵەوە لە کوردستانی عێراق، جێ گۆڕی شێخ هادییە و زیارەتگای هەرە پیرۆزی یەزیدییانە. یەزیدی بە شەیتان دەڵێن: مەلەک تاوس.

پرچی پڕ پێـــــچی قـــــەد و باڵا بـوو
ڕەشـــــەمـــــاری لە نـەمـــــام هاڵابـوو
هەر لە ســـەر نێــوکـــەوە تا بەر ئەژنۆ
لـەرز و مـــــوچڕکی لـەشی تـامـــــەزرۆ
جـــیـــوە لای هێندێ لە ژێر پشت بەندی
ئـابـڕووی چووبـوو لـە تـوندی و مـــــەندی
شـلـکـەڕان و قـــــەفی تـێـــــراوی بەلـەک
مـــۆمی کـــافـــوور لە پەنایا بەلەچەک
تـــام و ڕەنــگـــێ لــەلــەشــی ئــەودا بـــوو
ئـارەزوو واقــی تـیـــــــا وڕ مـــــــابـوو
لە هەمـــوو لاوە گـــوناە بـانـگی ئەکـــرد
هەرچی لەو مـیـوەیە چێـشـتوویە نەمـرد
تـاوســـــە، مــــارە، نەمـــــامی بەژنە
پێم ئەڵێن بـچنە بەشی خـــۆت جـــەژنە
دەنگی «تۆم خۆش ئەوێ، تۆ خۆشت ئەوێم؟»
گـیـانی کـێـشـابووە پەنا پەردەی گـوێم
دڵ لە دڵ نیـــازی نزیک بوونی ئەبیـــست
دەمی نای نـازی ئەگـوت، مـاچی ئەویست
لـێـــــــوی ئـاوی دەمـی دڵـی دەتـکـانـد
چاوی شــــەرمــــاوی لە چاوم دەچکاند
وەک ئـــەنـــی و چـــاو و چــەن و دیم و دەم
خـاڵـی ڕووی خـۆی دەنوان مـاچی کـەم.
چاو بەچاو، دڵ بە بەرامــەی مــەست بوو

مێشک و هۆش و ڕەگ و خوێن بێ هەست بوو
هەر لەبەر پێوە هەتا تۆقی سەرم
لە گەڕاندا بۆ تەزووی سارد و گەرم
ناسکە پەنجە و مەچەک و باسک و زەند
دینی بەردا و ملی تۆبەی هەڵکەند
بەرەژوور چوو کەف و کۆی لاوچاکی
کەوتە داوێنەوە داوێن پاکی
بوومە ڕەزوان لە بەهەشتی جوانی
لە گوناه تامی ژیانم زانی
ئەو ژیانەی کە لەگەڵ ئەو بووری
خۆشی کرد ئاگری دەردی دووری
وام بە پیریش بە خەیاڵی ئەودەم
پەل بە سینگ دائەکوتم لە شوێن مەم

دیسان ڕوو دەکاتەوە تەرەغە

لادرێ تاڵی خەیاڵی لاوی
بادرێ باشترە داوی خاوی
کەژ و کۆی دۆست و دراوسێت چۆنن!
دڵ و ڕووخۆش و گەشن یان مۆنن!
هەر بە قەزوانە ملی «پیر سلەمان»!
تەڕ دەژی دوورە لە ئاسۆگی نەمان
زۆر لە دەورەی دەگەڕێن بە نیازان
دۆ بەهانێکە لە کن دۆخوازان
«کۆشکی زارا» کە بەخاڵ نەخشاوە

هەژدیهای نەمری لە داوێن ماوە!
شانی «میرقازی» چڕ و بژوێنە
زیندەوەر لێی دەگەڕێن، دژوێنە!
خۆش بووە «پێمەڕەکەی فەرهادی»
بۆ سەری دوژمنی ڕێی ئازادی!*
تەرەغە، کێوی لەمێژینەی کورد
کۆنە هاوڕازی «سەفین» و «هەڵگورد»
«ئاگری» و «پیرس» و «مازێ» و «ساسۆن»
خزمی «پیرانی» کەس وکاری تۆن
لە لورستانەوە تا پشت «تۆڕۆس»
گەلێ زۆرن بنەماڵەی «زاگرۆس»
کورد هەزاران و هەزاران ساڵە
سایە پەروەردە ئەژین لەو ماڵە
ئێوە بوون، پشت و پەنا و دژداری
نانبدە و یار و دژی بەدکاری
پیاوەتی و مایە ژیانی ئێوەن
مانەوەی ناو و نیشانی ئێوەن
کێوی «جوودی» لە گەڕی تۆفانا
گەمیەکەی نووحی لەسەر سەر دانا*

---

* پیرسلەمان و کۆشکی خات زارا و میرقاز و پێمەڕەی فەرهاد، چیان لە دەوری تەرەغە، هەژدیهاداشی بەردێکی سپییە لە داوێنی کۆشکی خات زارا، گۆیا مار بووە ئیمام عەلی کردوویەتە بەرد.
* سەفین و هەڵگورد و پیرس و پیران لە چیاکانی کوردستانی عێراقن. ئاگری و ساسوون و تۆڕۆس و جوودی لە چیاکانی کوردستانی تورکیان.

پەندی پڕ بایەخی پێشینانە
«کورد لە تەنگانە تەلانی لانە»
«چیای مەزن لێی هەبێ بزن و هەرزن
نابەزن بۆ کەس و هەر سەربەرزن»
ئێوە دیتان بەسەتان خونکاران
زۆرو بیست هەو هەو و خرمەی سواران
پانی پاڵ داوە دەمێ «بانیپاڵ»
ڕێوی لێ کردنە کوێخا بە خەیاڵ
گەلێ ئەسکەندەر و زۆر وەک زەنەفۆن
دانی هەڵ بڕیەوە ئەم کوردە بخۆن
عەرەبو هات بەسەرا وەک لێشاو
بێ بەزەی دڵ ڕەشی فێڵبازی بە داو
چەنگی چەنگیزی بە خوێن پاراو بوون
بۆ هەلاکۆ بەرەگە و سەر ڕاوبوون
جارێ تەیموور بەشەلی سەر دەکەوت
تیری کوێری کەڤری بەر دەکەوت
شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا
کێو لە بن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا
نادریش سوڕی لە زۆر جێگادا
بەهەروگیڤەوە خۆی لێ بادا
زۆری زۆردار کە سەرێک پێو وێران
بە ملی وردەوە لێو هەڵدێران
زۆر گەماڵ داویە گەمارۆی ناومان
ئێمە هەر ماین و ئەوان بەدناو مان

هاتن و چوون زلی زۆر خاوەن زۆر
کوردستان گر بە خەیاڵ و کورد خۆر
شرت و گوم بوون و هەموو ڕابردن
کوردستان هەر هەیە کورد هەر کوردن
بەڵکە بۆ چەنگە چەمووش و تۆڕێک
دێتە دی لێر و لەوێ چەند گۆڕێک
خواردنی کورد و چیا دژوارە
دەرنەچوون فیل و نەهەنگ لەم بوارە
تازە وامشک و تولە و وشتری گەڕ
بەتەمان بیکەنە جێ مۆڵ و گەوەڕ
خاک بە سەریان بێ وەکو پێشوویان
دەبێ بیهێننەوە هەرچی جوویان
شل نەما کوردە پەڵووڵەی دوێنێ
ئێستە وا تونده ددان دەشکێنێ
سەردەمێک خاوی مەلا و خانان بووین
پاروە خۆشەی دەمی بێگانان بووین
ئێستە ئەو تاوە لە ئاوا بوونە
شێری کەژ نیازی لەلان ڕابوونە
تۆڕی دیلی لە پەلان هەڵ دەدڕێ
کێ بەشی خواردووە گورچووی دەبڕێ
دێتە گوێت گەرچی کرِ و بێدەنگی
دەنگی پێشمەرگەت و زەبروزەنگی
داد و هاواری عەرەب لەو لاوە
تینی بۆمبا و کەڤری تاواوە

ئەمە بووڵێڵەیە بۆ ڕۆژی ڕوون
بانگەوازیانە کە ڕۆڵەت زیندوون
بێنی خوێن، دووکەڵە شینکەی باروت
با کە بۆت بێنێ لەسەرخۆبێ پشووت
تەمی خەم نەگری بڵێی چارەڕەشم
شۆڕشی کورد هەیە من دوورەبەشم
ئاوەدان دەبنەوە ناو سەنگەری تۆش
دڵ پتەوبە بە هەوای ڕۆژی خۆش
تازە دەکرێتەوە دوژمن کوشتن
ژەنگی سەر دڵ ئەسڕێ خوێن ڕشتن
ئاگرت هەڵبێ وەکو ڕابردووت
لاشی دوژمن دەکەمە ئاوردووت
ڕۆژ دەبێ ناوی هەژار نامێنێ
سازی و ئازادی لە ڕووت ئەخوێنێ
خوات لەگەڵ بێ تەرەغەی قیت و قۆز
جەژنی ڕزگاری نزیکت پیرۆز

یادی جوانە مەرگێک

«پیر محەممەد» تەڕە تیراوێی دڵ
تۆز و هەتوانی دەست خوێنە و گڵ*
گیانە پڕسۆیە برینی دەرکا
گەشە خوێناوێ لە چاوم سەرکا

---

* پیر محەممەد چاکێکە لە گوندی بوغدەداغی لە موکریان، نەخۆشی تیراوێدار دەچنە سەری مریشک سەر دەبڕن و خوێنەکەی دەگەڵ گڵێ ئەو چاکە لێک دەدەن و دەیکەنە شەڵتەی برینیان. هەژار ژنێکی لە نەتەوەی ئەو پیر محەممەدە هێناوە و بە جوانی جوانەمەرگ بووە و لە دامێنی پیر محەممەد نێژراوە.

جوانەمەرگێ هەیە لەو داوێنە
خاکی نمدار کەمەوە بەو خوێنە
جەرگی تۆ و بەرگی ژیانی من بوو
گەوهەری نەرم و نیانی من بوو
بەر لە ڕۆژانێ ئەوم پێ ناسی
سەر لە سووڕابوو بە گێژی و کاسی
دەس لە دڵ تەنگتر و ناز شێواو بووم
زۆر لە داماوی پتر داماو بووم
گیان لە خۆڵێنی گومانا وێڵ بوو
بواری بەرباری بە دیمەن لێڵ بوو
داوی ئاوات و هومێدان باریک
تەم تەنیبووی سەروبەر چوو تاریک
لە پڕێ پەرییەکی نازدار و شەپاڵ
ئاسکێ ئاسکی شیرین خەت و خاڵ
بوو بەدەستگرتەم و شایی شاندام
ڕووبەڕووی باغی ژیانی هاندام
ڕابەرم بوو لە ڕچەی دڵ پتەوی
ورە بەربوونی نەبوو، ببووە کەوی
کیژی تۆ بوو بە فریشتەی بەختم
تەختی کرد کەند و کڵۆی ڕای سەختم
تای ژیانی لە ژیانم هاڵاند
تا ئەوم بوو لە ژیان نەمناڵاند
شەوچرایەک بوو لە ڕۆژی ڕەشما

بەختی بێدار بوو لەناو باوەشما
گێژەڵووکەی ڕەشەبای مەرگی نەکاو
گشتەکەی کردەوە یەکباد و خاو
هەڵوەری سوورەگوڵی بولبولی دڵ
شینی بۆ ماوە لە جێی چۆڵی چڵ
تازە پەروانە دەسووتا باڵی
بای نەهات شەوقی شەماڵیماڵی
یار لەگەڵ بەختی هەژار ڕێک کەوتن
دوور لە من چوون و لە خاکا خەوتن

خوا بژاردیەوە

گەرچی خوای گەورە بەزەی خۆشی نارد
گەڕی گەردوون چ بوو تاوانی بژارد*
دەردی بێ هاوسەریی دەرمان کردم
ڕەقەنی بێدەری نەرمان کردم
جوانترین پەریەکی خۆی خستە پەنام
باغی شادیم لە گوڵە و تازە نەمام
ئەو هەموو کۆسپە کە دێنە سەرە ڕێم
ئەو هەموو داوەی دەپێچن سەر و پێم
ئەو هەموو تاڵییە من دەیچێژم
ئەشک و خودانێ کە من دەیڕێژم

* هەژار دووای جوانەمەرگ بوونی ژنی پێشووی، مەعسوومەی کچی حەمەد بەگی نۆباری هێناوە: شێرکۆ و ئاگری و زاگرۆس و خانیی کوڕی هەژار، لەو ژنەن.

هەر کە خۆم خستەوە سای شابالی
بەرگی ژان و شەکەتیم دامالی
چەند پەژارە و کزی زۆری بێنێ
یەکێ نامێنێ کە ئەو دەمدوێنێ
چاوی نەرمی کە دەچاوم دەبڕێ
ژەنگ و فرمێسکی دڵ و چاو دەسڕێ
دینی ودمە، دەسی هەتوان بێژە
تا هەیە کۆنە برین سارێژە

بەو حاڵەش

هێشتە تا با لە موکوریانەوە دێ
نیازی سەردانە بەلای گیانەوە دێ
دڵ دەورتێنێ لە سوێی ئەو ناوە
سەرەتیرێکی تیا جێماوە
جاروبار خوێن دەدەڵێ و دێتەوە سۆ
خوێن و گڵ تێکەڵە هانامە بەتۆ
پیری دڵ چاک ئەوە خۆت و ئەوە دڵ
دڵە ئارام بە لە دەرمان مەکە سڵ

بەرەو بۆکان

بەس خەواڵوو بە خەیاڵ بڕوانە
شاری بۆکان وەکو بووکان جوانە
مێشەیە، باغە، گوڵستانە، چەمە
لاوی لاولاوە، کچی خونچە دەمە
ئاوی چاوێک لە دڵی ئەودایە

چاوی قرژاڵی لەبەر هەڵنایە
مانگ لەمێژ ساڵە لە ڕێدا فێرە
وەک تریفەی مەلەوان بێ لێرە
تۆش بچۆ، گیان و دڵیش ئامادەن
ترسو دامالّن و خۆ پێ دادەن
مار و جرجی عەجەمو نایەنە بەر
شەو لە ترسان لەکونان نایەنە دەر
ئەو قەڵایەی کە بەرز وێستاوە
دوور لەوێستاکە هەوارگەی پیاوە
سەر سەرا و کۆشکی گەلێ سەردارە
بۆتە بەردار چ خودا بەردارە
پیاو نەمان و ئەوی مان خوێڕی بوون
هێڕ و وڕ فێری خڕەی زێڕی بوون
کوردەناموسی فرۆشرا بە چڵە
گای شڵە گشتی لە خۆ بوونە مڵە
هەر کەسەی ببوە کەوی دەس دوژمن
ئەیەویست خزم و کەسی خۆی قڕ بن
دان دران تاکو لە کێو کەو دەفڕی
کاتێ تاران سەری وانیشی بڕی
کەوی سەرداری لە بیرمان ماوە
کە لەسەر چی سەری هەڵ قرتاوە*

* سەردار عەزیز خانی بەناوبانگ بیستوویە کەوێکی ڕاو بە چل زێڕ دەفرۆشن چونکە کەوان زۆر دەخاتە داو، کڕیویە و سەری هەڵپساندووە و گوتوویە: کەسێکی هاوڕەگەزی خۆی بداتە دەستی دوژمن نەمانی باشترە.

بەسە خوێ ڕێژی بەسەر زاماندا
با بنۆڕین وەهەموو لاماندا
ئاخۆ یاران وەکو جاری جاران
شەو نشینیانە لە پای دیواران!
ئەمجەد و قازی مەلا ڕیشی حەسار
کێ بە ئاخ و کوڵە بۆ ڕەنجی خەسار*
شێرە چۆبینە بڕشتی ماوە!
یان کەل و کول بووە، کۆڵی داوە!
پیرەشاهۆی قەرەگوێز هەر بەگوڕە
یان عەجەم ترسی وەبەر ناوە، کڕە!
لەمڕۆ داخۆ برای ڕاست ماون!
یان چەماون، لە خەما چەوساون!
کاوە بۆ کوتکی شکاو بێ چەرمە
خوێنی لاوان کە لەبیر کا شەرمە
مچە گردەڵ کە بەرەو باو بۆوە
گشتە یان پێچی دراو خاو بۆوە!
هەڵۆ کل بوون کە لە هێلانی کەل
چینەیان چۆنە لەسەر خوانی قەل!*
بیری ئەم ناوە لە بیریان ماوە!
یان لە پای ڕازەوە هەڵدێراوە!
هیچ لەبیریانە لە لێڕی بیران

* مەلا ئەمجەدی قەڵا و کاکە حەمەی بۆکان هەواڵی زۆر نزیکی هەژار بوون. مەلا ڕیش و چووبینە و پیرە شاهۆ و برای ڕاست و مچە گردەڵ و کاوە چەند ناوێکی نهێنین بۆ چەند برادەرێکی هەژار کە لە ناوچەی بۆکان بوون.
* باسی هەڵۆ و قەلەڕەش هەر لەم دیوانەیە.

جەنگی سەرچامە لە بەرپێی پیران!
ڕۆژ بە دوومانەوە وەک کوێنی ڕەش
لاشە ئەتلانەوە لە خوێنی گەش
لە فڕۆکانەوە بۆمباباران
کڵ و پێشمەرگە بە ئاگر خاران
لە تەقە و دووکەڵی گەرمی گڕی شەڕ
خوای ترس پێشی هەڵات کوێر و کەڕ
کێ پەنای گرت لە ڕەهێڵەی تۆپان!
چەند سەکەت بوون عەرەب و جاش تۆپان!
سەردەمی خەنجەری کورد هاتەوە گەڕ
سەری وشکی دەبڕی و گۆشتی تەڕ
خوێنی پیسی لەشی سیسی عەرەبان
گوڕ و فیچقەی بوو لە بان تیخی دەبان
باوی بوو گاڵتە بەمردن کردن
کورد وەسەر کەوتن و، دوژمن مردن
دێتە بیریان کە لەسەر نوێنی سەنگ
ببوە لای لایێی شەوان دەنگی تفەنگ
«دۆڵی سەفتێ» «بنی پێرس» «ڕێزان»
خۆش بوو چۆن بوو کە لەبەریان بێزان!؟
سەرچیای شیرن و چای بەر باران
لای ئەوان تاڵ بوو لە تاوی تاران!*
دەست و چاو ئێستە ئەوەند تێر و پڕن
سەد هەژار ڕەنگە بە پوشێک نەکڕن

* لێرەبیر، چامە، سەفتی، بنی پیرس، ڕێزان، چیای شیرین: چەند جێگەیەکن لە بارزان.

سەیرێکی جوانی بکەین

مانگە هەرچەند بەلەزی ئەیزانم
لێم گەڕێ تۆزێ تریش بڕوانم
سەر بکێشم بە بڕێک مالاَندا
چاو بگێڕم بە خەت و خالاَندا
کیژە بۆکانی خەواڵووی نازن
پاوپووز ڕووتن و پێسیر وازن
زەردەمەم دیارە کە خاوەن خەوتوون
بۆ پشوودان لە کراس دەرکەوتوون
پرچی ئاڵۆز کە لەسەر لەشیانە
شەوەزەنگ داگری ئاوی ژیانە
مانگ ئەگەر تیشکی بدا ڕێنوێنە
شنەبا بسک و کەزی بزوێنە
هەلە تا چاوی خەواڵوو مەستن
تا جەزایەرچی بەیان بێ هەستن
دڵە خۆ تێرکە لە سەیری جوانی
ڕێت هەیە چەند بە خەیاڵ بڕوانی

تا من گەشتێک ئەکەم

تا من و گیانی پەژارم تاوێ
تۆزێ لەم دەورە بگێڕین چاوێ
«وشتەپە» داخۆ فەقێلەی دێنێ
یان لە جێی ئێمە پەپوو دەخوێنێ*

* وشتەپە و تاراوا و شێخلەر: گوندن لە دەوری بۆکان، * سولەیمان و ئاغای شێخلەر و (ئاوات) کە شاعیرێکی نیشتمانییە برادەری هەژار بوون.

کوا سولەیمان و لەچی تاراوە
تەخت و قالیچە نەما با ماوە!
شێخی شێخلەر بەڕووالەت بەختە
دوورە بەختی لە هەژاران سەختە
خێوی کێو خاسە کەوێ لە شوێنێ
بەدڵ ئاواتە کە بۆم بخوێنێ
ڕاوکەری تەپلە بەسەر لەوناوە
لە گەڕە و داوی لە دەورەی داوە

ماڵئاوایی

گیانە مەودا کەمە ئاسۆ سوورە
بیر نەبوورێتەوە ڕێمان دوورە
وەختە لێلایی لەبەر چاو بڕەوێ
خێڵی شەو کۆچەرە، ڕۆژ دەردەکەوێ
بە هومێدم کە بە ڕۆژی ڕۆشن
تیشکی ئازادی خەمان داپۆشن
ئاشکرا ڕوو بە گوڵ و گوڵزاران
بێمەوە و بێمە دەس و ڕووی یاران

* * *

ئەی موکوریان بەخودات دەسپێرم
یادگار وەرگرە ئەشکی سوێرم
بێ منیش خۆش بە مەکۆی بیرەوەریم
تۆ بەجێ هێشتنە هۆی کوێرەوەریم

* * *

هەڵشۆ، ٢٩/٧/١٩٦٥- هێندێک لە جاشکە زلەکان لەگەڵ تاهیر یەحیای سەرەک وەزیرانی عێراق چوونە قاهیرە، باسی ئەوەم نووسیوە، لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا چاپ کراوە:

جاش چوونە میصر

عـــــــەبدولـنـاســــــر دەگـــــــەڵ یـاران
لـەقـــــــاهیــــــــرە لـە مــــــــەتـاران
لـەو لاش حــــــــەرەسی شـــــــەڕەفـــــــە
بـۆ بـەخـــــێـــــر هێنان ســــەف ســــەفــــە
تـاهیـــــــر یـەحـــــیـــــایـان مـــــیــــوانـە
پـیــــــاوێ بـەشــــــەوکــــــەت و شــــانـە
لـە عـــــــێـــــــراقــــــا ســــــەروەزیـرە
کـــــەوچک بـەدەســـــتی مــــوشــــیــــرە
لــە تــەیــارە دێـتـــــــــــــــــــە دەرێ
دەگــــــەڵ چەند مــــێـــــزەر بـەســــــەرێ
لـە جــــــیــــــاتی ســــــڵاو زەڕیـنـە
جـــــــــووتـە و لـوشـک و دەڕپـەڕیـنـە
بـۆ مـــــیـــــواندار ســــەرســــوڕمـــــانـە
وەزیـر فــــــــەرمــــــوو چـین ئـەمــــــانـە
مــــــــیـــــــــــــرم بـرامـن زۆر بـاشـن
کــــــوردن، دوور لـە ڕووتـان جـــــاشـن
سێ چـوارێـکیـــــــان پـیــــــرەکـــــــەرن
فــــــەرقێ نـاکـــــــا، جــــــاش لـەبـەرن
هێندێکیـــــان حـــــەجـــیـــشـــیـــان دیـوە
بـەڵام خــــــــــۆیـان نـەگـــــــــــۆڕیـوە

ناموس و ئایین و وەتەن
بە مەرحەبا و دینار ئەدەن
کوردن و خۆیان ناناسن
تا بفەرمووی جاشی خاسن
لە ژێر بارا زۆر چەوساون
ماندووبوون، لەزگ وەستاون
هێناومن لێرەیان چاکەین
بەڵکو جاشی تر پەیدا کەین
سمیان بگوشن بەڕووی خۆش
با هەروا بڕۆن مەڵێن هۆش

* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٨/٨- عیسا شاوی ئەفسەرێکی عەرەب، بەموشیر عەبدولسەلام عارفی گوت چیای سەفینت پێشکێش دەکەم بە دیاری. لە جوابی ئەودا نووسیومە.

لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا بڵاو بۆتەوە:

مارمێلکە نیم

چیای کورد بۆ دیاری نابێ شاوی
دەمت دەشکێنێ گەر بەردم بجاوی
نە خورمایەو نە وشترخانە کێوم
وڵاتم کوردستانە و کوردە نێوم
ئەگەر نامناسی بڕوانە لە مێژوو
بزانەو فێربە کورد چۆنە و چلۆن بوو!
بەری تۆش ڕۆژێ پانیپاڵی ئاشور

چیـــای کـــوردانی بۆ ڕێوی ئەکـــرد مـــۆر
لە پێش تۆ گـــەزنەفـــۆن ڕووی کـــردە خـــاکم
وەکـــــو دالآش دەســـــــووڕا بـــۆ کـــــەلاکم
گـــــەلێک تەیموور و چەنگیـــز و هۆلاکـــۆ
لە دەشـــــتم تێ پەڕین وەک وشـــــتری تۆ
گەلێک پێ خواس و بێ دەرپێ و ڕەشوڕووت
بە نانم ســـــەردەمـــێکی چاوی پشکووت
بەڵام من کـــوردم و کـــوردیش ئەمـــێنم
لە زۆردار یەک بەســـــەد تۆڵەم دەســـــێنم
لە کـــۆن و نوێ و درەنگ و زووت بپـــرســـە
دەزانی خـــــەنجـــــەری من زۆر بەترســـــە
کـــە من نەم گـــرتبـــا پێـــشی ســـەڵیـــبی
لەنەنکت پرســـە دەبوا ئێـــســـتـــە چی بی!
لە گـــــــۆڕســـــــتـــــانی بێگـانان بنۆڕی
کـــە لامن بیـــری پووچی خـــۆت ئەگـــۆڕی
لە بیـــــرت دەرچوو بەردی قـــــارەمـــــانم
لە خـــــوێنا ســـــوورە دەشـــــتی بازیانم
لە بەرزانا دەزانی چت بەســـــــەر هات!
لە هەورازم دەتۆپێ هەرچی کـــــەر هات
ببـــینە هەڵمـــەتی پێـــشـــمـــەرگـــەکـانم
حـــەســـار و شـــوورە پۆڵای نیـــشـــتـــمـانم
ســـــەراپا مـــــەرگی ســـــووری لێ دەبارێ
دەبۆم ڕاوەســـــتـــــە تۆ چت دیوە جـــــارێ

ئەبێ تێـر کـەم لە گـۆشـتت گـورگ و ڕێوی
بە بەرمـــیل خـــوێنی ســـەربازت بپـــێـــوی
لە ترسـان قـووڵە مـشکت پێ دەکـەم تـەنگ
بە پیـــــوی تۆ لە تیـــــخم لادەبەم ژەنگ
زگـــێـکی مـــاڵی کـــوردی تێـــوە چووبێ
دەبـێ بـۆ نـووکـی نـێـــــــزەم ڕووبـەڕوو بـێ
ســەرێ وەک تۆ کــە فـێـری گـوێ لەقـان بێ
لەمـــەیدانا دەبێ گـــۆی بەر شـــەقـــان بێ
ئەبێ ئەو زارە کـــێـــوی من دەبەخـــشێ
بەخـــوێنی ئاڵ و دانی کـــەل بنەخـــشێ
ئەبێ ئەو مـــێشکە پیـــســـەت تێ گـەیێنم
کـــە خـــورمـــا نیم، پڵنگی لەش بەخـــوێنم
ئەمن مـارمـێلکە نیم، حـەزبای کـەژ و کـۆم
خـــەیاڵت خـــاوە من کـــەی خـــواردنی تۆم!
«سەفین» قـووت ناچێ بۆ پێخـواسی ئاغـات
لەبەغـــدا نەبووە قـــازی کـــەر بە ئاوات

* * *

پشتی ولاش، ١٩٦٥/٩/٦- ئەم دەمەتەقەیە لەسەر ڕادیۆی شۆڕش
بە دوو قۆڵی وەک نومایشنامە خوێندرایەوە:

جاش و باش

ـ ماندوو نەبی کابرای ڕێبوار
ـ قەزات لە گیانم هەزار جار
ـ ناوەکەت بفەرمووی باشە

ـ دوور لە ڕووتان ناوم جاشە
ـ جاش؟ هەر ئەو جاشی کوڕی کەر
بەکلک و بەگوێ و بارەبەر؟
ـ قوربان من کوردم بوومە جاش
سمم خستۆتە ناو کەڵاش
ـ ئاگام لە جاشی کورد نییە
باشە، کار و بارت چییە؟
ـ من کوردم، وەک دێتە بیرم
کوردیش بوون باب و با پیرم
پەروەردەی چیا و کوێستانم
کوردییش نەبێ، هیچ نازانم
ڕۆژێ ئاغا فەرمووی حەمە
وەک بزانم نانت کەمە
وەرە بتنووسم بە فورسان
ئیتر نانالّی لە برسان
تفەنگم نایە سەر شانم
جاشکم و ئەڵێم فورسانم
سێزدە دینارم ئەدەنێ
شەو و ڕۆژ وام لە بەندەنێ
لەگەڵ پێشمەرگە ئەجەنگم
لە ترسانا زەردە ڕەنگم
عارەبێک خوێنتاڵی چەپەڵ
زمان پیس و خوێڕی و دەغەڵ

به کوردستان ئەڵێ شیمال
لە شوێنمە بە تەعال تەعال
بە عارەبی پێمان ئەڵێ
ئەیکوژم کێ لەشەڕ هەڵێ
خۆشی ناوێرێ بێتە پێش
ڕۆحی ئەچێ لە وزەی مێش
من ئەبێ چ بێ تەگبیرم
لەناو دوو ئاگرا گیرم
ئەچمە پێش. مردنم بەشە
پاشم عارەبی ڕوو ڕەشە

* * *

ـ تۆ کە لەسەر دنیا جاشی
دیارە ڕووڕەشی ئەو لاشی
دەتۆپی وەک تۆپینی کەر
فریشتەی خودات دێنە سەر
چیت لایە بۆ «مەڕنەمووکە» ؟
ـ سێزدە دینار و ڕبووکە!
ـ لات وایە بەهەشت بۆ تۆ بێ ؟
ـ ئەگەر پڕ لە کاوو جۆ بێ
ـ بەڵێ ئێستا تێت گەیشتم
دوژمن و برپڕەی پشتم
نازانی جاشی قوڕ بەسەر
گەورەش ببی ئەبی بە کەر!

خۆت حەز ناکەی ڕزگارت بێ
پێت خۆشە دوژمن سوارت بێ
دوژمنی نیشتمانەکەت
کلۆی ڕەز و بێستانەکەت
ئەیەوێ لە ناو بچین گشت
بە یەکترمان ئەدا بە کوشت
تۆی ناوێ و بە منیش ناوێرێ
ئەتگرێ و بۆ منت ئەنێرێ
من و تۆ بەگژ یەکا چین
هەرتک لە کوردستان لاچین
مار بەدەستی دوژمن ئەگرێ
قازانجە هەر لایەک بمرێ
دین و نامووست لێ ئەکرێ
خۆت بەدەستی خۆت سەر ئەبڕێ
بەو فێڵە کورد بفەوتێنێ
کوردستان بۆ خۆی بمێنێ
تا کەی دەسخەڕۆی ڕەنجەڕۆ
کورتانت باوێژە و بڕۆ
بڵێ ئاغا تف لە چارەت
لەعنەت لە خۆت و لە پارەت
من نامووس و نیشتمانم
خۆشتر ئەوێ لە گیرفانم
نامەوێ ئەم نان و بەرگە

ئەچم ئەبم بە پێشمەرگە
رێی پیاوەتی و شەرەف ئەگرم
لەسەر کوردایەتی ئەمرم
بمرم لەگەڵ کوردی برام
شادی و بەختەوەریە لەلام
کوردستانی خۆم ڕزگار بێ
کوڕی کوردی دەس بە کار بێ
خێر و بەهرەی وڵاتی خۆم
دوژمن نەیبات و خۆم بیخۆم
منالم کوردی بخوێنێ
حاکم بەکوردی بمدوێنێ
دوکتۆری کورد دەرمانم کا
کورد بیری نان و لانم کا
ئەوسا سەربەرز و دڵخۆشم
زۆری خۆم بە کەم نافرۆشم
جاش ڕووڕەشی خەڵک و خوایە
ـ کاکە هەرچی وتت وایە
زۆر نەزان بووم، تێت گەیاندم
لە خەوا بووم، ڕات پەڕاندم
بەڵام ئەوا گریمان کرد
دەسم بەردا و بوومەوە کورد
خەڵک هەرپێم ئەڵێن جاشی؟
ـ نا ، پێت ئەڵێن کوڕی باشی

ـ دە بەخوا چیت وت وا ئەکەم
تفەنگ ئەڕفێنم و ڕائەکەم
هەر عارەبێ بێتە پێشم
دایکەکەی لەکەر ئەکێشم
هەر جاشێکی بێتە بەرم
ئەی تەزێنێ گوللەی گەرم
ـ وا پێک هاتین
ـ وا پێک هاتین
هەردوک:
هەموو کورد و یەک ئاواتین
کوردستان ماڵی کوردانە
با لێی دەرکەون بێگانە
* * *

پشتی ولاش، ١٣/٩/١٩٦٥- بەسەرهاتی پێشمەرگەیەکە و کردوومەتە شیعر،
لە ئیزگەی شۆڕش خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا بلاو کرایەوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە؟

تۆڵەساندنە

گـــــوندەکـــــەمــــان زۆر ئـاوا بـوو
هـەرچـی بـتــــەوێ تـێـــــیـــــدا بـوو
زەوی بـــــە پـــــیــــت و ئـــــاوی زۆر
تـەســـــەل بـوویـن لەنـان و پـێـــخـــــۆر
خــــــــــاوەنـی ڕەز و تــوتـــن بــووم

خاوەنی مناڵ و ژن بووم
هێندێ پاتاڵی دۆم هەبوو
لە هەر شت بەشی خۆم هەبوو
لە ڕۆژا خۆم و مناڵم
ماڵی مامم، ماڵی خاڵم
وێکڕا بەر ئەبووینە زەوی
ڕێکمان ئەخست بەرز و نەوی
کێڵان و کلۆ شکاندن
بژار و هەژگەڵ پەڕاندن
دایک میوەی لێوە دەکرد
باب تووتنی پێوە دەکرد
لە کاری ڕۆژ بەتاڵ ئەبووین
ئێواران بەرەو ماڵ ئەبووین
زیقەی مناڵم لا خۆش بوو
خەمم بەوان فەرامۆش بوو
حیلکەی کیژە چکۆڵەکەم
خونچیلە و نەرم و نۆڵەکەم
گاڵەی کوڕە سێ ساڵەکەم
وەک بەهەشتێ بوو ماڵەکەم
ئازووقەی سێ مانگم دانا
برسی نەبین لە زستانا

* * *

ڕۆژێک ئای لەو ڕۆژی وا شووم
وەک جاران بەرەو مەزرا چووم
تازە زەردە دابووی لە کێو
هارە ئەهات وەک هارەی دێو
فڕۆکەم بەرچاو کەوتن دوان
گەمارۆیان دا گوندی جوان
بۆمبا دابارین سێ و چوار
دێ ون بوو بە تۆز و غومار
ڕام کرد بەرەو ماڵ بزانم
چی لێ هات ماڵ و خێزانم
چی ببینم؟ ماڵ کوانێ ماڵ؟
گڕی ئاگر، مشکی، زووخاڵ
نەشمیل، کوردە، بابە، دایە
کوڵۆڵ خۆم کەس دەنگی نایە
جیران، لە کوێن؟ بۆ ناپرسن!
ئەویش ماڵ سووتاون وەک من
خۆم هاویشتە ناو گڕی سوور
گڕ چی! وەکو گڕی تەنوور
کە ڕوانیم، چیم بێتە بەر چاو
کافر دڵی ئەبوو بە ئاو
ژنم ڕۆڵەی لە باوەشا
کۆڵوون لەناو خۆڵی ڕەشا
دایک لە لایەک سووتاوە

باوک بە دووکەڵ خنکاوە
نەشمیلم لە بێشکەی سووتاو
نیوە مردوو، نووزە تیا ماو
خۆم دا بەسەریا لە تاوان
شوشتم بە فرمێسکی چاوان
سووتام، بەڵام پێ نازانم
کیژۆڵەم خستە سەرشانم
هێنام ڕام کرد بەرەو کانی
ئەمجا لە پڕ هێندەم زانی
دەبابە گەینە لای ڕەزی
زۆر عەسکەریان لێ دابەزی
عارەبی چەپەڵ و خوێن تاڵ
تەعالیانە وەک لاڵ
کیژیان لە شانم کردەوە
بەرەو ئاگریان بردەوە
هەیهاوار هەیداد هەی بۆ خوا
لەلای زاڵم بەزەیی کوا!
مەلا هات بە قورعانەوە
لەڕێ بەرپەرچی دانەوە
زابتێکی ڕەشکەڵەی لەڕ
ڕووگرژی چاوسووری بەدفەڕ
مەلای دایە بەر مست و جوێن
ڕیشی سپی ڕەنگا بە خوێن

قورعان، ئەو قورعانی وا هەق
لە بەرچاوم دایە بەر شەق
بەستیانم، دڵم ڕاچەنی
ڕووڕەش قاقا پێ دەکەنی
خوایە هەر خۆت هەڵی نەگری
ئێستاش ئەبیەم نەشمیل ئەگری
دەگەڵ زیڕژنی جەرگ بڕ
نەشمیلیان هاویشتە سەر گڕ
لە تاوان لە هۆشی خۆم چووم
ئەوان لایان وابوو مردووم

* * *

ئێوارە چاوم هەڵێنا
وام لەناوەند لاش و خوێنا
هەر ژن و پیرە کوژراوە
هەر مناڵە و سەر بڕاوە
گوند بەسەر یەکا تەپیوە
ئاگر هەر دانەمرکیوە
نە ڕەز، نە تووتن، نە پاتاڵ
نە جیران ماوە و نەهاواڵ
زۆر گوندان گەڕام سەر و بن
زۆر کەسم دی بە دەردی من
هاوار قورعان خوا پێغەمبەر
چیمان کرد ئێمەی قوڕ بەسەر!

منداڵمان کام گوناهی کرد
خوا بۆ ئێمەت بەو دەردە برد؟

* * *

ڕیش سپییەک هات بە لامەوە
گەلێک دڵخۆشی دامەوە
تێی گەیاندم لە کارەسات
لەچی و بۆچی وام بەسەر هات
هێندێک عارەبی ئەو خوارە
نەزان و خوێڕی و بێکارە
زۆردارن، خودا نەناسن
پیسن، بێ دەرپێن، پێخواسن
هاتوونە سەرمان وەک جەردە
چاویان لە خواردنی کوردە
ویستیان بێ سەروبەرمان کەن
لەم کوردستانە دەرمان کەن
داگیری کەن شار و دێمان
خۆیان دانیشن لە جێمان
زەوییەکەم ڕەشێک بیکێڵێ
نانی شەو بۆ من نەهێڵێ

* * *

لەو ڕۆژەوە من و زۆر کەس
بەسوێند دەسمان خستە ناو دەس
بڕیارمان داوە تا ماوین
بەهار بێ و زستان و هاوین

لە هەوڵدان دانەمێنین
تا تۆڵەی خۆمان دەستێنین
ماڵ و گیان هەرچی هەمان بێ
بە قوربانی کوردستان بێ
ئەم هەموو ئازا و بە جەرگە
بۆ وڵات بوونە پێشمەرگە
وێستا گەلێک زۆرن وەک من
بۆ تۆڵە سەندن لە دوژمن
شۆڕشمان بە هێز و گوڕە
بۆ کوردخۆران جەرگ بڕە

* * *

هەر بەو زووانە خوا یارم بێ
گەلی کورد هاریکارم بێ
ئاگریان لە گیان بەردەدەم
خۆڵ و قوڕیان وەسەر دەدەم
تۆڵەی کوردەو تۆڵەی نەشمیل
ئەبێ هەڵیان واسم بە پیل
تۆڵەی ژن و دایک و بابم
شەرتە چیان کرد منیش وابم
تولەی ڕەز، تۆڵەی ماڵەکەم
تۆڵەی دەغڵ و پاتاڵەکەم
لە بیرمە و دڵ پڕ ئاگرم
نەیسێنم ئۆقرە ناگرم

هەر کـــــــەس نەیبێ بیـــــــری تۆڵە
لـە بـابـی خـــــــــۆی نـەبـووە و زۆڵـە

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/١- ئەو چیای سەفینەی عیسا شاوی بە دیاری ئەیدا بە موشیر عارف دەس کوردان کەوتەوە و جاش و عارەبیش ئەوی لە تۆپین ڕزگار بوون و زۆر بە شپرزەیی هەڵاتن. لەو بارەوە نووسیومە. لە ژمارە (٤٨٢) خەباتدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر مەرحەبا

ب: مەرحەبا سەرچاو

پ: بۆ کوێ وا گورجێ؟

ب: بەخوا، ئەچمە ڕاو

پ: ڕاوی چی ئەکەی؟

ب: هەر چیم دەسکەوێ

بەراز بێ، جاش بێ، زابتە عەرەوێ

من هەر پیس کوژم بچمە هەر جێیە.

پ: بۆ ناچیە سەفین! شاویەکی لێیە

ئەوی کێومانی ئەدا بە دیاری

ب: پیرۆت لە ئەقڵا گەلێک هەژاری

شاوی و ماوی چی؟ ئەو ڕۆژە نەما

جاشک بزەڕن بە هەوای کەما

پ: ڕاست ئەکەی دیتم (زێڕۆ) بەگیان کوشت

چوو بۆ جەحەندەم کلک لەسەر پشت

ساتۆخوا مەڕۆ پێم بێژە باپیر

ئەوێستا چۆنن جاشولەی موشیر؟

ب: یەکجار کەساسن گوێیان تەپیوە

موشیری باوکیان سمی قەڵشیوە!

پ: جا گوایە سمی بە چی قەڵشاوە؟

ب: جووتەی لە بەردی کوردستان داوە

پ: دەک مردووی مرێ بەخوا گوێرێژە

ب: ئیتر مۆزی کرد لەو سەرو لێژە

زابت سواری جاش سەر بەرە ژێرن

پ:ڕاست ئەکەی عارەب بەجاشان فێرن

دەیسا ئەچیە کوێ بۆ نێچیر و گەشت!

ب: ئەبێ لەمەودوا ڕاو بخەینە دەشت

بۆ هەر کوێ ڕاکەن ئەیاندۆزمەوە

بەم بەراز کوژەم ئەیان قۆزمەوە

پ: ئا، قوربانت بم باپیر بیانپێکە

کلکە جاشێکیش بۆ من بەڕێ کە

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٦- موشیر عارف خوا جەزای کردەوەی خۆی بداتەوە هەمیشە خۆی وا نیشان ئەدا کە موسوڵمانی چاکە و بە بێ مناسبە ئایەتی قورعانی دەخوێندەوە. لەو بارەوە ئەمەم نووسیوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: توورەت ئەبینم، خێرە مام باپیر؟

ب: پیرۆت زۆر قەڵسم لەداخی موشیر

پ: موشیر یانی چی؟

ب: یانی مل هوڕێ

ڕووڕەش و دەسبڕ وەک قەل ئەقڕێ
پ: چی ئێژێ؟
ب: ئێژێ من موسوڵمانم
حاجیم، نوێژکەرم، لە دین ئەزانم
ئایەت ئەخوێنێ خوێناو هەڵێنێ
ساوا ئەکوژێ و گوند ئەسووتێنێ
مەلا و مزگەوت بەر بۆمبا ئەدا
چی خوا پێی خۆشە خۆی لێ لا ئەدا
پ: فێڵ لە خوا ئەکا؟
ب: نەخێر لە من و تۆ
دز بەشەو دزە، ئەم بە نیوەڕۆ
پ: ئای لەو مەلعوونە لەو بێ ویژدانە
دەک بە گژیا چێ خوای ئەو قورعانە
ب: پیرۆت گیان گەرەک خۆمان ئازا بین
بچین بە گژیا و بە تەمای خوا بین
پ: سا پەنا بەخوا سەکەتی ئەکەین
هەرچی دەسبڕ بێ لە ناوی ئەبەین
حاجی جاشیش هەن بۆ وان چە ئێژی!
ب: بەخوا پیرۆت گیان ساویلکە و گێژی
کەر بە چوونی حەج چۆن ئەبنە حاجی
هەزار جار بیشۆی هەر پیسە تاجی
کەسێک ببێتە داردەستی زۆردار
ناموس و خزمی بدا بە دینار

حەجی لە کوێ بوو؟ نوێژ و ڕۆژووی کوا!

پ: بەخوا ڕوو ڕەشن، ئەی پەنا بەخوا!

مەلاش ئەیفەرموو جاش بتۆپێن

خەزایە و خێرە دەس دامەنوێن

وا خەنجەر دێنم بۆ عەسکەر دڕین

ب: نەقیزەش بێنە بۆ جاش لێخوڕین

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٦- ڕادیۆی بەغدا پەرازیتی هاویشتبووە سەر ڕادیۆی شۆڕش و لە پەسنا سەفحەیەکی لێ ئەدا کە هەر دەیگوت «هانی هانی» ، منیش گاڵتەم پێ کردووە و ئەمەم نووسیوە. لە دەنگی پێشمەرگەدا چاپ کراوە:

هانی هانی

ئەڵێن خوالێخۆشبووەکەی باوکی موشیر چل ساڵ فەرمانبەری حکوومەت بوو لە زەمانی عوسمانلیدا. ئەوەندە نازیرەک بوو تەنیا وشەی هانی فێر ببوو، کە بە تورکی یەعنی کامە؟ جا بۆیە ئێستاش موشیری کوڕی ئەوەندەی قەوانی هانی هانی پێ خۆشە؛ چونکە تەنیا کەلیمەیەک بوو کە باوکی لە زمانی بێگانەوە فێری ببوو. هەموو ڕۆژ بە گۆرانی ئەیگوت. وا ئێمەش بۆمان کردە گۆرانیەک:

هانی هانی هانی هانی

مام عارف ترکی ئەزانی

موشیر ئەیلێ بە گۆرانی

هانی هانی هانی هانی

موشیر ئەڵێ موسوڵمانم

بۆیە دوژمنی کوردانم

با پێی بلێن سیکتر جانم

بردت ئابڕووی موسوڵمانی

هانی هانی هانی هانی

شەوێ لە میسرا ئەرەقسی

ڕۆژێک حەرەسی بۆ بەعسی

لە سێبەری خۆت ئەترسی

پێشت وایە پاڵەوانی

هانی هانی هانی هانی

دنیای پڕ کرد چەق و لوورە

وتت کورد لەو دیو سنوورە

ئەگەر دوژمن هێندە دوورە

بۆ تۆقیوی لە بارزانی

هانی هانی هانی هانی

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٩- ئەم چیرۆکە بەسەر هاتی پێشمەرگەیەکی پیرە کە بۆی گێڕاومەوە و منیش کردوومەتە شیعر. لە ئیزگە خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا چاپ کراوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە

نامووس پارازتنە

لە مێژە نازانم کەیە

هەر ئەمان بیست شۆڕش هەیە

ئەیانگوت کورد ڕاپەڕیوە

پڕزەی حوکماتی بڕیوە

پێنج شەش گەنجیشمان دیار نەبوون

ئەمانزانی بۆ شۆڕش چوون

بەڵام ئێمەی پیر و بەساڵ

مابووین لە ناو ماڵ و مناڵ
وتمان پیرین و نەفەستەنگ
نەمان ماوە تاقەتی جەنگ
کەس کاری بە ئێمە نییە
ئەم بەردا و بەردەی بۆ چییە!
ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە
مەسەلەیێکی مەنشوورە

* * *

ئاغامان یەکی زگ زلە
خودا و دینی پارە و جلە
تێر ناخوا ئەڵێی کەندووە
بۆ فلسێک گیانی دەرچووە
چەندێک هەر ئەهات و ئەچوو
جارجار دوو سێ ڕۆژ ون دەبوو
ڕۆژێک تەشریفی هاتەوە
بەتفەنگێکی خەلاتەوە
بە دوو ڕیز فیشەکدانەوە
بە فیز هات بە لامانەوە
وتی دوێنێ چوومە هەولێر
سەفەرێکی بە خێر و بێر
پارە و چەکیان زۆر داوە پێم
منیش لەشتی وا ئەگەڕێم
وا عەسکەر دێنە ئاوایی

براتانن خۆم ئاسایی
موسوڵمانن، کوڕی چاکن
عارەب دەس و داوێن پاکن
مەلای دێش هاتە بەرەوە
مێزەری زل بە سەرەوە
فەرمووی مەترسن خۆم زامن
عەسکەری عارەب ئیسلامن
فەرقیان نییە دەگەڵ خۆمان
وەک برا باش ئەبن بۆمان
زانیمان ئاغامان جاشە
بە ناچاری گوتمان باشە

* * *

چل عەسکەرێ هاتە ناومان
خوایە چی هاتە بەرچاومان!
قەت پیسی وامان نەدیون
پێت وابوو مشکە تۆپیون
ئێسک قورس و ڕەزا گران
ئەتوت لەگەڵ شەیتان بران
هەر بەع بەعیانە وەک کاوڕ
بە چەڵتەچەڵت و زمان شڕ
بە ئاگری چەرخیان ئەوت: نارِ
ئاغایان ناو نابوو: حومارِ
برسی و دز ئەچوونە ماڵان

تەبەکیان ئەبرد بە تالآن
ڕاوکەی بەر مریشکیان ئەبرد
هەر باسی ناکرێ چیان ئەکرد
نە نوێژ نە دین نە ئیمان بوو
مەلاش لێیان پەشیمان بوو
ئەی گوت ئەمانە کافرن
کافر لەمانە چاترن

* * *

ڕۆژێ ئاغا چووبووە هەولێر
بە ملی شکاوی و چاوی کوێر
ئەرزاق و دینار بستێنێ
هێندەی تریش عەسکەر بێنێ
بەیان بوو، لەلای مەلا بووین
لە بیری چارەیەکدا بووین
چەند کەسێک ئاغا بدوێنن
ئەمانە لامان نەمێنن
لە پڕێکا لە ماڵی موختار
بوو بە قیژە و زیڕە و هاوار
کەبانووی موختار خۆیەتی
بەگریان داد و ڕۆیەتی
بانگمان ئەکا ئەگەر پیاون
کوا نامووستان بۆ وەستاون!
وا عەسکەر زۆرم لێ ئەکەن

نەمگەنێ نامووسم ئەبەن

ئیتر تەم هاتە سەر چاوان

دەنگ نەکردن ببووە تاوان

لەسەر نامووس خوێن هاتە کوڵ

دەمی کێرد گەیشتە سەر دڵ

وێکرا دەسمان دا خەنجەران

بەربووینە گیانی عەسکەران

مەلاش بە خۆی و تێلایە

ئەیوت بیانکوژن خەزایە

کێ جوندیەکی سەکەت ئەکرد

تفەنگەکەی بۆ خۆی ئەبرد

هەتا لە چنگمان خەلستن

چاردە کەلاکمان لێ خستن

ئەوەی مان، لاقیان ببوە چوار

پێخواس قاچاندیان بەرەو شار

قیڕەقیڕی یابە لەو ناوە

هەر ئەتگوت بەرازە ڕاوە

دوایی عەسکەرمان بڕیەوە

نامووسی خۆمان کڕیەوە

نامانەچاڵ هەرچیەکمان کوشت

ئەمجا کەوتینە خۆمان گشت

لە نوێن و هێندێک ورد و پرد

هەر کەس سووکە باری بارکرد

منداڵ و ژنمان دایه بەر
بەرەو شۆڕش بووینە کۆچەر
بەرهەمی شەڕ و هەرامان
خەتای کەوتە سەر ئاغامان
گیرا و لە جاشەتی کەوت
شەش حەو مانگ لە حەپسا خەوت
وێڵ کرا, نە جۆ، نە کایە
ئێستا جاشی بەرهەڵدایە
دوژمن هاتە سەر گوندی چۆڵ
ڕێکی کرد دەگەڵ خاک و خۆڵ
بردیان هەرچی بە کاریان بێ
با بیخۆن ژەهری ماریان بێ
ماڵی دنیا چڵکی دەستە
شەرەف و ناموس مەبەستە

* * *

هاتووم تا ماوم بێ وەستان
ئەمە پێشمەرگەی کوردستان
قەدری شۆڕش وا لای منە
شەڕی ناموس پارازتنە
مەڵێن پیربووی گەنج بوومەوە
لەسەردا تێ هەڵچوومەوە
سا شەرتە بە شەرتی پیاوان
ناوم بخەمە ناو ناوان

کـــــــارێـک بـەســـــــەر دوژمـن بـێـنم

چەرمـــــــیـــــــان لـە دار بـهـــــاڵـێـنم

لە مـــــێـــــژە بە عـــــەسکەر فـــێـــــرم

نـابـێ یـەکـــــــیـــــــان لـێ ببــــــوێـرم

بـــــەزەم بـــــە دوژمـــــنـــــا نـــــایـــــە

نـایـکـەم بـە ئـاگـــــــری بـن کـــــــایـە

هـــــەتـــــا دوژمـــــن بـــــەربـــــاد نـــــەبـــێ

تـا کــــــــوردســـــــــتـــــــــان ئـازاد نـەبـێ

تـفـــــەنـگ لـەشـــــان نـاکـــــەمـــــەوە

ئـاورِ لـەخـــــــــۆم نـادەمـــــــــــەوە

* * *

لێوژە، ١٦/١/١٩٦٦- دوژمن زۆری شایی بە فەوجی مغاویر بوو تا لە شەڕی پێنجوێنا زۆر شپرزە کران. بەو دەمەتەقەیە گاڵتەم بە مغاویر کردووە لە دەنگی پێشمەرگە چاپ کراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: مام پیرۆت کزی؟

پ: لێم گەڕێ باپیر

ئەڵێن پاپەتی بوونە مغاویر

مار ئەخۆن، ئاگر ئەنێنە باخەڵ

مریشک ئەدزن وەک ڕێوی و چەقەڵ

ب: پیرۆت بێ دەنگ بە مغاویری چی!

پەلکی پیاز و سەری سیری چی!

لە پێنجوێن ئەوەی بەمان کراوە

له هیچ دەورانێک وا ڕووی نەداوە
دەڵەک نەدەژیا لە پاش مغاویر
واقوڕ ئەپێون بەزاز و موشیر
پ: دەم خۆش مام باپیر دیارە هەرایە
ب: سەیرە لەو دەشتە جاش بەرهەڵدایە
ترومبێل نەما بەپاشوو هەڵدێن
زابت لە شوێنیان بە پلار و جوێن
یابای عەسکەرە و زەڕینی جاشە
ڕێوی مڕ بووە و لاشە بەلاشە
موشیر ناوی خۆی لە بیر چۆتەوە
بەزاز چاویلکەی لێ بەربۆتەوە
پ: بیستوومە بەعسی دێنە هاواریان
ب: لە بیریان ناچێ دەردی پێراریان
ڕەمەزانیان گرت بە لەشی خاوێن
تازە دێن خۆیان دەئاگر داوێن؟
هەر کەسێ جارێک شەقی کوردی دی
دەرس وەردەگرێ، کەر نابێ چیدی
پ: یەکێ تریش هەس، بلێیی بۆی بکا*
ب: با کەچەڵ دەرمان سەری خۆی بکا
وەگیان تۆ پیرۆت گشتیان هەڵبستێ
هەر خۆمان یەک بین پێمان ناوەسێ

* نیاز عەبدولناسرە.

پ: دڵت خۆش کردم، خۆش بی مام باپیر
هەی ڕەحمەت لە تۆ و نەحلەت لەموشیر

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٣/٣- موشیر عارف شەکری شکاند و قەولی دا کە لە بەهاردا کوردەکان خەلاس دەکا، گاڵتەم پێ کردووە، لە دەنگی پێشمەرگە ژمارە (١١)دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر ئەتبینم کەیفت زۆر سازە
ب: پیرۆت دنیاکە ڕاوە بەرازە
شتی وا ئەبیەم کەس نەیبیستووە
وا دیسان موشیر شەکری فەرمووە
پ: ئەڵێ چی! ئادەی
ب: ئەڵێ تا بەهار
کورد ئەتوێنمەوە وەکو بەفری پار
پ: با بەس بوەڕێ ئەوە چوار ساڵە
هەر دای ئەبەستێ و نوێژی بەتاڵە
خۆزگە ئەو دایکەی کەری هێنابا
لەدەس منا با و بارم لێ نابا
بۆچ لە ناو فەسڵان لە بەهار گیرە!
ب: بەهار بەهەشتی نێرە موشیرە
چەندێک تەشریفی بەرەو میسر کرد
جوزیان پێوە کرد لە خشتەیان برد
لای وایە ئەوجار پێمان ئەوێرێ

له کۆشی خەڵکا گوێزان دەژمێرێ
پ: خۆ ئێژن کاکەی زۆر حاڵی شڕە
لەشکری قڕە و لە مشت و مڕە
ب: با تێر باوبژ لە خۆیان دەرکەن
مەگەر تا پایز هەرخۆڵ وەسەرکەن
پێشمەرگە خۆش بێ هەزار هێندی دیش
بۆمان بێن، سمێڵ ئەنێنە سەر ڕیش
ئەو بابەیان مرد بە جاش و بە فێڵ
کوردستان پیس کەن توتکە سەگ و دێڵ
پ: ئای هاتە بیرم، جاشوولە چۆنن!
ب: کەتوونە لوشمە و لە شوێن کای کۆنن
سەگ کلکیان لێ دا سلار ئەبنەوە
ناگەنە بەهار مردار ئەبنەوە
پ: باپیر من ئەڵێم با بێنە لای من
کای عارەب نەخۆن بێنە سەر کای من
ب: ئەگەر تێگەیبان جاشک نەدەبوون
بەرەو تۆپینی خۆیان نەدەچوون

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٢/٢٤- حیزبی بەعث لە سووریا ئینقلابیان لەسەر یەکتر کرد و تێک بەربوون و ببووە شەڕە سەگ، ئەمەم لەسەر نووسین، بەڵام بڵاو نەکرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر تۆ لە کوێی؟ ڕادیۆنت بێنە
ئەڵێ لە شاما کوشتار و خوێنە

ب: دەی دەی، مام پیرۆت پێی ناوێ پەلە
بەعسی تێک بەربوون شەڕی سەگەلە
یەکتری ئەدڕن لە مشت و مڕا
عەفلەقی باوکیان فلّقەی لێ بڕا
پ: عەفلەق کامەیە!
ب: ئەو فەلەی پێرار
موشیر عارفی کردە سەر کۆمار
پ: بەڵێ ڕاست ئەکەی کە وابێ باپیر
چیدی لە بەعسی ناترسێ موشیر
ب: تەڕی تێ ناگەی! چاتر ترساوە
دەسنوێژ ڕاناگرێ و پزووی پساوە
ئەمانەی ئێستا لە شام سەرکەوتوون
بۆ سەگ خنکاندن لە کڵ دەرکەوتوون
موشیر فیتەی خۆی زۆر باش ناسیوە
پاشووی گیرۆدەی تەڵەی تەقیوە
ئەزانێ بەعسی چەن شڕو دڕن
ڕاویان بۆ ئەوە و کەوڵی ئەکڕن
پ: مام پیرۆت نەمگوت کورد وەجاغ زادەن
کێ دەستیان لێدا نەجاتی نادەن
ئەوانەی قاچی کوردانیان ئەگەست
وەک سەگە خوێڕی، لێک هاتوونە دەست
لەو سەگ سەگێنە جاشک چی ئەڵێن
ب: گوێ ئەبزوێنن خەریکن هەڵێن

موشیری باوکیان ئەوە حاڵی بێ
جاش چۆن ئەوێرێ خرەی ناڵی بێ
نەقیزە زۆرە و کاوو جۆ کەمە
تا بەهار دادێ ژینیان حەستەمە
پ: خۆ من کام زۆرە لە موشیر بەر بن
با بێنە لای خۆم بەس کوڕی کەر بن

* * *

سوورەبان، باڵەکایەتی، تەشرینی دووهەمی، ١٩٦٦- برایم ئەحمەدی محامی کە بە بلەی ئەحەرەش مەنشوورە، مامۆستای جاشکەکانی شێست و شەشە و جارێک شینە و تاوێک سوورە و لە نیشتمان فرۆشیدا دەستی هەموو خاینانی لە تەختە بەستووە و بەدار لە پشتدانی بێگانان قاچی کوردی گەستووە. بە لاوەتی کە هەوای پیاوەتی لەسەری دابوو شیعرێکی لە ژێر ناوی (شیرن بەهارە)دا هۆندۆتەوە کە زۆر شیعری چاکە و جێگەی خۆی کردۆتەوە، بەڵام لە دوای ئەو، کە فێری بێگانەپەرستی و ژیانی پەستی بووە زۆر جاری فەرمووە «شاعیر بێ بارن!» چونکە خۆی باری پێشووی هەڵوەشاند و پاشووی جووتەی ئەوەشاند، لەوەتا بووە بە جاش قەریحەی مبارەکی هەر لە دەوری ئارەزووی بێگانان دەگەڕێ و بە بلوێری دوژمنانی کوردستان هەڵدەپەڕێ. شیعری بۆ نایە کە شیرن بەهارەکەی پێشووی بشواتەوە. وا من بە خێری خۆم بە گوێرەی باری ئەمڕۆی بۆم گۆڕیوە:

شیرن بەهارە

شـــــیـــــرن بەهـارە، بـەهـاری شــــــادان
خــــۆشـــە مـــــەیخـــــانـە و بـابـۆڵە بـادان
تـازەم زانـیـــــــوە پـارەی زۆر تـێـــــــدا
گـــــــــەل فـــــــرۆشتن و لـە ڕێـگـە لادان

* * *

شــــیـــــرن بـۆت بـکـەم بـاسی جـــوانـیـم
خـــــۆم لە کــــورد گـــــۆڕی هـەتـا توانـیـم

ئێستە نانخۆری دەستی بێگانەم
جارێک بەغدایی، ڕۆژێک تارانیم

* * *

شیرن بت دیبام لە «کافەی شمشاد»
چۆنم ڕا ئەبوارد سەرخۆش و دڵشاد
نیشتمانم دا بە ویسکی و کۆنیاک
گوێ نادەم بە کەس، هەرچی باداباد

* * *

شیرن، لە بەغدا دەگەڵ منا بی
سەرخۆش ڕابوێرین لە «حەموڕابی»
ئەوسا تێ ئەگەی ژیان چەند خۆشە
عەقڵت دێتە سەر، ئیتر کورد نابی

* * *

شیرن لە تاران قەسر و سەییارە
دێمەوە بەغدا، دینار هەزارە
چیم لەنان و دۆی پێشمەرگایەتی
کێ لە کێو دەژی ڕەنجی خەسارە

* * *

بژی بۆ پارە، مەمرە بۆ ژیان
هەر مەڵێ کوردم تا نەکەی زیان
لە خەشەی دینار دڵت نەلەرزێ
لەزەت بۆ لەشە نەوەک بۆ گیان

* * *

شـــــيـــــرن بۆت بلـّــيّم باسی نیـــهـــانیم
بـه بـێ هـوده چـوو ژیـانـی جـــــــــوانـیـم
من و کـــوردســـتـــان کـــوجـــا مـــەرحـــەبا
بەڵام داخــــەکـــــەم، بـە پـیـــــری زانـیم!

* * *

شـــیـــرن، حـــاکم بووم دەســـتـــدار و توانا
خــــۆشی لە دڵا، زێڕ لە گـــــیــــرفـــــانا
بە هەوای کـــــورسی کـــــوردایەتیم کـــــرد
بۆ ڕیش ئـەگـــــەڕام ســــمــــــێــــــڵم دانا

* * *

شـــــــیــــــــرن تۆبـە بـێ لـەمـــــــە بـەولاوە
کـــورد و کـــــوردســــــتــــان ئـەنێـــمــــە لاوە
کـێ بـڵـێ کـــــــوردم ئـەیـدەم بە گـــــــرتـن
ئـازادیـخـــــــوازی خـــــەیـاڵـی خـــــــاوە

* * *

مانگی ١١/١٩٦٦- شیعرێکە پێشکێش بە مامۆستا بلە کراوە و
لە خەباتی ژمارە (٤٩٢)دا چاپ کراوە:

کوێخای بەکرەجۆ

بلـەی ئـەحـــــەڕەش جـــــاشی ڕەنجـــــەڕۆ
وەکـــیلی عـــــارەو لەســـــەر «بەکـــرەجـــۆ»
چەند جوانت لێ دێ موی سپی و ڕووی ڕەش
نۆشی گـــیـــانت بێ کـــەنگر و کـــەربەش
نـەقـــــــــیـــــــــزەت ئـەوێ ڕێگـەت هـەورازە

دەک پیرۆزت بێ کورتانی تازە
پیری ئاخرشەڕ وەتەنت فرۆشت
ئابڕووت گۆڕیەوە بە شەراب و گۆشت
چوویە باوەشی دوژمنانەوە
خول ئەخۆی بەلای قاتر خانەوە
زۆر هەرزانت دا شەرم و ویژدانت
کوێرت کردەوە ماڵی باوانت
ئەحەی باوکیشت تۆ ئابڕووت برد
بیری لێ بکەوە مامۆستا چت کرد
نرخی نیشتمان پارە و جۆ نییە
نیشتمانی کورد موڵکی تۆ نییە
گەر ئابڕووت بوو بێ! ئەویشت دانا
سەلا لە ئەقڵت مامۆستای زانا
هەزار خایینی وەک تۆمان دیوە
بە ئاوات نەگا و لە ڕێ تۆپیوە
کورد هەر ئەمێنێ و مافی دەسێنێ
یادی تۆش ئەکا جار جار بەجوێنێ

* * *

سوورەبان ـ ١٩٦٨

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر تووڕەی؟

ب: هەر تووڕەم و بەس؟

پ: لەسەرچی؟
ب: لە داخ جاشوولەی تەرەس
گازم لێ ئەگرێ، لووشکە ئەهاوێ
پ: دەیسا بیفرۆشە وەبۆرە پیاوێ
ب: بۆ خۆی خۆی فرۆشت پێرار وەپارە
ناو کورتانەکەی پڕ لە دینارە
پ: کام جاش؟ شینەکە یان هینەکەی ڕەش؟
ب: دێزە و پێی ئێژن جاشی شێست و شەش
مامۆستامان بوو، بۆ کورد کوردێنە
مالّی ڕماندم، هەر ئەیوت بێنە
برنۆی پێ کریم، شەڕی پێ کردم
بۆ هەمەدانیش لەگەلّ خۆی بردم
گەڕاندمیەوە بۆ شەڕی ولآت
منی تووش کرد و خۆی بەشەو هەلآت
لە ناو تەویلەی عارەو خزیوە
ئێستە جەهەندەم هەرچی دزیوە
بۆتە دوژمنم، یەخەم بەرنادا
وەزۆر ئەیەوێ ڕەنجم بە بادا
ئێژێ کوردستان ئەبێ شیمال بێ
جاشک جەحش بێ، وەرە تەعال بێ
عارەو بێنە ناو کوردستانەوە
کوردیش دەربەدەر وەکێوانەوە
دەک یاخوا بەش خۆی ڕەنج خەساری بێ

ئەو جۆیەی ئەیخوا ژەهرەماری بێ
ئەو زۆڵە کوردەی جاشی دوژمنە
گاز لە کورد ئەگرێ گۆڕی کوشتنە

* * *

سوورەبان، ١٩٦٨/٣/٢١- جاشکەکانی مامۆستا برایم و مامۆستا جەلال تاڵەبانی لە بەکرەجۆ گوێزرانەوە چەمچەماڵ و کەرکووک، ئەم سروودەیان بۆ نووسراوە کە هەموو بەیانییەک بیخوێننەوە:

بەکرەجۆ

بەکرەجۆ مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە
پەینی وشک و شاڵ و قاشاغت بە کاوو جۆتەوە
من لە زیکر و فیکری تۆ خافڵ نەبووم وا تێ نەگەی
چەمچەماڵ و شاری کەرکووک تۆی لە بیر بردۆتەوە
بەو ڕەئیسەی عەسکەرێکی هیچ نەزان و مل هوڕە
جۆیەکەت جۆرێ لە زگما ئاگری کردۆتەوە
ئەو هەموو بیرە و شەراب و ئارەقەی پێدا دەکەم
قەت گرو گلێپە و بلێسەی تاوێ ناکووژێتەوە
باسی خەمباری و کەساسیم هەر مەکە، ترسم هەیە
جێ نەقیزەی تیژی قاید فیرقە پێنج بوکلێتەوە
سوێند بە بەززاز و بە یەحیا و مەرقەدی مەرحوومەکە
دوور لە تۆ هەر کەس شەرابی خواردەوە دەڕشێتەوە
ئێمە ڕۆڵەی عارەبین، هەرچەندە کوردن دایکمان
ڕوحمی بابان سەد هەزار ساڵیش لە بیر ناچێتەوە
بێ قسوورە، چەند جەسوورە جاشی بێ پاڵووی بلە

وا له ڕێی کورد کوشتنا لاشی له خوێن ئەتلێتەوە
بەسیە تەعنەم لێ مەدە هەر جاشەکەی جارانتم
هێندە حیلمت بێ هەتا ئەمجاش مەعاش ئەدرێتەوە
شەرتە شەرتی جاشەتی بێ سووریاش کۆمەگ بکات
ناوی کوردستان شیمال بێ و ناوی کورد گوم بێتەوە
وەرامی پێشمەرگە:
جەحشی وەحشی بووی له تاوی پارە بیر ناکەیتەوە
جەنگی کوردستان نەمێنێ جاش بەلاش دەخولێتەوە

* * *

شێخ حەنەشی عارەب جاشکی خالیدی کوڕی وەلید بوو، ڕۆژی ١٩٦٧/٤/١٤ لەگەڵ ٥ جاشکی هاوڕەگەزی خۆیدا کوژرا. بەغدا بۆی کەوتە شین و شەپۆڕ و بە هەزاران عەسکەر و جاشی کورد و عارەبی بە تۆپ و تەیارە و زرێپۆشەوە ناردە سەر پێشمەرگەی دەشتی هەولێر، فارس باوە و پێشمەرگە قارەمانەکانی هەواڵی، کارێکیان بەسەر حکوومەتی بەغدا هێنا، بانەیی دەگەڵ کەری خۆی نەکردووە لەو بارەوە نووسیومە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: دیارنەبووی باپیر له کوێ بووی بە خێر؟
ب: بەخوا مام پیرۆت چووبوومە هەولێر
پ: دەنگ و باس چبوو؟ چۆنە ئەو ناوە؟
ب: دنیا شێواوە، حەنەش کوژراوە
پ: حەنەش یانی چی؟ کام جانەوەرە؟
ب: جاشکی وەلید بوو ئەو پیرەکەرە
لوشکی ئەهاوێشت، ئەیگەزتین بەدەم
لوولە ڕەشاشێک ناردیە جەهەندەم
حوکماتیش کێچی کەوتە کەوڵەوە

بۆ تۆڵەی باوکی کەوتە هەوڵەوە
ئیزگەکەی بەغدا هەر هاواریەتی
شینی بۆ کلک و گوێچکەی لاریەتی
چاو بە گریان و خوێن بە دەمەوە
فەرمووی سەری کورد پان ئەکەمەوە
مغاویر هات و تۆپ و دەبابە
هەروا گابۆڕ بوو، یا وەیلی و یابە
جاشوولەی کورد و عارەبە ڕووتە
بەو دەشتە وەربوون بەزەڕە و جووتە
عەسکەر لێی ئەخوڕین بۆ تۆڵەساندن
پێشمەرگەی خۆشمان باش تێی گەیاندن
ساعیقە پەل بوو، دەبابە شکا
حەیای نەماوی مغاویر تکا
جاشە کورد کلکی بە گەڵۆزەوە
وەلید پەین و خۆڵ بە لمبۆزەوە
کورتان بەجێ مان، عەگاڵ بڵاو بوون
کڵاو بێ سەر بوون، سەر بێ کڵاو بوون
سەتیان لێ تۆپان لە سۆنگەی حەنەش
سەری شکاویان بۆ ماوە و ڕووی ڕەش
پ: بۆ حەمەی سابیر بۆ وایان نەکرد!
چەند جاش تۆپێنرا، هەر باسیان نەکرد؟
ب: پیرۆت هۆشت بێ، حەنەش عارەوە
جاشەکەری کورد چۆن وەکو ئەوە؟
جاشێک وەزمانی خۆیان بزەڕێ

هەزار جاشی کورد دەسەری گەڕێ
جاشی کورد بۆ بار، عارەب بۆ بەرە
جاش کە تێ ناگا جسناتی کەرە

* * *

گەلاڵە ١٩٦٨/٦/٢٦

قەوانە شڕە

بوو بە هەزار و چوارسەد ساڵ
لەگەڵ عارەب بووینە یەک ماڵ
خێوی قیبلە و کیتابێکین
وەک دەڵێن بەرە بابێکین
بەڵام ئەو برای ئیسلامەم
ئەو کاکە نێرە زەلامەم
هەرچی هەم بوو بردی بۆ خۆ
منی کوشت بە هەرزن و جۆ
بە فەرموودەی ئەو لە ژینا
هاوبەشین لە شایی و شینا
شین بۆ من و شایی بۆ ئەو
من ئەبێ لەڕ بم، ئەو قەڵەو

***

ئەگەر داوای نان و ئاو کەم
ئارەزووی بەرگ و پێڵاو کەم
بڵێم برای هاودینەکەم
هاورێکەی لە مێژینەکەم

به ناشکوری ناڵێم براین
ناچاریان کردم تێک خراین
له ڕێگەی خوا و قورعانەکەت
خێری دین و ئیمانەکەت
سەد یەکێ لە داهاتەکەم
چۆڕێک شیری وڵساتەکەم
هەزار یەکێ لە نەوتی خۆم
پێم کەرەم کە بێ نان و دۆم
با بەس کوێر بم بێ ڕووناکی
با پێت بڵێم کاکی چاکی
ئەڵێ هەی لە دین وەرگەڕاو
کورد و بەرگ و نان و پێڵاو!
وە دیارە بوویتە «شعووبی»
ئەبێ لە ڕێگە دەرچووبی

***

هەر لەشێخی ئەزهەرەوە
کێ مێزەری بە سەرەوە
مڕ دەکرێن لە گۆشت و پلاو
پڕ دەکرێن لە پارە و دراو
وەها تیژ دەبن سەردەکەن
فتوای کافریم دەردەکەن
پاش فتوا، لەم کوردستانە
فڕۆکە و بۆمبابارانە

تۆپ و دەبابە و شێست تیرە
خوێن ڕشتنی لاو و پیرە
کوشتنی ژن و منداڵە
بژیومان هەر خوێنی ئاڵە
مزگەوتەکەم دەڕووخێنن
قورعانەکەم دەسووتێنن
سەرلەنوێ تالانم دەکەن
هەرزن و جۆیەکەش دەبەن

***

ناچارم ئەکەن بێمە دەنگ
پەلامار بەرم بۆ تفەنگ
کە ئەشچم تۆڵە بستێنم
وەک پڵنگی چەنگ بەخوێنم
دوژمن خۆ ناگرێ لە بەرم
خوێنیان ڕادەماڵێ، تەرم
ئەبێتە قیرقیڕی یابا
یابا کە زانی دەرنابا
ئەمجارەش وەک چەند هەزار جار
قەوانە شڕ دەخاتە کار
دیسان مەلا و ئایەت دێنن
لەسەر ئیزگە بۆم دەخوێنن
عەرەب و کورد برای دینن
هەردووک دوعای یەک ئامینن

کەی ڕەوایە ئیسلام کوشتن
حەرام کراوە خوێن ڕشتن
منیش بەستەزمان و فەقیر
دیسان لە تەپکە ئەکەم گیر
بە دوو درۆ دەم خافڵێنن
هەتا دەرفەت وەدەس دێنن
دیسان ئەو زوڕنا و ئەو پیکە
دیسان هەمان فاک و فیکە

***

ئاخر ناڵێم جارێک و دوان
تاکەی ببمە مەڕی بێ شوان
تاکەی بەدرۆ دەسخەڕۆ بم
هەتاکەی هەر ڕەنجەڕۆ بم
بۆ چ من بکوژرێم ڕەوایە!
تاکەی سەما بەو هەوایە!
بۆ چ نەبمە خێوی نانی خۆم!
بۆ نەخوێنم بە زمانی خۆم!
بۆ نەوتی خۆم دەس خۆم نەخەم!
بۆ خۆم ڕزگار نەکەم لە خەم!
بۆ چ ماڵی خۆم دیاری نەبێ!
بۆ بەشم یەکجاری نەبێ!
من چم هەیە با لە لام بێ
عەرەب بڕوا و هەر ئیسلام بێ

لـه خـــــــــاكـم دەرچـێ و لـە ڕێـدا
قــــەوانە شـــــڕەی خــــۆی لێـــــدا
ئـــەو ڕۆژەی چـــارەی نـــابـــینـــم
خــــــــــــاوەنــی ژیــان و دیــنـم
تـاكـــــــــــەنـگێ بـرسـی و لـەژێـر بم!
بـا تـاوێـک ئـیــــســــــلامـی تێـــــر بم
ئـەگـــــەر کـــــوردیش ببن بـه پـیـــــاو
وەک گـــــەلانـی خــــودا پـێـــــداو
هـــیـــچ زیـــانـــی بـــۆ پـــەز نـــابـــێ
قـــــەت لـەلای خــــوا نـاحـــــەز نابێ
***

ڕۆژی ١٦/ئابی ١٩٦٨- لە ئاهەنگی بیرەوەریی دامەزراندنی پارتی لە پردی گەلاڵە خوێندرایەوە:

تیتل وبیبل

نەقـلـێ مـام گـورگ و خـۆ لەقـوڕ نانی
نـەنـک و بـاپـیـــــرەکـــــان دەیـانـزانـی
خـــواردنی تیـــتـل و بیـــبلی بزنۆکـــە
بـاسـی خـــۆمـــان و کـــۆنـه چیـــرۆکـــە

***

ڕەنجـــبـــەری عـــارەبی لەمـــێـــژ ســـاڵـە
بەســــەری قــــووت و لاقی بێ کــــاڵـە
دوازدە مـــــانگـە چ خــــۆم، چ منداڵـم
بۆی ئـەچەوســـێــــمـــەوە و ژیان تـاڵـم
خـــاکـــەکـــەم زۆر بە پیت و دەسکەوتە

دەغـــــڵـــــە، ئاژاڵـە، تـووتـنە، نـەوتـە
چەند بەری لێـــڕەوار و چەند مــــیـــوە
بـەرەکــــــــــەت لـەم وڵاتـە بـاریـوە
ســـەر و بەر پێم ڕەنێـــو دەنێ ســـاڵێ
گـــەسک و قـــامـــچی ئەهێنێ، ئەیماڵێ
خـــاکی خـــۆی وردە ڕەمل و خـــورمـــایە
ئارەقـــەی ڕەش دەکـــا لە گـــەرمـــایە
کـــۆشک و پانکەی کـــڕی بە پارەی من
هێـــشـــتـــە هەر لای کـــرێتـــە چارەی من
قـــــەندەهاریم کـــــرایـە نان بۆ ئەو
خـــوریەکـــەم بوو بەقـــاتی جـــوان بۆ ئەو
دەڵێ ڕانکت شــــڕۆڵە مــــــەم بینە
پڕ لە ئەســــپــــێــــیە جلکی پڕ پینە

***

ڕای ئەبوێرم منیش بەکـــەشک و بەڕوو
نیـــعـــمـــەتی خـــوایە چش لە برش و کـەڕوو
ئەچمـــــە شـــــار بارەدارێ بفـــــرۆشم
لەشی رووتم بە جــــــــاوێ داپـۆشم
شـــورتەیە، عـــەسکەرە، نەهەشت و نەنۆ
هەر کـەســـەی ڕام ئەکـێـشێ بۆ لای خـۆ
عـــــەسکەری و باج و دۆنم و خــــــاوە
حـــاکـــمـــیش جـاریّ کـاری پێم مـــاوە
دەم دوێنن بە «یا زمـــــــال» و «ولەک»
باسی ناکـــرێ بەشم لەحـــەپس و کـــوتەک

هێشتە پێ ناشکوریم و ناناڵم
هەوڵ ئەدەم بۆ بژیوی منداڵم

***

کە چی سەرباری ئەم هەموو دەردە
تاوێ نا تاوێ پێم دەڵێ جەردە
بۆ کەمت پێیە! بۆ درەنگ هاتی؟
بۆ ژیان نابی زۆر کز و لاتی!
جوولەکەی دووهەمی و بەڵای سێهەم
دەتکوژم، ناشڵێ پێم کەمن کێهەم؟
کە ئەبینێ لە تان و پۆ کەوتووم
دانی چیڕن لە خواردنی بێچووم
تیتل و بیبلی دەوێن و فیڵبازە
کۆن دەچێ و دێتە جێ یەکی تازە
یەکێ شینە و دەڵێ ئەمن پاشام
کوڕی پێغەمبەرم، نزیکی خودام
یەکی تر دێت کە شینە نامێنێ
گۆشتەکەم خۆشە بۆم دەلوورێنێ
ئیننەنی و ئیننەنام و سووربۆزم
خێوی بەزمی تەمووزی پیرۆزم
ئەو دەچێ، گورگی زەردو ئەبڵەق دێن
بەچکە عارف لەشوێنی عەفلەق دێن
ڕەوە گورگن ئەوی دەڕۆن و دێن
خۆ دەگۆڕن هەتا نەزانین کێن
هەرچی هات پێم دەڵێ ئەمن چاکم

لەوەڕم پێـــیـــە بۆت و شـــیـــر پاکم
هێنده مـــاوم هەتا لە پشت چەپەرام
دەرکی لێ دانەخـــەم، بزانە خـــورام
وەک یەکن بۆمـــە زەرد و ســـوور و کـــەوە
دەردی کـــابرا گـــوتی عـــەرەو عـــەرەوە

***

گەڵاڵە، ١٩٦٨/٩/١١- یادی حەوت ساڵەی شۆڕش:

بەسەرهاتەکەم

ئەو کـــوردەی ئێـــســـتـــا ژێر دەســـتـــە
بە خـــۆی نازانێ و بێ هەســـتـــە
هێندێکی ســـوورە و هێندێک شین
هێندێک هەر تێ نەگـــەیون چین!
زۆربەی نوقـــمی ڕیش و پرچە
پێت وایە ئامـــۆزای ورچە!
مـــامـــۆســـتـــا و خـــوێندەوارەکـــان
شـــامـــار و شـــادەمـــارەکـــان
دەبن بەجـــاش، خـــۆ دەفـــرۆشن
بۆ دوژمـنـان تێ دەکـــۆشن
هەڵوەدای کـــورسی و دراون
هەست ناکـــەن هوڕە لێ دراون
بەبیـــور لاقی خـــۆ دەبڕن
مـــردن بۆ خـــزم و خـــۆ دەکـــڕن

گشتی پاشماوەی پیاوانن
نەتەوەی خاوەن ناوانن

* * *

با پیرەکانمان لە زوودا
بەناوبانگ بوون لە مێژوودا
ئازایەتی و کورد دوانە بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
ماد و کەیانی زوو منم
زاڵ و گیو و برزوو منم
بناغەی زەند و ئاوێستا
لەسەر پەنجەی من ڕاوێستا
ئەوسا بوو، یۆنانی و ئاشوور
ناویان نام کوردی خاوەن زۆر

***

بەڵام ڕۆژێک گەردوونی دوون
هەڵی داشتم سەرەو نخوون
وشتری پێ پان پێی لێ نام
زەروە ڕەشکە دمیان تێ نام
خوێنیان مژیم، لە هێز کەوتم
تریاکیان دامێ لێی خەوتم
خستمیانە قەفەسەوە
دیل بووم بەدەست ناکەسەوە
پەردەی ڕەشیان بە سەردا دام

کەس نەیزانی مردم یا مام
بنووس کەوتە دەستی دوژمن
سەگەل شیشانە گیانی من
گوتیان کوڕی جن و دێوی
چەتەی، دزی، سەربزێوی
حەڵاڵە نامووس و خوێنت
بۆ ئێمەیە جێگە و شوێنت
لێم حەرام بوو حەڵاڵی خۆم
بوومە غەریب لە ماڵی خۆم
سەتان ساڵە هەتا ئەمڕۆ
من ماڵوێران و ڕەنجەڕۆ
سەدجاران دەستاودەست کرام
هەر جار پتر بێ هەست کرام
دیوەخانم بەرباد کرا
تەکیەی لە جێ بنیاد نرا
بژیو و سامانیان بردم
فێری مار گرتنیان کردم

***

چووم لە مزگەوتان بخوێنم
بەرەی خۆم لە ئاو دەرێنم
پێیان گوتم قەزا و قەدەر
نووسی لە نەگبەت نەچیە دەر
بۆت نووسرا دیل و لەژێر بی
دەبێ شوکرانە بژێر بی

کێ ڕووت بێ و لەبرسان بمرێ
لە دونیا پاداش وەردەگرێ
بەهەشت جێ زەرگی دەروێشە
ئەسپێون کاری لە پێشە
ژینی خۆش و زۆری بەرهەم
ڕات ئەکێشن بۆ جەهەندەم
چوومە مەکتەب خێری گیانم
بەڵکو دەس کەوێ دەرمانم
لەوێش مامۆستا دوژمن بوو
چاوی لە خواردنی من بوو
دەرسەکەم بە خۆی داینابوو
چی بۆم خراپە تێیدا بوو
فێربووم کەس دۆستی کەس نییە
تا خۆپەرست بێ بەس نییە
برا و دراوسێ و هاوماڵت
باب و دایک و مام و خاڵت
گش بە دوقۆشە بفرۆشە
قەت بۆ کۆمەڵ تێ مەکۆشە
ئەگەر بڵێی کوردم پەستی
بەلایە ڕەگەز پەرستی
نۆکەری بێگانە کردن
بەشی کوردە هەتا مردن
ئازادبوونی نیشتمانت
بدە بە دراو بۆ گیرفانت

قاپە ئارەقێک لە نادی
بە تام ترە لە ئازادی

***

منی وا هەژار و کڵۆڵ
لەش کرمۆڵ، بژیو خاک و خۆڵ
زۆربەی لەش و گیانم ڕزیو
ئەوەی زیندووش مابوو تەزیو
وا بێ دەرەتان و داماو
لەناو قەفەس نەفەس بڕاو
مل کەچ و چاو سیس و سەرشۆڕ
بێ تاووتین، پێ لەسەر گۆڕ
هەودای هومێد وەک موو باریک
دەوروبەر و بەرچاو تاریک
لەپڕ گوێم زرینگایەوە
چیا و چۆڵ دەنگی دایەوە
شۆڕشی کوردە و بارزانی
هاتە هاواری خزمانی
شوولی قەفەزی هەڵبڕی
پەردەی بە خەنجەر دادڕی
دوژمنی خستە هەلوەلا
قەزات لە هەژاران مەلا
چاکی مەردیت کرد بەلادا
هەوری نەگبەتت وەلادا

تا دنیا بێ ناوتماوە

لەمێژوو، بەزێڕ نووسراوە

***

کوڕی کورد کامەی نەڕزابوو

دەماری پیاوەتیی مابوو

کفن بە شان، سەر لەسەر دەست

لە ڕێی سەربەستی ڕیزی بەست

دڵ پڕ و دەست لە سەر خەنجەر

تینوو بە خوێنی داگیرکەر

تۆڵ ئەستێنی هەزار ساڵە

پاڵەوان ڕەنجبەر و پاڵە

ساتێک لەسەر جێ نەسرەوتن

وەشوێن قارەمانیان کەوتن

ژینی کوێلەیی بابەس بێ

حیزەبخویی بۆ ناکەس بێ

مردنیان ویست بەسەر بەرزی

دڵ و دەزگای دوژمن لەرزی

زۆڵە کوردی نامووس نەماو

ڕەتێنرا وەک پووشی لافاو

فڕۆکە و تانکی تۆپ لەسەر

بەهرەی نەدا بۆ داگیرکەر

شکا، بەڵام چۆن شکانێ!

هەر خۆی و خودا ئەیزانێ

***

کوژراین، خوێنی دوژمنمان ڕشت
هەوای ئازادیمان هەڵمشت
بای باڵمان داوە لە چیادا
ناوبانگمان کرد لە دنیادا
پەڕ و پۆمان دەر کردەوە
دیلیمان لە بیر بردەوە

***

یاباش هەر لەسەر بیری زووی
ماتە بۆ کەوی لەدەس چووی
قەفەزە شەڕەی هێناوە
جووتێک جاشوولەی تێ ناوە
یەک کۆنە جاشە و ماندووە
لە زەڕە و جووتە کەوتووە
ئیدیش مودێل شێست و شەشە
لە غیرەتی کورد بێ بەشە
لەلای دوژمنی خوێندووە
بەرگی شەرمی داکەندووە
چەند لاویچێک جۆی بۆ بردوون
بە نەقیزەش فێری کردوون
دەلووشێن تا ڕاوم کەن
دووبارە تووشی داوم کەن

***

بەڵام تێ ناگەن بێچارە
ئەمە ئیشتیای بەفری پارە

ئەمڕۆ لەگەڵ دوێنێ جیام
کەو نەماوم، شێری چیام
تازە بۆی ناچمەوە ناو داو
کوردیش دەبێ بێتە بەر چاو
زمان و ئەدەبیاتەکەم
گوڵی هیوا و ئاواتەکەم
پێویستە بگەشێتەوە
ناشێ لە بیر بچێتەوە
دەبێ ئالای «خانی» هەڵکەم
دەگەڵ هەورانی تێکەڵ کەم
شیعری «حاجی» دەخوێنمەوە
تۆڵە لە زۆڵ دەسێنمەوە
گۆران و بێکەس یاد ئەکەم
گیانی پیرەمێرد شاد ئەکەم
بەگڕی نەورۆزی ڕزگاریم
دەسووتێ باری هەژاریم
مام یابا خەیاڵت خاوە
چت دەس ناکەوێ لەم ڕاوە
سوێندم بە عابا و عەگاڵت
کورد نابنەوە بە ئاژاڵت
شیریان بدۆشی و پێی بژی
داوای ژیان کەن بیانکوژی

داو و دانـەت خـــــــــــڕ کــــــــــەرەوە

لـەســـــەر وشـــتـــــر بـیــــان بـەرەوە

***

شـیـنـاوی، باڵـەکـایەتـی ١٦/ ١٩٦٨/١٠- لە ڕۆژی ١٩٦٨/٧/٦ جـاشکی جـەلال تاڵـەبانـی و برایم ئەحمەد بە چەک و ئەسپابی داگیر کەرانی کوردستان هاتنە سەر پێشمەرگە و لە دوای شەڕێکی شەش ڕۆژە. پێشمەرگە دوو سەد جاشێکی لێ تۆپاندن، گەلێکیشی لێ بە دیل گرتن و لە کوردستانی ئازادی دەرکردنەوە. بەو هۆیەوە نووسراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر، ئا بێ، دەنگوباس چییە؟

ب: وەخوا، حاڵ جاشگەل فرەخاس نییە

پ: گوایە گەرەکتە بێژی خەراون؟

ب: بەڵێ سەرشکیاو، پاشڵ دڕیاون

هەر لاشی جاشی کرمێ و بۆگەنە

کەفتگە لەو دەشت قەرە حەسەنە

پ: خاسە، خۆ ئێژن حوکمات گۆڕیاوە

چۆن جاش بەر ئەدا بەم لاو بەو لاوە!

ب: پیرۆت بەعسی گەل خۆت ئەیان ناسی

پا درێژ ناکەن هەرگیز وەڕاسی

وتیان حوزەیران جێ وەجێ ئەکەین

لە جۆر بنیادەم ئەمجا ڕێ ئەکەین

شەڕی هەندرێن دەرسی داداوین

خاسی باداوین، مەیژن هەر خاوین

کەچی ئەیدوونین ماڵ هەر ئەو ماڵە

هەر مێشکی پوچە و کەللەی بەتاڵە
وەدەور خۆیانا ئەسوورێنەوە
خەریکن شەڕمان بۆ ئەنێنەوە
جاشگەل شەست و شەش، چی بڵێم؟ دوور لەڕووت
داگیراونەسە و وەساچمە و بارووت
بزووت ئەخەنە بن کلکیانەوە
ئەتەقن وەلای کوردستانەوە
وەحەچچەی بەعسی وەگژمانا تێن
تێناگەن ئێمە ئەیانناسین، کێن!
پ: دەیسا چەیان کرد توخوا مام باپیر
ب: لەناو تەڵەدا سمیان کردی گیر
ویستیان داگیرکەن مەڵبەن «جەباری»
تیایا بگەوزن وەگوێچکە لاری
بەلام نەقیزەی پێشمەرگەی ئازا
پێ گەیشت، کاریان لە کار ترازا
هەروا جاشک بوو، بۆ دەرئەپەڕی
بەرەو تەویلەی عارەو ئەزەڕی
لوشمەی جەلال و زەڕینی بلە
دەری خست کەوا پاڵوویان شلە
کوردستان خواردن بۆ عارەو ناوێ
با هەزار جاشکیش جووتە بهاوێ
پـ بەڵێ مام باپیر، بەعسی زۆر کەرن
وەهیوای جاشگەل زەحمەت دەربەرن

شۆڕش کوردستان دوژمن دڕێنە
مەلەی گەرەکە ئەم گۆمی خوێنە
ئەیشزانیت جاشک مەلە نەزانە
ئاو بگا بە گوێی، بەشی خنکانە
بەعسی و جەلال و بلە و جاش و ماش
وەمانگ ئەحەپن گەماڵ گەل بەلاش
***

شیناوی، باڵەکایەتی١٩٦٨/١٢/٢١- جێژنی ڕەمەزان:

چۆن جێژنە ئەگرین؟

جــــێـــــژنە، ئی وا هـەیە دڵـی خــــۆشــــە
زۆر کــەســیش لێــو بەبار و ڕەشــپــۆشــە
هەیە دەســـــتی ئەخــــاتە نـاو خــــەنەوە
هەیشــــــە مـــــاتە و دەسی بە ژێـر چەنەوە
یـەک بەناز پا ئـەخــــاتە ســـــەر کــــورسی
زۆر دەســــــیش وان لـەســـــەر زگی بـرسی
یەکێ ســـینی پلاو و گـــۆشـــتی لەپێش
زۆری ئـاواتـە خـــــــــوازە بـۆ بـڕوێـش
یـەک ســـمــیـڵ با ئەدا بە دەســـتی چەور
یـەک دەسـی پـۆرگ ئـەدا بـەدەسـکـی تـەور
یـەکێ قــــاقـــــایـەتی دەگــــــەڵ یـاران
زۆر کـــــەســــــیـــــرەش هەیە لەبـەر باران
یـــــەک جــــل و بــــەرگـــی تـــازە درواوە

یەکێ بێ ڕانک و پێچ و پێڵاوە
یەک لە باوکی ئەستێنێ جێژنانە
زۆری بێ باوک و وێڵی کوڵانە
یەکێ سەرگەرمی بەزمی ڕەشبەڵەکە
یەک لەناو سەنگەرە و لە پشت کەڵەکە
یەک بە شادی لەناو ژن وماڵە
یەک لە دووریی منداڵ ژیان تاڵە
یەک لە بان سینە زەردە مەم دەگوشێ
یەک بەرەو دوژمنان بەسنگ ئەخوشێ
یەک لە شارا بە بێ ترس ژیاوە
یەکێ پێشمەرگەیە و بەسەر چیاوە
یەک لە«حیزی و سەلامەتی» دەگەڕێ
یەکێ سەرخۆش دەبێ بە کۆڕی شەڕێ
یەک لە بێ مووسی زبرە، یەک لووسە
هۆی چییە! باسی پووڵ و ناموسە
یەک دەژی بۆ دراو وەکۆ کردن
یەکێ ناموس پەرستە تا مردن
کوردستان ئەو بەهەشتی بێ وێنە
نوقمی ناو خوێنە، بێ سەر و شوێنە
دیل و داگیرکراوی ئەغیارە
لە هەمووی دەنگی داد و هەوارە
چەندی چاوت ئەگێڕی دار و پەتە

کــــوردی پـێـــدا دەکـــەن بـە نـاوی چەتە
کـــــوێ ئـەچـی بـەنـد و چـاڵ و زیـنـدانـە
مـــــاڵـی تـا ڕۆژی مـــــەرگـی کـــــوردانە
چەنـد هەزاراران مـنـاڵـی کـــــورد بـێ بـاو
چاو کـــز و دڵ پەرۆش و ســـەر شـــێـــواو
چاوەڕێـی بـاوک و کــــاکـی گــــیـــــراون
جـــێـــژنەیە، بێ لـیـــبـــاس و بێ دراون
چەنـد هـەزار بـێـــــوەژن هـەتـیـــــوبـارە
چاو بـە فــــرمــــێــــسک و دڵ بـریـنـدارە

***

لاوی پێـــشـــمـــەرگـــە شـــارەزای دەردە
بـۆیـە جێ بـەزمـی جـــــەژنـی بـن بـەردە
دەیەوێ نـیـــشـــتـــمـــانـی ئـازاد بێ
کـــورد هەمـــووی شـــاد و دووره بێـــدادبێ
چـاوی پـڕ ئـاوی بـێـــــوەژن بـســــــڕێ
جلی جـــوان بۆ هەتیـــوی کـــورد بکڕێ
دەرکی زیندانەکـــان لە ڕێســـمـــە بەرێ
کـــوردە گـــیـــراوەکـــان بخـــاتە دەرێ
بـاب و کـــوڕ مـــێـــرد و ژن بـەیەک شـــاد بـن
خـــــــەمـی ڕۆژانـی دیـلـی بـەربـاد بـن
لاوی پێـشـمـەرگـە مـەشـخـەڵە و ئەگـڕی
تـاریـکـایـی لـەســـــــــەر وڵات ئـەبـڕی

دڵی شادە بە کاری پیاوانە
لاوی وا ڕۆشنایی چاوانە
ئەو دڵەی کوردستانی تێدایە
خەمی ماڵ و ژیان لەلای بایە

***

کوردی واش هەن دەژین بەبێ خەبەری
چی لەوان دەردی هۆز و خاکە سەری
بت و قیبلەی ئەوان زگ و ورگن
هاری شوێن گۆشتن و ڕەوەی گورگن
جێگەیان یان حەمامە یان سفرە
پیاوەتی و زبری لای ئەوان کفرە
دۆشەکی تووکی قوو نەبێ نانوون
مێردن، ئاواتەخواز بە کەیبانوون
کوردی داخێون و دەڵێن کوردین
ترسەنۆکین، لە خشپە دڵخوردین
کوردی خاوو خلیسک و دەس بەخەنە
کورد نییە زۆڵە کوردی لاپرەسەنە
دایکی مێردی نەبوو ئەوەی هێنا
غەیرە کوردێک بوو، ناوەکەی لێ نا
هەشە دەروێشە، سۆفییە، کوڵکە
ڕیشی ئاڵۆزە، پرچی پڕ چڵکە
مارگرە، ئاگر و خەڵووز خۆرە

تیخە، کەشکۆڵە، زەرگە، ساتۆرە،
باری شێخ و خەلیفە هەڵدەگرێ
بێ خەبەر زاوە، بێ خەبەر دەمرێ
بژی یان بمرێ هەر زیانبارە
دین و دنیای لەدەس چوو بێچارە

***

هەیشە هەر کوردە خاینە و خەتەرە
هەرکەسێ بیگرێ گۆشتی سەرچەپەرە
نیشتمان، دین و ئایین و نامووس
لای نییە، هەر ئەزانێ بێنە فلووس
قوڵە چۆماغی دەستی زۆردارە
دڵی سەد پارەیە لە سوێی پارە
جاشە بێ فەرقە بۆی مەجووس و فەلە
کێیە جاش ئەگرێ پارە بێنێ حەلە
عارفە، بەکرە، قاسمە، عەفلەق
جاشی لازم بێ گوێ لەقە و سم ڕەق
گازیی بۆ ئەگرێ، جووتە هەڵداوێ
ئالیکی زۆر بێ، ئابڕووی ناوێ
ئەوە ژەهری هەیە وەکو مارە
تا سەری نەنجنی نییە چارە

***

هێندەکیش خوێندەواری ڕەش خوێن
کوردی سەر مێز و مەردی ناو نوێن

کوردی چاکن لە دەوری شووشە عەرەق
فەلسەفەت بۆ دەڵێ و قسەی نەستەق
ئەڵێ من بم وەها دەکەم، واچێ
دوژمنێکم لەدەستی دەرناچێ
پێی بڵێ، فەرموو وا چیا وەرە شەڕ
گورجێ وشکاوی دادێ ئەو دەمی تەڕ
پێت ئەڵێ من! بەکێ ئەڵێی من بێم!
دەشتەکی تۆ، دەبێ نەزانی کێم!
کوڕی پشکەڵ ئەفەندی، بێتە شەڕێ!
تەخت و بەختی زەمانە وەردەگەڕێ!
ئەوە پێویستە لێی گەڕێی، بدوێ
تا بە سەرخۆشی دەچتەوە، دەنوێ

***

جێژنە، خۆزگە دەستی ئەوەندەم با
یان کڵاوێکی سەخرە جندم با
هەرچی بم ویستبا لە هەنبانە
دەربچووبا و ببا بە جێژنانە

***

بۆ مەلا مەنجەڵێک لە گۆشت و پڵاو
بۆ فەقێ مێزەرێکی هەڵپێچراو
دەف و زەرگم دەدا بە مام دەروێش
تۆزێ ئیمان بە شێخی خۆ هەڵکێش

ڕیشی سۆفیم دەشووت بە تاید و سیم
سەیری ئاوێنەکا بلّێ من نیم
بەشی حاجی درۆی زل و دەس بڕ
بەشی دێوانە! حاو و حوو، مڕە مڕ
شەتی بەغدایەشم ئەکردە شەراب
بۆ بە دەم کوردەکانی عالی جەناب
خەنە بۆ پیاوی دەم بە نووزە و شل
شانە و ئاوێنەیێک و تۆزێ کل
لوڕ و کورتان و کاو جۆ بۆ جاش
پالّوو بۆ بەرمل و بەڕەش بۆ پاش
شێست و شەش زەنگوڵەم ئەکردن بەش
لەملی جاشەکانی شێست و شەش
بەشی داگیرکەریش گرامێک بیر
تا بزانێ زمان دەسووتێ بە سیر؟
بیری کوردتوانەوە لەسەر دەرکا
ئەقلّی بێ؟ ناشێ چیدی خۆی کەر کا
ڕەمەزانی ئەوەندە بێ ڕۆن بێ
شەشەلاّن گرتنی دەبێ چۆن بێ؟

***

سەد هەزار ئافەریم و هەی دەسخۆش
بەجەوالّ و بە هۆڕ بەچەنگ و بە کۆش
بۆ کوڕی کوردی مەردی ناوسەنگەر
لەم سەری کوردستان هەتا ئەو سەر

ڕەمزی ئازادی لاوی پێشمەرگە
خاکی پۆش، لێت مبارەک ئەم بەرگە
تۆی هومێدی گەلە هەژارەکەتی
تۆڵە ئەستێنی گوند و شارەکەتی
چەند هەزاران هەتیوی باو کوژراو
چەند هەتیوباری بێ کەس و داماو
چاوەڕێی مژدەتن کە مزگێنی
جەژنی سەربەستی کوردی بۆ بێنی
سەر بڵند بین و سەربەخۆ کە بژین
جەژنەمانە، نە ئێستەیە کە دژین
گەلی کورد تا ئەسیرە جەژنی نییە
ژینی بێ سەربەخۆیی نرخی چییە!
جێژنی ئازادی جێژنی کوردە و بەس
ڕۆژی کورد سەر نەوی نەکا بۆ کەس
ئەودەمە جەژنی ڕاست و جەژنی خۆش
بۆ هەموو کوردەواری، بۆ من و تۆش
***

شیناوی، باڵەکایەتی٢٧/١/١٩٦٩- حەمەدەمین فەرەج کە زۆڵە کوردێکی نیشتمان فرۆش و هاوبیری جەلال تاڵەبانی بوو، کرا بە موتەسەڕیفی هەولێر. شێخ حەمەدەمین ناوێکیش کە لەو زۆڵتر بوو کرا بەقایمقامی هەڵەبجە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیروت زوو، وەرە، مزگێنیم دەیە

پ: چبووە مام باپیر؟

ب: چەند جاشت هەیە؟

پ: بەخوا، هەردوانن یەک دێزە و یەک شین
ب: برۆ جلیان کە
پ: تۆ جاشکت بۆ چین؟
ب: دەیان نێرمە خوار، پیرۆت وە تەمام
جاشولکەت بۆ بکەم بە قایم مەقام
پ: چی چی؟ مام باپیر دووپاتەی کەوە!
ب: چی چیی، پێ ناوێ جاشک بە برەوە
موتەسەڕیفی هەولێر جاشێکە
پشتی بەقەدەر عەنتەرناشێکە
پیرۆت تۆ بۆ خۆت ئاگات لێ نییە
قایمقامەکەی هەڵەبجە چییە!
پ: ڕاست ئەکەی، ئەویش جاشە و شێخیشە
ئاخورە، پەتکە، کوتکە، مێخیشە
پێشوو ئەیانوت وەحیلەبازی
کەرێک لە بەغدا خۆی کردە قازی
تو ئێژی ڕاست بێ!
ب: بۆچی درۆیە
ئێستاش هەروایە، ماست برای دۆیە
لەم ئاڵوگۆڕەی دەور و حەیامە
چوار سەر جاش بوونە خاوەن ڕۆژنامە
بەغداد بە پیتە، جاشی کوردستان
لەوێ گۆڕیاون، ئێستە مامۆستان

پ: سا بەخوا باپیر ئەمەی پێ ناوێ
بیری قایمقام لە دڵ دەرباوێ
یاڵ جاشەکانم لووس ئەکەم وەمووس
پێم خۆشە بکرێن بەڕۆژنامەنووس
دێزە، ڕەسەنە، سمی وەک گوێزە
حەیفە پێی نەڵێن مامۆستا دێزە
***

شیناوی ٢١/٣/١٩٦٩- بە هۆی نەورۆزی ساڵی ١٩٦٩ لەسەر ئیزگەی شۆڕشی کوردستان خوێندرایەوە:

کوتکی کاوە

چیـــــرۆکـــــێک لـە نـاومـــــان بـاوە
زەهـاک و دوو مــــــــار و کـــــــاوە
لە پێ دەشـــتـــان، لە کـــوێســـتـــانان
هەمـــوو شـــەوگـــاری زســـتـــانان
وا بـوو بـە چـەنـدیـن هـەزار ســـــــاڵ
لـە دەوری ئـاگـــــــــردانـی مـــــــاڵ
نـەخـــــوازە داپـیـــــرەکـــــانمـان
دنـیـــــــادیـدە و ژیـرەکـــــــانمـان
لـەبـەریـان کـــــــــردووە دەمـــــــاودەم
زۆر شــــیــــــرین دەڵـێـن ڕۆڵـەکــــــەم
پاپـەتـیـــــــەک هەبـووە چـۆڵپــــەرست
جــــارێـکـیــــان هەلـێکی دەس خـــست

ڕێگای کەوتە کوردەواری
لە چیا هەڵیدا دەواری
زۆر لێی خۆش هات هەواری نوێ
قرمی خۆش کرد لێی نەبزوێ
زەوی بە پیت بوو بۆ کێلان
لێمان کەوتە گەندەڵ فێلان
بە دەم ئەیوت براتانم
بۆ ئێوە دیاریی یەزدانم
ئەسپ و حوشتر یەک ڕەگەزن
مارمێلکەش هەر بەچکەی پەزن
ڕەز و پەزتان بدەن بە من
من زۆرخۆرم، ئێوە کەمن
عابای بەسەر شان دادابوو
کەی نەیدەزانی چی تیا بوو
کوردی ساویلکە و کوردی زۆڵ
بۆیان دا لە دەف و دەهۆڵ
یەک نەیدەزانی چ باسە
ئەویان بۆ لستنەوەی کاسە
یەک بە حاووحو، مڕەمڕ
زۆڵەش تا ورگی بکا پڕ
کەوتنە خاک و پای بێگانە
دایان پێی ئەم کوردستانە
زەهاک بە کوێخا دانرا

عابای لە شان وەلا درا
دوو مار لەسەر شانی ڕوابوون
دیاریی چی غەزەبی خوا بوون
مارێک بە ڕیش و پرچەوە
تەزبیح بە ملی چرچەوە
مێشکی لەسەر بەتاڵ دەکرد
پڕی لە درۆ و خەیاڵ دەکرد
مارەکەی تر شینە مار بوو
شاخدار بوو کونی لە شار بوو
شاڕەگ پسێن و خوێن مژ بوو
وەک قەسپی بەغدا کوردکوژ بوو
ئەشیان گوت پێشوو هەردوک مار
ماری شارو ماری ڕیشدار
بنیچە کورد بوون، جادووکار
بە ئەفسوون کردبونی بە مار

***

زەهاک و زۆڵە کوردی مار
شیشانە گیان کوردی هەژار
دەستیان کرد بە تالآن کردن
گەلێک کورد لە برسان مردن
ئاژەڵیان بڕی لەو ناوە
کاتێ زانیان هیچ نەماوە
هاتنە سەر بیری پیاو خواردن

ڕۆژێ دوانیان لێ دەبژاردن
مێشکیان ئەدرا بە مارەکان
گۆشتیش بەشی خونکارەکان
ئێسک بۆ سەگ و گوڵ و زۆڵ
بەرماوێکیش بۆ پۆست بەکۆڵ
تا بە کورد بڵێ دەنگ مەکەن
دەگەڵ بەشی خوا جەنگ مەکەن
قەزاو قەدەر وای داناوە
لە ناوچاوانتان نووسراوە

***

مام کاوەی باوکی هەژدە کوڕ
ئاسنگەری بە هێز و گوڕ
حەڤدە کوڕیان سەر بڕیبوو
گەڕ لەسەر دوامین کوڕی بوو
ئاگری جەرگ زۆر بە تینە
تۆڵە دەرمانی برینە
بۆ تۆڵە دەستی لە ژیان شوت
دەستی دا کوتکی ئاسن کوت
بەرهەڵبێنەی کردە ئاڵا
زۆر حەشاماتی لێ هاڵا
گوڕاندی وەک هەوری بەهار
ئەی کوردی ژێردەست و هەژار
تاکەی پێخوستی بێگانەی!

تا کـــــەی لەچاوی خــــۆت تانەی!
تاکـــەی بیـــرێک ناکـــەیتـــەوە!
تـا کـــــەی ئـاور نـادەیـتــــــەوە
تـاکــــەی ئـەژی بـە ســــەرشـــۆڕی
بـۆ زەق بـەرەو گـــــــــۆڕ ئـەنـۆڕی!
بۆچ ســــەرکـــزی چارە نـووســــیت
چی لێ هات کـــوردە نامــــووســـیت!
با بەس بێ، ســــەرشـــۆڕی بەس بێ
ژین بـە حــــیــــزی بـۆ تـەرەس بێ
ڕاپـەڕە، بـاسـک هـەڵـمـــــــاڵـە
خــــــۆت بـاوێـژەدەر لـەم چـاڵـە
بـەجێ بـێـــــڵــــە پایـەی نـزمت
ســـەر بەرزکـــە خـــۆت و خـــزمت
تـا ســـــــەر، ڕێـی ئـازادی بـگـرە
یـان زۆر بـە ســـــــەربـەرزی بمرە
مـــەرگی گـــەڕناس هەر یەکـــجـــارە
مـــــەرگی ترســـــەنۆک هـەزارە
وەرن پـیــــاو بین لـە ڕووی مــــردن
ببـــــزووین بۆ دوژمن قـــــڕ کــــردن
***
بە نەعــــرەتەی مـــام کــــاوەی مــــەرد
لـەرزە کــــــــەوتە بـەردار و بـەرد
لاوی کــــورد لـە خـــــەو ڕاپـەڕین

وەک شێری ڕق هەستاو خوڕین
کاوە بڕۆ بە شوێنتەوەین
ئەوەی تۆی بە نیازی ئەوەین
هیچمان سەرمان نابەینەوە
تا تۆڵەی کورد ئەکەینەوە
با بشەکێ ئاڵای چەرمت
با تیندار بێ دڵی گەرمت
شان بەشان کوڕ و باب و کاک
گوڕیان بەست بۆ کۆشکی زەهاک
بۆ کوێ دەچی، کورد خۆرەکە!
کوردە زۆڵە چوار مۆرەکە!
ڕۆژ ڕۆژی نێرە پیاوانە
مردن بۆ خاوەن تاوانە

***

بوو بە شەڕ، شەڕی بەرانان
گەرمە کۆڕی پاڵەوانان
بروسکەی شێر، بارانی تیر
گرمە و گوڕینی لاو و پیر
ئەتاوێن زۆری زۆردار
وەک بەفری بەر هەوری ئازار
ئێسک و ڕەگ و گۆشت لێک درا
کۆشکی زوڵمی پێ تێک درا
دیوار ڕمان، دەرگا شکان

خوێن و ئاسن پێک دا لکان
لاش کەوتن لەدوژمن و دۆست
لەسەر ڕێگە ئەبوونە کۆست
کاوە ئەیگوت: گوڕ ببەستن
ناشێ لە خەبات بوەستن
لینگ بەسەر لاشدا هەڵێنن
سەر بە دوژمن بنەوێنن
هێند لە گۆشتی خوێنتاڵ دران
خەنجەریان مشت و ماڵ کران
شەستە ڕەهێڵەی سەر و خوێن
زۆرداری دەرپەڕاند لە نوێن
وەک بەرازی دەورەدراو
بێ هەل و دەرەتان نەماو
ڕەنگ بزرکاو و دەم بە جوێن
ئەیزیراند چڵکاوخۆر لە کوێن!
جاشی کۆن و نوێ بگەنێ
بۆ جێتان هێشتووم بە تەنێ!
کوا نزاگۆی درۆفرۆش
کوان گیرفان بڕی ڕۆژی خۆش!
زۆریم لەگەڵ کرد بۆ ئێوە
نەمزانی ئەم دەردەی پێوە
بۆچ نایەن بەهاوارمەوە!
لەکوێدا خۆم بشارمەوە!

***

بەدەوری خۆیدا ئەخولاوە
تووشی بوو بە تووشی کاوە!
وتی دەرمانت لای منە
تۆ ژیانت لە خۆت دوژمنە
ئەو کەسەی خۆی بە تۆ فرۆت
تۆشی فرۆت، تەنیا بۆ خۆت
تاوان بۆ گەل دەژمێریەوە
چت لێ ساند پێی دەسپێریەوە
گریان و شین دادت نادا
هەی ڕووڕەش لە قاپی خوادا

***

کوتک هارەی دەهات ئۆخەی
سەری دوژمن سندانە دەی
بە کوتکێک ورد و خاشی کرد
بانگاوازی کرد دوژمن مرد
کورد ڕزگاربوو لە بێگانە
کوردستان ماڵی خۆمانە
هەرچی کیژی کورد و کوڕە
هەرچی دڵ لە دوژمن پڕە
با بیکا بە بەزم و خۆشی
ئازادی خەمی داپۆشی
کورد کە ڕزگارە و دوژمن مرد
ڕۆژێکی نوێ دەستی پێ کرد

با ناوی جەژنی نەورۆز بێ
جەژنە لە خۆمان پیرۆز بێ
لاشەی دوژمن وەکۆکرا
ئاگرێکی تێ بەردرا
لە بەر گڕی لاکی دوژمن
بوو بە هەڵپەڕکێی پیاو و ژن
لەو ڕۆژەوە کوردەواری
بۆ بیری ڕۆژی ڕزگاری
هەر ئەبێ هەڵکا ئاگرێ
گڕی تۆڵە دانامرێ
تا ئێرە چیرۆکی کۆنە
با بزانین ئێستامان چۆنە!

***

کاوە: بارزانی

دەردی پێشوو تووش بووینەوە
وەک پێشووش تێ هەڵچووینەوە
زەهاک نەوەی ئەو زەهاکە
داگیرکەری ئاوو خاکە
زۆڵە کورد خۆی پێ دەفرۆشن
بە خوێنی گەلیان سەرخۆشن
هەر کوردن لێمان بوون بە مار
لە گوند و شار وەک شێت و هار
دەگەڕێن بۆ کوردی هەژار

بیکەن بە خۆراکی زۆردار
گەلێک ساوا و پیر و لاومان
خوران، دەرخران لەناومان
لە زۆر حەڤدان تێپەڕیوە
کورد کەم ئازاری وای دیوە!
بەڵام خۆ لەگەڵ ئەوەشدا
لەم شەوەزەنگە ڕەشەشدا
زۆر سوپاس کاوەشمان هەیە
تیشکی ڕۆژی گەشمان هەیە
سەد وەک کاوە لەمێژوودا
لە زوودا و لە ڕابردوودا
لە ڕاست بارزانی بێ ناوە
کەس وا ئازا نەڕسکاوە
لاوی کوردیش بە هەزاران
سڵ ناکەن لەسەرماو باران
پێشمەرگەن و دەس بە خەنجەر
گوێ بەفەرمان لەناو سەنگەر
بۆ تۆڵە ساندن ئامادەن
لە شەڕ سەرخۆشی بێ بادەن
خوێن ئەبەخشن بۆ ڕزگاری
بۆ سەربەستیی کوردەواری
دەیسا کاوەی کورد چی ماوە؟
ئازادمان بکە لەو داوە
دڵخۆش کە ئەو دڵمەندانە

کـــــوا کـــــوتکت! دوژمـن سـندانـه
بـاجـــــاشگـر ئاوێـتـــــــەی گـڵ بـن
بـا جـــــاشـک لـه تـرســـــان سـڵ بـن
کـــوردســـتـــانەکـــەت ڕزگـــار کـــە
دەردی دڵـی گـــــــەلـت چـار کـــــــە
بـا خـــــۆ لـه خـــــەم جـــوێ کـــەینـەوه
نـەورۆزی کـــــۆن نـوێ کـــــــەینـەوه

***

شیناوێ ١٩٦٩/٣/٢٣- جـەلال تاڵەبانی و جاشـەکانی گـوتبـوویان ئێـمـەش کـوردین! له باوەشی داگیرکەرانی کوردستاندا جەژنی نەورۆز ئەکەین! بەو هۆیەوە نووسراو له ئێزگەی شۆڕشەوە بەدەنگی هەژار و دڵشاد مەسرەف خوێنرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر ڕۆژباش
ب: ئەی سەر چاوانم
پ: خاسی؟ بێ خەمی؟
ب: دەردت له گیانم
پ: وا هاتوومه لات، هەمه پرسیارێ
ب: فەرموو مام پیرۆت، سەدجار نه جارێ
پ: خەڵک لەو خواره هاتوون ئێژن
جاشگەلیش نەورۆز ئەیکەین به جێژن
ئەمه یانی چی؟ سەرم سوڕماوه
ب: پیرۆت گیان، تا کەی خەیاڵت خاوه!
جەژن گرتنی ئێمه جیایه
جاش سەماکەری لەوەڕ و گیایه

تێ ئەگەی چم وت؟
پ: نە بەخوا، کاکە
بۆمی بڵێوە و بۆم یەکالا کە
ب: مام پیرۆت زۆر زوو ساڵێک لەسالان
هێندێک پەت وەسەر هاتن بۆ تالان
زەهاک ناوێکیان سەردەستەی خێڵ بوو
دڵڕەش و پیس و خوار و بە فێڵ بوو
ئەیان وت شیمال وەکوردەواری
جاش کوردیان ئەگرت بۆ بار و سواری
کوردیان دەرئەکرد لە ماڵ و مەزرا
ڕەشی چۆڵپەرست لێ دائەمەزرا
ئەیانگوت نابێ کوردێک بمێنێ
کوردستانیان کرد بە گۆمی خوێنێ
ژن داگیر کردن مناڵ سووتاندن
تەبەک ڕفاندن، ئاژەڵ فەوتاندن
هەرچیان لەدەست هات درێغیان نەکرد
بە هەزاران کورد لە زیندانا مرد
پ: باپیر کەس نەبوو دەمیان بشکێنێ!
بۆ کوردی هەژار تۆڵە بستێنێ!
ب: بەخوا بێ سەبری، زۆر هەڵەی پیرۆت
بۆ ڕاناوێستی، تەواوی کەم بۆت
پ: وا ڕاوێستاوم، دە باپیر فەرموو
ب: خوا بۆ کوردی نارد یەکی ڕیش چەرموو

ناوی کاوە بوو، وەستا خاڵە بوو
پاڵە بوو، تەمەن حەفتا ساڵە بوو
کوتکێ گرانی نایە سەر شانی
بوو بە شۆڕشگێڕ لە کوردستانی
کوڕگەل دایە دوو، دەس لە بان خەنجەر
دوژمنیان شکاند لەم سەر تا ئەو سەر
کوردستان ببووە گۆڕ بۆ دوژمنی
کاوە بە کوتکێ زەهاکی جنی
پ: ئای دەسخۆش کاوە قوربانی کوڕم
خوێشم لە کوێ بووم، ورگی بدڕم!
ب: پیرۆت گوێ بگرە
پ: دڵم لە لاتە
ب: کاتێ دامریا، ئەم کارەساتە
سەرەتای مانگی خاکەلێوە بوو
موژدەی ئازادیی کوردی پێوە بوو
ئیتر لەوساوە لە کوردەواری
جەژنە بۆ یادی ڕۆژی ڕزگاری
پ: هەر بژی باپیر، زۆرزانی بەخوا
دەیسا پێم بێژە جاشک چ دەخوا؟
نەورۆز وا جێژنی شۆڕشگێڕییە
چ دەخلێ وەسەر جاشکی خوێڕییە؟
ب: ها، وتمان فەسڵ فەسڵی بەهار بوو
نزیک نیسان و دواییی ئازار بوو

فەسڵی بەهاریش لە هەموو جێیە
موژدەی لەوەڕی بۆ جاشگەل پێیە
پرزەی ئاخوڕ و کای زەرد نامێنێ
زەوی لە گش لا قەرسیل دەڕوێنێ
مەسەلێک هەیە دەڵێن: تۆ بێژە
پ: بەهار بەهەشتی نێرە گوێرێژە
ب: بەڵێ بۆ جاشگەل جەژنی لەوەڕە
کلک با ئەدەن لەناو سێوەڕە
تێر ئەزەڕێنن وەزمان داگیرکەر
بۆ دوژمنی کورد ئەبنە بارەبەر
پ: ئەرێ مام باپیر، جاش بۆ وا کەرە؟
ب: ئەم پرسە بۆ جاش شێست و شەش بەرە
یان لە مامۆستا عەونی پرسیارکە
بێژە بۆ جوابم تۆزێک گوێ لارکە
تا بڵێ جەنابت «مقیاس نەماوە»
جاشەتی کردن لە ڕێی دراوە
وەتەن و نامووس لای جاش پارەیە
چیتر نازانێ ئەو بێچارەیە
پ: بەخوا، ڕاست ئێژی، جاش بەسەزمانن
دەستەی خۆفرۆش ڕوو لە نەمانن
خوا ڕوویان ڕەش کا وەک ڕوویان ڕەشە
کورد ئەوانەی هەن بۆبە بێ بەشە
ب: پیرۆت خەم مەخۆ، هیچ باکت نەبێ

له هەموو چەمێک چەقەڵ هەر ئەبێ

پێشمەرگە خۆش بێ، شۆڕش بە هێزە

کاری لێ ناکا، زەڕینی دێزە

پ: خۆیشم مام باپیر خەنجەرێ ئەکڕم

تووشی جاشک بم کلک و گوێی ئەبڕم

***

شیناوی، باڵەکایەتی٢/٤/١٩٦٩:

بەزمی بەهار

مــــزگـــێنی دا بە ســـــروە بـای بەهاری

وا هـاتـەوە نـەورۆزی کـــــــــــوردەواری

بە تیـــشکە تێک شکا ســـوپای کـــڕێوە

هەواری ڕۆژ گـــەیشـــتـــە خـــاکـــەلێـــوە

فـــەرمـــان درا بە ســـەوزە ســـەر هەڵێنێ

چیـــدی لە بەندی خـــاکی ڕەش نەمـــێنێ

با دەرکـــەون، کـــوڵ و کـــەســـەر بنێـــژن

با ڕۆژی ڕزگـــــاری بکـەن بە جـــــێـــــژن

شـــەمـــاڵ، گـــەواڵ گـــەواڵ هەور بنێـــرێ

ئاهەنگ و بەزمی جـەژنی پێ بســـپـــێـــرێ

***

حـــــیلکانـەوە لەو مـــــوژدە ئاودڕ و خــــڕ

ڕەش بوونەوە، ڕیشی ســـــپی چیـــای چڕ

چڵـــوو گـــەشـــایەوە و بزەی لەســـەر لێـــو

پۆتڕاکی خۆی ڕازاندەوە بە گۆی زێو
هەور لە دەشت و شیو و پۆپە شاخان
کردی بە تۆپ تەقاندن و چراخان
مراری بێ ژماری دادەباراند
لە دار و دەر ڕووتی و نەداری تاراند
شەماڵە، گاڵەگاڵیەتی و لە کارە
هەڵگرنەو: شاباشی شای بەهارە
شینکە بە گەل، لە گڵ سەری دەرێنا
هەر یەکە چەند قل و پەلێ بە شوێنا
خڕی بەرۆک پڕن لە دەنکە باران
تازە و تەڕن بۆ کۆڕ و بەزمی یاران
نەورۆزە مەشتی پڕ گەڵای تەڵایە
هەر کارگە بێ بەڵا بێ، بێ گەڵایە
ئەگەر چی ساوایە بەهار و باشە
لە چاوی بەد بەدوور بێ گیا هەراشە
بە یەک یەکە و بەکۆ لەدەشت و دەردا
وەک کیژە کورد هەمووی گوڵی لەسەردا
شالوور و بولبول سەرەڕۆی ئەوین
هەر چاوەچاویانە گوڵان ببین
هەر مەلە بۆ گوڵی دڵی ئەخوێنێ
هەر گوڵە بۆ دڵداری خۆی ئەنوێنێ
نەرگسی مەست لە زەردەزیڕە زیزە
بە جوانی خۆی دەنازێ، زۆر بە فیزە

وەنەوشــــە مل کـــەچە لە حـــاند پەپوولە
ڕێی داوە بێ وتەی مـــــەلا و پســـــوولە
وا کــــیـــــژ و لاویش دەچنە دەر لەدێوە
لە ڕێوە تێک دەگـــەن ژوانگە کــێـــوە
گـــۆرمـــــزە، مــــام ڕێواس و هەندرێشن
بۆ دڵتـــــەڕان بەهانەن و لە جـــێـــشن
گۆوەند لە کەوشە، دوور لە وشکە سۆفین
دەرفـــەتە مــــەم گـــوشین و هەڵگڵـــۆفین
شـــادن بە یەک مـــەل و گـــوڵ و دڵ و دڵ
بەیەک ئەگـــەن لە بن دەوەن، لەســـەرچڵ
***
هەر من لە دووری تۆ: هەژار و دامـــــاو
دەڕوانمە ڕێگەکـــــەت بەچاوی پڕئاو
بـەشم هـەتا لـەشم لـە تـۆوە دوورە
هەنیـسک و هەڵمـژینی ئەشکی سوورە
خـشـڵی گـوڵان، بەژن نەمـامی چاوکـاڵ
وەرە دەرم خــــــــە لەو ژیـانـی وا تـاڵ
من بولبـــــــولم لە ناڵەدا بەزانـدن
گــــەرم و گـــــوڕی دڵم دڵی تەزانـدن
بمگەیە، خـــۆبنوێنە، دڵ بســـتــێنە
بازاڕی گــــەرمی نازی گـــوڵ بشکێنە
***

شیناوێ، باڵەکایەتی ١٩٦٩/٦/٧:

دوژمنی نەزان

لە بیرمە لەم کوردستانە
لەم کوێستان و دارستانە
خێوی دیوەخانان مابوون
دوور لە ئێستا کەیخودا بوون
بۆ دڵخۆش بوونی میوانان
دەگەڕان بۆ چیرۆک زانان
سەر گوروشتەی نیوە شەوان
بەهانە بوون بۆ بێ خەوان
ئێستا کە دیوان نەماون
سووری و ڕەشی دەوری داون
زۆربەی کورد بێهۆش کەوتووە
لەناو گوێی گادا خەوتووە
تاو سوتاندی و ناتلێتەوە
مەگین بەخەو بوخلێتەوە!
جا ، چونکە دنیا گۆڕاوە
سەرمایەی تەمەڵ دۆڕاوە
خەوتوو دەبێ بێدار کرێ
خۆی بناسێ و وەکار خرێ
بۆ کوردی لە خەو خەوی گێژ
بۆ خۆم دەبم بە چیرۆک بێژ

سەر گوزەشتەی من و عەرەو
بۆ ڕاپەڕینە نەک بۆ خەو!
با گوێم لێ بگرن، گوێ دێران
بتەکنەوە لە خۆ بوێران

***

چیرۆک

یەکێ هەبوو، یەکێ نەبوو
زەوی دەگەڕا بێ پشوو
ڕۆژگارێکیان لە ڕۆژگاران
بەساڵ گەیوەتە هەزاران
زەردەشتی بووم، ئاگرپەرست
گوێم لە ئاوێستا هەڵ دەخست
وتاری موبیدم ئەبیست
ئاهۆرەمزدام خۆش دەویست
ئەهریمەنم لا دزێو بوو
پێم بەدفەڕ و سەربزێو بوو
لەشەڕو شۆڕ خۆم دەپاراست
دەژیام بەگاڵ و کەشک و ماست
چرای شەو ڕون گەرچەکی خۆم
پێڵاوی پێم کڵاشی دۆم
چانگ و بووزووم دەبەر دەکرد
بێ وەی ژینم بەسەر دەبرد
بێ ئاگا شەوێک نیوە شەو

بوو بەزیڕژن و بە هەوهەو
وشترسوار بە ناوگوند وەربوون
کراس شۆڕ و بەن بە سەربوون
بە زمانێکی دژوار و ڕەق
دەیان درکاند قسەی نەستەق
ئەڵلا بەرزە و یەزدان نەوی
تەمی زەند و پازەند ڕەوی
قەڵماسک و ڕم وتیر و شیر
وەک یەک ئەیپێکا لاو و پیر
کێ دەستی دانەنواند کوشتیان
خوێنی کێ گەرم بوو ڕشتیان
تیخیان لەخوێنمان شەڵاڵ بوو
خوێنی مەجووسان حەڵاڵ بوو
هاتنە سەر ژن و منداڵان
ئەویش بەشێک بوون لە تاڵان
چ کرا، کردیان و بردیانن
کەنیز و کۆیلەی خۆیانن
لاوی کورد، پاڵەوانی کار
فرۆشیار دەیدا بەکڕیار
لاوی کورد پاک و ڕووئاڵ
سەودای پێ دەکرا بە کووتاڵ
پێتی ئاگر کەوتە ژێر ئاو
ئاورگەکەم بوو بە میعراو
کرام بە ئیسلامی دین پاک

عارەو لێم بوون بەباب و کاک
موبید لە موغیەتی کەوت
کرا بە مەلای مزگەوت
ڕۆژووم گرت و فێرە نوێژ بووم
خرامە ئاو، بێ کرێژ بووم
لاشەی باوکم سەنگباران کرد
تفم لە کاری جاران کرد
ئەوی خۆم کوشتم لە وانە
جێگەی نیازانە و چل دانە
وتم ئۆخەی حەسامەوە
خەم لاناکا بەلامەوە

***

لەو ساوە کۆیلەم بۆ کاکم
زۆر گوێ لە مست و چالاکم
هەرچی پێی ئەسپاردم کردم
بۆ ئەو ژیام، بۆ ئەو مردم
پیتاکی خۆم بۆ وەکۆکرد
بۆ شەڕان لەشکرم بۆ کرد
میسر و شامم بۆ ڕزگار کرد
خاچ پەرستم تار و مار کرد
بە زمانە شیرینەکەی ئەو
زەمزەمەم هات بە ڕۆژ و شەو
بە عارەبیم نووسی و خوێندم
هەر بەسەری ئەو بوو سوێندم

زۆر ئامێدی و شارەزووری
بە نۆکەری هات و بووری
فێربووم پشتی خۆم دانەوێ
عارەب پێی لێ نێ و سەرکەوێ

***

گەلانی دیش وەک من هاتن
سەرێک مانەوە و هەڵاتن
بوونە خاوەن ماڵ و ئاڵا
هەر خۆم مامەوە لە چاڵا
هیچ کەس وەک خۆمی دەر نەبرد
کەس وەک منی بەسەر نەبرد
نۆکەریم کرد بێ مووچە و نان
کرام بە دارهەنەی تەونان
کەرکیت بووم کریان پێ کوتام
بەشی من هەر هێندە بوو سوام
گوتم قەیناکا ئیسلامین
هەردوک لکی یەک نەمامین
خوا وای نووسیوە لە چارەم
من پیاوی ئەو ئاغا سوارەم
ڕازیم بە بەشی بێ بەشی
دەسازێم بە چارە ڕەشی
بۆ ئەو هەرچێکی مەبەسە
زەرگ و ڕیش و پرچم بەسە

***

جا وەرنە سەیرم خزمینە
چۆن گەڕا ئەم چەرخە شینە!
لە پاش هەزار ساڵ هاتوو چوو
چوومەوە سەر دەقی پێشوو
من هیچ نەگۆڕام، هەر وا مام
شانازی دەکەم بە ئیسلام
کاکم پەشیمان بۆتەوە!
دیسان لێم تێ هەڵچۆتەوە
لە ئیسلامەتی لای داوە
ئاوڕ ناداتەوە دواوە
کۆمۆنیستیشە و نازیشە
ورچی سپییە و بەرازیشە
هەرچیم بۆ کرد، بە هیچ ڕۆیی
لێم دەڕوانێ بە نامۆیی
نە پیاوەتی هەیە و نە خوا
جوو ئەو دەخوا، ئەو من دەخوا
هەر دەم پەڵپێکم پێ دەگرێ
کاری وام پێ دەکا نەکرێ
عەفلەق لای ئەو پێغەمبەرە
پێم دەڵێ سوژدەی بۆ بەرە
گەر نانیشت لە سەر سێڵە
نیشتمانت بە جێ بێڵە
ناوت ئەگۆڕم لەمەو پاش
کورد نابی و لای خۆم دەبیە جاش

ئەگینا پێت دەڵێم تۆ جووی
هەردوژمنمی و هەردوژمن بووی

***

لەشکری لێ کردووم دیسان
لەشکری دەست و دڵ پیسان
وشتری ئەمڕۆی فڕۆکە
قۆچەقانی نارنجۆکە
تیرەکە بۆتە ناپاڵم
دەیهاوێتە سەر منداڵم
ڕمبی ئێستای لوولە تۆپە
دەم پێکێ لە ڕاستە و چۆپە
بە تێزاب گوندم قڕ دەکرێ
ساوای بێ تاوان گڕ دەگرێ
کوردی خۆ فرۆشیان هەیە
جاشی زۆر لەجۆشیان هەیە
بۆ شەڕ دەستیان لەپشت ئەدەن
هەر خۆم بە خۆم کوشت ئەدەن

بەڵام

بەڵام ئەگەر ئەو گۆڕاون
لە پیاوەتی هەڵچۆڕاون
گەڕی جیهانیشمان گۆڕا
مام نازی لە بازی دۆڕا
شێر بوون بەپەندی پساتێ
تازە تاژیەگەڕ ناگاتێ

دەوری گەل خواردن بەسەرچوو
چیان دەوێ لەدەستیان دەرچوو
نەما ئیتر دەستم ببڕن
دەستی خوێناویم پێ بڕن
چاکیان کرد گەمارۆیان دام
وەک هەبوون خۆیان نیشان دام
ئەگینا هەزار ساڵی دیش
فریو دەدرام بە پرچ و ڕیش

گەنجینە

ئافەریم یابا بۆ کارت
بۆ خۆت و جاشی گوێ لارت
مێژووت بۆ تازە کردمەوە
هاومالّیت لە بیر بردمەوە
دوژمنی کەر گەنجینەیە
ڕووی ڕەشی تۆ بێ پینەیە
کەوتە روو دیوی ئاوەژووت
کەلّپت دەرکەوتوون گورگە ڕووت
بۆ خۆت جادووی خۆت بەتاڵ کرد
بۆ خۆت خۆت وێرانەماڵ کرد
دەستت لەنوشتە و فوو بەردا
خلّتەت لە مێشکی من دەردا
زۆر بەجێ گورزی خۆت وەشاند
برایەتییەکەت هەڵوەشاند
لە پەیمان رزگارت کردم

لە زۆر دەردان چارت کردم
چیدی بە فێڵ نەت تاساندم
خۆت و خۆشمت پێ ناساندم
بەو گرمەی کە بۆمبات باراند
خەوی هەزار ساڵمت تاراند
بە زۆر چاوت پێ کردمەوە
تۆ دۆڕاندت، من بردمەوە

نۆرەمە

سا ، خۆت بگرە بۆ تۆڵەی کورد
بەژانە مستەکۆڵەی کورد
خەنجەرم چاوەڕێی تۆیە
بۆ خوێنی پیس تامەزرۆیە
وەرە بەو خەیاڵە کاڵەت
لە شوێن خەونی هەزار ساڵەت
تا تێ گەی ئەوی دیت هەو نیم
شاهێنی چیام و کەو نیم
بیردانی مێشکت ڕزیوە
خەونی بەراوەژووت دیوە
کوردم و ئازادی خوازم
بە کوردستانم دەنازم
لە سەر چەوێک و لوێچێک خۆڵ
دەدڕم ورگی زۆر کەری زۆڵ
بەهومێدی کوردستانم
بەیاری کورد پەرستانم

تالاوت بەدەمدا دەکەم
کارمت دەگەڵ یەک لا دەکەم
لە کوردستان نەما کارت
تف لە حوشتر و دیدارت
لە پشتت دەبەستم هێلکە
دەچیە لای کوللە و مارمێلکە
دەبێ وات بوکتم بە هێڕی
هەر کەونە خەونان وەگێڕی
هەربلێ ڕۆژێک دەسبڕ بووین
بەدیەن جوان و بن شڕ بووین
پەل بی و لە دووی جاشکان هەڵێی
وەیلی و یالەیلیان بۆ بڵێی

***

شیناوێ، باڵەکایەتی، ١٩٦٩/٦/٩- برایم ئەحمەدی محامی کە فەیلەسووف و مامۆستای کوردە خۆفرۆشەکان بوو، لە بێگانەپەرستی و نیشتمان فرۆشیدا ڕووی هەموو نامووس فرۆشێکی سپی کردەوە، لە ڕۆژنامە و کۆوارەکانی «نەوەر» و «ڕزگاری لە نامووس»دا هێرشی دەکردە سەر هەموو کوردێکی کوردستان پەرست و وەک توولە بە کونی خۆی ئەوەڕی. لە ژێر ناوی «مامەپیرە»دا گەمارۆی «هەژار»ی دا و بە تیزەوە پێی گوت "شایەر و موهەرریجی بارزانی" و گوتی"هەژار کۆنە پەرستە و جوێن بەداگیرکەرانی کوردستان ئەدا و تورک و فارس و عەرەب بە برای هاوپشت و دڵسۆزی کورد نازانێ و کارێکی وا دەکا"کوردەکان ئەو برایانەیان ناخۆش بوێ! ئەمەش خزمەتە بە ئیستیعمار و کۆمپەرادۆر و زیانە بۆ گیرفانی زۆڵە کوردە نەجیبەکان". لە وەرامی نووسراوە بەنرخەکانی مامۆستادا ئەمە نووسراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیرۆت، ئا وەرە

پ: ئێ، چی ڕووی داوە؟

ب: لە کاری دنیا سەرم سوڕماوە!

پ: خێرە؟ چی بووە؟
ب: کۆستت نەکەوێ
مامۆستا جاش بێت، ئیتر چت دەوێ؟
پ: کامە مامۆستا؟
ب: کابرا پیرەکە
ئەوەی تۆ ئەت وت پیاوێ زیرەکە
پ: زانیم کێ ئێژی «بلەی ئەحەڕەش»
پیرە پێشەنگی جاشی شێست و شەش
ب: بەڵێ بۆزی پیر ڕێی لێ گۆڕاوە
لەسۆنگەی دراو ئابڕووی دۆڕاوە
لە ژێر عەماشا جاشی گوێ لەقە
باوکی عوڕووبە و فەرخی عەفلەقە
پ: کە وابێ باپیر، ئەو پیرە مامە
جوێن بە کورد ئەدا لە ناو ڕۆژنامە
مامۆستا قادری چەم ڕێزانەکەس
کۆنە کوردەکەی قانوون زانەکەس
ب: عامفەرم پیرۆت، زانیت خۆیەسی
ڕێوی بۆ سیرمە مڵ و مۆبەسی
ئەو ساختەچییەکەی ئەمانگوت کوردە
پشتی لە ڕێباز عارەبا بردە
ئێژێ عارەبی کۆڵوانە سوورم
دۆستی عارەو بوو خوشکەکەی پوورم
ئێژێ: کوردستان ناشێ بۆ کورد بێ
با لەژێر چەکمەی بێگانە ورد بێ

ئێژێ: کێ کورد بێ ڕەگەز پەرستە
کوردستان پەرست نازی و فاشستە
ئێژێ: داگیرکەر برای خۆمانن
کورد بۆ مردن و ئەوان بۆ مانن
پ: پیری ئاخرشەڕ دەک خوا ڕووی ڕەش کا
چۆن توانی، وا خۆی بەسەد جێ بەشکا
هەر ڕۆژ بە گەزێ، هەر شەو بە سەنگێ
هەر سات لە بارێ، هەر کات لە ڕەنگێ
ڕۆژێک لە «ژێ، کاف» دەبوو بە ئەندام
جارێک لە شۆڕش ئەیوت خۆم کوێخام
هەڵی کرد ئاڵای دژی کۆمۆنیست
شووتی و تەماتەش سوور با نەی دەویست
لە هەمەداندا قایش فرۆش بوو
دەمێک لە تاران لە حەیش و نۆش بوو
هاتەوە بەغدا بە داوێن پاکی
هاومالّی بەعسە بە ئیشتراکی
پالّو هەڵمالاو، منەی جۆ دەکا
عارەو سواریەتی و قەوچەی بۆ ئەکا
ب: بەڵێ پیرۆت گیان مامۆستا بلە
جێ پالّوی شلە و زۆر جاشێ زلە
سووری دووگرە و هێلکەی بەرازە
لە ژێر تارای سوور، عوڕووبە بازە
پ: کەواتە بێژە وەک مەیموون وایە
وە زوڕنای لۆتی دێتە سەمایە

ب: بەڵێ مامۆستا جاشکی مەیدانە
ڕووگە و هومێدی ئاخوڕ و خانە
ئیتر ئالیکدەر بەکرە، موشیرە
بێژن ماست ڕەشە، ئێژێ وەک قیرە
شەڕی کورد بکەن، ئێژێ کوردکوژم
وشتری شاندەن ئەڵێ شیر مژم
نامەرد لە شەرم و ناموس بێ بەشە
سووری کەن سوورە و ڕەشی کەن ڕەشە
پ: ئەی سندانی بێ، نرخی شەرەفی
خاین هەتا سەر دەنگ نادا دەفی
بازی وەڕیشی بابای خۆی ئەکا
سەلا لەو کەسەش خاین بۆی ئەکا
ب: جا ئێستا تۆ بڵێ کاک بلە چییە!
پ: پیرەکەرێکە و لە ژێر بەعسییە

***

ناوپردان، ٥/١٠/١٩٦٩- لەشەڕەکانی ساڵی ١٩٦٩دا جاشکەکانی برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی گوندی کوردانیان بۆ فرۆکەی دوژمن دەست نیشان دەکرد کە بۆمبارانی کەن، حکومەت بەجفرە بەفرۆکەوانەکانی خۆی دەگوت: برای بەهیمەت (الاخ الشهم) عومەر دەبابە و پاڵەوان (البطل) عەلی عەسکەری هەر گوندێکی کوردستانیان بۆ دیاری کردن بۆمبارانی بکەن و لەناوی بەرن:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر لە کوێ بووی؟
ب: بەخوا، لەو دەشتە
پ: خۆشە ئەو دەشتە، وێنەی بەهەشتە
ب: بەلام ئێستاکە وەک جەهەننەمە

کوشت و کوشتاره و هێمناییی کەمە
ژن و منالّمان لە خوێن شەلاّلە
لەتەنگانەدان ڕەنجبەر و پالّە
دوژمنی ناکەس بەر بۆمبای داون
گوند و مەزرامان گەلێک سووتاون
پ: گەرەکتە بێژی بەعسی ناکەسن!
ب: بەعسی چی! پیرۆت جاشک تەرەسن
بەعسی دوژمنە و کوردستانخۆرە
گەر کورد بۆی بکا داخ و ناسۆرە
پ: ئاخر، مام باپیر، جاش کوڕی کەرە
لە حالّی دنیا زۆر بێ خەبەرە
نەخوێندەوارە بە خۆی نازانێ
کوێری بێ گۆچان پێ لە کوێ دانێ؟
ب: پیرۆت تۆ لە کوێی؟ کوردی خوێندەوار
خوێناو هەلّێنن! لێمان بوون بە مار
بلە ناناسی؟ ئەو مەحامییەکە
مل باریکەکە، مامرە شامیەکە؟
پ: چۆنی ناناسم! مامۆستای خۆم بوو
بەلای خۆی بۆ کورد بۆمبای ئاتۆم بوو
ب: بەلّێ مامۆستا دەس بەخەنەکە
لە پێشا بۆ کورد زۆڕناژەنەکە
ئێستە بۆ پارەو بۆ کوێخایەتی
وازی هێناوە لە کوردایەتی

ئێژێ ئاتۆمم دژی گەلی خۆم
لەگەڵ دوژمنا کوردستان ئەخۆم
جاش مامۆستایە و مامۆستای جاشە
کەری بەرباری بەکر و عەمماشە
عابای نامەردی لەسەر شانیەتی
دوژمن بە کورد و کوردستانیەتی
جاشکی ئەو لە پێش ڕیزی دوژمندا
بە سەولەی عارەب دێ بە گژ مندا
منالّی ساواو ژن ئەسووتێنێ
لەجێی کشتوکاڵ مردن دەچێنێ
فڕۆکە گوندم بەر بۆمبا ئەدا
جاشکی مامۆستا دەرسی دا ئەدا
ڕۆژنامەکەی ئەو دوژمن تاو ئەکا
خۆیشی تاژییە و بۆ سەگ ڕاو ئەکا
داویەتە هاری ئەگرێ بەلەکمان
پ: یاخوا کوێری کات نان و نمەکمان
بە نانی کوردان گەورە کراوە
بە پارەی ئێمە پێی خوێندراوە
لەسەر شانی کورد کرا بە حاکم
بۆ دەس بڕینم خۆی کردە کاکم
بە کورد کوردێنە چاوی منی بەست
تا لە سایەی من پلەی کەوتە دەست
لێم هەڵگەڕاوە و ڕووی کردە شاران

ڕۆژێک لە بەغدا جارێک لە تاران
خۆی خۆی فرۆشت و لە منیش ناگەڕێ
لێم بۆتە تولّە و بە کون دەوەڕێ
گەرەکیە ئێمەش جاش بین وەکو ئەو
بەزۆر ڕامکێشێ بۆ تاریکەشەو
سا ئەبێ چ بکەین لەدەس ئەم تولّە!
ب: پیرۆت گیان، خاین تەمەنی کولّە
خۆ فرۆش هەر بوون لە ناو گەلاندا
قەلی ڕەشیش هەن لەناو مەلاندا
بەلّام دەستی گەل، خاین خنکێنە
گڕپەی ئازادی، دوژمن سووتێنە
کورد و کوردستان هەر ئازاد ئەبێ
دوژمنت کوێر و دۆستت شاد ئەبێ
ڕۆژی داگیرکەر لە ئاوا بوونە
بەرەو ئازادی ئاسۆمان ڕوونە
خاین مەرگی خۆی لەبەر چاویەتی
وا پەلەقاژەی گیانەلّاویەتی
پ: واتە، جاشە ڕەش بەلاش ئەزەڕێ
ب: بێژە، تولّەیە و بە مانگ ئەوەڕێ

***

هەر کەس ئاگای لە رابردووی پاش پاشایەتیی عێراقە دەزانێ حیزبی کۆمۆنیست تا سەرێک دەگەڵ قاسمدا وەکو گوێی هەرامە جووت بوون. لە کوشتاری بێ پرسیاری سەتان عەرەب و تورک و کورد لە موسڵ و کەرکووک و کوێ و کوێ. وەک بزووت بوون، هەر کەسێ دەیگوت عەرەبیم، هەرچی بیگوتایە کوردم، بە گوناهی ناسیۆنالیستی لێ برابوون سەربەنیستی کەن. خێزەرەی بەرەی جرِوجۆنگ کەڵکەڵەی کوێخایی کردن بای کردن و بایی کردن. دروشمی "مەتلەب عەزیمی" کەریمی لێ درِدۆنگ کردن، کەوتە گرتن و لێدانیان. کاتێ بەعسی کۆدەتای کرد، فەرمانی سوورقڕان دەرچوو. هەر ئەوانە سەریان دەرکرد کە ماڵیان لە کوردستان بوو، یان توانیبوویان هەڵێن و پەنا بە بارزانی بێنن. پەنادران، وەک خۆمان و تۆزێکیش زیاد بەخێو کران و بە ئارخەیانی دامەزران و گوتمان بران. بەڵام دوای ئەوەندە ساڵە کە پەیمانە نەوتینەکەی نێوان سەددام و شورەوی ئیمزاکرا، بەعسی گوتی با بێنەوە چیان لێ ناکەم. هەر هێندەی فوو لە قەننە کەی گشتی پێشمەرگەی جێ هێشت و چوونە بەغدا و لە جارِیان دا کە ئەو کوردەی لە کێوانە و لەگەڵ دەوڵەتا شەرِیانە کۆنە پەرست و سەهیۆنین. نیشانەشمان بەو نیشانە کە خۆمان بە چەکی سانتۆ فیشەکی ئەمریکاییمان بە دەوڵەتی سوسیاڵ بەعسیانەوە ناوە. دوانیان ناونران وەزیر و لە مووچە پێدان بەولاوە کەس چی بەکلاو نەدەپێوان. بە پفی بەعسی فوودران و مل بە چەکی سووک و گران. دژی ئێمەی کە پێشو تێشومان داون و لە سای ئێمە پارێزراون، دەگەڵ جاشی مامجەلال و فیئوداڵان و کجوکی خاڵندی وەلیدی عارەب هاتنە شەرِمان بۆ تاڵان و بێ نامووسی و بێ شەرمانەش دەیان نووسی ئێمە چونکە مارەبراوی مەسکەوین پێمان مەڵێن جاش، پێشرِەوین. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەم داناوە و لە ژمارەیەکی خەباتدا چاپکراوە:

***

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

هەمیشە پێشرِەو

پ: ئا وەرە بایز ئەمە تۆ چیت کرد!
لە شوعەتیەکەت بۆچ وازت هاورد!
ب: بێژم چە پیرۆت، سەرم لێ شێوا
وە هەزار رِبە و گەزیان ئەپێوا
ئەو ساڵە وتیان ئێمە ئومەمین
گشکیان یەک تیرەن خەڵک سەر زەمین*

* ئومەمی: بین المللی.

دژ چەوسێنەر و دۆستی چەوساوین
ئاوی بێ نان و نانی بێ ئاوین
وتم ئومەمی وە کوردی چییە ؟
وتیان بێ دەنگ بە ، کورد ئۆمەت نییە
پ: دوور لە ڕووت، خۆتیان کردە گوێرەکە ؟
ب: پیرۆت لە قسەما دڵۆپە مەکە
هەتا پەنج شەش ساڵ ئەمەیان جاوی
ڕۆژێ جاریان دا وەتەنگەتاوی
کوردیش ئۆمەتە و مافی ژینی هەس
یارمەتی ئەدەین زیاتر لە هەر کەس
ئەشێ کوردستان مەزن دروس کەین
ئەشێ داگیرکەر کوردستان وس کەین
پ: ئەمەیان لە چی و ئەویان لە چی بوو!
ب: من ئێژمی گشتی لە بار کەچی بوو
هەتا دەهۆڵیان دەنگی ئەداوە
وە کوردیان ئەوت بچۆ بەولاوە
هەر دەهۆڵ دڕیا کردیانمە کاکە
پ: وتیان چەرمە کورد بۆ دەهۆڵ چاکە
ب: بەسیەسی پیرۆت، چەن چەنە بازی
پ: بۆیە کورد ئێژن بۆز وە لاوازی
ب: دەسا بیبوڕەوە
پ: بەڵێ، دەی فەرموو
نایەژم نەحلەت لە بوک و پەردوو

ب: ئیتر لەو ساوە بووم، وە وشکەڕن
ئەوان لە بان پەت، هەڵپەڕکێ لە من
وەبژی بژی، وە چەپڵەڕێزان
هۆشیشم بڕیا لە ماڵ و خێزان
وەگیان تۆ نەنان، نەئاوم بۆ ما
ببووم وە چەوێک لە تەهی گۆما
پ: پاشان؟
ب: پاشان چی؟ کۆدەتا کریا
کێ سوور بوو کوژیا، دادڕیا، بریا
کەوڵیان ئەفرۆشیا، وەک کەوڵی دەڵەک
لەگش ئاقارێ لاش کریان کەڵەک
پ: بایز وەک ئێژی ڕاوە وەراز بوو
جا لەم سوورکوژیە، کەسیان دەرواز بوو؟
ب: بەڵێ لە سۆنگەی منی خێرەومەند
زۆریان دەرچوون و خۆمیان کردە پەند
وەپلە پرووزێ کێ هاتە لامان
لە مردن خەلست لەسای پەنامان
وە نان و ئاوم زینگوو بوونەوە
تێریان خوارد، ئێستە تێ هەڵچوونەوە
چوگنە بان کورسی و پێم پێ ئەخەنن
هاتوون تۆڵ دیزە لە جام ئەسەنن
وەبرنە و خۆمان خۆمان ئەپێکن
پ: ناوێرم بێژم عەجە و خەرێکن

ئاخر فامینێ، ئاوەزێ، بیرێ
ناترسن دیسان تێیان بگیرێ!
وە بلوێر فێڵباز کەفتگنە سەما
چی ئەکەن، ئەگەر دەنگ بلوێر نەما!
ب: پیرۆت چۆن ئێژی کار خەراو ئەکەن!
وەم شەڕە کوردە ڕەنگ تەواو ئەکەن
ئەمانە ناشێ بێکار دانیشن
سمێڵیان سووزیا، هەڵوەدای ڕیشن
جاشیەل ئەقطاعی سم خڕ و شینەن
جاش خالیدەکان بۆرەڵووکینەن*
جاش تەقەددومی ڕوو زەردن تۆزێ*
لەم لاو لەولاش هەن چەن جاشە بۆزێ
ئەمانە گەرچی سووری کاڵیشن
پاشماوەی جاڕی ئاش بەتاڵیشن
لە ناو جاشگەلدا جاشی سوور ئەون
وە گفتی خۆشیان دایم پێشڕەون
پ: ئێ مام بایزۆکە، ئاخری خێربێ
دوور نیيە ئەم چەشتەش وەدەمیان سوێربێ

***

* جاشکە عەرەبەکان ناویان نرابوو خالیدی کوڕی وەلید.
* مامجەلال و جاشەکانی هاوکورتانی بەخۆیان دەگوت «تقدمی» واتا: پێشکەوتنخواز.

ساڵی حەفتا بەعسی عێراق بانگاوازی خودموختاریی کوردەوارییی لە ڕووی ناچاری ڕاگەیاند و زۆربەی خوێندەواری کوردیان کێشا شار و مووچە و کاریان بۆ دیاری کرد. لە ساڵی حەفتا و یەکا منی هەژار بەسەرۆکی دەستەی نووسەرانی کوردی عیراق هەڵبژێرام. لە پاش چەرمەسەرێکی زۆر، دەستووری بڵاوکردنی گۆوارێکمان لە ژێر ناوی «نووسەری کورد» لە دەوڵەتی بەعسی وەرگرت. من لام وابوو ئەو مافەی بە کوردیان داوە تا سەر نابێ و بەعسی ملهوڕ هەر بینا پاشگەز بوونەوە و بیانوێکمان بۆ ئەدۆزنەوە و ڕیسە باش بانەدراوەکەمان لێ دەکەنەوە بە لۆکە. بەو خەیاڵە ئەم پەخشان و شیعرەم لە یەکەمین ژمارەی گۆوارەکەدا نووسیوە:

لە دەمی نەهەنگا

مارس ۱۹۷۱- دەڵێن ئەگەر وردە گۆشت و بەرماو لە کەلێنە کەڵپی نەهەنگدا شەوێک بمێنێتەوە لێی دەبێتە ژەهر و دەیکوژێ، جا لە دوای خواردنی نێچیر دەم دەکاتەوە و مەلێکی بچووک دەچێتە ناو زاریەوە و ددانەکانی داژنێتەوە و بەو بەرماوە دەژی:

مەلم مەلێکی بچووکم
بێ هێزن باڵ و دەنووکم
بێ ناوم لە ناو مەلاندا
ئاوارە لە چیا و تەلاندا
ئەگەر هەوا گەرمە، سەردە
جێگەم تەڕاش و بن بەردە
کەس بەسەرم ناکاتەوە
کەس ئاورم لێ ناداتەوە
وەکو پووشێکم لەدەم با
شەماڵ دامنێ، زریان دەمبا
باشوو نەمخوا، باز دەمگرێ
ڕێگەم پڕ لە کۆسپە و گرێ
لە ژیانمدا خۆشی نەدیو
لانە شێواوم بێ بژیو

به ناهومێدی سووڕ ئەخۆم
نازانم بەرەو کوێ ئەڕۆم!

***

دامەزراوم لەلای نەهەنگ
چینە و دانم کەوتۆتە چەنگ
دەمی بۆم داچەقاندووە
گەوی لیچی ڕەواندووە
پێک هاتووین ددان ئاژن بم
لە ناو کەڵپان بەرماو چن بم
من نەبم، دەمی بۆن دەگرێ
من یاریدەی نەدەم، دەمرێ
جێم باشە خوا نەیشێوێنێ
بەڵام تاکەی وا دەمێنێ
نەهەنگی ئاغام زۆرخۆرە
بێ بەزەیە، خاوەن زۆرە
ئەگەر جارێک لەم چینەمدا
مچورکێکی هات بە دەمدا
ئەگەر گەرم داهات گیانی
گۆشت مەلی بە دەرمان زانی
ئەگەر لە جوابی پرسیارێک
دەمی بە یەکادا جارێک
منی کڵۆڵ چ بێ چارەم!
ئای کە هەژار و بێ چارەم

***

وەک باس کرا ساڵی حەفتا بە بەڵێنی خودموختاریی کوردەواری لە عێراقدا دەگەڵ بەعس ئاشت بووینەوە، بە کوردی لەشەڕ چووینەوە. مامۆستاکان چوونە بەغداو بوونە وەزیر و مودیر و ئەستاندار و دەست ئەندەرکار. بەشی زۆریان لە ڕێگەی چەوریی پێخۆریان، لەبەر مەستیی پارە و کورسی، تێر ئاگای لەبرسی نەما، دەس کرا بە خانوو کڕین و ترۆمبیلی جوان لێخوڕین. پێشمەرگە ڕەمەکییەکانیش کە ئەوان شەڕیان بردەوە، ڕژانە ناوشارانەوە و چوونە ناو ڕیزی بێکاران و لە بیرزلان برانەوە. بەم شیعرانە تۆزێ گلەم لەو خۆبوێرانەی خۆمان کرد و ناوم لێ نا «حەللەق، مەللەق» چیرۆکنووسی بەناوبانگ «مەم» سەرپەرستی کۆواری «هەولێر»ی ئەودەم بۆمی چاپ کرد. منیش بۆ بەڵاگێڕیی ئەم دووبەیتی ئاخریەکەم کە تێر و خەست و خۆڵتربوون دەراویشت و خاڵمان لە جێی بەتاڵ دانا.

هەر شیعر لەچاپ هاتەدەر، هەرچی، هەرچی و پەرچی کار لەمست و هەلپەرست و بەناوی کوردایەتییەوە بۆ کورد فرۆشتن چەرچی بوون، وەک زەردەواڵەی هارووژاو هورووژمیان کرد. شیعری ئابڕووبەریان دڕی، مەم یان لەسەر کار وەلابرد، هەزار شکایەتیان پتر لەلای بارزانی لەمن کرد. وتیان هەژار دژی کوردە و خاین دەبێ سزا بدرێ، کە بارزانی ئەمەی پێ زانی خواستمی و شیعرەکانم بۆ خوێندەوە . لەجیاتی سزا سەد ئافەرینی لێ کردم و فەرمووی دەستم دەگەڵ دەستی تۆیە. ئیتر لەدەست ئەو گورگانەی وا کەوڵە مەڕیان پۆشیبوو پاراستمی، مەمیش لە ئازار ڕزگاربوو. شیاوی باسە عارەب و کوردی عێراقی هەڵبەستی تازە بابەتی پەت پساویان کە بەلاوە زۆر پەسەندە ناو لێ ناوە شیعری «حوڕڕ» واتا ئازاد.

***

مانگی پێنجەمی ساڵی ١٩٧١- هەژار بۆگاڵتە شیعری حوڕڕی نووسیوە:

حەللەق مەللەق

مامە گیان سڵاوی بۆندار
پیرۆز بێ قەفە و کورسی
گەر لە پچووکی خۆت ئەپرسی
ماوم بەڵام بەلارە لار
نەگۆڕاوم، هەروەک پێشووم
وەک زوو دیوتم هەر بێکارم
هەر نەدار و نالەبارم
بێ نان و بێ بەرگ و تێشووم
مامە گیان ئەوکاتە لە چیا

پێکەوە دەژیاین لە ئەشکەوت
ڕانک شڕۆڵ و کڵاش چەوت
لە هیچ شت لێک نەبووین جیا
برای یەکتر بووین ئەو ڕۆژە
دەت فەرموو ئەگەر ئازاد بین!
لە سووچێک بەمافێک شاد بین!
دەتکەمە دەرزیی بەرکۆژە
بەناو ئازادیمان وەرگرت
تۆ هاتیە شار و ئەفەندیت
کەس نازانێ چۆنی و چەندیت
خانووی شەش حەو قاتت سەرگرت
یانسیبت بردۆتەوە
قاسەت لە پارە ئاخنیوە
زۆربەی زێڕە و کەمی زیوە
منیشت لەبیر چۆتەوە
عەریزەم نووسی بۆ خانوو
چونکە خانوویان سووتاندووم
لە زەوی دەریان پەڕاندووم
بێ جێن مناڵ و کەیبانوو
لەسەرت نووسی ناتکەوێ
زەوی و خانوو لە کوێ بێنم!
چۆن سەری حوکمات دێشێنم!
بۆخۆت بژی لێر و لەوێ
گوتم بێ جلکم، بێ تینم

مەدرەسەی دەوێ زاۆکم
فەرمووت: دە بەردە بەرۆکم
نابێ جارێتر بتبینم
دەردی تازەت پێ دامەوە
پاش ئەو هەموو دەردەی چێشتم
بە مارسیدس بەجێت هێشتم
پاپەتیو پیادە مامەوە
بێ ئەمەگ، بە خوێنی ئاڵم
کورسی بەرزم بۆ تۆ کڕی
تۆش چڵمی خۆت بە من سڕی
تۆ سازی و من ژیان تاڵم
با وا بێ مامە با وا بێ
باخوێن بەهای من فیرۆ بێ
هەرچی من کردم بۆ تۆ بێ
با ئەو قەرزەی من فەوتا بێ
....
....
....
....

***

ساڵی ١٩٧١وەک دەستەی نووسەران پێک هات، فەرهەنگستانی کوردانیش بەناوی «کۆڕی زانیاری» دامەزرێنرا، لەوێش بەئەندامی کارا وەریان گرتم. لە لیژنەی کتێبی دەرسیش بۆ منالی کورد بەشداربووم، بۆکۆوار و ڕۆژنامانیش وتار و شیعرم نووسیوە، جاروبارەش بەئارەزوو یان ڕوو لێ نانی هەوالان تاکو تەرا هۆنراوم هۆنیوەتەوە، بەشی زۆریان بەعسی وێڕای تالان کردنی مالەکەم لەناویان دان. ئەو تۆزەی کە بۆم خەلساون ئەوانەن کە لەمەودوا دێن:

مەتەڵ

بۆ کتێبی سەرەتایی

دەبزانە چیـــیـــە؟ خـــۆشـــە مـــەتەڵم
بیـــری لێ بکەوە مـــەڵێ تەنبـــەڵم
گـــیـــان لەبەرێکە مـــەلەوانی گـــۆم
زۆرجـــــــاران دیـوتـە لـە ڕووبـار و چـۆم
بێ قـــاچ و دەســـتـــە، بێ چرپە و هەســتـــە
لەشـــەپۆل بڕین وەکـــو مـــقـــەســـتـــە
باڵیـــــشی هەیە و پێـــیـــان نـافـــڕێ
زاریشـی هەیە و هـەرگـــیـــز ناقـــڕێ
نیـــوە لە نـاوی دەی لەچـل کـــەمـــە
مـــای بۆ بنووســـە و بیـــخـــۆ سێ ژەمـــە
ئەگـەر پێت نەکـــرا هێـــشـــتـــا بیناسی!
دەتخـــەمـــە ناو ئاو دەتکەم بە مـــاسی

***

دایک و باب

بـە ڕەنجی دایـک بەخـــــێـــــو کـــــراوم
بـاوک مـــــــانـدوو بـوو بـۆ نـان و ئـاوم
دایکـی دڵســــــۆزم پـەروەردەی کـــــردم

ئەگــــــەر ئەو نەبا زۆر زوو دەمــــــردم
دایک زۆر لە خــۆی خــۆشـــتـــری دەوێم
ئەو بەرگم دەشـــوا، ئەو ڕادەخـــا جـــێم
پێــــــــــڵاوی دایـک لـە بـانـی چـاوم
بـاوکم خــــــۆش دەوێ هەتـا مـن مـــــاوم

***

یاری

تـۆپـی یـاریم زۆر خـــــــــــۆش دەوێ
یـاریم لـەبـەرچـاو نـاکـــــــــــــەوێ
پـیـــــــاو بـەوەرزش بەهـێــــــز دەبێ
لای مـــــــــەردم خـــــــاوەن ڕێز دەبێ
وەرزش مــــــــــرۆ ئـازا دەکـــــــــا
ئـازا وڵات ئـاوا دەکـــــــــــــــــا
مـــــن لــــــە وەرزش پـــــاڵـــــەوانم
ڕۆڵەی ئـازای کـــــوردســـــتـــــانم

***

سەعات

چک چکی ســەعــات دەڵێ: وشــیــار بە
تەوەزەل مــــەبە، خـــەریکی کـــار بە
وەک مـن تێکۆشــــە بەڕۆژ و بەشـــەو
هیچ پەیدا نابێ بە تەنبــــەڵی و خـــەو
مـــاندوو بوون و کـــار مـــایەی ژیانە
بـــێــکـــار ڕابـــواردن ڕەنج و زیـــانــە

گــەر مـن كـــارنەكـــەم لەشم ژەنگ دێنێ
دەچمـــە ســـەر وەســـتـــا هەڵم وەشـــێنێ
مـــرۆڤ كـــار نەكـــا ، كـــاری زۆر لەنگە
ژەنگی بێكاری شـــــووڕەیی و نـەنگە

بەهار

زســــــتـــــــان نـەمــــــا بـەهار هـات
خـــــۆشی بـۆ گـــــوند و شـــــار هـات
بـولـبـــــول گــــــەیی بـەمـــــرادی
دەخــــــــــــوێـنـێ بـەئـازادی
پـــەپـــوولـــە لـــە چـــڵ بـــۆ چـــڵ
دەچـن بـۆ ســـــــەیرانی گــــــوڵ
جـــــوانە ئـەم چیــــاو دەشـــــتـــــە
كـــــوردســــتـــــان وەك بەهەشــــتــــە

***

سروود

كـوردسـتـانی جـوان ئەی نیـشـتـمـانم
ڕووناكی چاوم، ئـارامی گــــــیــــــانم
لـــەدەســـت بـێـگـانـە دەرت دەهـێـنـم
پێـشـمـەرگـەی تـۆم و تـۆڵـەت دەسـتـێنم
.....
ســــــــاوا بـووم چـاوم بـەتـۆ هـەڵـێـنـا
لـەپـێـش بـابـەدا نـاوی تـۆم هـێـنـا
هەتا دەشـــــمـــــرم هەر تۆی ڕووگـــەی من

ڕزگـــــارت دەکـــــەم لەدەســـــتی دوژمن
.....
کــورد بۆ ســەربەســتی خــوێنی دەبەخــشێ
ئـالآی ئازادی بـەخــــــوێن دەنـەخــــــشێ
خـــوێن دەدەم، گـــیـــانمت لە پێنـاو دەنێم
لەســـــەر خـــــاکی خـــۆم دوژمن ڕاودەنێم
.....
کــوردســتــانی جــوان گــیــانی شــیــرینم
بــەقــــــــــوربـانـت بـن ژیـان و ژیـنـم
***

سروود

پێــشـــمــەرگــەم و بۆ ڕزگـاری نیــشــتــمـانم لە خـەباتم
دوژمن هەرچەند بەهێــــزیش بێ دەبێ دەرچێ لە وڵاتم
گـولله تۆپ و بۆمـبـا و ئاگـر کـار لە بیـر و بڕوا ناکـەن
مـاڵ و سـەر و خـوێن و گـیـانم قـوربانی ئەم ئاو و خاکـەن
ڕۆڵەی ئازای کـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــرکــەرانم
بۆ ســەربەخـۆبوونی گـەلم، بەخـتی دەکـەم مـاڵ و گـیـانم
زۆر لەمــێــژە کـورد ئەکـوژرێ، لە مـەیداندا خـوێنی دەڕژێ
شـار و گوندی وێران دەکرێ، مێشکی کیـژ و لاوی دەپژێ
بەڵام لاوی کــورد لە مـــردن سڵ ناکــات و خـــۆ ڕاگـــرە
بیـــر و بڕوای کـــوردایەتی بۆ گـــیـــانی دوژمن ئاگـــرە
ڕۆڵەی ئازای کـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــرکــەرانم
بۆ ســەربەخـۆ بوونی گـەلم، بەخـتی دەکـەم مـاڵ و گـیـانم

سوێندمان بە خوێنی شەهیدان، تۆڵە لە دوژمن دەستێنین
داگیرکەرانی کوردستان لەڕەگ و ڕیشە دەردێنین
سوێندمان بە خاکی کوردستان دەبێ کوردستان ئازاد کەین
داگیرکەر لە خاکمان دەرکەین، گیانی شەهیدانمان شاد کەین

***

سروود

کوردین ڕۆڵەی کوردستانین، بەدڵ ئازادیمان دەوێ
هەتا لەسەر دنیا زیندووین سەرمان بۆ دوژمن نانەوێ

***

لە ڕێگای ئەم نیشتمانە سەر و ماڵمان لا هەرزانە
کوردستان دینە، ئیمانە، کوردستان ژینە، ژیانە

***

سەربەخۆ بوون و ئازادی، ئاواتی هەموو کوردێکە
لەبەرانبەر داگیرکەران، هەموو کوردێک نەبەردێکە

***

چیتر کورد ناژێ بەدیلی، بە داگیرکەران ناخورێ
بڕوامان کێوی پۆڵایە، بەهیچ هێزێک لانادرێ

***

بەخەباتی خوێناویمان، ڕێگەی ئازادی تەخت ئەکەین
بۆ مافی چارەنووسی کورد، خوێن و سەروماڵ بەخت ئەکەین

***

هەتا کوردستانی ڕەنگین، لە دوژمن پاک نەکەینەوە
بیر لە خۆمان ناکەینەوە، ئاوڕ بۆ دوا نادەینەوە

***

له ڕووی داگیرکەری وڵات، شێری شەڕ پڵنگی جەنگین
تۆڵای پۆڵا و شوورەی سەنگین، له دەریای خوێندا نەهەنگین

***

کاک بەدیعی بابەجانی گەورەتر ڕەسامی ئەمڕۆی کورد، ڕووی لێ نام کە باسی ژیانی بنیادەمی هەر لە دەمی ساواییەوە هەتا دوایی بە شیعر بۆ بهۆنمەوە، ئەویش بەوێنەی کوردانە بی نەخشێنێ و چاپی بکا.
من بۆم نووسی، بەداخەوە مەودا نەما پرۆژەکەمان پێک بێنین:

قۆناغەکانی ژیان

ئادەمی بەرهەمی کەمێ قوڕ و ئاو
دایکە وای کردە جێ گەرا بۆ پیاو
دەوری ساوایەتیی شل و خاوی
خەمڕەوێنی دڵی و لەبەر چاوی
تا دە ساڵی بزۆز و چالاکی
بێ گزی و ڕاست و دەست و دڵ پاکی
لە دە تا بیست بەهاری ژین دادێ
باوی یارگرتن و ئەوین دادێ
بیست و سی ئەرکی ماڵ و منداڵە
خۆش و شیرین و جاروبار تاڵە
هەڕەمەی هێز و بەرهەمە تا چل
پێت گەیاندوون نەمامی شەنگ و شل
چل و پەنجا نەوەت بە باوەشەوە
تاڵی چەرموگ لکان بەمووی ڕەشەوە
پوخت و پاراوی ژین لە پەنجایە
دێتە ڕوو ڕەنج و سوود و سەرمایە

لە پلەی شـــــێــــست بەتەجــــرەبە و ژیری
پـلـەیـەک دابـەزی بـەرەو پـیــــــــــــری
چوویە حــەفــتـــا بە کـــۆخــە کــۆخ، تووڕە
دەست و ئـەژنـۆ دەلـەرزێ، پـشـت کـــــــووڕە
ســـواری هەشـــتـــای، هەناســـەشت ســـوارە
لار دەڕۆی لاقـی ســــــێـــــهــــــەمت لارە
لە نـەوەد مـــــــەرگــــــە پـێـی دەڵـێـن ژیـنـە
بـەفــــــری بـەر ســــــوورەتـاوی هـاویـنـە
پاشی ســــــەد وەک منـاڵـی یەک ســـــاڵـی
شـــیـــــرەخـــۆرەی بەلاّم بە خـــوێنتــــاڵـی
بـاوەشـی گــــــەرمـی گــــۆڕ کـــــــراوەتـەوە
هەرچـی خـــــاک داویـە بـۆی گـــــەڕاوەتـەوە
***

مادە تاریخم بۆ عەبدوڵڵای برای کاک بەدیع نووسیوە کە لە سەرکێلەکەی هەڵکەنن:

دڵ بەدنیـا مـەبەسـتـە بێ بارە، کـەمـە خـۆشی و خـەمـە سـەرەنجـامی
بابەجـانی گـوڵـن لە کـوردســتـان، هونەری جـوانە بگری هەرکـامی
خـزمـەتی گـەل دەکـەن بە دڵسـۆزی، خـێـوی ناون پزیشک و ڕەسـامی
(گــوڵی ئەو خـانەدانە عــەبدوڵڵا، داخــەکـەم هەڵوەری بەناکـامی)
شیعری ناوکەوانە ئەگەر لامی عبدالله بەیەک حساب بکرێ بە ئەبجەدی دەبێتە ١٩٧١
***

دامودەزگایەکی تازە بۆ کۆڕی زانیاری کرا، مادە تاریخم بۆ نووسیوە و لە کۆواری کۆڕدا چاپکراوە:

کۆڕی زانیاری کورد

ئەم کـــۆڕە ژ کـــوردارا جـــەوهەر بە خـــەڵات دێنێ
تیـــــــــرێژی هونـەر لـەورا تـاریـکـی دەتـارێـنـێ
وێژە و کـەلەپووری کـۆن، فـەرهەنگ و زمـان وانی
زانیـــاری بە هۆزانی خـــۆی لە گـــرەوە دەنوێنێ
کـرمـانج و لوڕ و سـۆران، زازاو مـوکـوری و گـۆران
وەل یەکـتـری داخـێـون، کـەس نینە کـو دامـێنێ
ئەو ڕووگـــەیە پیـــرۆزە ئاواتی گـــەلی کـــوردە
پێک هاتووە بۆ مێژووی «خۆشتر لەهەموو شوێنێ» ١٩٧٣- بە حیسابی ئەبجەد.

***

قانعی شاعیر پێش جەژنێک هەڵی پێچام دوو بەیتی جێژنە پیرۆزەی بۆ بنووسم تا لە کارتێکدا چاپی کا و بیفرۆشێ، منیش ئەم دوو بەیتەم نووسی:

جـــەژنت پیـــرۆزبێ کـــوردی زگ قـــوپاو
دەرخــــــــۆنە لاچێ، دەرکـــــــەوێ پـلاو
هێند تامـەزرۆ بووین ئێـمـەی دوورە چێـشت
هێــشــتـا نەکـولابوو دەنکـمـان نەهێـشت

***

ساڵی ١٩٧٤ بەعسی، گوایە بەڵێنێ خودموختاری دان بە کوردستان ئەباتە سەر بێ پرسی بارزانی و پارتی ، شـێـست کـەسی پەست و ناکـەسی چڵکاوخۆری خۆی هەڵبژارد بۆچاو بەسـتنی ڕای گـشـتی. خودموختاری هەر بە ناو و پووچەڵ و بێ ئیختیاری پێ سپاردن. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەیەم نووسی:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب ـ مام پیرۆت ڕۆژباش
پ ـ ئەی بان سەرەکەم

ب ـ خێره؟ بۆ گرژی؟
پ ـ لەداخ کەرەکەم
ب ـ کەرەکەت؟
پ ـ بەڵێ
ب ـ کامە؟ سوورەکە؟
ئەو پەل قەویەکەی ملەستوورەکە؟
پ ـ دەم خۆش، خۆیەسی
ب ـ نەخۆش کەوتووە؟
پ ـ نا وەگیانی تۆ، وا دوو حەوتووە
مانی گرتووە و دەم لە کا نادا
وەدەوری دادێم هەرگوێش بانادا
تۆ ئێژی چەی بێ؟ چۆن بیکەم چارە؟
ب ـ وە قسەی من ئەکەی بیبە ئەو خوارە
پ ـ باپیر چە ئێژی؟ خوارووی بۆ چیبە؟
ب ـ دیارە هیچ ئاگات لەدنیا نییە
ڕادیۆ ئەبیسی؟
پ ـ گوێم لێ گرتووە
ب ـ سا کەرەکەی تۆش ئەمەی بیستووە
شێست کەر لە بەغدا هەڵبژێراون
بۆ حوکمی زاتی ناودێر کراون
کەرەسووری تۆ لە وان پیرترە
ـ بێ چاوێنی بێ زۆریش ژیرترە
ئەمان زۆربەیان جاشولکەی شینن

ــ کەرە سووری تۆ بەعسی بی بیێن
هەر بە تەزکییە ئەیکەن بە ڕەئیس
ڕزگاری ئەبێ لە پەت و گوریس
ــ ئەوسا لە مەجلیس خۆی تێر جۆ ئەکا
ئەگەر تۆش گیریای تکات بۆ ئەکا
پ ـ بیسمیلا باپیر ئەوە تۆ شێت بووی!
ــ لە کەرێ گەڕێ، ئەتوو لۆ خۆت کووی؟
کەرەسووری من چۆن ئەبێ بە جاش!
کوو جزمەی تازە ئەبێ بە کەڵاش!
بەوخوایەکەمە، ئەمە بزانێ!
ئیتر وەک دوژمن لە تۆش دەڕوانێ
ـ کوو کەرەسووری ئاوا بە نامووس
دەچێتە بەغدا و دەبێتە مەبعووس!
ب ـ پیرۆت ببوورە، تۆبە، یاغنیشم
پ ـ باشە لێت خۆش بووین خۆم و کەریشم
***

بەشی دووهەم

لە هەر باغێ چومێ چڵێکم ڕنی
لە خەرمانی هەرکەس گوڵێکم چنی
***

ئەم شیعرانە کە لەمەودوا دێن تەرجەمەیەکە لە ئەدەبیاتی بێگانە کە بەشی زۆریانم لە عەرەبی و فارسییەوە وەرگرتووە و لە هێندێکانیشا دەسکاریم کردووە، هەروەها چەند فۆلکلۆرێکی ناو کوردەواریی خۆشمانم لە پەخشانەوە کردۆتە هەڵبەست بۆ ئەوە منالآنی کورد ڕۆژێک لە ڕۆژان لە فێرگەکانا بیخوێنن و بەهرەی لێ وەرگرن، ئەگەر جاروبارە گاڵتە و گەپێکی تێدایە بۆ زاخاوی مێشکە و داوای لێ بووردن ئەکەم.
***

کەر و گا

شەوێ گا وتی بە کەر:
وەرە بمکە چارەسەر
بێ وچان و سانەوەم
پەیتا لە چرووسانەوەم
هەر وەرد و شێو بڕینە
جەرگی زەمین دڕینە
سێ گاسنە و چاندنە
ئەمجا دەبمە گای بنە
خۆ لەبەر تۆزی گێرە
چاوم پڕووش و کوێرە.
کەر وتی: خۆ نەخۆش کە
خۆت کروشمە و پەرۆش کە

ئەگەر خێو هاتە گەوەڕ
دەمت مەبە بۆ لەوەڕ

***

خێو دیتی گا ناسازە
نالەوەڕێ و لاوازە
تێگەیی فیکی کەرە
بۆ تەنبەڵی ڕێبەرە
کەری کێشایە بەر نیر
با ماندووبێ کەری پیر
تا ئێوارە بە تێلا
زەوی ڕەقیان پێ کێلا
هاتەوە شل و شەکەت
ها ئێستا ببێ سەکەت
گا پرسی: چۆنی کاکە؟
وتی: دڵم خەمناکە
ئەمڕۆ ئاغا دەیفەرموو
ئەگەر گا هەر نەخۆش بوو
ناچارم سەری ببڕم
گاجووتێ دیکە بکڕم
گا ڕاپەڕی زۆر لە گوڕ
ماشتی قەسەڵی ئاخوڕ
پرزە و گزرە و کا گشتی
کلکی نایە سەر پشتی

چاپک لە ڕەوت و بازا
ساغ تر لە گوێزی ئازا
گایان دەردەکردە چۆڵ
ورتەی بوو کەر لە سەرمۆڵ
لەو هەڵەوەڕیەم گەڕێم
دەش نووم و دەش لەوەڕێم
گا دەیگوت لە هێڵی شێو
چەند بەنرخە وتەی خێو
ژیان بۆ کارکردنە
تەنبەڵ بەشی مردنە

***

کەری کوڵ

کەرێکی بێ کلک و کوڵ
زۆر پەژارەی کەوتە دڵ
ڕووی نەبوو لە هیچ دەران
بچێتە ناو کۆڕی کەران
کەری دێز و کەری شین
قاقا پێی پێ دەکەنین
گرتی ڕێگای دەشت و چۆڵ
بە زەڕەزەڕ بەسمکۆڵ
هەرگیز نەدەلەوەڕا
هەر بۆ کلکێک ئەگەڕا
ڕێگای کەوتە بەر پاڵێک

کــــەوتبـــــووە ســــەر خــــەیاڵێک
دەیـــگـــوت بــەڵـــکـــو لـــەو نـــاوە
شـــــــەتڵـــــــە کلـک چەقـــــاوە
دەیـڕوانــی و بـۆنـی دەکـــــــــــرد
هــەر بـیـــــــــــــری کـلـکـی دەبـرد
خـــــــــــــــاوەن زەوی پـێـی زانـــی
دەست بـە تـێـــــــڵای گــــــاوانـی
کـــــەری کـــــوتا خــــوری شـــۆر
لەخــــــوێن ســــــــووربوو ملی بۆر
ســــــــەر بەرەژێر لـێـی خـــــــوڕی
دوو گــــــــــــوێـی لـە بـنـدا بـڕی
کـــــــەری بێـــــچـــــارەی زەبـوون
کلـک نـەبـوو گـــــــوێشـی چـوون
* * *
زەنگی مشکان
کـــــــۆوەبـوون مــــــشکی مـــــاڵان
لە نـەنـک و مــــــــام و خـــــــاڵان
کــلـــــک بـــاریـــک و چـــاوزیـــت
لمبـــــــۆز درێـژ و گـــــوێ قـــــیت
بـیـــــریـان گـــــەڕ و گـــــزی بـوو
زەنـگـۆڵـێـکـیـــــــــــــان دزی بـوو
گــــــوتـیــــــان بێ هەست و چرپە
دەیـخــــــــەینە کلـکی گـــــــورپـە

هەرکاتێ دەرچێ بۆ ڕاو
زەنگوڵە دەیکا بە قاو
بە خۆشاردنەوە فێرین
گورجێ خۆمان وەشێرین
لەبەر ئەو دەنگە زەنگە
مام گورپە کاری لەنگە
ناتوانێ مشکێ بگرێ
بۆ خۆی لە برسان دەمرێ
ئیتر دەژین وەک پاشا
لە کەندووی نیسک و ماشا
هەڵمەت ئەبەین وەک شێران
بۆ بژیوی جووتێران
هەمبانان دەدڕێنین
کەشک و نان دەقرتێنین
ئەگەر نەما پشیلە
مشکان تلی لی لی لە

***

مشکێ چاویلکە لە چاو
زۆر جیهان دیدە و گەڕاو
سمێڵی سپی و درێژ
وریا و زۆرزان و کەم بێژ
دار گۆچانێ لە دەستا
هەستا لە کۆڕ هەڵوەستا

وتـی: ئـەی بـرا و خـــــــوشکـان
پیـــر و ڕیش ســـپــیی مـــشکان
مــــێـــــشک و کــــۆن و ڕزیـوە
بــــۆ ئـــەو زەنـــگـــەو دزیــــوە؟
ئـێــــــســـــــتــــــا کێ وا ئازایـە
خـــــــۆ باوێتــــــــە بـەڵایـە
بیـــــخــــاتە کلکی پســـــیک
ئیــــتــــر نە خـــرتە و نە جـــیک
مــــــشـکان کــــــردیـان بڵاوە
زەنـگـیــش لـەو نـاوە مــــــــاوە
کــــــەوتـە دەســــــتـی منداڵان
گـــــوتیـــــان: تـاڵان هەی تـاڵان
هـەرکــــارێ دەست پێ دەکـــــرێ
بـیــــــــــــری دوارۆژی نـەبـرێ
وەک زەنـگی مـــــــشـکی لێ دێ
داخــــــــوا بـەهـرەی بۆ کـێ بێ!
***

کەوە شەلە

ســــــەرداری بـۆکـــــان عـــــەزیـز
خـــــــانـی ســــــەربەرز و بەڕیـز
دیـتـی کــــــەوێـک دەفـــــــرۆشـن
کـــــــڕیـاری زۆر لـە جــــــۆشـن
پـرسـی: چۆنـە ئـەو کـــــــــەوە؟

وا لــــه دەوری هـــــەو هــــەوە؟
گـــــوتيــــــان: كــــەوێكی ڕاوە
كـــــــــــەوی بــڕی لــەو نــاوە
كــــــەوەشــــــەلەی بەنـاوبـانـگ
نـرخی بـۆكـــــانە شـــــەش دانـگ
هەرگـــــيــــــز بينـی تەنـگ نابـێ
لە قــــاســــپـــــه بێ دەنـگ نـابێ
وتـی نــامـــــــــــــه بـە پـەلـە
بـۆم بـكـڕن كـــــــەوە شـــــــەلە
چـل زێـڕيـان لـەســــــــەر بـژارد
كـــەويان بەســـەردار ســـپـــارد
خــــان هەڵـيــــپــســــاند ســـەری
ڕووی كــــــــــــــردە دەوروبـەری
گـــــــوتـی: كـێ هـاوڕەگـــــــەزی
بــداتــە دەســت نــاحــــــــــــەزی
پــاداشــی ســـــــــــــەربـڕيــنـە
نــەک وا بــەزێـڕ كـــــــــــڕيـنـه
هـۆشـت بـێ، كـــــــوردی هـەژار
گـــــــەلـت مــــــەدە دەسـت نـەيـار
***

هەويری بەموو

ڕێـويـەكـی پـيـــــــری بەفــــــێڵ
وتـی بە يـەكـی جـــــــحـــــــێڵ

تـاژیـەک هـەیـە ئـاشـنـامـــــــــە
وا بـۆم نووســــــیـــــوە نـامـــــە
بیـــــــبــــــە و وەڵامـی بێـنە
ســـەد کـــەوم لێ بســـتـــێنە
جــــــــوانـە ڕێـوی پـێـکـەنـی
گـــــــــوتـی بـەڵـێ ئـەزبـەنـی
هەویرت بێ مـــوو نیـــیــــە
چەقـــاڵـتـــەت بێ لوو نیـــیــە
کـــرێی زۆر و کـــاری کـــەم
مـن خـــــــۆم دەبـێ تـێـی بـگـەم
تۆ گـــۆشت کـــەو نادەی بـەمن
گـــــۆشـــــتم دەدەی بە دوژمن
***

ڕێوی بەفیشاڵ

ســــــــەر لـەبـەیـان تـاو هـەڵات
مــــام ڕێـوی لـە کـــون دەرهات
لە ســـێـــبـــەری خــۆی ڕوانی
بــە درێـــژایـــی و بــە پـــانـــی
خـــــــــۆی ئـازا هـاتـە بـەر چاو
دەســــــتـی کـــرد بە چاووڕاو
گـــــــــوتـی: وا بـۆ ڕاو ئـەڕۆم
هیچ نەبێت شـــێـــرێک ئەخـــۆم
گـــەلێ کـــردی مـــڵـــومـــۆ

تارۆژ هاتە نیوەڕۆ

سێبەر گەییە بەرسنگی

هیچی نەکەوتە چنگی

دیتی زۆری برسییە

دەیگوت: تەماح باش نییە

هەر مشکێکم دەس کەوێ

بەسمە و زگم دەسرەوێ

خەیاڵ جێی نان ناگرێ

شێر بە ڕێوی ناخورێ

***

ملی درێژ مێژووە

گا و وشتر و بەرانێک

تووش بوون لەڕێ بەنانێک

لەناویان بوو بە کێشە

بۆ خواردن کێ لە پێشە؟

پێک هاتن کێ زۆر ژیاوە

خوا ئەو نانەی بەو داوە

بەران گوتی: من پیرم

لەگەڵ بەرخێک هاوشیرم

خوا ناردی بۆ ئیبراهیم

وا ئەو مرد و من ئەژیم

گاجووت وتی: قاوەقاو

لە دەمتایە شیری خاو

من زۆر چەنەی لێ نادەم
زەویم کێڵا بۆ ئادەم
وشتر سەری دانەواند
بە گازێک نانی ڕفاند
گوتی: مێژوو نازانم
ئاواتە خوازی نانم
ئازان؟ مێژوو بخوێنن
پارووم لەدەم دەرێنن
***

داوەڵ

لە داوەڵێکم پرسی:
بۆچ دەنوێنی مەترسی؟
چوێلەکان هەڵدەفڕێنی
چ سوودێک وەگیر دێنی؟
گوتی: هەرکەس وەکو من
پەڕۆ و پاڵە سەر و بن
مێشک و دڵی کڵۆشە
ترساندنی پێ خۆشە
***
دیمەوە ساڵی دوایی
لەو چۆڵە بە تەنیایی
پشتی بەخەم چەمابوو
فیشاڵی لا نەمابوو
تیتاڵ بلاو گێلانە

بۆ قـــــەل ببـــــوە هێـــــلانە
ڕادەژا و دەلـــــــــــــــەراوە
ورتـــەی بـــوو بـــە دەم بـــاوە:
خـــۆم بەخـــتـــــەوەر دەزانم
پـەنـاگـــــــــــای هـەژارانم

***

دەرسی بەچەپۆک

مـــام گـــورگ و شـــێـــر و ڕێوی
ڕاویـان دەکـــرد لە کـــێـــوی
سێ کـــەروێشکیـــان ڕاوکـــردن
بۆ لانـەی شـــێــــریـان بـردن
مـام شـێر فـەرمـووی: گـورگی پیـر
تۆ لێـمــان بەشکە نێـچـیـر
گـــــــــورگ وتـی: سێ لاشـن
هەر یەک بۆ یـەکـــمـــان باشن
شـــێـــر تـوڕە بوو کـــەفی چاند
چـەپـۆکـی بـۆ داوەشــــــانـد
چـەرمـی پـشـت و نـاوشــــانـی
داتـەکـــــانە ســــــەر ڕانـی
ئەمـــجـــا ڕووی کـــردە ڕێوی
وا بـاشـــە تـۆ بـاخـــێـــوی
گـــوتـی: یەک بەر قلیـــانت
یەک بۆ شـــێـــوی شـــێـــوانت

یەکـــیش بـۆ ســـەردەمی خـــەو
بێ شـێـــو سـەر مـەنێـوە شـەو
وتــی: ئــافــــــــــەریم ڕێـوی
ڕبـە و گـــــەز بـاش دەپـێـــــوی
زۆر بـاشـت بـەش کــــــــــردووە
لەکــام فــێـــرگــەت خـــوێندووە؟
گـــــوتـی شــــــاهـم وا نـەبـووم
پـێـــــشـــــــوو وا زانـا نـەبـووم
فــــێـــربووم بیــــری ورد و دوور
لەلای مـــــەلای کـــەوڵ ســــوور
***

سواری مار

بێ هـێـــــز بووە مــــاری پیــــر
نەیـتــوانی بچــتـــە نێـــچـیـــر
ســــۆمــــای چاوی نەمـــابوو
بــاوی ڕاوی نــەمــــــــــابــوو
خـــــــشـی بە وردە لـۆقـــــان
تـا گــــەییـــە ئاغـــای بۆقـــان
دەســـــتـی ئاغـــای ڕامـــــوسی
دایبــــەســــتـــە زمـــان لوسی:
ئـاغـــــای گــــران و گــــەورە
کـێ وەک تـۆ ســــــایـە چـەورە؟
بــــۆقـــی وەک تـــۆم نـــەدیـــوە

جیهان بێ تۆ هەتیوە
ئەز گۆری گەرچی مارم
هەر بێ فەڕی بوو کارم
بەڵام لەمڕۆ بەولاوە
گەزندەییم نەماوە
ڕاوی جانەوەر ناکەم
بەدڵ بە نیازی چاکەم
داڵدەم بدە لەلای خۆت
بمخە ژێر خاک و پای خۆت
بیکە سندووقی سەرت
بم کە بە بارەبەرت
سوارم بە بۆ سەفەرێ
با گوناهم هەڵوەرێ

***

بۆ قاغا بەو هەڵدانە
هەڵمسا وەک هەنبانە
بۆ قەتی لەبیر نەما
لەدڵیا گەڕا سەما
وتی: ئافەریم، زانای
جێم لەلای خۆم بۆ دانای
تۆ ماری خانەدانی
دام و دەستوور دەزانی
چیت نیازە با وابێ

ئاغاش با دڵاوابێ
تۆ بێیتە بەر ئاوزەنگیم
ببی بە ئەسپی جەنگیم
ئەبێ هێزت تیا بێ
ئەمەش بێ بژیو نابێ
مووچەت دوو بۆقی قەڵەو
یەکت بۆ ڕۆژ و یەک شەو
***
مار بوو بە ئەسپی ئاغا
بۆ گەشت و گەڕ لە باغا
ڕووی لە هەر شوێنێ ئەکرد
بۆق کڕنووشیان بۆ ئەبرد
بەقیڕ و هۆڕ لە پێشا
هوڕایان بۆ ئەکێشا:
بۆقاغا سواری مارە
چینی بۆق باری بارە
***
بۆ مار هەڵکەوتبوو هەل
ژینی خۆش، تێر و تەسەل
لەسەر دوو بۆقەی مزی
لەولا و لەم لاش ئەیدزی
هێدی هێدی لێی خوڕی
تا قڕەی لە بۆق بڕی
ئەوسا وتی: ئاغای خۆم

کەست نەما تۆ ئەخۆم
جیقە و فیقەی پێ ناوێ
ژیان لەدڵ دەراوێ
بۆقاغا تا پێی زانی
مار کەوتبوە قووت دانی
لە مردنا بێچارە
دەیقیراند: مار هەر مارە!

***

کەری بێگار

کابرایەکی زۆر ترساو
پشووسوار ڕەنگ بزرکاو
بەغار ڕووی کردە ماڵێک
خۆی کوتا بن هەرزاڵێک:
هاوار پەنام هێناوە
زۆر پیسم لێ قەوماوە
بەکەس مەڵێن وام لێرە
خاوەن ماڵ پرسی: خێرە؟
گوتی: دارۆغەی خونکار
کەران دەگرن بە بێگار
من ئەگەر چی پیاویشم
زانا و خاوەن ناویشم
بەڵام لەلای ئاغامان
نە ڕامانە و نە ئامان

هیــــچی لەبەر چاو نیـــــیــە
فـــەرقی کـــەر و پیـــاو نیـــیــە
دوور نیـــیـــە دارۆغـــەی شـــار
پشـــــتم بخـــــاتە بەر بار
زانــا لــەلای لاســــــــــاران
دەبــنــە کـــــــەری بێــگــاران
***

پەشیمانی پینەیە

ڕانــکــە شــــــــڕێـکـم هـەبـوو
لا بـوزگـــــــــورێـکـم هـەبـوو
کـــــولکەی بزنە شـــــینە بوو
پـــڕی پـــەڕۆ و پـــیـــنـــە بـــوو
هەمــــوو ڕەنـگـی تـیـــــابـوو
کــەمــتــر شـــینایی مـــابوو
نێــفـــەک تەنگ و دەلینگ فش
هەر دەجــــوولام جـــــڕوخش
قــــــۆشـــــیک لەو دراوێ لەم
ســــــەریەکم نا زۆر و کــــــەم
ڕانــکـێـکـی تـازەم کـــــــڕی
بـۆخـــــــــۆم ئـەنـدازەم بـڕی
زۆر تـــەرز و ڕێـــک و لـــەبـــار
نـیـــــــــوەی چـوو نـاوی هەژار
بەنیـــــازی چۆغـــــە و کــــەوا

شەوێک نوستم، لەخەوا
ڕانکی گۆرین هاتە لام
پاشی شەو باش و سەلام
وەک قەرەچ و سازندە
ملی نا لە گازندە:
چاکەت لە چاوا نەبوو
کەی کاری پیاوانە بوو؟
چەند ساڵێک هەواڵت بووم
یاری ڕۆژی تاڵت بووم
با تۆزێکیش دڕاو بام
با کەمتر لەبەر چاو بام
بە پینە چارم هەبوو
کەڵکی هەژارم هەبوو
بەڵام خۆت بلەوەز بووی
لە دروونەوەم وەڕەز بووی
چوومە لای بەرگدروو
کونبڕ کرام بە پنوو
بوومەوە ڕانکی لە نوێ
وەستاژن بەمن دەنوێ
وەرە بەشکو بمکڕی
پێم خۆشە تۆ بمدڕی
ئیتر ئەوجار وەک پێشان
نابمە مایەی سەر ئێشان
***

وتم ڕانکی ڕەگەز شین
کۆنە هەواڵی پێشین
تۆش وەک هەواڵی مرۆ
دەستم مەبەستە بە درۆ
یارن بە چەوت و لاری
چالاکن لە بێ باری
وەک تۆ شڕ و کون کونن
سەر دۆستی بن دوژمنن
کە خۆمیان لێ دەبوێرم
هی تازە هەڵدەبژێرم
دێن دەڵێن پەشیمانین
وەک دیوتە ئێستە وانین
واتا پینە کراوین
وەک تازە لەبەر چاوین
***
شڕەی کۆنە هەواڵم
پێت وا نەبێ مناڵم
شڕێ پینە وەردەگرێ
چۆن وەکو ساغ بەر دەگرێ
چی بە پەڕۆ و پینەیە
ماڵی کەس نەبینەیە
پنوو کە چوە سەر بوزوو
لەبیر ناچێ شڕبوو زوو

پینەدار عەیب دارە
ناچار بەرگی هەژارە

***

بەزمی ڕووتی

دەڵێن هەلاکۆ جارێک
دەچێتە دەوری شارێک
دەڵێ لە چووک و گەورە
هەرکەس پێو وایە چەورە
دە لیرەی لێ بستێنن
دڵی هەژار مەشکێنن.
لە بنەوە ناردی پیاوێک
لەشار بگێڕێ چاوێک
دێتەوە دەڵێ: ئاغام
تەواو بەشارا گەڕام
باجدەر بار لە سەر لێون
هی زۆر زل قوڕ دەپێون
دەڵێ کێ بۆتە حاجی
هەزار لیرەیە باجی
کێ لەوان نەویترن
خۆ ئەندازەی بگرن
نامەوێ چیان بمێنێ
جاسووس خەبەرێ دێنێ:
خەڵک کەمیان وەڕەزن

هەر حاجین تۆزێک کزن
دەڵێ حاجیان تالان کەن
جا وەرن بۆم بەیان کەن
جاسووس دێ بەپێکەنین
کە ئەی خانی سەر زەمین
بەزمێکە بەڵام بەزم
کەس نەما بڵێ ئەزم
کەس ئاگای لەکەس نییە
فەرقی شێخ و قەس نییە
تێک هەڵدانە و شەڕە شەق
چڕە و گوڕە و چەقە چەق
هەڵپەڕکێیە سێ جڕتی
سەرچۆپی حاجی گرتی
قازی گۆرانیان دەڵێ
مەملی مەمۆ و سەوزەڵێ
خانی وشیار و زانا
بڵێیمەت لە جیهانا
دەڵێ نامە با ڕاکەین
شارێکی تر پەیا کەین
بەزم بەزمی ڕووتییە
هەڵپەڕکێی نابووتییە
چیان نەما لێی بترسن
وا لە خۆشیان دەڕەقسن

بێنە ســــەرمــــان ئەمــــانە
ڕووت ئـاگــــری بێ ئـەمــــانە
قـــەت یەکـــێکمـــان ناهێـــڵن
زووکـــەن بەجـــێـــیـــان بێـــڵن
***

کوردستان بەهەشتە

زســـتـــان ڕۆیی ســـەرمــا نەمــا
دەرچووین لەناو مـــــژ و تەمــــا
ســـەری کـــوێســـتـــان خـــاڵ بەڵەکـە
جـــێـــژنی مـــامـــرێوی و دەڵەکـــە
قـــــاو و قـــــیـــــژە لەو بڵندە
بەکـــــۆمـــــەڵ دەفـــــڕن باڵندە
بەبێ وچان، بەبێ وەســـــتـــــان
گـــشـــتـــیـــان دێنەوە کـــوردســـتـــان
پرســـیـــمـــان لە قـــوڵینگ و قـــازان
هـۆی لالـۆی گـــــــەرپـدەی چـازان
ئـێـــــــوە زەوی زۆر گــــــــەڕاون
لە زۆر جـــــێگـادا زۆر مـــــاون
لە هەوار و شـــــار و دێیـــــان
کـوێ خـۆشـتـرە لەگـشت جـێـیـان؟
پێـــیـــان گـــوتین کـــەسی خـــاڵان
شـــەکـــەت بووین لە لاق و بالان
جـــیـــهـــانمان گـــشت پشکنیـــوە

وەک کـــوردســـتـــانمان نـەدیوە
جێ نین خـۆشـتـر لە نیـشـتـمـان
کــوردســتــانە بەهەشــتــمـــان
***

دەمی نایگاتێ

هـێـــــشــــــووی تـرێ بـەدارەوە
ڕێـوی دەیـدی لـە خــــــــوارەوە
دەیـــزانـــی دەمـــی نـــایـــگـــاتـــێ
ئـــارەزوو تـــرێـــی نـــاداتـــێ
پێ هەڵـچـــوونـیش بۆی ناکـــرێ
دەیگـوت: زۆر ترشـــە نـاخـــورێ
***

هەر تیرەیەکن

گـــۆڕهەڵکەن و کـــفـن فـــرۆش
لە مــەیخـانە هەرتک سـەرخـۆش
دەیـان گـــــوت بـەدەم پـێـکـەنین
بەیـانیش گـــۆڕ هەڵدەکـــەنین
جـــــاویش بۆ کــــفـن دا ئەدڕین
مـــەزە و بـادەی تریش ئەکـــڕین
ژنـی خــــاوەنـی مــــەیخــــانـە
دەیگـوت: چەنـد باشـن ئـەمــــانـە
یـاخــــوا بـازاڕیـان گــــەرم بـێ
گـــۆڕســـتـــان هەر پڕ تەرم بێ
مــــیــــوانی وام زۆر بـێـــتــــە لا

کــــوڕیژگـــــەم ئەکـــەم بە مـــــەلا
هەریەکن کـــا و چەت و کــلّـــۆش
بێ جـــیـــاوازین بۆ خـــاوەن هۆش
***

درۆ بە درۆ

ئـاغـــــــا دەتگـوت کـــــــۆڵـەوەژە
خـــــوار و ڕەش و بەگـــــرێ و تەژە
دەســــــــــتی ڕژد و نـان نـەدەر بـوو
مـــیـــــوان بۆ ئەو دەردی ســــەر بوو
بـاتـووی کــــــەر و بـایـنـجــــــانـی
لــــە نـــەزانـــی یـــەک ئـــەزانـــی
شـــاعـــیـــر شـــیـــعـــری بۆ دانابوو
بـــــەرەو ئـــاوەژووی ڕانـــــابــــوو:
مـــانگ لە جـــوانیت شــەرمــەزارە
نـانـخـــــــــــۆرت هــەزار هـەژارە
بـەژن و بـاڵات ســــــــــەوڵـی تـازە
چاوت چاوی ســـــــەقــــــر و بـازە
کــــەس لێـــتـــان وریاتر نیـــیـــــە
زیـرەک و زانـاتـر نـیـــــــــیـــــــــە
ئاغــا زۆر لێی خــۆش هات ئەمـــە
کــــەوتە بەزم و گـــەپ و گـــەمـــە
وتی: فــــەرمـــوودەت دڵ گـــیـــــرە
دەم خـــــۆشـــــانـەت هەزار لیـــــرە
***

شــاعـــیــر هەر مــا و پارە نەبوو
هـــاوار نــەبــێ چــارە نــەبــوو:
ئاغـــا لـیــرەکـــان پێم ناگـــەن
فـەرمـووی پێم سـەیرە تێم ناگـەن؟
تـۆ دڵخـــــۆشت کــــــردم بـە درۆ
منـیش لەو مـــــــاڵە دام بـە تـۆ
درۆمـــــــــــــان بــە زۆران داوە
دراو بـــــێ نــــاوە لـــەو نـــاوە
نــــرخــــی درۆ هـــەر درۆیــــە
وەرامی گـــڵـــمــەت کــڵـــۆیە
***

بەلاف پێک نایە

پووشێ کـەوتە سـەر مـیـزی کـەر
مــێـــشـــوولـەیەکی پەڕیە ســەر
دەیوزاند: گــەمــیـــوان خـــۆمم
مــــــەلـەوانـی هـەزار گـــــۆمم
لـە دەریـای بـێ بـن دەگـــــەڕێم
نـاترسم گــــەرداو بێـــتــــە ڕێم
کـوا (مـاجـەلان) و (دێ جـامـا)؟
کـێ ئـازایـە بـێ بـەلامــــــــا
(کــریســـتــۆڤــەر) شـاگــردم بوو
گــەمـــیــەکــەشی دەسکردم بوو
خـــۆی هەڵکێـــشـــا لەبەر خـــۆوە

تا مـــــيـــــزەكـــــەر وشک بۆوە
لە تـونيـــــان دەگـــــەڕا بـێ ئـاو
بلاوەی كـــــرد خـــەيالـی خـــاو
***
وێرانەیە یانماڵە؟
پارسـەكێک خـۆی كوتايە هەيوانێک
وتـی: برســـيم لەڕێی خـــودا نـانێک
خـــاوەنـی مـــاڵ گـــوتـی بڕۆ نـيـــمـــە
وتـی: ســـا چۆڕە ئـاوێ تـوونـيـــمـــە
گـــوتـی: ئـاومـــان نـەمـــاوە لاچۆ بڕۆ
وتـی: بـۆ پـيـنـە بـزگـــوڕێک لـە پـەڕۆ
گـوتی نيمە. وتـی:كـوتێک بەن و داو
گـوتـی: بەس بـای بدە خـەيالـی خـاو
وتـی: وام زانـی مـــــالـە ئـێـــــرانـە
لـێـم گـــــــــەڕێ بـا بـڕيمـە وێـرانـە
مـن لـەلام وابـوو خـــاوەنـی مـــالـی!
تـۆش لـە وێرانـە زگ ئـەكـــەی خـــالـی
تـووڕێ هـەڵبـگـرە دايـنـێ ئـەم پـۆزە
وەرە وێـكـرا بـچـــــــيـنـە دەريـۆزە
***
هەڵە لە چیدایە؟
يەكێ لای قـــازيـيـــەک شكايـەتـی كـرد
بـۆ ســـمـــێـڵ چـەوری كــووپـە ڕۆنـی برد
كـــووپـە تـا مـل لـە مـــشـكـی ئـاخنـراو

چنگە ڕۆنێک لەلای سەر و بەرچاو
نیازی پێک هات و نامەیان دایە
قازی لایە و کەسی دەڕۆست نایە
کووپە ڕۆن دەرکەوت، فرۆفێڵە
سەرەوەی ڕۆنی ڕوون و بن لێڵە
ڕایسپارد نامەکەی هەڵەی تێدا
بێنێ پاکی دەکەم پەڵەی تێدا
وتی عەرزی کەن ئەم هەڵە و پەڵەیە
نە لەلای ئێمەیە، لە کووپەڵەیە
هەر زلێکی بە چەوری دەس بڕ بێ
چاکە ورگی لە خۆڵەمێش پڕ بێ
***

سەرچاوە سوێرە

میری کۆر دیتی جل شڕێ دژوێن
میری گرتۆتە بەر بە تووک و جوێن
خوایە دەور و دووکانی وەرگێڕی
چی لەدەس نایە میری وا خوێری
کوڕی دارۆغەیێکی لێی داوم
خوا هەڵێنەگری زۆری لێ کراوم
پرسی: جا مووچەخۆر بە میری چی؟
دۆ تراوە و ترش بە شیری چی؟
لە وەرام ئەو هەژارە دڵ ژیرە
وتی: زنجیرەیە و لەیەک گیرە

دەست و پێ جۆیە، مـیـرە سـەرچاوە
تامـی ئاو هـەر یەکــــە لـە هەرلاوە
ئاوی کـانی کـە شـیـرن و خـۆشـە
گـەر لە ناوجـۆشـە خـۆشـە بینۆشـە
ئاوی جــۆ تاڵ و بـۆگــەن و ســـوێرە
دیارە سـەرچاوە پیس و بێ خـێــرە
مـیــر تکاندی لە چاوی ئاوی سـوێر
مەرجە فەرمووی نەمێنێ میری کوێر
***

هاواری لەسەرە

کــاروانێک شــەوێک لە چۆڵێکا
بنەیان خـست لە شـیــو و دۆڵێکا
شـەکـەتی ڕێگە بوون دەبوو بخـەون
ترسی زۆریـش بـوو بـەر دزی بکـەون
بوو لەگـەڵیـان یەکـێکی پیـری هەژار
گـوتی: هەر چاروێدار و خـاوەن بار
یەکی زێـڕێک بدا بـەمـن بخــــەوێ
پاســەوانتــان دەبم تەواوی شــەوێ
دز کــە هات دەیکەمــە هەرا و هاوار
مەرجی من هەر هەرا و لە ئێوەش کار
نیــوەشــەو دز گـەیشت و مـاڵی برد
تاو هەڵات مـامـە پیـرە بـانگی کـرد:
مـــاڵو وێران بێ مـــاڵ نەمـــا ڕابن

چۆن دەزانن ئەوەند لە خـــەودابن؟

***

کـــــــە دەبـینن هـەچی بـوو دزراوە
پیـرەیان گـرت بڵێ: چە قـەومـاوە؟
وتی: هیچ نەبووە! نیـوەشـەو سێ دز
زرتەبۆز و ســــمـــــێڵ فش و چاوبز
یەک جوان، یەک نێوان، یەکێکی پیر
دەس بە ڕمب و کەوان بە تیر و شیر
گەینە سەر سەرم و گرتیان مشتم
گەر نقـەم لێ دەهات دەیان کـوشتم
مـاڵەکـەم دانێ خـۆم بکەم ڕزگـار
وا قــــەرزداری ئێـــــوەشم: هاوار
شەو لە ترسان کە نەم بوو هاوارێک
فەرموو ئێستا هەزار لە جێی جارێک
قـوولە قـوولی لەپاش گـورگ ئەمـەیە
پەژیوانی دەمی مـــەرگ گــەمـــەیە

***

دزی جادوو

خــــاوەنی مــــاڵ وتی بە کـــــەیبـــــانوو
هەست ئەکـــــەم وا دزە و لەبان خـــــانوو
وەرە با ڕێک بخـــــەین تەڵە و داوێک
بەشکو مـــامــدز بخـــەینە گـــەرداوێک
ژن بـەدەنـگی بـەرز کـــــــە دز ئـەژنـەوت
پرسی: ئەم گـەنج و زێڕە چۆن دەس کـەوت؟

وتی: نازانی من دزی جادووم؟

بۆ دزی مانگەشەو نەبا نەئەچووم

دوای ئەوەی ناوی شەولم هێنا

باوەشی خۆم لە تیشکە وەردێنا

بەو ترێفە ئەچوومە ژێر بۆ ژوور

گورجێ دەم ئاخنی چ تێڕ و چ توور

دوو هەلیش شەولم ئەگوت لەوسەر

تیشکی مانگ سەریەخستمەوە بۆ دەر

دزە لای وابوو خێوی ماڵ خەوتن

کەوتە ئامادەبوون لە ڕێی کەوتن

شەولی گوت لە تیشکی مانگ هاڵا

پشتی کێشا بە تەختی ناو ماڵا

دوانی تێلا بەدەس لە ڕاست لە چەپ

کوێندەرێت دێشی دەیکوتن تەپ و ڕەپ

دزی بێ نووزە خوێن وەبان دەمەوە

خەونی خۆشی ئەدین بە شەولەوە

کار و زانین نەبێ لە ئارادا

سەد نزا و جادوو بەهرەیەک نادا

***

باوکی

دوێنێ گوێم لێ بوو ئەحمەقێ ئەیگوت:

باوەگەورەم وەزیری خان بووگە

گەرچی پێم وابوو زۆر درۆی فەرموو

با فـــــەرز کـــــەین درێژ و پان بـووگـــــە
هیچ کـــەست دیوە گـــوو بنێـــتـــە دەمی
بێـــژێ ڕۆژێ ئەمـــیـــچـــە نان بووگـــە
***

لە مەرد ئەگەڕێ

فـــــەیلەســــــوفێ هەبوو لە یۆنـانـا
ڕۆژ چـرای هەڵ دەگـــــرت بـە کــــۆڵانـا
دەگــــەڕا درز و قـــــوژبـنـی عــــەرزی
وەک یەکـــێک ون بـکا بە شـــەو دەرزی
تازە لاوێـک بە گــــاڵتـــــە پرسی لێـی
مـــامـــە بە چرا و بە ڕۆژ لە چی دەگـــەڕێی
گــــوتی: ڕۆڵەم بە خــــۆم و بە چراکــــەم
دەگــــەڕێم بەشکە مـــــەردێ پەیداکـــــەم
***

ژن و سەماوەر

ژنـەکی کـــــۆر لە گـــــوندی لۆلان بـوو
دوورە دیدە و هـەتا بـڵـــێی جـــــوان بوو
ســـۆفـــیـــەکی شـێخ ڕەشـیـدی لۆلانی
ڕۆژێ لای شـــــێخ بـە دەرفـــــەتی زانـی
وتی: گـــەرمن لە خـــۆمی مـــارە بکەم
ســــوێند ئەخـــۆم دەردی چاوی چارە بکەم
ســـیـــــــە ســــۆفی ژنەی لە باری برد
نـە بـژیشـکێکی دی و نـە چاری کـــــرد
شـــێخ وتی: ســـوێندی ســـۆفی بە درۆ بوو

گوتی: سووچی سەماوەری تۆ بوو
ئاگری کۆر ببوو نە خوست و نە هەست
چاپەزت هاتە پێش و شیشی بە دەست
لینگی ڕاکرد و خۆشی ڕاکێشا
لە کونی خوارەوەی پیا کێشا
چاوەکانی گەشاوە هاتەوە دەنگ
ڕەژوە ڕەش بوونەوە بە سوورە پەرەنگ
من وتم ژن سەماوەرە و کوێرە
چاپەزی پێ دەوێ و بە شیش فێرە
هێند خەریک بووم تیا چەما شیشم
وەختە کوێراییی دایە چاویشم
***

ئەوینی گەورە

چی زۆر بە نرخە و من شکی ئەبەم
نیشتمان بە دڵ پێشکەشتی ئەکەم
من ئەوینی وام بۆت کەوتۆتە دڵ
ئاواڵمە کاتێ دەشکەومە بن گڵ
ئەوینێ هەرگیز ناکا پرسیار
تاقی کەرەوە جارێک نا سەد جار
ئەوینێ هەرچی تۆ بڵێی دەوێرێ
زۆر ئامادەیە نرخی بژمێرێ
ئەوینێک هەرچی هەسی زۆر و کەم
دەڵێ ئامادەم قوربانتی دەکەم
***

چاکە لەگەڵ خراپان

ڕۆژێ دووپشکێ کەوتبووە ناو ئاو
بێ هێز و داماو وەک نیوە خنکاو
ڕەقەیەکی ئاوێ بەزەی پێدا هات
ویستی لە مردن ڕزگاری بکات
سواری پشتی کرد چوونە ئیشکانی
دووپشک هەڵی بە دەرفەت زانی
گوتی: لە مردن کردت ڕزگارم
تا دەمرم بۆ تۆ سوپاسگوزارم
کلکی درێژ کرد نایە ناو دەستی
گوایا بۆ سوپاس دەربڕێ هەستی
ڕەقەش بە پەنجەی سەر کلکی کوشی
بە پێوەدانێک داتۆڵا لەشی
چزووی ژەهراوی هەر گەیشتە لەش
ڕۆژی ڕووناکی لێ بوو بە شەوڕەش
وڕێنەی دەکرد لە گیانەڵا وا
بۆ پیاوەتیم کرد لەگەڵ ناپیاوا؟
***

مشک و مێروو

مشکێ وامی کرد گەنم لە مێروو
زستانی ڕابرد تێر و بە ئێروو
هاوین کە مێروو چوو داوای لێ کرد
سەد جوێنی پێ دا هەروا وای پێ کرد

وتی: باریکی سەرزلی قون خڕ
بێم به گازێکم بتکەم شڕ و وڕ؟
چ ڕێت دەکەوێ گەنمت لای من بێ
من کەی وام لێ هات مێروو تای من بێ؟
مێرووی بەستەزمان چوە لای گورپەبۆر
گوتی خاوەن زۆر گورپەی مشک خۆر
پیاوەتیم لەگەڵ پێ نەزانان کرد
سووک باریم لەڕووی گران جانان کرد
پشیلە فەرمووی من لە گەڵتا دێم
تێی دەگەیێنم ئەو کێیە و من کێم؟
مێروو لای مشک دایکوتا سڵاو
مشک تووڕە بوو، پشی گوتی میاو
وتی: ئەز گوری، دەسەرت گەڕێم
وا چەند لەمێژە لە ڕبە ئەگەڕێم
بۆ خۆم بە کۆڵم بۆت ئەهێنمەوە
قورسە پارسەنگت بۆ ئەخوێنمەوە
نەرمی تێناگا سپڵەی بێ ئەمەک
دەبێ نەرمی کەی بە زۆری کوتەک
***

کرمی ناوخۆ

چڵێک مالۆچە لە دار بی هاڵا
ڕۆژێک لە گەڵیا دەی کرد سکاڵا
ئاواڵ! بۆ کزی بۆ ڕەنگت زەردە؟

نە تینووی ئاوی، نە جـێگەت بەردە
بیـــــور نـاتبـــڕێ لە چی دەپرسی
لە کـــڕووســـینەوەی بزن ئەترسی؟
بەرز و ئەســتـــووری ڕەگت کـوتاوە
دژی و کـــەنەفـــتـی بنێـــرە لاوە
بـڕوانـە مـنـی بـاریـک و بـێ تـین
هەروا هەڵدەچم گـــەڵا تورت و شین
ڕێگەی پایزی مـــەرگم لە پێـــشـــە
هێـشـتـا وەکـو تو نـیـمـە ئەندێشـە
***
بە هەناســەیەک ســەری دار لەری
قرچەی لە دڵ هات چەند گەڵای وەری
گوتی: ئاودەنگی شۆخ و شەنگی من
لاوێـنـەرەوەی دڵـی تـەنـگـی مـن
ژانم گـــــرانە و نـاســـــۆرم زۆرە
دار کـــە دەقـــەڵشێ لە دارە هۆرە
کـرمم تێ دایە و ئەویش لە خـۆمـە
لە کــــرتاندنی ڕاهێڵ و پۆمـــە
هەر دارێ کـــرمی لەناو خــۆی دایە
دەشکێ و دەکـەوێ بە سـووکـە بایە
***

پشـوو درێژ

کەرێکی نەخۆش خەریک بوو دەمرد
بەشـــدار لە دیاری چاوێری دەکـــرد

دەیگوت بتۆپی گۆشتەکەی دەخۆم
سەگ دەیگرنەوە ئەگەر من بڕۆم!
لە کەر گران هات دیمەنی گەماڵ
وتی: چوارپێ بەگ تۆ بچۆوە ماڵ
من تیرەی کەرم زۆر گیان لە سنگم
فریوت نەدا هەناسەی تەنگم
هێشتا بۆ مردن دوو مانگم ماوە
سەگ زۆر لە سەرخۆ وەرامی داوە:
منیش نەتەوەی پشوو درێژم
وا لێرەم هەتا گۆشتت ئەچێژم
***

جێ ژووان

ڕاوکەر لە ڕاوا لە دەشت و دەردا
دوو ڕێویان هەستاند تاژیان تێ بەردا
مێ بە نێری گوت: با جوێ بینەوە
جێگایەک دانێ تۆ بمبینەوە
وتی بە سەرچاو، منیش پێم خۆشە
جێ ژووانمان دەزگای کەوڵ فرۆشە
***

ئایەتی گۆپاڵ

بۆ سەفەر ئەچوو مەلای مەزموورە
دەشیگوت ڕێگام گوندێکی دوورە
ژنەکەی وتی ئایەتەل کورسی

بۆ تۆ زۆر باشــه له ســەگ دەترسی
ئەگـــەر بۆت هاتن بۆیان بخـــوێنه
گـــوتی: عـــافـــرەتێ بەسم بدوێنه
ســـەگـــەلی لادێ نەخـــوێندەواره
له قـــورعـــان ناگـــا چاره هەر داره
سـوورەی گۆپاڵـیـان لەسـەر دەخوێنم
ئەگـەر تێم نەگەن دەمـیـان دەشکێنم
***

بایەک

یەکێ له برســـان نەک فـــێـل بازانه
له جـێـیـــەک دزی مـــســـتێ ڕازانه
خــــاوەن ڕازانه به کـــــاریان زانی
به دار و قــامـچی بەربوونه گـیـانی
کـابرا شل و کـوت بەسەد کەوت و ڕەوت
ژان لەلەش، لەزگ خۆی کـوتا مـزگـەوت
ناڵه و هاواری خـــســـتـــه هەر لایه
بژیشـکێ گـــوتی: دەرمـــانت بایه
ڕازانـه بـایـه بـه بـا دەر کـــــــــردن
ڕزگـــاریت دەبێ له چنگی مـــردن
نـەخــــــۆش دەتلاوه بـه ئاوات بـاوه
تـا فــــــەرداهی ڕۆژ هەر دەپاڕاوه
نــزای نــاڕەوا بـــای دەر نـــەهــێـــنـا
به ناهـومـــێـــدی ســـەری هەڵێنا

گــوتی: خـــودایە وا دیارە دەمـــرم
بـۆ ئـاواتـێ تـر داوێـنـت دەگــــــــرم
لە پاش مـــــردنم بـەهەشـــــتم دەرێ
هۆری و هەنگوین و ئاوی کەوسەرێ!
یەکێ ئەمـەی بیـست لێی هاتە وتار
گـوتی: هەی گـێـژی زۆر بێـژی لاسـار
لێـی پاڕایەوە ســـەر لەبەر شـــەوێ
تری نەدایەی بە هەشــــتت دەوێ؟
کـــەسێ بۆ بایەک دەنگت نەیگاتێ
هۆری و هـەنگوینت چلۆن دەداتێ؟
***

ڕێوی و کەڵەشێر

ڕێوییـــەک دەگـــەڕا مـــڵـــومـــۆی دەکـــرد
هەر چاوەنـۆڕی ڕۆزیـی خــــۆی دەکـــــرد
کـــەڵەشـــێـــری ســـوور دوور هاتە بەرچاو
پاش چاک و چۆنی و ڕۆژباش و ســــڵاو
پـێی وت: بـەهـەشـــــــتی بـاوکت برام بـوو
یـان مـن لای ئـەو بـووم یـان ئـەو لـە لام بـوو
دەنـگ خـــۆشی وەک ئەو کـــوا دەبێـــتـــەوە
هیچ کـــەڵەبابێک جـــێی ناگـــرێتـــەوە
کـــــەڵەشـــــێـــــر وتی: ڕێوی چە ئێـــژی
خـــۆت هەڵە ئەکـەی یان گـێل و گـێـژی؟
ئاواز خـــــۆشـــــتـــــرم گـــــەلێ لە باوە

ناوبانگی دەنگم گەیوەتە لاوە

چاوی قووچاند و باڵی پێکادا

ڕێوی بە قەپێک کرکرەی بادا

بردی و قیراندی و پێی زانی خێوی

سەگەلی بەردا شوێن پیرە ڕێوی

کەڵەشێر وتی: ئەگەر دەتەوێ

چیدی گەماڵ گەل وەدووت نەکەوێ

بێژە وەخێوم با دڵنیا بێ

بۆخۆی پێی خۆشە لەگەڵ منا بێ

ڕێوی بۆ وتار دەمی کەوتە کار

کەڵەشێر بەغار پەڕیە مازودار

ڕێوی بانگی کرد: بەڵام لە زارێ

بە بێ کات جارێ هاتە وتارێ

کەڵەباب گوتی: با کوێر بێ چاوێک

لە ڕووی دوژمنان لێک نرێ تاوێک

***

ڕەقە و مراوی

جووتێک مراوی ساڵێ لە چۆڵێک

هێلانەیان بوو لە نزیک گۆلێک

ڕەقێک بۆیان بوو بە دراوسێ ماڵ

زۆری پێ نەچوو زۆر بوون بە هاواڵ

کاسە جیرانیان بۆ یەکتر ئەبرد

شەو و ڕۆژ یاریی یەکتریان ئەکرد

ئەوان لـەســـــەر بـاڵ دەیانـکرد ســــەیران
ڕەقـــــە لـەبەرمــــاڵ دەبووە پـاســـــەوان
زســـتـــان خـــۆی نـواند بەڕووی تاڵ و مـــۆن
باڵدار نـاچار بوون بۆ گـــــەرمــــێن بڕۆن
ڕەقـــە دەســـــتی کــــرد بە شین و گـــریـان
جـــــــەرگی ئـاسنـی بـۆ دەبـوو بـریـان:
ســـەر ســـەوزی ڕەنگین بـورچینی نەشـــمـیل
لە دەوری ئێـــوە دەگــــرم دیق و ســــیل
وەک باوکی وســوو مـــەمکەن پیــر و کـــوێر
منیش هەڵگرن دێمـــە گـــەرمـــەســـێــر
ڕەقـــە گـــازی گـــرت لە دارێکی ســووک
هەردوو ســـەریان گـــرت باڵدار بە دندووک
فـــــڕین لە دەشـــتــــان لە چیـــا و نـواڵان
چـاویـان پـێ کـــــــەوتـن ژن و مـنـاڵان
وتـیــــان: مـــــراوی چەند بە فــــریـوە
ڕەقـــــــــــەی هــەژاریـان بـەدار دزیـوە
ڕەقـــەی ڕق هەســـتـــاو لەم گـــفــتـوگـــۆیە
زاری کـــــــردەوە و گـــــــوتـی: درۆیـە
ئـیـــتـــر ســــەرەوژێر بـۆی هـاتـە خــــوارێ
کــــــــــەوتـە نـزارێ نـاو بـەرد و دارێ
خـــوێنت هەڵ نەچێ بەگـــفـــتی بەدکـــار
نهـــــێنـیی دڵـت مــــەهێنە ســـــەرزار
***

مێشک و دڵی نییە

شــێــرێک نەخــۆش بوو ژان لەدڵ و ســەر
وتیــان دەرمــانن مــێــشک و دڵی کــەر
وتی بە ڕێوی: کـــــەرێک پەیداکـــــە
بەشم مـــێـــشک و دڵ بەشت کـــەلاکـــە
ڕێوی چووە لای کــەر گـــوتی: کـــەری ژیر
وەرە بۆ لای شـــــێـــــر دەتکا بە وەزیر
کــــەوتە دووی ڕێوی دڵخـــۆش دەیزەڕاند
شـــێـــر لێی ڕاپەڕی ملی تێک شکاند.
گـــوتی: من دەڕۆم دەست و پەل دەشـــۆم
چاوەنۆڕی تۆم مـــێـــشک و دڵ بخـــۆم.
ڕێوی بە هەڵپــێک مــێــشک و دڵی خــوارد
خۆی لە شێرە بوارد تا شێر لە دووی نارد
کــوانێ مــێــشک و دڵ؟ خــۆ نەیبــو پاشــا!
ســەیرە و تەمــاشــا! خــۆم دیم لە لاشــا
پاشــام ئەگــەر کــەر مــێــشک و دڵی با
دەبوو فـــێکی خـــۆی زوو بزانیـــبـــا
کـــەر و وەزیری؟ کێ بیـــســـتـــوویەتی؟
من ئێـــژم نەیبـــوو، ئێـــژی بوویەتی!
شــێر فــەرمــووی: کــەرێک بەخۆی نەزانێ
ڕێوی ڕاست ئەکـا مـێـشک و دڵ کـوانێ؟
***

قەل و کەو

کـــــەو قنەی دەکـــــرد لەو بەر پەســـــارە
لەقـــەل شـــیـــرن هات ئەو لەنجـــەولارە
بێ خــــۆراک و خـــەو بە ڕۆژ و بە شـــەو
دەکـــەوتە شـوێن کـەو فـێـربێ ڕەوتی ئەو
وەک کـەو فـێـر نەبوو چی کـرد و کـۆشی
لە بیـــری چۆوە ڕەوتەکـــــەی خـــۆشی
زۆر کـــەس لە ئێـــمـــەش بۆ لاســـای لاوە
وەک ئـەو قــــــالآوە دڕ و دامـــــــاوە

***

کەر بۆ سەر زەماوەند

کـەریان بانگ دەکـرد بێـتـە سـەر شـایی
کــــەر هاواری کــــرد: مــــاڵی وێرانم
وا هـەڵ نـاپەڕم ســــــــەرچۆپیـم دەنـێ
گــۆرانی خــۆشــیش کـــەمــتــر دەزانم
بەخــــوا دەترسم بمکەن بە ئاوکــــێش
یان باراشی باش بێـــتـــە ســـەرشـــانم

***

خیگە بەری نادا

دوو ڕاوکــەر لەچەم دیتــیــان خــیگەیەک
یەک خــــۆی تێ هاویشت تا دەری بێنێ
خـیگە ورچێک بوو کـابرای ڕێک گـوشی
خــــەریک بوو بە زۆر پشـــتی بشکێنێ
ئەمـــیـــــان بانگی کــــرد: برا بەری دە

خـــــيگە دۆشـــــاوێک هێندە ناهێنێ
گـــــوتی: من هەر زوو خـــــیگەم بەرداوە
ئـەو مـن بـەرنـادا وا دەمـــــــــخنکێنێ
***

گورگ و بەرخ

گـــــورگێ خـــــوێناوی پەل دەشـــــواتەوە
بەرخـــــێک لەبەر ئەو ئاو دەخـــــواتەوە
گـــورگ بانگی کـــرد: لێم شلوێ مـــەکـــە
تووڕەم لەو فـــیـــزەت زۆریم لێ مـــەکـــە
وتی: گـــورگـــاغـــا تۆی لەســـەرووی من
لێـــخناوی تۆبە دێتـــە گـــەرووی من
گـــــوتی: دەردەکـــــەی پێــــرار بەهارە
ئێـــســـتـــاش لە شـــاخت لەشم زامـــارە
وتی: من ئەمـــســـــاڵ زاوم لە مـــەڕێک
تۆ لە بەهانەی پێم بکەی گـــــەڕێک
گـــوتی: جـــوێن دەدەی کـــۆنە دوژمنم
دیـــارە پـــێـــت وایـــە مـــن درۆزنم
تۆ تاوانبـــــاری گـــــۆڕت خـــــواردنە
بەهەرەت بۆ نادا ئەم خـــــــۆ بواردنە
لەچەنگی گـــــورگـــــا بەرخ هەڵدڕا
ئاوی چەم دەیگوت لەگـــەڵ خـــوڕخـــوڕا:
کـــەی دەبڕێتـــەوە بیـــانووی زۆرداران!
کـــێـــیـــە وەدەنگ بێ لەســـەر هەژاران!
***

کەر و کەوڵەشێر

کـــــەرێک لەناو پووش لە لێـــــژ و زەنوێر
توشی بوو بە تووش کــەوڵی شـێــری نێــر
کـــــەوڵی کـــــردە بەر هاتـەوە مـــــاڵان
چۆڵـیـــــــان گــــــرتـە بـەر ژن و مـنـاڵان
کـــەس نەمـــا لە گــوند هەر یەک بە لایە
ڕادەکـــــەن بە تونـد شــــێـــــرە و بەڵایە
کــەر کــەوتە گــەشکە گــوتی ســامــەوە
کـــوا تێـــــڕ و ڕەشکە بێن بەلامــــەوە
دەیـــان درێـــنـــم دەیـــان چـــڕێـــنـــم
چنگاڵ بە خـــوێنم مــــرۆ گـــــورێنم
کـــەڵ دەترســێنم ڕەنگم ڕەنگی شــێـــر
بـا بشـنـەرێـنم بـەو دەنـگی دلـێــــــــــر
لەســەر سم ســەمـــا بە جــیـــفــرک دان
بە یادی کـــــەمــــــا دایـگرتـە بـەندان
شــــــیــــــو و دۆڵ و دەر دەنـگی دایـەوە
زەڕەی شــــــینەکــــەر زوو ناســـــرایەوە
کـــەوڵەشـــێــــر کــــرا لوڕ و جل و بەڕ
ســـەر پشـــتی خــرا باراشی زمـــهــــەڕ
دەیـکرد وتـوویـژ لەو ســــــەر ڕێبـــــازە
کــــە نابێ بەشــــێــــر بە بەرگی تازە
***

قەل و بولبول

جـــارێک بولبـــولێک لەگــەڵ قـــەلی ڕەش
لـەنـاو ڕکـــــــەیـەک کـــــــرانـە هـاوبـەش
بـولبــــــول دەگـــــریا بـە بـانـگ و هـاوار
چۆن بـوومـــــە یـاری هاوســـــای نـالـەبار!
بولبـــول لەگـــەڵ قـــەل چۆن ڕێک ئەکـــەوێ
مـن گـــــــوڵ پـەرســـــــتم ئـەو لاکـی دەوێ
جــــێی من دەبوایە لـەنـاو چیــــمــــەن با
بەرچاوم جـــــوانتـــــر چاوگـــــە و دیمەن با
لەگـــــەڵ بـولبــــــولان لەســـــایەی چڵان
بمانخـــــــوێندایە بەرەو ڕووی گــــــوڵان
چاوبڕکـــــێنەم با دەگـــــەڵ گــــوڵی ئاڵ
کـــــەی دەهاتـە بیــــــر ئـەم ژیانی تاڵ؟
چـــاوم هـــەڵــدێـــنـــم ڕووڕەش دیمــــەنـــە
چۆنـی بـدوێـنـم دەمــی بـۆگـــــــــــەنـە
گـــــەردوون کـــــردوتم لە ژیـن هەراســــــان
دەســــــا بمدەیە مـــــــەرگێ بەهاســــــــان

* * *

قـــــالا و لە بولبـــــول پتـــــر پەشـــێـــو بوو
لـە بـەر چـاوی ئـەو بـولبــــــــــول دزێـو بـوو
دەیـوت خـــــــــودایـە گـــــــوناهـم چی بـوو
گـۆشـــتی کـەرەکـەی عـــیســـــام دزیبـــوو؟
کـــەوتوومـــــە زینـدان لەگـــەڵ ئـەم چووکـــە

ئەو چەقــەســرۆیە ئەو هەرزە و ســووکــە
لــەو چــەنــەبــازە، لــەو هــەڵــەوەڕە
مـێشـک و سـەر گـێـژە گـوێم کپ و کـەڕە
دڵـداری گــــــوڵـە کــــــڕیـاری بـۆنـە
زامـی پـشـــــــتی کــــــەر نـازانـێ چۆنـە
چـــارەم ڕەش بـــووە وەک پـــەڕوبـــاڵـــم
لـەو ســـــــاوە بـولـبــــــول بـۆتـە هـەواڵـم
ئاخ بـۆ ئەو ڕۆژەی منـی شـــۆخ و شـــەنگ
لەگـەڵ چەند قـەلی هاودەنگ و هاوڕەنگ
لـەنـاو دێـبـــــــــەران لـە دەشـت و دەران
قـــرقـــڕمـــان دەکـــرد لە دەوری کـــەران
چـارەم لـە چـارەی بـولـبـــــــــولان نـایـە
زۆر پیس پێــوەبووم، مــەرگــێک خـودایە
ســـــــەیرە لـەو دنـیـــــا پـان و بـەریـنـە
هەرکـــەس کـــاری خــۆی لەلا شـــیـــرینە
***

گریان نەک نان

ســـەگێ لە چۆڵێ خـــەریک بوو دەمـــرد
خـــێـــوی بە ڕۆڕۆ شـــیـــوەنی دەکـــرد
ڕێبـــواریَ پرسی: گـــریان و بۆ ســـەگ؟
گـوتی مـــەڵێ ســـەگ، برای بە ئەمـــەگ
بـڕبڕەی پـشـت و یـاری گـــــیـــــانـیم بـوو
مـــــایەی دڵخـــۆشی و کــــامـــرانیم بوو

پاســــــداری ڕەز و پـارێزگــــــاری ڕەز
خــــۆش بەز و بەلەز دەم گـــەرم و بەگـــەز
گـــورگ لە ڕووی ئەو وەک کـەوی کـــوڵێـــو
بـۆ ورچ ئەچوو وەک گـــــورپە بـۆ پیـــــو
ئێـــســــتــــا دەبینم لە برســـا دەمـــرێ
دڵ بەبێ گــــریان چۆن ئۆقـــرە دەگـــرێ؟
پرسی: چیت پێـــیـــە کـــۆڵت گــرانە؟
وتی: تێـــشــــومـــە و هەنبــــانە نانە
گــــــوتی: ناوت نـا برای هاوپـشـــــتت
نان بە کـۆڵتــەوە و لە برسـان کـوشـتت؟
گـوتی: دۆســتــیــمــان هەرچەند بە هێــزە
گـەرمـە و بەکـێـشـــە و بەپشت و پێــزە
بــەڵام تـــا ئـــەوجـــێ نـــەویـنـــە هـــاواڵ
لەتۆشـــەی خـــۆشم بەشـدار بێ گـــەمـــاڵ
بۆ گـــــریـان و شین گــــەلێ ئامـــــادەم
بێــــتــــــە باری نان تـیکـەیەک نـادەم

***

بیخە زمانم

ســــــوارێک ڕادەبرد لـەکـــــوێرە دێیــــەک
پیـــســکەیەک گـــوتی: ببــــە مــــیـــوانم
گـــورجێ دابەزی و پرسی: ئەســـپـــەکـــەم
لەکــــــوێ وەبەســــــتم: مـــــاڵت نازانم

گـوتی نەمـزانی گـوێت هێندە سـووکـە
مـن پەشـیـمـانم، بیـخـە زمـانم
***

لە بەهاری نەهاتوو

لاوە دۆمـێک بوو مـێـردی دووژنە
یەک ناوی: ناڕێ، ئـەویتـر: شـنـە
زسـتـان بوو، دەیگوت: ئەمـساڵ بەهارێ
دوو کـەوان دەگـرم بۆ شنە و ناڕێ
بوو بە شـەڕەژن لەسـەر کـەوی نێـر
ئەو دەیگوت بۆ من ئەم ئەیوت نەخـێـر
یەکـتـریان شـێـلا بە پێلەقـە و پێ
هـاواریـان دەکـرد زار و زیـچـی دێ:
نە بـەهـار هەیە و نە کـەو گـیـراوە
قـژی دۆمـەژن گـشـتی ڕناوە!
زۆر لاوە کـوردیـش وەک ژنـی لاوە
شـەڕیانە و هێـشـتـا کـەو بە چیـاوە
***

تووتیی کەچەڵ

تووتیـیـەکی هەبوو وردە فـرۆشـێک
چلۆن پیـتـۆڵێک؟ چۆن قـسـە خـۆشـێک؟
لەبەر گـەپجـاڕی و گـاڵتـەی ئەو مـەلە
کـڕیار کـۆمـەڵ و کـابرا بە پـەلە
ڕێی دەسـتی نەبوو سـەری بوخـرێنێ
دراو بسـتـێنێ و فـرۆشـراو بێنێ

ڕۆژێ مـــام دەروێش چوو بۆ مـــزگـــەوت
گـــورپەیەک ڕێگەی لە دووکـــان کـــەوت
کـەڵپی چیـــڕ کـــردن لە تووتی خـــواردن
تـووتـی ڕاپەڕی بـۆ خـــــۆ وەشـــــاردن
بـاز لـە پـشـــــیلە و لـە تـووتـی فـــــڕە
ڕژایە ســــــەریەک شـــــاتـاڵ و شـــــڕە
شــــووشــــە ڕۆن بادام داکــــەوت و پڕژا
ڕۆن بـادام بەســــــەر گـــــــرار دا ڕژا
خـــــاوەن هاتـەوە ســـەر مـــــاڵی وێران
پـەل و پـلاری داوێشت وەک کــــــوێران
چەپۆکـــــێکی دا لـەســــــەری تـووتـی
تووکی لێ وەری و ســــەر، مـــا بەڕووتی
مـــــات و کـــــڕ وکپ دەمی پێکادا
کـــۆمـــای کـــڕیاریش لە کـــابرای لادا
ئەهاتن تا گــوێ لە قــســەی خــۆش بگرن
ئێـــســــتـــــا بۆچیـــانە دەروێشی ورگن
خـێــو کــە تووشی هات بازاڕی کـەســاد
پـەژیوان ببــــوو کـــــەوتـە خـــــوداداد
دەپـــــاڕایــــەوە بـــــەنـــــاڵـــــە و ڕۆڕۆ
بەڵکو مـەل دیســـان بێـتــە گـفـتـوگـۆ
هـیـچ بەهرەی نـەمــــــا نـزای زمـــــانـی
نـاچار گـــــایەکی کــــردە قـــــوربانی
بەناو باژێڕدا گــەڕا و بـانگی هێـــشت:

هەرکـەس هەژارە بابێـتـە سـەر چێـشت
کـــۆبۆوە گـــەلێک تـەنبـــەڵ و ڕووتەڵ
تووتیـــیـــەکی دیت وەکـــو خـــۆی کــەچەڵ
بانگی کــرد خــاڵۆ کێ لێی دای بەمــشت
تـۆش دیـارە وەک مـن ڕۆن بـادامـت ڕشت
تـووتی کــــەوتـەوە وتـار وەک جـــاران
ئەمــەش بوو بە پەند لە جـەرگــەی یاران:
هەربیــر لە خـــۆبە هەرکــەس داخـــێـــوێ
لە هەنبـــانەی خـــۆی گـــوێزان دەپێـــوێ
***

ورچی نەکوژراو مەفرۆشە

دوو کــەسی ڕاوکـــەر چووبوونە جـەنگەڵ
یەکێ ترســـەنۆک، یەکـــێکی تەنبــەڵ
ترســــەنۆک وتی: ورچێ ڕاو ئـەکــــەین
های کــەوڵی ورچ لە شـــار قــاو ئەکــەین
بـە نـرخی ورچە زۆر کــــوتـاڵ ئەکــــڕم
بۆ تۆش کـــراســـێک لە جـــاو دائەدڕم!
ورچێک دەرکــــەوت لـە ســــای نـزارێ
ترســـەنۆک ڕای کـــرد پەڕیە ســـەر دارێ
تەنبـــەڵ لێی کــەوت وات ئەزانی مـــرد
ورچەی هـاتەســـــەر بۆنی پێـــوە کـــرد
بە مـردووی زانی و هێـشـتی بێ گـێـچـەڵ
کــابرای لە ســەردار گــوتی بە تەنبــەڵ:

ورچە چی ئەگـــوت؟ بەخـــوا زۆر ترســـام
وتـــی: دوو پـــەنـــدی زۆر بـــاشـــی دادام
لەگـــەڵ ترســـەنۆک مـــەبە بە هاوکـــار
تۆ بەجێ دێڵێ و خـــۆی دەچێتـــە ســـەر دار
دۆشت پێ خـــۆش بێ بەران مـــەدۆشـــە
ورچی نەکـــوژراو پێـــســـتی مـــەفـــرۆشـــە
***

دۆستی نەزان

باغـــەوانێکی پیـــری کـــۆنەســـاڵ
لەگـــــەڵ ورچێکـا ببــــــوونـە هـاواڵ
دۆســـتی یەکـــتـــر بوون بەدڵ و بەگـــیـــان
هیچ ســـات و کـــاتێ بێ یەک نەدەژیان
لە گـــوێز لە ترێ لە دانە و هێـــشـــوو
بۆ مـــام ورچ بوو نۆبەرەی پێـــشـــوو
ورچەش زۆر بەدڵ خـــزمـــەتی دەکـــرد
هەرکـــــارێک هەبـا بەرێوەی دەبـرد
داری دەتـەکـــــانـد تـرێـی ئـەچـنـی
چـنـگـاڵـی چەک بـوون لـە ڕووی دوژمـنـی
بە ڕۆژ کـــارکـــەر و پاســـەوان بەشـــەو
باخـــەوان بێ خـــەم چاوی ئەچوە خـــەو
***
ڕۆژێکی هـاویـن بـاخـــەوانـی پیـــر
خـــەوتبـــوو لە بن دارێکی هەنجـــیـــر
ورچە لە تـەکـــیـــا هەڵـتـــروشکا بوو

مـــێش دەرکـــرانی پێ ســـپـــێـــرابوو
ئەو ڕۆژە وای کـــرد هروژمی مـــێـــشـــان
بۆ ورچە ببـــووە مـــایەی ســـەرئێـــشـــان
ویســـتی بە جـــارێک قـــڕیان تێ کـــەوێ
تا دۆســـــتی بەڕێز خـــەوی لێ کـــەوێ
گـــاشـــێکی هەڵگرت بەهەمـــوو توانا
بە بێ سێ و دوو دای بە مـــێـــشـــانا
لەگـــەڵ مـــێش کـــوشتن کـــابراشی جنی
دۆســـتـــایەتیـــەکـــەی بوو بە دوژمنی
دۆســـــــتت نـەزان بێ لـە بەری هـەڵێ
ڕووڕەشی لەدووە مـــاچی مـــەنجـــەڵێ

***

کەر بە لاحەول ناژی

دەروێشی شـــڕ و کـــەرێکی لاواز
شەکەت لە نشێو، ماندوو لە هەوراز
شـەو داهات لای دا لە خـانەقـایەک
لە سـۆفی پرسی: بۆ کـەر جێگایەک
گـوتی: مـاشـەڵڵا دەروێش چ ژیری!
لە بیـرت نەچێ مـیـوانی پیـری
زۆرزۆر خۆشهاتی جێگات لەسەرسەر
بێ خەم، لە سەر من دابین بوونی کەر
وتی: سـا توخـوا بیـبـە سـەر ئاوێ
ئەی سوبحانەڵڵا دەروێش پێی ناوێ
سـۆفی گیـان کاشی بۆ دانێ کـەمێ

ئەستەغفیروڵڵا جۆشی ئەدەمێ
پەینی وشکیشی بەرپێ ئەڕێژی؟
لاحەولەوەلا، دەروێش چ گێژی!
خانەقای شێخە و جێگەی ئیللەڵڵا
تاقەتی ئەکەم، مەیکە بەهەڵلا

***

دەروێش پڕخەی بوو بەدرێژایی شەو
سۆفی و کەر و کا و جۆی دەهاتە خەو
بەیانی دیتی: کەر هەر بەجلە
سەر تا پای نوقمی ڕیخاوی شلە
لە برسان سنگ و گوریس ئەجاوێ
نە سۆفی دیوە و نە کا و نە ئاوێ!
کەری وەدەرنا بە پاڵەپەستۆ
جار بەپاش دادێ جار بەسەر ئەستۆ
گوتیان: مام دەروێش کەر چی بەڵایە
وتی: بێ هێزی سوبحانەڵڵایە
درێژایی شەو هەر ئیلەڵڵای خوارد
سۆفی سەوەیەک ماشەڵڵای بۆ نارد
کەرێ هەموو شەو لاحەولێ بادا
پێو سەیر نەبێ گەر بێ بەلادا

***

ئەگەر

ئەگەر گورپەبۆر باڵی لێ بڕوێ
دەنگی بولبولمان نایەتە بەر گوێ

گەر بدرێ بە کەر دوو شاخی گامێش
هیچ کەس ناتوانێ لێی بچێتە پێش
***

ژوانێکی دوور

شـێـخـۆنادۆ نـاو، زورنا ژەنی پیـر
جـەفـەنگبـاز و ژیر دەژیا لە جـزیر
شێخێک پێی دەڵێ: زورنا بەس لێدە
لە سـەر مـردنی گـاڵتـە فـڕێدە
وەرە تەکـیـەکـەم ڕیشت بەردەوە
پەژیوان بەوە لە گـشت کـردەوە
من شێخم مەلام سەیدم حەجم هەشت
ناڵێم پێم دەکرێ بت بەمە بەهەشت
بە بێ تۆش ناچم. شێخۆ پێ کەنی
ڕووی کردە شێخ و گـوتی: ئەزبەنی
من شـێـخـۆنادۆم نە ڕۆژوو، نە نوێژ
جارجار زورناژەن، گا گـۆرانی بێـژ
وەک خۆم حەنەک چی کەسی دیکەنین
مـردووی گـۆڕسـتـان دێنمـە پێکەنین
ژیان شـیـرینە جـیـهـان زۆر خـۆشـە
بە پووش و کـڵـۆش خـۆت دامـەپۆشـە
گـەر بەمن دەکـەی شـاڵەکـەت باوێ
ڕێشت بتـاشـە داوت پێ ناوێ
لە دەروێش گـرتن پەشـیـمـان بەوە

زوڕنایەک بکڕە و ڕەگەڵ من کەوە
فێرە زوڕنابە لای لەتۆی کوڕم
ئەو ڕاستە کوڕمە تۆش دەبیە زڕم
ناڵێم پێم دەکرێ دەوڵەمەندت کەم
بەڵام بڕیاربێ هەتا ئەمن هەم
بۆ هیچ ئاهەنگێ بەبێ تۆ ناڕۆم
لە دراوی شاباش بەشداربە وەک خۆم
ژوانی گفتی تۆ سەد هەزار ساڵە
زوڕنای من ئێستا لەسەر هەرزاڵە
***

ورگە مەڕ

شێخۆ، لە شێخێک دەپرسێ: مامە
بۆ دەف ڕەوایە و دەهۆڵ حەرامە؟
پێستی هەردوکیان هەر ورگە مەڕە
هێن دەهۆڵ قەڵەو هی دەفە لەڕە
شێخ گوتی: چونکو دەفە بلاوە
دەهۆڵ گیراوە، پیس و گلاوە!
وتی: ئەی چۆنی بۆ شووتی و کفتە
گفتت چ تفتە؟ نان خۆری مفتە!
***

هەڵەی زمان

ساڵێک لە دێیەک کۆلکە فەقێیەک
لەناو کتێبێک دیتی لە جێیەک:
دەڵێ شێخ فەرمووی هەتا هەتایە

پێستی سەگ پیسە و دەباغی نایە
ئەمەی هەژ نۆ جار پاتە کردەوە
پاش ڕەوان کردن ئاوای خوێندەوە:
سەگ فەرموویەتی هەتا هەتایە
پێستی پیسی شێخ دەباغی نایە
***

شۆربا و پشکەڵ

دەروێش لای مەلا وتی پیس قەوما
شۆربا و پشکەڵم دەخوارد لە خەوما
دابۆم بڕوانە و بۆم لێک دەرەوە
ئەو خەونی ناخۆش چی بە بەرەوە؟
گوتی: بیست قۆشەم دەیە پێت دەڵێم
وتی ڕێم بەردە لە بەرت هەڵێم
چۆن بوویتە مەلا بەومێشکی وشکەڵ
من دراوم با چم بوو لە پشکەڵ
پشکەڵ خۆر نەبووم قۆشە وا زۆربا
مشتە ماشێکم دەکردە شۆربا
***

لەچەر و تاژی

سەیرە لەچەری ڕژدی دەس قووچاو
دراو کۆدەکا و نایخوا تا دەمرێ
لێم بۆتە تاژی بۆخۆی برسییە
کەچی کەروێشک بۆ خەڵکی ئەگرێ
***

له دڵی نەداوە

شـێـخـێک بۆ ژنان ئامـۆژگـاری بێـژ
هەرای بوو لە مەڕ دروستیی دەسنوێژ
دەیگوت: تووکەبەر ون کا دەنکەجۆ
لەش پیسە و نوێژتان دەڕوا بە فیڕۆ
لاوێکی بێ مـوو چووبووە قـوژبنێک
بەرگی وەک ژن بوو، پرسی لە ژنێک:
دەسـتـێکت بێنە بۆ سـەر بەرگـەدەم
بزانە چۆنە دەگـەڵ گـفـتی ئەم؟
ژن هاتە دەسـتی ڕەقێ لەو ناوە
هـاواری کـرد و دڵـی بـووراوە
شێخ فـەرمووی: پەندم بەهێـز و پێزە
وا دای لـە دڵـی ئـەم خـۆ پارێزە
لاو گـوتی: یاشـێخ هەڵی دەبەسـتی
نەگـەیی بەدڵ گـەیشـتـە دەسـتی
پەندی ڕەقی تۆ کـار لە دڵ ناکـەن
دەبێ ڕەپوڕاست لە دەسـتت ڕاکـەن

***

کونە کۆتر

یەک هەڵی قوڕاند ماستاو لە خوڕێنی
تنۆکـە مـاسـتـێک پەڕیە ڕدێنی
هاتە دیوەخـان گـوتی ئەمـڕۆ زوو
بەر قلیـانەکـەم بێـچـوە کـۆتر بوو
گوتیـان ڕاست ئەکەی دەم کونە کـۆتر

نەمـــان دی لەخــۆت کــەس بێ درۆتر
دیارە لە دەمـــتـــا کــۆتر نیـــشـــتـــەوە
جیـقنەی یەکـێکیـان وا بە ڕیشـتـەوە

***

کێ زاناترە؟

شـوانە کـوردێکی زۆر بلوێرهەنگێـو
ڕۆژێک بلوێری لێ ئەدا لە کـــێـــو
بیـستی جووکـەیەک دەسنوێژ هەڵوەشێن
لە لێـدان کـەوت لەبەر دەنگ و بێن
نەینا بە کونەکـەی باکـەی لێ دەرچوو
فەرمووی:تۆ باشتر لێ دەدەی فەرموو

***

کەمی لەبیرە

کوڕ بە دایکی گوت: بێجگە لە باوە
چەند شـوی ترت بوون، وەرامی داوە:
نۆ مـێــرد لەو هۆزی نۆیان لـەم هۆزی
دوو نۆش لە هۆزی نەورۆزە قـــۆزی
نۆ هەر لـەبەر تـاو خــــۆیان ئەدۆزی
نۆشیـان نیـوەی ساڵ دەژیان بێ ڕۆزی
شەشە و شـەشان و شەشێکی تریش
ورچەی ئامـــان و ڕەشـــێکی تریش
بەخــوا ڕۆڵە گــیـــان دەس بە هەویرم
وردە مــێــردەکــان کــەم دێنە بیــرم!

***

ڕاست و درۆ

یەک لە خـــەوا دی لە شکێـــرێکا
کـــووپەڵە زێڕێک لە ناو تێـــرێکا
لە خــۆی شــەتەک دا لە ڕژد و چیــا
هێندە شــەکــەت بوو بە خــۆدا ڕیا
ڕاپەڕی نـەیدیت نەتێـــــڕ نـە زێڕێ
بەڵام سل هەبوون هێندی بان گـێـڕێ
***

دلۆ بەدەهۆڵ

ژن بێـیــەک گـوتی بە شـێـخـۆنادۆ
نە زوڕنا خـۆشـە و نە لێ لێ و لۆ لۆ
ئـەگـــــــەر تـۆ ئـازای زوڕنـا بـاوێـژە
هـەر بـەو دەهۆڵـەت دلـۆیـە بێـــــژە
وتـی: تـۆ بـایەک بـە پـێـــشـت بەردە
مـنـیـش دەبـیـنـم چـاری ئـەم دەردە
***

ڕیش هەڵ تەکێنە

سـولـتـان مـەحـمـودی شـای بەدەنـگ و ناو
شـــــەوێـک ئـەگـــــەڕا بـە بـەرگی گـــــۆڕاو
لـە کــــــەلاوێـکـا کــــــۆمـــــــەڵـێکی دی
لای دایە لایـان گــــوتیــــان: ئـەتـۆ چی؟
گـــــوتی: مـن دزم شـــــەوگـــــەردە نـاوم
لە دەســـتــەی هـاوڕێ ئەمــشــەو جێ مــاوم
گـوتیـان: هەریەکـمـان فـێـلـێـک دەزانین

به فـــێڵ ســـەرتـۆپی کـــۆمـــای دزانـین
یـەک لـە دوور ئـەکــــــا بـۆنـی زێڕ و زێـو
یەک بە فـــوو ئەبڕێ دیوارە یا کـــێـــو
یەکـــمـــان تێ ئەگـا لە حـەپەی گـەمـاڵ
ئەزانێ چۆنـە خـــەوی خـــاوەن مـــاڵ
وەک ڕۆژ ئـەبینێ یـەک بـە شــــەوی ڕەش
تـۆ چـی ئـەزانـی بـتـکـەیـنـە هـاوبـەش؟
گـــوتی: پێـــشـــتـــرم زۆر لەم پیــشـــەدا
ژیـان و مـــــــردن هـا لـەم ڕیـشــــــەدا
هــەزار دز بـەرن بـۆ پـای قـــــــــەنـارە
ڕیش هەڵتـــەکـــێنم گـــشـــتی ڕزگـــارە
وتیــــــان تـۆ باوکی هەمـــــوو دزانـی
نیــــوەی بۆ تۆیێ هەرچیــــمـــان هانی
***
تولـەیەک وەڕی، گـــەمـــاڵێ گـــرتی
زمــانی ســـەگـــزان کـــەوتە دڵ خـــورتی
تولە گـــوتی دز، گـــەمـــاڵ گـــوتی وست
خێومـاڵ دەنگ ناکا تۆ بۆ خۆت تێخست؟
شـــا وتی ئەمـــیش هەر ئیـــشی ڕیشـــە
جـــادووی ڕدێنم داوی ســـەگـــیـــشـــە
***
بە بۆن بۆنی کـــرد گـــەنجـــینەی خـــونکار
بـە فــــوو کـــــون کــــرا لایەک لـە دیوار
تێـــر پڕ بوون لە زێڕ گـیـــرفـان لە گـــەوهەر

گـــــەسکی لێ دریا و بریا و چوونە دەر
مـــاڵ شـــاردراوە و خـــۆی لێ وەشـــاردن
ئەو شـــەوە هەمـــووی بە بەند ســـپـــاردن
بە ڕۆژ هەڵخـــــران ســــێـــــدارە بۆ دز
دز لەپای دارا خـــەمـــبـــار و ســـەرکـــز
چاوڕوونی شـــەوبێن کـــردی تەمـــاشـــا
وتی دزەی شـــــەو چۆن بوو بە پاشـــا ؟
کـــاری خـــۆمـــان کـــرد مـــەمـــانخـــاپێنە
ســــا نۆرەی تۆیە ڕیش هەڵ تەکـــێـنە
شـــا گـــوتی: ئێـــوەش مـــەرجێ بەرنە ســەر
نیـــوەی خـــۆم دەنێ و لێـــرە بچنە دەر
نەجـــوولێ ڕیشی خـــاوەن دەســـتـــەڵات
زۆریـش بـزانـی نـاگـــــــەی بـە ئـاوات
***

گۆڕە یان ماڵە

تەرمی هەژارێک دەچوو بەرەو گـــــۆڕ
کـــوڕ بۆی ئەگـــریا هاوار و گـــابۆڕ:
باوەگـــیـــان دەتبـــەن بۆ کـــونێکی تەڕ
نە چرای لێـــیـــە و نە حـــەســـیـــر نە بەڕ
نـە نـان و نـە ئـاو نـە هـاودەم نـە یـار
تەنگ و تاریک و پڕ لە مـــشـک و مـــار
منالێک بیـــــســـــتی و بەهەڵەداوە
ڕایکردە مـــاڵ و بانگی کـــرد: باوە

سەرباری دەرد و ژیانی تاڵمان
کەلاکە مردووش ئەهێننە ماڵمان!

***

چ دەبارێ

خۆی کردە زانا دەروێش پشیلە
پەندی دائەدا بۆ قەوم و قیلە
دەیفەرموو ئەگەر پاکو بەنوێژبن
تووکی بەر، کلک و چەنە درێژبن
شەوی زۆر تاریک بە دەنگێکی خاو
حەوجار بڵێن میاو حەفتا جار مڕمیاو
لەژوور وەک ڕێژنەی هەوری بەهارێ
بۆ هۆزی گورپان مشک ئەبارێ
کوچەکی چەرموو بیستی ئەمانە
توڕەبوو فەرمووی: ئای چەند نەزانە
چی تێ نەگەیوە لە خوێندنی کۆن
هەرچی ئەیبێژێ هەڵبەستە و درۆن
نزا میاو نییە حەپەیە و عەوعەو
سەت و یەکجاران بلووریی بەشەو
لە نیمەی شەوێک لە ساڵێ جارێ
لە عاسمانی ساو ئێسک ئەبارێ
هەرکەس دەیبینێ لەم جیهانەدا
تلاوتلیەتی لەم خەوانەدا

***

ئێستر باج نادا

گورگ باجگر بوو لەسەر ڕێی گاران
ددانی دەسوون بۆ نەرمەی لاران
بە ئێستری گوت: پیتاکت بێنە
وتی لەوبارە ئێستر مەدوێنە
لە ژێر ناڵمدا نامەی خونکاری
وەرە وەیخوێنە گەر خوێندەواری
گور هاتە پشتی نامە وەخوێنێ
یاخۆ دەم تەڕکا بە گۆڵمە خوێنێ
لوشکێ داوەشاو ددانی شکاند
بەڵگەی سمی ڕەق گورگی تێ گەیاند:
کێ خاوەن هێز و ناڵ و بزمارە
جاوینی گۆشتی گەلێک دژوارە

***

گزی هێزە

شێر پشیلەی دی واقی وڕ مابوو
لە بیچم و تەرزا وەکو خۆی وابوو
پرسی وەک منی بەڵام زۆر وردی
لێم ڕوونە زل بووی کێ وای لێ کردی؟
وتی: بنیادەم بە گزی و گەڕە
جانەوەرێکی دووپێی بەدفەڕە
وتەی زۆر خۆشی ختە و سندانە
بەشم ڕۆژ و شەو بە دار لێدانە

گــــوتی: مـــــەترســـــە، بە گـــــۆڕی بابم
تـۆڵـەت نـەســـــــێـنم ئـاســـــــــوودە نـابم
کـــــوانـێ بنیـــــادەم؟ شـــــانم دە جـــــارێ
کـــتـک شـــێـــری برد بۆلای جـــووتیـــارێ
شـــێـــــر تێی ڕاخــــوڕی وەرە مـــــەیدانم
شــــێــــــرم گـــــورپـە نیـم، دەردت ئەزانم
پـــێـــی وت چـــەکـــی تـــۆ چـــنـــگ و ددانـــە
چەکی بنیـــادەم شـــیـــــر و قـــــەڵغـــانە
جـــــــەنگی وا دوورە لە مــــــــەردایـەتـی
یـەکێ بـێ چـەکـــــــــە و یـەکـێ لایـەتـی
گـــــوتی: چەک بێنە لێت ڕادەوەســـــتم
وتـی: دەتـرسم ڕاکـــــــەی لـە دەســـــــتم
بێنە بتـبـەسـتم، شـێـر گـوتی: خـاسـە
کـەژو پێـچی کـرد، کـێـشـای قـەیاسـە
جـــا وەرە بـوکـــتـــە خـــوری شـــۆر بەدار
شــــێــــر بانگی ئەکـــرد بە زیڕە و هاوار:
پـشـی بـڕوانـە بـە ژێـر و ســــــــــــــەردا
کــــەی وەک تۆم لێ دێ دەســــتم لێ بەردا

***

فیل لە تاریکی

شـــەو لە پشـــتـــیـــرێک فـــیـل داکـــرابوو
تـاریک و تـنوک نـە مــــــۆم نـە چـرا بـوو
چـەنـد لاوێـک بـە دزی چـوونـە تـەویـلـە
دابـزانـن داخـــــــــۆ چۆنە ئـەم فـــــــیلـە

هەریەک لە لایەک بەدەس کوتانێ
لای وابوو زۆرباش لە فیل ئەزانێ
یەک دەستی کوتا لەسەر پشتی پان
ئەیوت: فیل خۆشە وەک تەختی ڕەوان
گوێ گرتوو ئەیگوت: بەس بنەڕێنە
من باشترم دیت فیل باوەشێنە
ئەوەی هەر دەستی لە لووتی داوە
وتی: فیل وەکو لوساوکی ئاوە
لاقگر ئەیقیژاند دەک مردووت مرێ
فیل کوڵەکەیە و لووس و بێ گرێ
دەس لەکلکدەر کەوتبووە دواوە
وتی سوێند ئەخۆم پەتکە و پساوە

***

گاڵتەی پێ دەهات مامەی فیلەوان
ئەیوت مەچنە شەڕ بێ تیر و کەوان
بەخەیاڵ کەمتان لە زۆر زانیوە
شەڕ لەسەر فیلە و فیلتان نەدیوە
گەر چرا هەبا یان ڕۆژێکی ڕوون
لێتان ڕوون ئەبوو ڕێگە لێ ون بوون
کار تا نەیخەیتە بنج و بناوان
دەمی تێ وەردەی گوناهە و تاوان

***

کێ بەزەی دابێ بەگورگی بەدکار
زوڵمی زۆری کرد لە بەرخی هەژار

کــوێرەمـــار بکوژە مـــەڵێ بێـــچــووی هەن
نـەک ڕۆژێ لـەپڕ بـە قـــــــاچتــــــەوە دەن

***

ســوارێک بەرخـێکی لە گـورگـێک ســتـاند
خــۆی ســەری بڕی گــۆشــتــەکــەی برژاند
چزەی گــــۆشت ئەیگوت بە بـانـگ و هاوار
ئەگـــەر هەر بمخـــۆن چ گـــورگ و چ ســـوار

***

نـامـــــــەوێ بـۆ مـن ببـــــــارێ هـەورێ
گش زەوی و زاری خـــــەڵکی دانـەگــــرێ

***

لە - یحیی عبدالعظیمی لحام - ەوە کە دوای شاعیری بووە بە قەسساب
دەڵێن شـاعـیـر بووی بۆ بوویتـە قـەسـسـاب
لە تانـەی نەزان جـــــەرگم کــــون کــــونە
جـــاران من چاوم لە دەســـتی ســـەگ بوو
ئێـــســـتـــا ســـەگ چاویان لە دەســـتی منە

***

لە سراج الدینەوە

زانیــــوتە مــــیــــوە بۆچی شـــیــــرینە
شـــەکــرلێـــو نووســـتـــون لەو ژێر زەمـــینە
هەواکـــەی خـــۆشـــە مـــەڵبـــەندی نەبوون
هەمــوو کـەس بەتای کـراسـێک نووســتـوون

***

له مەلا ئەبو بەکرەوە

ئـەوســـــەر چاوانـەی لـەســـــەر هەردانـن
فــرمــێــسکی چاوی جــوانە مــەرگــانن
نەرگـــسی چـاوکـــاڵ دەمــــەو بـەهاران
کـــە ئەڕۆین لەلای دەشت و کـــۆســـاران
چاوی جـــــوانـانـە کــــەوتـوونـە بـن گـڵ
نـیــشـــانمان ئەدا گـــەردوون لە ســـەر چڵ

***

له کێلی قەبری ئەبو عەلای مەعەڕڕی نووسراوە

گــــــوناهی بـابم لـەســــــەر منـەو بـەس
بۆ خــۆم گــوناهم نەکــرد لەگــەڵ کــەس

***

له عەرەبییەوە

نــەرگــس لای وابــوو وەک چــاوی تــۆیــە
له خــۆشــیــان کـردیه فــیــشــاڵ و بافــیش
ســـــــــروە ددانـی تـێـک شـکـانـد بـۆیـە
ئاو ئـەخـــواتـەوە بـە لـوولەی قـــامـــیش

***

له شاعیری زەنگیی ئەمریکایی: ماک کریاوە، وەرگیراوە

هاواری زۆرلێکراو

من کـــێم؟ چۆن ژیام؟ بۆچ ئەمـــڕۆ دەژیم؟
ڕەشـــم وەک دیـــزەم، ڕەشـــم وەک ڕەژیم
ڕەشم وەک لەعنەت وەک قــورمی دووکــەڵ
ڕەشم وەک بـەخـــتی بێـکاری تەنبـــەڵ

ڕەشم وەک مردن بە ڕۆژی جێژن
کەس لە برودوای چاکەم نابێژن
دۆستم یەک یەکە و هەزاران دوژمن
هەموو کەس بە سووک دەڕوانێتە من
وەکو دەڕواننە کرمی سەر عەرزی
ئەستێرەکانی عاسمان لە بەرزی
دووریان خستمەوە و ناهەق کوشتمیان
پێم پێ دەکەنین کاتێ ناشتمیان
دەیان گوت ئەی ڕەش گڵی گڵ مەنزڵ
تەنیا هەر بۆخۆت دەچیەوە ناو گڵ
***
پیاوەتیم لایان بێ قەدر و باوە
یاساو دین بەشی منیان نەداوە
هیچ باوەڕ ناکەن من هیچ بزانم
لە دڵ ڕەشی وان من سەرگەردانم
شەو و ڕۆژ وەک سەگ کێشکچی ماڵم
وەکو گەسک و بێڵ ماڵیان دەماڵم
مناڵ ژیرکەرم، چێشکەم، پشیلەم
ئەسپابێن چ خۆم چ قەوم و قیلەم
بۆ قەیسەر بەشەو بەزمم ئەدا ساز
بە ڕۆژ پردی بووم لە کورتی ڕێ باز
کە نەشمان کۆیلە و قەیسەری ڕما
ئێمە میراتی ئەوانمان بۆ ما

به ڕۆژ قـــەســـابم، کـــێـــردم، بەرازم
بەشـــەو گـــۆرانیم، هەڵپـــەڕکـــێم، جـــازم
***
ناخـــــۆشـــیـــــان ئەوێم، بۆچی؟ نازانم
هەژار، بەســـتـــەزمـــان، بەســـود، بێ زیانم
دڵیـــان دەلەرزێ نەک خـــوێنی گـــەشـــیـــان
تێکەڵ بە ڕەش بێ و بچـــێـــتـــە لەشـــیـــان
خـــــوا نەکـــــا تەبیـــــات زۆرم بۆ بێنێ
ژنێکی ســـــپی دڵم بســــتـــــێنێ!
خــــڕکــــە بەش ناکـــــا بۆ پێـــدادانم
گـــــــرێـوە باسـکـە بـۆ زوو خـنـکـانم
بە هیچ لە دەســـتـــیـــــان نایە ڕزگـــاریم
هۆردوو بەش ناکـــــا بۆ پارێزگـــــاریم
ناوێرم چ بڵـــــێم، لەبەر خــــۆمـــــەوە
ئاخ هەڵدەکـــێـــشم پیش دەخـــۆمـــەوە
گـــــۆرانی دەڵێم دنبــــــەگ لێ دەدەم
زۆر ســــەرخـــۆش دەبم ســـەمـــایە دەکـــەم
دەڵـێـم لـە بـیـــــــــرم بـچـێ مـن ڕەشـم
لـە هـۆز بـێـگـانـە و لـە ژیـن بـێ بـەشـم
بـەڵام لە بـیـــــــریـش بـچێ: زلـلـەیـان
شـەقـیـان، بەڵغـەمـیـان، داریان، گـوللەیان
زوو دەمــــهــــێننەوە ســـەر ڕێی وشـــیـــاری
بۆ هەســـتی پەســـتی و ســـووکی و هەژاری

ئەو هەمـــــووە بۆچی؟ هەر چونکە ڕەشم
کـــــەمـــتـــر لە ســـەگ و دز و چەتەشم
ڕەشـــــایی ڕەشــــیـــــان لە بەرچاو زۆرە
گـــورگـــە، کـــێـــوبیـــە، بنیـــادەم خـــۆرە
نازانن کـــە شـــەو ڕەشـــە و هەر دەشـــبێ
کێ لە جـــوانی شـــەو دەکـــرێ بێ بەش بێ
شـــەو ڕەشـــە و ئەگـــەر بڵـــێن شـــەو نەبێ
یـانـی ســـــــانەوە، یـانـی خـــــەو نـەبێ
ڕەش بووم هەر ڕەشـــــیش دەبم تا زیندووم
لەلای فـــیـــرعـــەون ڕۆژێک بەندە بووم
بـولـهـــــــەوڵ و ئـەهـرام دەسـکاری مـنن
شـــــــاهیـــــــدی دەرد و ئـازاری مـنن
ڕێســـمـــە و شـیـپـانەی قـەیسـەرم مـاڵی
بێ پارە و بێ نان بوومـــە حـــەنبـــاڵی
لە کـــۆنگۆی بلژیک دەســـتـیـــان پەڕاندووم
دەمـــێک بۆیەچی جـــۆرج واشنتـــۆن بووم
***
بەڵام گـــــەر زەویش گـــــەڕام تەواوی
بڕیم ئـەو ڕێـگـەی دوور و خـــــوێـناوی
فـێـــربووم لەو نیلەی بە مـیـسـرا دەهات
باوەڕی بەخـــۆ و بێ دەنگی و ســـبـــات
کـە «مـیـسـیـسـیـپی» بە من پێکەنی
پاشـــــان بۆم گـــریا، هۆشم ڕاچەنی

گــیـــانم پیــر بووە و ئێــســتـــا زۆرزانە
کـــەندالٚ گـــوشـــادە وەک ئەو چۆمـــانە
ئێــســتـــا ئینســـانم دەبێ ئینســـان بم
ڕەشـــیش بم دەبێ وەک ســپـــیـــەکـــان بم
فـــەرقی شـــەو و ڕۆژ لای خـــودا نیـــیـــە
شـــەو بۆ ڕۆژ وەکـــو چاوەی کـــانیـــیـــە
ڕەشی شـــەو شـــەپۆل ئەدا و ناســـرەوێ
تا ڕۆژی ســـــــپی لێ دەردەکـــــــەوێ
***
خـــزمـــەتکاری تۆن جـــوانی و جـــەوانی
گــیـــانە شـــاهەنشـــای تاجـــدارانی
جـــوانی تەخـــتی خـــۆی دانا لێم پرسی
کێ دەچێـــــتـــــە ســـەر؟ بۆ تۆی ڕوانی
ســـــروە تا باسی جـــوانتـــر شت بکا
هەر بە باسی تۆ فـــــێـــــرە زمـــــانی
خـــوێندنی بولبـــول بەســـتـــەی ئەوینە
بــە تــۆی هــەڵ دەڵــێ بــەری بــەیــانــی
باغـچۆڵەی گـوڵان مـەست بوو لە هۆش چوو
کـە با بۆی سـینگ و مـەمکی تۆی هانی
گـوڵ لە داخـانت خـۆی کـوشت خـوێنەکەی
خـســتـە سـەر کـوڵمت تۆی کـردە جـانی
لە گــــوڵ وەڕەز بوو پەپوولە وەخـــــتێ
نەقــــڵی لێـــوی تۆی لە ســـروە زانی

زانیت ئێمە چین کەوتووین لەبەر پێت؟
دڵدار لەبەر پای خواوەندی جوانی
***

ژوان

لێم گەڕێ بمرم تا لێت نەبڕاوم
نامەوێ بێ تۆ ببینێ چاوم
ئافەریم شەوێ پێکی ڕۆگرتن
سنگی نەرمی تۆ دڵی گەرمی من
وا لێک چەسپاوین ئاو نادەڵێنین
کوڵ و کۆی خۆمان بە خەم دەمرێنین
***

کەرستەی ژن

خوای گەورە جارێک سەردەمی بەهار
لە کارگەی ژیان دەستی کرد بە کار
لە کۆتر قنە و خەت و خاڵ لە کەو
سرتە لە شنە و هێمنی لە شەو
لە باڵداری چووک نەرمی پەڕی مل
گمین لە کۆتر ئاواز لە بولبول
هاڕە لە تاڤگە و ناڵە لە بلوێر
ترسی کەروێشک و ئازایەتی شێر
ئاونگ لە بەیان ئاوڕی ئاسکی سڵ
گرژی لە خونچە و پێکەنین لە گوڵ
لە کارمامز باز لە باز تیژی چنگ
فیز لە تاوس و جوانی لە پرشنگ

بــــاریـــــن لــــه هـــــەور و لـــــه بــــا وازوازی
له ڕێوی و مــــەیموون فـــێـــڵـــبــــازی و بازی
مــــــــــــەندی لـه زەوی و ڕەوانـی لـه ئـاو
ڕەشـی لـه شـــــــــەوە و ڕووناکـی لـه تـاو
تاڵی له کــــەکـــــره و تام و بۆی هەنگوین
له بەفـــر ســـــەردی و له جــــەهەننەم تین
ڕەقی له ئەڵمــــــاس تورتی له پـەنیــــــر
له لافــاو لێـــڵی و بێ گــەردی له شــیــــر
هێنای و شـــــێــــــلای لێکی دان تەواو
کـــــــردی به ژنێک بۆ ئاودەنگیی پیــــــاو
***
چەپ گـەردی گـەردوون گـەڕان کـوشـتـمی
نەزان پەرســـــتی بۆ نان کــــوشـــــتـمی
هەر چەوســــــانەوەی بێ حــــەســـــــانەوە
ئەی مــردن له کــوێی؟ ژیان کــوشــتــمی
***

بۆق و گامێش

به گــامــێــشی دەگــوت بۆقــێک له ئاوا
چیـــــیـــه گــامـــێش هەتا من بم له ناوا
بهــــــۆقــــێنه و منیش ئەقـــــرم بزانین
له قــــیــــڕین کــــامــــەمـــانین پاڵەوانین
کــــــه وەرزێر ڕێز له تۆ ئەگــــــرێ نەزانه
هەمـــووی ڕێکەوته کــاری ئەم جــیــهــانه
***

وتی گـــــامـــــێش بەڵێ دەنگت زوڵاڵە
بەڵام خـۆ چەرمـــەکـەت ناکــرێتــە کـاڵە
وەکـــو من نی کــە شــیـــرت لێ بدۆشن
ئەگـــەر بەهرەت هەبێ بۆت تێ ئەکـــۆشن
ئەمن پەڵخ و کەرەم هەس تۆش قـرەت هەس
قـــرەی بێ کـــردەوەی تۆ ناکـــرێ کـــەس
* * *

مێزەری مەلا

مـــەلایەک مـــیـــزەرێکی بوو چ مـــێـــزەر
دەبوو ســـەیری بکەی دەینایە ســـەر ســـەر
هەڵی دوریبـــوو بۆ بەرچاو گـــەزێک شـاڵ
تـژی نـاوئـاخنـی کــــــۆنـەی پەڕۆ و پاڵ
ڕواڵـەت جــــوان و هێـــــژا بـوو لە چاوا
بـەڵام تـابێـــــــــــــژێ ویـران بـوو لـە نـاوا
دزێک هەر لێی دەخـــەفــتـــا تا ڕفـــانی
مـــەلا قـــیـــڕانی: نایبـــەی گــەر بزانی
وەکـــو خـــۆمــە لە بەرچاو شـــەنگ و ڕێکم
چزانێ کـــەس چ گـــەند و بن شــــڕێکم؟
ڕواڵـەت بینە هەرکــەس لەم جـیـــهـــانـەس
هــەزاران ڕیـشـــــــــــــوو داو و دانــەس
* * *

دەبوو بیزانیبا

دەڵێـن جـــــارێ لە گـــــوندێ ڕێبـــــوارێ
ببــوو مـــیـــوان لە مـــاڵی جــووتیـــارێ

شەوێ شێو شۆربە ماشی شۆر و شل بوو
کەبانووی ماڵ هەڵیلووشی تەغارێ
کە هەڵسا دەفر و ئامانان وەکۆکا
جرێک هات هەر وەکو داتاشی دارێ
دەڵێن میوان دەواری خانەخوێیە
وەکو نەیبیستبێ خۆی دا کەنارێ
شەوێ جێیان لەبەر دەرگاوە چاکرد
کرا رێبازی نێو ژوور و حەسارێ
کەبانوو نیوەشە و گوو تاوی دابوو
هەڵات بۆ دەر بەبارێ پێی بچارێ
نەگەییە جێ و لەسەر میوان هەڵی ڕشت
وەکو گامێش لەسەر شینکەی بەهارێ
وتی میوان: کڵۆڵی هۆشی خۆمم
چما گوێی ئاو نەدام زرمەی پلارێ
کە چەخماغەی دەدا کونگت سەری شەو
دەبوو بمزانیا باران دەبارێ
***
کە مرد لەیلا خەبەریان دا بەمەجنوون
ئیتر دنیا لەبەر چاوی نەما ڕوون
یەخەی لەت کرد بە ڕۆڕۆ و داد و هاوار
بە شیوەن ڕۆیی بۆ لای مەقبەرەی یار
لە گۆڕستان منداڵێکی بەدی کرد
بە چاوی سوورەوە پرسی بەوی کرد
گوتی لەیلا لەناو کام گۆڕە مەدفوون

وتی هێشتا لە عیشقا کاڵی مەجنوون
لەسەر هەر گۆڕێ تۆزێ گڵ جیاکە
بەیادی عیشقەوە بۆنی پیاکە
لەهەر خاکێ کە بۆنی مەیلی لێ هات
وەسەرکە خاک و خۆڵ ئەو جێیە جێگات

***

ڕەنج و گەنج

یەکێ پیری جووتێر نەخۆش بوو دەمرد
کوڕ و کاڵی ئامۆژگاریی دەکرد
زەویوزاری خۆتان لەدەس خۆمەدەن
نەکەن من بمرم و بە پەندم نەکەن
لە باوکم شنەفتگمە لەم بارەدا
کە گەنجێ هەیە لەم زەویوزارەدا
بگەڕێن بە شوێنیا ئەدۆزرێتەوە
لە ڕووتان دەرووی شادی ئەکرێتەوە

***

لە پاش ئەو لە لای کوڕگەلی مەرد و ڕەند
بە ئاواتی گەنج ڕاوەشا پیل و زەند
بە بێڵ و بە گاسن، بە تەشوێ و بە پاچ
لە گش لایە دەبزووتەوە دەست و قاچ
زەویوزار گەلێ جار سەروژێر کرا
گڵی کێڵگە گشتی لە بێژنگ درا
کە پەیدا نەبوو کووپەڵەی زێڕ و زێو
وەکو پێشوو داچێندرا وەرد و شێو

وەها لێک درابوو زەوی گـــشت لە گـــشت

لـە وەرزی ترا یـەک بـە ســــــەد بـوو بڕشت

کــوڕان تێ گــەیین کــاکــڵی پەندی پیــر

لە ڕەنجی فــرە گــەنجی زۆر دێتــە گــیــر

***

دەرمانی دەباغ

لە بازاڕی بۆنخـــۆش فـــرۆشـــانی شـــار

دەســــــووڕایەوە مـــــامی پیـــــری هەژار

بە بەر لـووتیـــدا چوو گــەلێ بۆنی خـــۆش

نەخۆش کەوت و تاسا و گلا و چوو لە هۆش

یەک ئەیوت دڵـی ســـست و بێ هێـــز بووە

دە دەیگوت دڵ ســـســـتـــیی چی؟ مـــردووە

بـژیـشـکێ لـەوێ ڕادەبـرد لـەو دەمــــــــە

دەســـتی گــرت و پرسی چ کــارەس ئەمــە؟

کـە پێی زانی پێـســـتـــان دەنێـتــە هەڵاڵ

وەکــۆی کــرد قــولێ جــیــقنە و زبڵ و زاڵ

بە بۆگـــــەن دەم و لـووتی کــــابرای هەنوو

دەم و دەس وەخــــۆ هاتـەوە و دای پشـــــوو

لـەناو بـۆگــــــەنیـــــدا تـەمـــــەن ڕابرێ

نە ســـەیرە بەبۆی خـــۆش مـــرۆ بش مـــرێ

***

تاوانی میرە

وەرزێـر کـــــــەرەکـــــەی بـەرەو لەوەڕ نـارد

خـۆی خـەوت و لەپڕ گـورگ کـەری خـوارد

ڕووی کرده تەلاری میری کۆره
کارت وەبێ، ناڕەوایە زۆره
کوانێ کەرەکەم لە تۆ گەرەکمە
بێ بارەبەرم بە جارێ پەکمە
میر پێکەنی: خۆت هەڵە و پەشێوی
چۆن خۆت ئەخەویت و کەر لە کێوی؟
کابرا وتی ڕاست ئەکەی نەزانم
پڕ ژانە لە دەستی خۆم ژیانم
پێم وابوو کە تۆ بەخێو دەکەم من
پاسم دەگری لە حاندی دوژمن
وەمزانی کە چاوی من چووە خەو
بێداری لە دەوری من هەموو شەو
نانی مە هەمووی فڕی بە فیڕۆ
گورگی زلە بۆمە میری وەک تۆ
چاوم چووە خەو لە خۆت کە خەوتی
دەبوایە لە خۆت نەنووم، کە چەوتی!
میر بەرزەوە بوو گوڕی لە یاران
کوا شیر و ڕم و گرووی سواران
لەم ڕۆکەوە سوێند بە نانی جووتێر
ئەونانە کە مەزن و میر دەکا تێر
تا گورگێ لە کوردەواری مابێ
خەو نابێ بەدەوری دیدەما بێ
وا ڕاوە لە شار و کەژ، دەر و دێ

چوارپێ کـــەمـــە زۆرە گـــورگی دوو پێ
هەر چەندی هـەژار و شــــوان و گـــــاوان
زیـانـی دی لـە مـن بـســــــێـنـێ تـاوان

***

فرشتە

بۆ کـورِ جنێـو ئەبارێن مـەلا دەبێـژێ پارێن
تاژی مـەهێنە مـاڵم فـرشـتـە لێم دەتارێن
ڕۆژێکی کورِ بەتاژی کەروێشکی شینی هێنا
تا دایکی کێردی تێ نا مەلا گۆشتاوی لێنا
دووگـردی نوێژی تا ڕۆژ بە شـانی تاژیدا دا
کوروشـمە بوو لە دەوری نەوەک لەشانی لادا
بـەیـان بـەدەم نـزاوە بـەتـاو ئـەپـاڕایـەوە
بەڕەوت و دەم گەرم بی بەڕاستی هۆت دایەوە
ئەو گۆشتاوە و بڕشتە لە تۆن خەم ڕەوێنەکەم
دەردت لەسـەد فـرشـتـە تامـەزرۆ شکێنەکەم
فرشتە بێ، بە بێ گۆشت لە ماڵی ئێمە ناژی
کـەروێشـکێ بێنێ بۆ من فـرشـتـەییێکە تاژی

***

هەژار هەر هەژارە

مـــێــشــــولەییێکی لاواز، لە بەخت و ژین نەڕازی
ڕووی کـردە لای سلێـمـــان بە نیـــازی دادخـــوازی
هاوار و داد لەدەس با ، مـــەودا بە ئێـــــمـە نادا
زۆرداره پێی بفـــەرمـــوو با لا لە ئێـــمـــە لادا

فـەرمـووی گلەی بەتەنیـا لای ئێـمـە سـوودی نـابێ
پێـــویســـــتـــە هەردوو لا بێ بڵێ بە با کــە با بێ
مـێـشـــوولە چوو لە دووی با ، با هات و پێـشی ڕادا
بە ویـزەویز ئـەناڵی لـە کـــــاتی گـــــیـــــــانەڵادا
بێ زۆر لـە ڕاســـــــتـی زۆردار ڕەواشـی نـاڕەوایـە
هەتا جـیـهــان جـیـهــانە مـێــشـــوولە دیلی بایە
***
بـەرداشی هەڵ نەبەســتـــوو بە تەوەرە و بســتـــەوە
بەشـدار بەئارەزووی ئارد لـێی نیـشت و دەیلسـتـەوە
ئەو سـەگـــەش توڵێکی تر دەیلســـتـــەوە لە دواوە
دەیگوت هەر بێـــرە دادێ چی بەخــــەیاڵ خـــوراوە
قـــازی چاو ئەقـــوچێنێ یان کـــوێرە و چی نەدیـوە
جـێــژنی دزی پێی وایە جـێـژنیش مـاڵی هەتیـوە
***
کەروێشکاوا
لە ئەحمەد شەوقییەوە
پارچە زەویـیـــەک هەبوو کــــەروێشکاوا
گـــشــــتی پۆشــرابوو لە شـــینکە و ئاوا
ژیانیــــان خـــۆش و بـەمنداڵ و بەمـــاڵ
بێ ترس بوون لە گـــەمـــاڵ و لە تەمـــاڵ
فـــیلی زۆردار دڵی خـــۆی لێ ڕەش کـــرد
زەوییـــەکـەی لەت بـەلەت و بەش بـەش کـرد
هەبوو کــــەروێشکێ جـــهـــاندیدە و پیـــر
خـــاوەنی بیـــر و بە تـەگـــبـــیــــر و ژیر

بانگی کرد هۆ گەلی کەروێشکاوا
مردنو خۆشە نە ژینی ئاوا
نەبنە یەک کاری هەمووتان گەندە
ڕەگی سەربەستی بە یەکبوون بەندە
لە هەموو لایەکەوە لێک کۆ بوون
کەتنە ڕاوێژەوە بۆ سەرخۆ بوون
هەڵبژێران لە نێواندا سێ کەس
چاو لە پایە نەبوو زانا با و بەس
تاکو پیلانێ وەها ڕێک بخرێ
فیلی زۆردار لە زەوی دەربکرێ
یەک وتی: کارەکە زۆر دژوارە
بار بکەین باشترە چار هەربارە
گشتی واتن کپی کەن ئەم دەنگە
مەرگمان خۆشترە نەک ئەم نەنگە
وتی دووهەم کە لەتیرەی کێوی
کەس گزی زان نییە هێندەی ڕێوی
هەیە پێویستی بە ڕاوێژی ئەو
مزی بیریشی دوو کەروێشکی قەڵەو
ئەمە وتیان وتەیە بێ سەروبن
بێ فەڕن دوژمن و بیری دوژمن
سێهەمین ڕاستەوە بوو بۆ گوفتار
وتی خزمینە بەگەل دەسدەنە کار
دەستی گەل هێزە بەگەل با پکۆشین

بـوودرێـک هـەڵ بـکـەنـین دای پـۆشـین
فــیل شــەوێ یان لە ڕەوێ تێ دەکــەوێ
زۆر بە شـــانازی دەڵێن لـێـــر و لەوێ
چونکە دەسـمــان بەدەسی یەک ئەسـپـارد
یەکـیــەتیی ئێــمـە سـەری فـیـلی خــوارد
هەرچی کـەروێشکە بە گـفـتی شـاد بوون
فــیله کــەوت و، کــەوتی و ئازاد بوون
هاتنە کن سـێــهــەم و گـوتیـان شـامـان
تۆی و بۆ تۆیە ژیان و ســــامــــان
وتی: نا، ئێــوە هەڵەن، ئەو جــێــیــە
پێــو بڵــێم شـایەنی شـانی کـێــیــە؟
ئەو کــەســەی پێــشی لە تین و تاوا
بانگی کــرد: هۆگــەلی کــەروێشکاوا
***

هەڵۆ هەر بەرزە

پـــایـــزە دار و دەوەن ڕەنـــگ زەردە
با تـەز و ســــەردە بە تـۆز و گـــەردە
دیارە لای شـەخـتـەیە ناخـۆش خـەوەرێ
دارە خـــۆی دەڕنی خـــەزەڵ هەڵدەوەرێ
هەورە ڕەشــپــۆش و بە گـــریە و ناڵە
ســەرەتای شـیــوەنی مــەرگی ســاڵە
بە گـژەی سـەردی هەناسـەی کـەژ و کـۆ
ژینی خــۆی هاتەوە بیــر پیــرە هەڵۆ:

داخەکەم بۆ گوڕ و تینی جوانیم
ئەو دەمەی چۆن و چبووم، بۆ وانیم؟
هێز و سۆمای نییە باڵ و چاوم
مامەوە گەردەنشین بێ ڕاوم
دوورە گۆشت پۆڕ و کەوم، وەردەکەوم
گۆشتە نێچیرێ مەگەر بێتە خەوم
پیرییە پایزی وەرزی ژیانە
وردە هەنگاوی بەرەو گۆڕنانە
وا هەڵۆی مردنە ڕاوی کردم
ڕاوبەتاڵی منە هاکا مردم!
مردنیش هێندە نە سووکە و سانا
سەری لێ گێژە هەزاران زانا
چم بەسەر دێ کە نەمام و مردم
پەڕی بەربایەک و خۆڵی وردم
گیان بەرەو کوێ دەفڕێ ڕوون نییە بۆم
تۆ بڵێی پچتەوە لای باوە هەڵۆم؟
تۆ بڵێی ڕاوێ هەبێ لەو بەرزە؟
پاش هەموو چەرمەسەرەی ئەم عەرزە
داخم ئەو ڕازە لە بن سەرپۆشە
سەفەری نابەڵەدی ناخۆشە
دڵ و دیدەم کە بە دنیا فێرە
چەندی پێم بکرێ دەمێنم لێرە
ژین گەلێ شیرنە فێزی ناوێ

بۆ مـــــەبەست ســـــەر دەنەوێنم تاوێ
چاری ئەم دەردە لە لای قـــــــاڵاوە
گــــەرچی زۆر پیــــرە بە لاوی مـــاوە
دەچمـــــــــە لای و بەوە چم لێ نایە
ڕەشـــــیـــــــە و ئاوی ژیانی لایە
ســـەر نەوی دای لە شـــەقـــەی شـــاباڵان
هاتە وێرانەیەکی جێ مـــــــاڵان
بوو بە مـــیـــــوانی قـــەلێکی ڕووڕەش
چەپەڵ و ڕژد و لە مـــــــەردی بێ بەش
قـــەل قـــڕی: لێم مـــەیە پێش زۆرداری
خـــوا شـــوکـــور زۆر بە کـەنەفـــتی دیاری
زووبە چیت لێم گـــەرەکـــە پێم بێـــژە
دوور لە مـــن بگـرە لەشم بە نـوێژە
وتی ئەی لالە قـــــــەلەی هەر لاوم
پیـــــرم و زۆر لە مــــەرگ ترســـــاوم
هەمــــە پرســـێک و دەبێ بمبـــووری
هۆی چییـــــە تۆ کـــە لە مـــردن دووری؟
وەک دەڵێن ئێـــــوە بە چڵ ســـــاڵ بارن
تووشی تووش نایەن و کـــــۆسپ و بارن
ڕێ یەکم پێ بڵێ بۆ هەرمــــــــانم
تۆی لە لات دەست دەکـــــەوێ دەرمـــــانم
ســـوێند ئەخـــۆم پاشی هەتا بشـــمێنم
هەرکــــــــەوێ ڕاوی بکەم بۆت دێنم
* * *

قــــەل گـــــوتی: هۆزی هەڵـۆ زۆر خـــــاوەن
ســــــەیرە لام چۆنە کــــە خـــــاوەن ناوەن
بـاب و کــــــاڵـت بە نـەزانـی مـــــــردن
بیــــری ســـــەربەرزییــــە وای لـێ کـــردن
هەرکـــــــەسێ بەرزەفــــــڕە زوو دەمـــــــرێ
بـای بڵـنـدایـی ســــــەر و دڵ دەگــــــــرێ
مــــاڵی ئێــــوە کــــە لە لوتکەی کــێـــوە
لای جـن و دێــوە بـەڵای زۆر پـێـــــــــــوە
خـــــوێنەپۆڕ پۆرگی دەخــــاتە خـــــوێنێ
گـــۆشت کـــــەوی تازە گــــرفـــتی دێنێ
جگەر و سی و دڵی مــــــــامـــــــر ژەهرە
تـا وەهـابـی تـەقــــــــــــەلات بـێ بـەهرە
دەتـەوێ زۆر بـژی، خـــــــــــۆش ڕابـوێـری
خــــــۆ لـە پەنـدم گـــــــەرەکـــــە نـەبوێری
وەرە وەک ئـێــــــــمـــــــــە بژی نـزم و نـەوی
شــــەو لەســــەر گـــەندەڵە دارێک دەخـــەوی
خـــــــــواردنـی بـاشـی کـــــــــە تـۆ نـەتـدیوە
گــــۆشـــتــــە بـارگـــینی گـــەنی و تـۆپیـــوە
کـــــــردنی چینە لـە پەین و شـــــیــــاکـــــە
تـاووتـیـنـی لـەشــــــــــە بـۆ دڵ چـاکـــــــــە
پەندی بـاپیـــــرە بە مــــیـــــرات مـــــاوە
خــــوێنی زامی کـــــەرە ســــۆمــــای چاوە
گـــــفـــــتی مـن گــــەوهەرە بـۆت هەڵڕێژم

تاقـــــه دوو ڕێت لەبەره، پێت بێــــژم
یان لەناو بۆگـــــەن و نزمـــــایی ژیان
یان بەســـەربەرزیەوه بســـپـێـــره گـیـان
ڕاچەنی لەم وتەیە پیـــــــــره هەڵۆ
هاتە بەرچاوی گـــەلێ کـــەند و کــڵـــۆ
کـەوتە ناو گـێـژی خـەیاڵات و خـەمـان
مـــان ئەگـــەر وابێ چ شـــرینە نەمـــان
وتی: پیـــــرۆز بێ لە خــــۆت ئەم ژینە
جـــەژنی تۆ بۆمـــە شـــەپۆڕ و شـینە
کێ بە ســـــــــەربەرزی ژیابێ تاوێ
ژینی قـــــاڵاوی بە پووشـــــێک ناوێ
چاوەڕێی مـــەرگـــە گـــیـــان با بیـــبـا
پەڕو باڵـم لەچیـــــا با بیـــــــبـــا
بە هەڵـۆیی کــــــە لە ژین بێ بەش بم
نەک هەزار ســـاڵە قـــــەلی ڕووڕەش بم
بۆ شـتــێک ئێـســتــە لەخــۆ بێــزارم
مـن هەڵـۆ بۆچی بەتۆ بوو کــــــارم؟
مـــــەرد ئەگـــەر کـــاری بە نامـــەردانە
دەردی ســـــەرباری هەمـــــوو دەردانە
***
کـــەوتەخـــۆ دای لە شـــەقـەی باڵ دیســا
ئاگـــــرێکی لە دەروون داییــــســـــا
ڕاســـتـەخـــۆ بۆ ســـەروو هەر بۆ ســـەرچوو

هەردی جێ هێشت و لە هەوران دەرچوو
قەل هەزار سالّی ژیا بەو تەرزە
سەرنەوی و هێشتە هەلّۆ هەر بەرزە
***

خۆی خۆشتر دەوێ

پیرێژنێ کچێکی هەبوو جوان و نۆنەمام
تاقانەیەک نەباب و برای بوو نە پل نە مام
چاوباز و پڕ لەناز و وەکو ناوی نازەنین
رووخۆش و شۆخ و لێو بەبزە و دەم بە پێکەنین
رۆژێکی سووکە تایەکی گرت و لەجێ کەوت
دایک نە رۆژ لە تاوی سرەوت و نە شەو خەوت
لە خوا نزا و نیازی ئەکرد: خوایە وام ئەوێ
من بمرم ئەو نەخۆش نەکەوێ و دەردی لێم کەوێ
کووپەی سەراولّەی کەپەکی هەلّپەساردبوو
چێلّێک سەری لە کوپەکەدا گیری خواردبوو
یادێ کە دیتی چوارپەلێ زل مل بە کووپەوە
پێمێردی خواشی بیستبوو سەیرە. گوتی: هەوە
گریا و گوتی نەخۆشەکە من نیم کچی منە
گیانی بکێشە لەرزی لە لەشدا و لە مردنە
هەرکەس وتی کە ژینی بەلاگێڕی تۆ ئەکا
هەرگا بە ترسی مەرگی بئەزمووی درۆ ئەکا
***
بۆ ناکەسان کە دەستی نیازت درێژ ئەکەی
پردێکی هەلّ دەبەستی لە ئابڕوو دەپەڕیەوە
***

خـەڵکی هەمـوو کـەڕن، منی خـەو دیتـە بێ زوان
توانام نیـیـــە بڵـێم و بڵـێم نای بیـــەن ئەوان
***

خێوی گوڵ و فرمێسک

خـێـوی گـوڵ دوێنێ لەسـەیری دەشت و دەر
تـازە پـشـکـووتـوو گــــوڵـێکی هاتـە بـەر
دی لەنـاو پەلـکی گــــوڵا سێ دەنکە ئاو
ڕێزە پەرژینـی گــــەڵا گـــرتوونیـــە ناو

خێو:

پێم بڵێن ئەی خشڵی ڕووی گوڵ ئێوە کێن؟
خـەڵکی کـوێن و چۆنە لێرە نیـشـتـەجێن؟

یەکەم:

نیــشــتــمــانم عــاســمــانی نیلیـــە
شــەونمم بێ من گــوڵێ شــەوقی نیـــە
دەچمــــــەوە بـاڵا کــــە ڕۆژ دێ پـرتـەوی
چـونـکە دەیـکا ســـــەرزەوی پایـەم نـەوی

دووهەم:

مــن لــە دەریـای پـانــی بــێ پـایـانــەوە
بوومــە هەور و چوومــە ڕووی عـاسـمـانەوە
دەنـکـەبـارانـی بـەروپـشـت ئـەتـڵـــــــەسم
مـوحـتـەکـیـر دوژمنمـە دۆسـتی بێ دەسم
من کــە دێمــە خــوارەوە هەر ئەو دەمــە
چاوی جـووتیـار و پەڕی گـوڵ جـێگەمـە

خێو ڕوو بە سێهەم:
تۆ کــە بێــدەنگ و کــزی حــەیرانی تۆم
تۆش وەکو ئەو جووتە خۆت هەڵکێشە بۆم
سێهەم:
ناز لەسـەر چبکەم بڵـێم چی و چیم ئەمن؟
قــەترە نیم و ڕەمــزی بەدبەخــتــیم ئەمن
هیچ، کە شـانازیم نیـیـە بیـڵـێم بەخێـو
هەر لەناو قـامـووسی بوونیش نیـمـە نێـو:
«نازەنینێ کـیـژی جـوتیـاری فـەقـیـر
داوی عـیـشـقی هاتە ڕێگە و کـەوتە گـیـر
کـیـژ و کـوڕ دایان بە یەکـتـر گـفت و دڵ
بوونە یەک گیـان، یەک بەدەن، یەک ئاووگڵ
دیتنی یەکـتـر بوو دڵخـۆشـیـان و بەس
وەک ئەوان بۆ خـۆشـەویسـتی نەبووە کـەس
دایـک و بابی هەر دولاش دایـان کـــەلام
نازەنین بڕوا بەبوک بەکـــراسی خـــام
پێشکەشی ئاغـا کـە ئەسـپێکی دەویست
گـوێی گـران کـرد ناڵەوو زاری نەبیـست
بوو بە چقـــڵـــێک و لەبەینیـــانا ڕوا
کـــوڕ لە تاوان مـــرد! هەڵی نەگـری خـــوا
چاوی کـیـژیش ئەمنی خـسـتـە ئەو گـوڵە
خـۆشی ئاوێتـەی گـڵـە کـوشـتـەی دڵە»
من کـــە ئاوی چاوی بەدبەخـــتـــێکی وام

وا لە غـــەم و زام و بە بـەدبەخـــتی ڕژام
هـاودەمـی و نـاو کـــــۆڕی یـارانم لـە چـی!
نــازی وەک ئــاونــگ و بــارانم لــەچــی؟
خێو:
ئەی نیـشـانگەی عـیـشـقی دڵدارێکی پاک
گـەوهەرە تاقـانەکـەی سـەر ڕوویی خـاک
ئەی ڕژاوی دەســـتی جـــەوری نائـەمین
ئەی مــوقــەددەســـتــر دڵۆپی ســەر زەمین
مـــافی شـــانازیت بەســـەر عـــەرزا هەیە
نـاوی تۆ گــــوم نـابێ تـا دنیـــا هەیـە
دڗ مــــــەبـە ڕۆژێ دەبـێ هـەروا نـەبـی
بۆ گلێنەی چاوی خـــوێنمـــژ تانە بی

* * *

لە نامیق کەمالی تورکەوە

لەسەر گۆڕەکەی نووسراوە

گـەلۆ فـریشـتـەی ئازادی دێتـە ناو ئێـمـەش!
ئەمـەم خـەیاڵ بوو کـە گـیـانی بەڕێ دەکـرد هەندام
مـەرگ ئەگـەرچی فـڕێی دامـە کـۆڕی خـامـۆشـان
هەتا بەیانی حـەشــر بۆ گــەلم لە شـــیـــوەندام

* * *

لە ئەبو نەواسەوە

بیـری گـوزەشـتـە بۆ دەکـەی؟ بۆچی دەخـۆی خـەمی سبـەی
کـاتی گـوڵە، بە ڕەنگی گـوڵ تێکە، بنۆشـە پێکی مـەی

ئەو مـەیە وا کـە فـڕکـراو گـەیشـتـە جـەرگ و ناوەوە
دێتـــەوە ڕوو بە ڕەنگی ئاڵ لە ڕوومـــەت و لە چاوەوە
***

لە نازانم کێوە

هەزار دەوران گـەڕا مـەیگێـڕی گـەردوون تا هەلێکم هات
لەبەر پیـــری ئەویشی لێ ڕژاندم دەســـتی لەرزۆکم
***
ئەم پێکەنینە تاڵە لەگـــریان بەکـــوڵتـــرە
گـــریان دەری نەبرد دەگـــەڵم دامـــە پێکەنین
***
کـــە خـــاوەن شـــیـــعـــر بمرێ نرخی قـــســـەی
لـە زێـڕ و دوڕ و گـــــــــەوهـەریـش زیـاتـرە
دەســـا کێ لە دنیـــا بە شـــاعـــیـــر دەگـــا
کـــە مـــــەرگی لە ژینـی گـــــەلێ چاترە!
***

فرمێسکی هەتیو

لە پەروین اعتصامی یەوە، ١٣٢٤

ڕۆژێ بە کـووچەیەکـدا دەڕۆیی پادشـایەک
لە هەر کـۆڵان و بانێک بوو بەهەرا و قـریوە
پرسی هەتیـوێ بێ کەس چییـە دەدا تروسکە
لەتاجی پادشـــادا؟ جـــوانی وەهام نەدیوە
کەسێ وەرامی داوە: لەکوێی دەناسین ئێمە؟
هێندەی هەیە بە پوولی زۆر و فـرەی کـڕیوە
پیـــرێژنێکی بێکەس گـوتی: ئەمن دەزانم

فرمێسکی چاوی ئێمە و خوێنی دڵی هەتیوە

بە بەرگ و چێوی شوانی ئێمە فریودراوین

گورگە لە پێستی مەڕدا، هەزار زگی دڕیوە

ئەو شێخی گوند و ئەسپی کڕیوە ڕێگرێکە

گەدایە شا کە ماڵی مسکێنەکەی بڕیوە

لە دوڕڕی تاجی پاشا دیقەت بکەی دەزانی

فرمێسکی دانە دانەی هەتیوە هەڵوەریوە

هەژار لە پەندی بێ سوود چتە دەگەڵ نەزانان

نازانی ئێستە ناهەق پرزەی هەقی بڕیوە

***

پاش هەرای شەهریوەری بیست، تا ماوەیەک ئازادی قەڵەم لە باوبوو: لاوە کوردێکی سنەیی بە ناوی دوکتۆر سمایلی ئەردەڵان، بۆ خزمەت بە هاوخوێنانی حەوتەنامەیەکی فارسی کە ناوی نابوو (کۆهستان) لەتاران بلاوکردەوە. زۆری بەهرە بە کورد گەیاند. کوردی ئاوەکی و لاوەکی و خۆماڵی لێکتر بێ ئاگای پێکەوە کردە ئاشنا. هەتا توانی دەنگی کوردی بەشخوراوی بە خوێنەرەوان ڕاگەیاند. جاروبارێکیش بەخشکە هۆنراوەی بەزمانی کوردی تێ داخنی. کە دیکتاتۆریی شای پاشین دەس پێ کرا، ئەو دەنگی کوردەش داخرا. من کە زۆر خۆشم گەرەک بوو، چەند وتارێکم بۆ هەنارد و چاپی کردن. هۆنراوێکم کە بە کوردی بۆ نووسیبوو، باسم بە چاکە کردبوو؟ لە ژمارێکیدا خۆی گونجاند، کە ئەمەبوو:

بۆکان - ١٣٢٣:

کۆهستان

نامەی کۆهستان ئەو ئەستێرەی تۆ

ورشەی پرشنگت دای لە هەردوبۆ

شەوەزەنگی کورد، دەرد و نەهاتی

ئەستێرەی بەختی، تێیدا هەڵاتی

تۆ ئەو ئەستێرەی پیاو لێت بڕوانێ

چەتە و پێوەدەر بە پیاو نازانێ

تۆ ئەو ئەستێرەی: هەڵدێ بە پارشەو
مـوژدەی ڕۆژ دەدەی ڕاپەڕین لەخەو
***
پەڕت وەک پەڕی پیرۆزە پیرۆز
داژدار و چاوسوور لەناو گەل و هۆز
سێبەری باڵت لە هەرکەس بدا
وازی لەچی بێ؟ بەئاوات دەگا
سیمرغی کوردی، تۆ بە هۆی شاباڵ
بێ بابان دەکەی لەسەر زاڵان زاڵ
بازی بەودمی بۆ کوردی هەژار
کوندی بۆ دەزگای خوێنخۆر و زۆردار
***
کوێستانی خێڵی بێ ئەنوا کانی
بۆ تینووی کوردان: کانی بۆکانی
زستان کە ڕۆیی خێڵی کوردستان
شوێنیانە دەبزوون ڕوو بە ڕووی کوێستان
کە بەفر و سەرمای بیست ساڵە چۆوە
ها، خۆ دەخەینە باوەشی تۆوە
تا تۆمان هەبی؟ خەمی چمانە؟
کێ لێمان دەگرێ: بڕ و بەهانە؟

***

کوردە، کۆهستان بەناو ئەنواتە
لە تەنگانەندا باب و براتە
کۆهستان، یانی: کوا هەستان لەخەو
بۆ بێهەستە باز لە ڕوو بەڕووی کەو؟

هاواری تۆیە لە پاتەختەکەت
بۆت تەخت دەکا: ڕێگا سەختەکەت
کۆهستان، بۆ کورد: هومێدی و قەڵا
خوا بتپارێزێ لە دەرد و بەڵا

***

١٣٢٥ شەمسی، لە فارسییەوە:

خێوی گوڵ و وەنەوشە

خێوی گوڵ دوێنێ لە سووچی چەمەن
کەوتە مەڵبەندی سوێسنە و یاسەمەن
گوڵی دین لە ناو سەوزەی بەهارا
هەمووی وەک پەری لە لەنجە و لارا
وەنەوشە لەگشت جوانتر و چەلەنگ
بەڵام لە شەرمان سەرنەوی و دڵتەنگ
پێی گوت: ئەی نووری گلێنەکانم
ئارەزووت چییە؟ بڵێ، بزانم
بە دڵخوازی خۆت دەتدەمێ داخواز
کە تۆ وا جوانی و وا بە غەمزە و ناز
گوتی بمدەیە سەوزە و شینایی
ون بم لە بەر چاو ئەهلی ئاوایی
نەوەک گوڵبژێر بێ بەکن مندا
هەڵم پسێنێ لە بێخ و بندا
نابینێ مەست و خەوالووی غەفڵەت
نە ئەمن و جوانی نە ئەتۆ و سنعەت
***

سالی ١٣٢٤ بۆ سالْپێوم نووسیوە کە لەبن هەر مانگێکدا دوو بەیت بنووسرێ:

خاکە لێوە

کـوردە گـیـان یاخـوا جـێـژنت پیـرۆز بێ
بـەهاری ژینـت جـــێـــژنـی نەورۆز بـێ
چەند دلْگوشـایە خـاکـە لێـوەکـەت
پیـــرۆزە ڕەنگە شـاخ و کـێـوەکـەت

بانەمەڕ

مـــانگی بانەمـــەڕ لە کــوردەواری
بەهەشت لە دنیـــا خـــۆی داوە دیاری
کــەژ پۆشی لە گــولْ چادری سـوور و زەرد
هـاڕەی هەلْـدێـران دەرمـــانـە بـۆ دەرد

جۆزەردان

ڕەنجـبـەر با بەس بێ سـەیری گـوێسـوانان
لەدەســتی تۆیە چاوی ئەعـــیـــانان
وا جـــۆزەردانە و کـــۆچی بەهارە
ســـەرەتای ڕەنجی مـامی جـووتیـارە

پووشپەڕ

یاخــودا هەرکـەسێ کـوردی خـۆش نەوێ
وەک پووشی پووشـپـــەڕ بە ڕوودا کـەوێ
بە داسی مـــەردی پالْەی کـــوردســـتـان
بیـــدەن لە تایە بۆ ســـاردی زســـتـان

گەلاوێژ

گــــەلاوێژەکــەی بەخـــتـت لە ئاســـۆ
دەرکـــەوت، چابوو تۆ نەبووی ڕەنجـــەڕۆ

نرخی ئەم مـــانگە پارەی گـــیـــانە
جـیـژنی سـەرسـالّی کـۆمـەڵی ژیانە

خەرمانان

وا ڕەنجی ســـــالّیت هاتۆتە بەرهەم
ڕۆژی مـــاو زۆرن، نەبی کـــەترە خـــەم
ئەمـــســـالّ تۆ نەکـــەی بۆ ســالّی دوایی
مــانگی خـــەرمـــانان دەکـــەی گـــەدایی

ڕەزبەر

ڕەزمـــان هاتە بەر، لەخـــەم بووین ڕزگـــار
ڕەزبەر بە خـــیـــر بێ بۆ کـــوردی هەژار
پڕبوو لە مـــیـــوە ئەم دەر و دەشـــتـــە
ڕاسـتی کـوردسـتـان وێنەی بەهەشـتـە

خەزەڵوەر

دوژمـنـمـــــــان بمـرن بـە دەرد و بـەڵا
وەک بـە خــــەزەڵوەر دادەڕژێ گـــــەڵا
ئاوردوو داخـــە کــوردە زســـتـــان دێ
بەفـــر بەرێوە بۆ کـــوردســـتـــان دێ

سیخوار

ســیــخــوار خــۆی نواند لە بەر پەســاران
ســـەرمـــا هات، دڕا بەرگی هەژاران
نا نا، تۆ مـــانگی دڵخـــۆشی و شـــادی
تێـــــــــدا هەڵکرا ئاڵای ئازادی

بەفرانبار

وا بەفرانباری ڕووگرژ و تاڵە
کوردە گیان وەختی خزانە ماڵە
هاوین پەیداکە، ئەمڕۆ بی پۆشە
پیاو بەئێروو بێ؟ زستانیش خۆشە

ڕێبەندان

ڕێبەندان گەرچی ڕێگەبەندانی
گلێنەی چاوی گەلی کوردانی
لەنێو مانگاندا جوان و ڕووسووری
لە تۆدا کرا جێژنی جومهووری

ڕەشەمە

ڕەشەمە، نامەی بەهاری هێنا
کۆچی بە خێڵی سەرمایە لێنا
ڕنووی ڕووخاندن تۆپخانەی شەماڵ
کوردە دڵخۆش بە نەما ژینی تاڵ

***

سروود بۆ پێشمەرگە

١٣٢٤ شەمسی، مهاباد

ئەمە پۆلی لاوان و گەنجی وڵات
بە قەلبێکی پڕ هێز و عەزم و سبات
بە ڕوحێکی خاوێن بە ئیمانی چاک
بە قورئانی پیرۆز، بە یەزدانی پاک
بە ناموس و دین سوێند دەخۆین گشتمان

کە تەخسیرێ ناکەین لەڕێی نیشتمان
بە یاری خودا تاک و ئاخر نەفەس
دەکۆشین و ئەم خاکە نادەین بەکەس
***
کوڕی کوردی گوردین، نەبەرد و نەبەز
لەشەڕ مەست و سەرخۆش نابین وەڕەز
هەموو پەنجەمان ئاسنین و قەوی
لەبەر هەیبەتی مە دەلەرزێ زەوی
هەموو بێچوە شێرانی شێر هەڵدڕین
وەکو بەبری ئازا و پڵنگی دڕین
ئەجەل وا لە لوولەی تفەنگی مەدا
ڕەها نابێ دوژمن لە چەنگی مەدا
***
هەموو دەستمان داوەتە دەستی یەک
بەقەول و بەڕۆح و بەماڵ و بەچەک
هەتا ماوە قەترێکی خوێنی بەدەن
دەبێ بڕژێ بۆ ڕێی نەجاتی وەتەن
بکوژرێین لەڕێی حیفزی نامووس و دین
گەلێ خۆشترە نەک بە دیلی بژین
هەموو سەر لەسەر نیشتمان بەخت ئەکەین
هەموو ڕێیەکی سەختمان تەخت ئەکەین
***
بژی کوردەواری لە ئازادیا
بژین لاوەکانی لە دڵشادیا
***

سروودێک

کوردستانی نیشتمانم، ڕووگە و هەوێنی ژیانم
بەدیمەن و خۆشەویستیت، ڕاهاتون چاووزمانم
***
تۆ بەهەشتی سەرزەمینی، جوانی بێ وێنەی جیهانی
پڕ لە نەوت و زێڕ و زیوی، پڕ لە پیت و دەغڵ و دانی
***
داگیری کردووی بێگانە، بۆ کوندەبوو بوویە لانە
دژ مەبە، دەبووژێیەوە، بەرتەسک و تەنگە تەنگانە
***
سەربەخۆ بوونت نزیکە، ڕۆڵەی ئازات پێگەیشتوون
دەمی خەنجەر تیژ کراون، بۆ تۆڵەت دەس لەسەر مشتون
***
کیژ و لاوی ئازادیخواز، شێری تەلار لەلان دەرچوون
چاری داگیرکەرانی کورد، یان گیان دەرچوونە یان دەرچوون
***
کورد و کوردستان پەرستم، سوێند بەو ڕووگەی خۆشەویستم
تا دوژمن لە خاکمدا بێ، نابێ لە خەبات بوەستم
***

کاوێژی لەمێژینەیەک

ئەوسا کە خوردە پایەکی بێ مایە بووم لە تەرەغە و پاشان لە بۆکانێ دەژیام. لە سایەی ماڵە ئێلخانی و بە تایبەتی کوڕانی حاجی بایزاغا، لە زۆردارانی لاوازخۆر پارێزرابووم. دەگەڵ ئەحمەداغا و قۆچ بەگ، مەراقی قسەی قۆڕمان بوو، دەمەلاسکەی سەعدی و حافز و مافزم دەکردەوە -کە ئێستا لە بیرچوونەوە دوو ڕەمەزاننامە نەبێ – کە ئەو سەردەمە گوتوومە و بردوومە بۆ ئەحمەداغا:

ڕەمەزانی۱۳۲۲، بۆکان

شابان بۆ سەفەر گرتی تەدارەک
لێم وەژوور کەوت مانگی مبارەک

هەستام لەبەری، گەلێ بە قەدر
بە خێرم هێنا و بردمە لای سەدر
بەرتیلی دەرد و بێگاری دوایی
کەبابم بۆ کرد، بۆم لێنا چایی
وێستام ڕوو بەڕوو تا ڕۆژ دەس نەزەر
شەوگار کە ڕابرد، نزیک بوو سەحەر
عەرزم کرد: چۆنە لێرەت دەبینم؟
خۆ نەتهێناوە مایەی لەرزینم؟
فەرمووی: نایەوێ ببی بێ سەحەت
زۆر لەمێژە هەی ئاسوودە و ڕەحەت
من یازدە مانگە نامبینی لە ماڵ
چوومە دروێنەی پەڵەگەنمی ساڵ
نەجاتم داوە دروێنە و کێشە
بڕیومە دەمبێن بنتا لە مێشە
کارم تەواوە، گێرەیە وادەی
فەورەن تێگەییم چییە ئیرادەی
قوشقی بووم، دڵم واقی بردەوە
ڕێی هەڵاتنم تاقی کردەوە
هەستا بە گورجی، زانی بە سڵ بوون
لای دەرکی بڕی، گیرام خڕمچوون
***
پشتی خوراندم، فیتەی بۆ لێدام
چەڵەمەی ڕۆژووی لە مل گرێدام

به «نەیخۆی باشە» ، به «خێرە خێرە»
توند دەمی بەستم وەک پانێر گێرە
بیست و نۆ تایە کلۆشێکی خاو
بە منی گێرەکرد ئەو مانگە تەواو
لەپاش وردەکوت کە زانی مردم
گوریسی کێشا و بەرهەڵدای کردم
فەرمووی «سبەینێ با بەرهەڵدابی
شەش ڕۆژی دیکەش دەبێ تێدابی»
مۆزم کرد زانیم کە گێرە ماوە
تا نێو «قەرەگوێز» ئاوڕم نەداوە
دەستم دامێنت ئێلخانی زادە
تکام بۆ نەکەی قەت بەرم نادا
سەد سۆفی هەیە پشت پان، مل فیلە
بەوان گێرەکا پەڕش و دێمیلە
ڕاوەستێ کە گوتی «هەر دەی هێنمەوە
هێندێک ڕیخۆڵان بخووسێنمەوە»
***
جێژنان عادەتە لە نێو ڕەعایا
دەبەن بۆ ئاغا توحفە و هەدایا
لاییقی حوزوور دیاری جوان و شیک
نەم بوو بە غەیرەز دوعاوو تەبریک
عەرزی تەبریکم لەو عیدەت هەیە
شاییم بەو ڕۆژە سەعیدەت هەیە

یا خـودا تا حـەرشـە لەسـەر شـان و پیل
تا تێی دەتووڕێ نەفـخی ئیـسـرافـیل
تا لولە دەکـرێ سـەمـای سـەبزپووش
تا دەبن کـێـوان وەک عـیـهنی مـەنفـووش
دایم جـەژنت بێ و جـەژنت پیـرۆز بێ
بـەهـاری ژیـنـت جـەژنـی نـەورۆز بـێ
***

ڕەمەزان نامەی ١٣٢٣- بۆکان

خـێـڵـەکـەی شـەعـبـان هەر کـۆچی لێنا
مـانگی مبـارەک تەشـریفی هێنا
داسی زەردی کـرد بە پـێش قـەراوڵ
خـورپەی هات خـەڵک لەجـەرگ و لە دڵ
هەمـوو تـێگەیین لە فـیـک و هۆیان
دوعـای مـەحـفـووزیان دەخـوێند لە خـۆیان
هـیـچ نـەگـەڕاوە بـە پـاڕانـەوە
تـەشـریـفی هێـنا نـاو بـۆکـانـەوە
بەو دەنگی ناخـۆش «عـەبە»ی گـزیری
قـاوی کـرد شـەوێ بە بێ خـۆگـیـری*
دەس دەنـە داس و وەرنـە هـەرەوەز
حـوکـمی حـاکـمـە و خـۆ مـەکـەن ناحـەز
هەمـووی دەسـتـی کـرد بە بۆڵە و پرتە
لەهەمـوو قـۆڵێک پەیدابوو سـرتە

---

* بانگدەر ناوی مەلا عەبدوڵلا بوو، دیارە مەلاش گزیری ڕەمەزان بەگە.

لێکرا هەڵاتن، ما، هەمە باهەم
هەژار و ڕۆژو وەک بەنگین و مەم
شەوی هەرمابوو چوومە سەرکارێ
بێ ئاواڵ درووم هەتا ئێوارێ
نە چا، نە سیغار، نە نان، نە ئاوێک
نە بن سێبەرێک، نە خەوتن تاوێک
هەتا تاریکان نەمابوو حالێ
بە سەد کلکەلەق گەیمەوە مالێ
تەمام بوو هەڵێم، لە پڕێکی ڕۆژوو
دیسان وەک دۆڵپا سواری شانم بوو
بە «خەیرون لەکوم» ئیقناعی کردم
پێی بۆ پێوەندی نیەتێ بردم
دەمی دادرووم بە «خەیتی ئەبیەڵ»
«سومە ئەتیممو»ی لێ کردمە مەتەڵ*
بەری شێست باقە، ڕۆژێ شازدەبەر
هەتا ئێوارێ پێی دەبردمە سەر
جێی سی تەغاری پێ درووممەوە
هێزم لێ بڕا، مەحو بوومەوە
بەزەی پێم داهات، فەرمووی جارێ بەس
سبەی مۆڵەتە بڕۆ، مەرەخەس
پەڵێک جۆ ماوە لە شەشەکانێ
ئەویش بە شەش ڕۆژ دە درووییەوانێ

* خیط: هەودا، ابیض: سپی. ئەوسا منیش وەک مەلای کورد خوشکی صادم بە لامی قەڵەو دەزانی و دەگەڵ مەتەڵ خشتبوومە ناو تەرازووێک. لێم بوورن.

ئەمجار یەکجاری نامێنێ کارت
تا ساڵێکی دی خوا ئاگادارت
***
هەر پلاوم خوارد، پەیدا بۆوە هێز
جا وەرە و هەڵێ بەرەو قەرەگوێز
وا دیسان ئاغا پەنام هێناوە
نەجاتم نەدەی خراپ قەوماوە
هەزار دەروێشی لێ کۆبوونەوە
با پەڵە جۆکەی بۆ بدروونەوە
***
هەر کەس ساز و ڕووت «هەرچی شک دەبا»
جێژنان بۆ ئاغا دیارییەک دەبا
من کە دوعاگۆم دوعایە دیاریم
هەر ئەمەی تێدا حوجرەی هەژاریم
جێژنت پیرۆزبێ، پیرۆزە سایە
لە خودای بەرز و مەزنم تەمایە
تا دەفەی دەروێش دەبێتە فرۆک
تا هەموو شاعیر دەبن ساز و کۆک
هەتا زەرگ و سیخ دەبێتە برنوو
تا ئاغا دەبن بێ کیبر و خۆشخوو
تا کورد دەبنە یەک، هەموو دەخوێنن
خۆ لە ژێرباری دیلی دەردێنن
تۆ هەر بمێنی بە ژیانی شیرین
تا هەزار هەژار لە سایەت بژین
***

هەژار ئامۆژگاری بۆ شێرکۆی کوڕی خۆی دەکا

شێرکۆ کوڕی خۆشەویست و ژیرم
زاخاوی مەژیم و هۆش و بیرم
پنج و ڕەگەزی دڵ و گیانم
خونچەی شەبەقی باخەکەی ژیانم
هێشتا بەتەمەن مناڵ و کاڵی
وەک دەربەدەریم دووازدە ساڵی
هەرچەندە کوڕی منی هەژاری
دووا ڕۆژی هەژارە نادیاری
لێم روون نییە پاشی چت بەسەر دێ
هیوام گەلێ پێتە ببیە مەردێ
مەردێکی بەکار و چاپک و زیت
بیرێ بکەی و بزانی تۆ چیت؟
دەردی گەلەکەت بزانی چۆنە
بۆت دەرکەوێ چەند برینی کۆنە
خانی لە هەزار و سەد ژیاوە
ئەو کاتە لە ئێمە چۆن دوواوە
حەفتاوو حەوت لە سێسەتیش چوون
پێشتر لەوە کوردی ئێمە مردوون
ئەودەم کە هەیان بو مێرێ بۆ خۆ
ئەمڕۆکە پساوە رایەڵ و پۆ
بوین ئەودەمە پشکی تورک و تاران
زۆر ئێستە خراترین لە جاران
نەوتت کە ژیانی ئەورووپایە

بۆ تۆ نییە تیری شەوچرایە
بێگانە لە نیشتمانی ئێمە
تێر و قەڵەون بە نانی ئێمە
خۆمان هەمو کوێر و کوتر و برسی
ژین کورت و ئەویش لەگەڵ مەترسی
نابێ بە زمانی خۆ بخوێنین
ناشێ کە هەناسەیەک هەڵێنین
کوژران بە هەزار هەزار لە لاوان
ئازادیخوازی ببووە تاوان
ئێستەش لە سەر ئەم ژیانە تاڵەش
پاش رژتنی هێندە خوێنە ئاڵەش
کورد هەر لە خەوی نەزانیدایە
هەر پێکەوە گەڕ و هەرایە
بێگانەپەرستە خۆنەویستە
بۆ هاورەگەزی کەڕ ونەبیستە
بۆ یەکتری دوژمن و نەیاران
بۆ نۆکەری تابڵێی لەبارن
ئەو چاخە کە خانی پێی ژیاوە
فەرموویە هەرا لە سەر دراوە
وێستێکە هەزار ئەوەندە چرووکن
بۆ پوولێ لە تای تەرازوو سووکن
خۆ هەرچی دەخوێنی پیت و نیوێک
ئەو دەچتە کەلێک و گەل لە شێوێک
لای شەرمە کە هەر بەکوردی بدوێ

بۆ چارەڕەشــــیی مـــە «بۆگـــەنە خــــوێ»
خـــۆی ناو دەنێ مل بەزەنگی پێـــشـــڕەو
دەتـداتـە دەسی دژت وەکـــــــو کـــــــەو
زۆرزانـە لـە کـــــــاروبـاری هـەرکـــــــەس
ئاگـــای لە ژیانی خــــۆی نیـــیـــە و بەس
ڕەنگن هەمـــوو کـەسک و ســـوور و شــیـن
کــــــوردایـەتـی زۆر بـەکــــــەم دەبیـن
کێ هونـەری کـــــــوردە یان هـونـەروەر
کــــەم بایی ترە لـە توور و گـــیـــزەر
وا بیـــــر مــــــەکـــــەوە ئەمــــــەم درۆیە
بۆ راســــــتــــــیـی نموونە بـابـی تـۆیـە
کــــاتم ئەوە گــــەیـیـــە سی و نۆ ســــاڵ
هەر ســـــــاڵە لە پار پـتــــر ژیان تاڵ
دڵـخـــــــــــۆشـی لـە رووپـەڕری ژیـانم
هـەر هـێـنـدە نـاوەکـــــــــــەی دەزانم
ئاوارە لە نیــــشـــــتــــمـــانی خــــۆمم
ئـاواتـەخــــــــــوواز بـەژیـنـی دۆمم
والاّ دەس و دڵ پــــــــــڕ و پـــــــــەژارم
ســــــــــــەربـاری هـەژاری دەردەدارم
هەر مـــانگە لە دێیـــەک و لەجـێـیـــەک
هەر رۆژە مــــیـــوانی خــــانەخـــوێ یەک
دەرکێ نـیـــــیــــە دادی بۆ بـنـێـــــرم
هەردێ نـیـــیـــە خــــۆمی لێ وەشــێـــرم
کـــــوردایەتیــــە گـــوناە و ســــووچم

وەک مۆمێ دەساچم و دەسووچم
هەرچەندە کە نیمە هیچ دەرووێ روون
هەر دژ دەگەڕێ گەڕانی گەردوون
دەستم لە هومێدی بەر نەداوە
چاوم لە پسانی بەند و داوە
پێم وایە دووا بە ڕۆژی رەش دێ
زۆر ناچی کە باو و رۆژی مەش دێ
جا با پتریش بەدەرد و کول بم
با رووت و کڵۆڵ و داخ لەدڵ بم
سەد هێندە پەژارە لێم وەکو بێ
کورد هەر دەبێ رۆژێ سەربەخۆ بێ
بامن بە هەژاری بچمە بن گڵ
کورد رۆژێ دەبن بە گوڵ لە سەر چڵ
هەر هێندە تکام لە تۆیە ڕۆڵەم
مەڕوانە کە ئەم شڕ و شڕۆڵەم
زۆرتر لە منیش کز و هەژار بی
بێ بار و نزار و لێو بەبار بی
دەربەس مەبە، بۆ گەلت بکۆشە
ژەهراوی لەسەر بنۆشە، خۆشە
باوکی تۆ چۆن بوو شوێنی بگرە
حیزانە مەژی بەمەردی بمرە
***

بەشی سێهەم

نامیلکەیەکم لە شام چاپکرد بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ و لاسایی سەگ و مانگەشەو» دەگەڵ چاپخانەیەکدا ناردم بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و لە موسڵ کەوتنە بەر چنگوڕکی شورتەی نوری سەعید و بە خڕو پڕی لەناو بران تەنیا چل نوسخەیەک کە خۆم گلم دابوونەوە لەو نامیلکە بڵاوبوونەوە. وام بە باش زانی بەیتی سەرەمەڕەکە دەگەڵ هێندێک لە بەرهەمەکانی ساڵانی بەر لە چل و هەشتیشا بۆ نموونەی هۆنراوەی ئەو سەردەمەم نیشانی خوێندەوارانی کوردی بدەم. ئەوی شیاوی باسە، جیا لە «ئاڵەکۆک» کە سۆڤیات لە تەوریز بۆیان چاپ کردم نزیکەی دوو هەزار بەیتێکم بە چاپ نەکراوی لەو ناوەدا مایەوە و دەستم پێ ڕاناگەن و نازانم ماون یان سوتاون و لەناو براون. بە هومێدم ڕۆژێک دەست کەونەوە و ڕووناکی ببینن.

***

بەیتی سەرەمەڕ

سوریا، دمشق ٢٣/ ١/ ١٩٥٧: ساڵی ١٩٤٨ ڕۆژێک لە ڕۆژان لە ڕۆژنامەیێکی عەرەبیدا لە ژێر دروشمی «کۆشکی بلوورین»دا چیرۆکێکی کورتی ڕەمزیم خوێندەوە کە لە بوێژی تورک «صباح الدین علی» وەرگیراوە. چیرۆک نزیکەی نیو رووپەڕی ڕۆژنامەی گرتبوو. هەرچەندە زۆر لە پەردەدابوو، زۆر بەنهێنی پیاوی تێ دەگەیاند کە مەبەستی چییە. بەڵام دیسان زۆر کاری کردە سەر مێشک و دڵم. پوختەی چیرۆکم هەر لەدڵدابوو تا هێنامیە سەر ئەو بیرە کە ئاوا پان و پۆڕی کەمەوە و هەرچەندی کێشی دێت ڕایکێشم و چی لە دڵمدایە بۆی بکەمە نێوئاخن. ئەگەرچی بەشی زۆری من لەخۆمەوە پەڕوپۆم لێناوە و پەڕم تێدا هەڵاویشتووە. بەڵام هەر لەسەرمە زۆر سوپاسی گیانی پاکی ئەو بوێژە بەرزەی تورک بکەم کە بناغەکە ئەو دایڕشتووە. بۆتە دابێکی تازە هەرکەس شتێک دەنووسێ دەیکاتە دیاری بۆ کەسێک، منیش ئەم سەرەمەڕەی خۆم پێشکەش بەو کەسە دەکەم کە هەمووی دەخوێنێتەوە و خەڵکیشی لێ تێ دەگەیەنێ .

***

حیکایەت خوان

شەوێک لە شەوی پایز
خوا لێ خۆشبوو مام بایز
پیرێکی دنیادیدە

دانا و زانا و گەریدە
قسەرەوان، گفت جوان
شیرن ڕاوێژی زمان
لە گوێی ئاگری مزگەوت
سەعات گەییە شەش و حەوت
ئەوە دەیگوت: حیکایەت،
خۆش بوو بەدەر لە غایەت
ئاوی گوێچکەی دامەوە
وەهای بۆ گێڕامەوە

سێ تەنبەڵ

هەبوو نەبوو، لە زوودا
لە دەورانی پێشوودا
سێ زەبەلاحی بێکار
چەورە و شەلاتی ناوشار
دەست و پێ سپی و تەنبەڵ
پیس و بۆگەن و چەپەڵ
یەک لە یەکتر خوێڕیتر
هەر بۆبە بوون یەکدی گر
نانی بە ڕەنجی شانی
هەر ناویان نەدەزانی
بەخواهیش با و بە زۆری
دەژیان بە مفتەخۆری
هەر شەو دەچوونەماڵێک

سێسەد و شەست لە ساڵێک

سەلام مەلێکم حەمە

میوانی تۆین ئەو جەمە

ئا توخوا پوور خانم جان

تۆزێ کەرە و سێ چوار نان

چبلا بوو خوشکە ڕابی!

نابێ تۆزێک بۆ خوا بی!

ترخێنێکمان بۆ لێنێ

ئاهی دڵمان بشکێنێ

چەند ساڵێ وا بەڕێ چوون

تا لای خەڵک بۆژۆ بوون

کەس بەربەی نەدەپێوان

ناچار دایانە کێوان

شەوێک لێرە، یەک لەوێ

هەر نانەزگ دەس کەوێ

وا فێربوون ماڵانگەڕی

سەگیان پێ نەدەوەڕی

هێند چوختی ببوون لە سواڵ

مەلا فرێی دا مەتاڵ

شێخان لە بەریان بەزین

بەتاڵیان کرد خوانی زین

دێوانە کەوتنە هاوار

سەریان دا لە بەرد و دار

گوتیان چیان بۆمان نەهێشت
با بیانخۆین لە باتی چێشت
تەنبەڵباشیی زەمانە
ترسان بیانخۆن دێوانە
بەناچار دایان بڕیار
یەکجاری بچنەوە شار

شارێکی مەزن

لە کەلێ وەسەرکەوتن
ماندووبوون، تۆزێک خەوتن
هەڵسان نۆڕیانە چواردەور
دنیای ساماڵی بێ هەور
لە دوور شارێ دیارە
پڕ گومبەز و منارە
پڕ قەڵا و باڵەخانە
عەجایبی زەمانە
نە سەری دیارە نە بن
هەزار شەیتان دەکا ون
شەقامی هەزار هەزار
ڕاکشاون لە گەرووی مار
هەزارە زیلەی ناوشار
زیاد لە ئەندازە و ژمار
وەک لەشکری مەل و موور
ڕەش دەچوون دەجمین لە دوور

تەنبەڵ ماتی دای گرتن
دیتیان تارمایی مردن
چۆن بژین لەو شاری پڕ!
ئێمەی خوێڕی و شڕ و وڕ!
لەبەر زۆر بیرکردنەوە
خەونووچکە دەیبردنەوە
یەک لە هەموان پتر سەگ
پێیان دەگوت قوڵی بەگ
لە پڕ سەری هەڵبڕی
دە ئاوالان ڕاخوڕی:
سەر بەرەژێر، با بچین
فێڵێک هەیە پێی دەژین
«چۆن فێڵێ؟ شەیتانییە
بەشم لە زۆرزانییە»
لە ڕێگە تێی گەیاندن
لە دڵ و مێشکی چەسپاندن

ژیان لەو شارە

هاتن، گەیشتنە ناوشار
پێدا گەڕان سەر و خوار
لە هیچ کوێ جێی وا نییە
بێکاری تێدا نییە
نە دەوڵەمەند، نە هەژار
نە گەدایە و نە خونکار

نـــــه زۆرداره و نـــــه بـــــێ زۆر
وەک یـەک ســـــــپی و ڕەش و بـۆر
هەمــــوو کـــەس دەکـــا کـــارێ
چـی پـەیـدابـوو ئـێـــــــــــوارێ
دێتــــه ژمـــــار و دەفـــــتـــــەر
دابەش دەکـــرێ بـەقـــەد ســـەر
کـێ لـەکــــــــــــار ئـازاتـر بـێ
دەبـــێ بـــەشـــی زیـــاتـــر بـــێ
هەرکـــــەس کـــاری نەدەکـــــرد
بێ نـان لـه بـرســـــان دەمـــــرد

به میرات نەبوو

ئـیــــتــــر له مـــــیـــــرات نـەبوو
کــــــوڕی خـــــان و خـــات نـەبوو
دەوڵـەمـــــــــــەنـدێـک مـنـدار بـێ
یەکـــەم ســـووتخـــۆری شـــار بێ
کـــــوڕی جـــاشــــه کـــــەرێ بێ
بێ شـــــەرم و ســـــەرســــەری بێ
زمـــــان پـیس، دەم بـۆگـــــەنـیـــو
بەهـۆی لـیـــــرەی مـــــام تـۆپـیـــو
ببـــێـــتــــه گـــەورەی کـــۆمـــەڵ
کـــەر دەبەرکـــا پـێـــســـتـــه کـــەڵ

بێ ئاغا بوو

لـێـی نـەبـووکـــــــوڕی ئـاغـــــــــا
شــــــەو بـنـوێ لـه وەتـاغـــــــــا

بە ڕۆژ بچێتە ڕاوێ
بە تاژی و تفەنگ باوێ
ئارەق نەچێتە توێڵی
بژی بە حیزی و دێڵی
تەماح کاتە خێزانی
جوانی ڕەعیەتەکانی
بێ ماندووبوون بێ هەوڵ
بپۆشێ چەکمە و کەوڵ
کەوا و پاتۆڵ، ئەسپی چاک
لە دوارۆژ بێ ترس و باک
وەک کوردەواری نەبوو
نە بەگ بوو، نە بێگاری
نەک وەکو کوردەواری:
جوتێری دەس قەڵشاوی
بەهرەی دێم و بەراوی
ئارەقی نێو چاوانی
خۆی و مناڵەکانی
ساڵ دوازدەمانگ ماندووبوون
دەرکەوێ تاریک و ڕوون
لەبەر بڵێسەی هەتاو
لە دروێنەدا چەماو
بە پشتی کووڕ هەتا شەو
تا لا بە لای دەخا خەو
مناڵ هەر یەک گوێی کارێ

بگرێ هەتا ئێوارێ
نە خوێندنگا و نە دەرمان
چاویان پڕووش لە گەرمان
بێ جلک و بەرگ و پێلاو
لە ئەسپێ و کێچا خوراو
ڕووت و قووت تەواوی ساڵ
نانیان جۆ و زوڕات و گاڵ
زستان لەرزیو بێ ئاگر
لەوان جێ خۆشتر مامر
گەنم و تووتن پەیدا بێ
هەرگیز دەنکیان بۆ نابێ
پێک هاتووی ساڵ بە خری
بۆ ئاغا و ژن و کوڕی
ئاغا بیکاتە قومار
خانم خەرجی کا لە یار
کوڕ بکڕێ جلە تاژی
جەیران لە سەرمان ناژی
نە شێخ نە تەکیە هەبوو
نە دەروێش و حاوو حوو
نە دێوانەی ئاگرخۆر
نە سۆفی چڵکن و بۆر

ئەدی چۆن بوو ؟

هەموو کەس پاک و خاوێن
هەڵکراو چاک و داوێن

نه زیندان بوو لەو شارە
نه کوشتن، نه قەنارە
نەجوێندان، نه هەرا و شەڕ
نه فێڵ و فەرەج نه گەڕ
نه دزی و نه گیرفان بڕی
نه کینه و نه دڵ پڕی
نه هەتیوی کۆڵانگەڕ
نه سیلداری چرچ و لەڕ
نه ژنی برسی و بێچارە
ئابڕووی بدا بە پارە
دەرمانگە و نەخۆشخانە
زیاد لە پێویست هەیانە
مناڵ کە تازە دەبوو
کۆمەڵ دایک و بابی بوو
دایک دەچووە زانگەوە
بە زگی هەشت مانگەوە
مامانی ژیر و زانا
یاریکار بوون لە زانا
نێوک برین، فرچک دان
دەیکرد بژیشکی چازان
دەیان کوتان بێ بەرتیل
بۆ ئاوڵە و چاقوڵکە و سیل
تا لە زانگا دەترازا

دەبوو بە گوێزی ئازا
دایک سێ مانگ وچانی
دەدرایە دەوری زانی
کێ مناڵی زیاتر بوو
لەویتر بێ خەمتر بوو
لە سێ مناڵ بەولاوە
بەراتی بۆ دەبڕاوە
کێ دە مناڵی بوایە
مووچەیەکیان دەدایە
باب و دایکی پێ دەژیان
خەنی دەبوون لە خۆشیان
تەمەن ببا پەنجا ساڵ
پاڵی دەداوە لە ماڵ
ژینی بەڕێوە دەچوو
هەر شارنەبوو، بەهەشت بوو
تەنیا عەیبێکی هەبوو
زۆر خوێندنی لێ نەبوو
لە بەر زۆر عاشقەکاری
کەمتر بوو خوێندەواری
هەتا دوو سێ پۆڵ، مناڵ
دەیخوێند و دەچۆوە ماڵ
چەند لاویان هەڵدەبژاردن
بۆ لاوەیان دەناردن

بچن بژیشکی فـــــێـــــربن
نه دەزانرا کــــــه خـــــوێندن
بۆ ژیان و کـــــــار بژیوه
کـــار بێ خـــوێندن هەتیـــوه
نەیاندەزانی هەرکــــــــەس
کـــەم بخـــوێنێ و بڵێ، بەس
ڕەنگه فـــــێـــــڵی لێ بکرێ
نیـــــزیکه فـــــریو بدرێ
بێـــــجگه له زۆر زانســــتی
نەیان بوو پێـــــداویســـــتی
نه دەرد و خـــــەم نه کـــــزی
نـــــه لـــــه ژیـــــان وەڕەزی
کـــار کــــه نەدەمـــا ئێـــوار
لەهەمـــوو ســـوقـــاقی شـــار
دەنگی مـــــــووزیک بەرز بوو
مـــــــــووزیک هەزار تەرز بوو
دەبوو به بەزم و ســـــەمـــــا
جـــــێگای کــــزی نەدەمـــــا
قـــــاقـــــای لاوان و پیـــــران
خـــەمیـــان دەدا بەر شـــیـــران
تا نیـــوەشــــەو کـــوڕ و کـــاڵ
دەچوونەوه بەرەو مـــــــــاڵ
له خـــانووی خـــۆش و گـــەرمـــا

لە نوێنی پاک و نەرما
لێی دەردەکەوتن بێهۆش
دەیان دیت سەد خەونی خۆش
کێ بێ ئەو دەورە تێک دات
هەر دەخەونیش نەدەهات

کۆشکی بلوورین

تەنبەڵ بە شارا گەڕان
دەڕۆین و دەیان نەڕان:
ئای لەو شارە چەند پیسە
ئای بەختو چەند نەگریسە؟
شاری وا ئابڕوو چوونە
نە جێی ژین و لێ بوونە
کێ بیستی لە ڕووی زەمین
شار بێ کۆشکی بلوورین!
کۆشکی بلوورین کوانێ!
ئەوە بۆ کەس نایزانێ!
وێران بێ ئەم وەڵاتە
بێ بلوورین قەڵاتە
وایان بە قەو دەقیژاند
حەشاماتیان هارووژاند

بۆچی باشە؟

خەڵک بە سورمانەوە
وەرامیان دەدانەوە:

بۆچییە ئەو کۆشکە بۆ شار؟
خۆ نە ئاشە و نە عەنبار
نە بەرگە، نە نان، نە ئاو
نە جاو، نە دراو، نە پێڵاو

بەرزیی گیانی

تەنبەڵ بە قاوو بە قین
هەر پێیان پێ دەکەنین:
ئەی خەڵکینەی هیچ نەدیو
نا نەجیب، هەتیو مەتیو
هەر نان و ئاو دەزانن
هەموو بەندەی زگتانن
پێتان وایە: بەڕێ چوون
هەبێ، هەموو شت بە توون
نەجیبی و بەرزی گیانی
هەر مەعناتان نەزانی!
کوێ بێ کۆشکی بلوورە
لە ڕەحمەتی خوا دوورە
گەپجاڕی شاری دیکەن
بۆ گاڵتەجاڕ حەنتیکەن
وا بار دەکەین لە لاتان
ڕوو دەکەینە وڵاتان
لەو جێیی بەڕێوو جێ بێ
کۆشکی بلووری لێ بێ

ئەم باسە دەکەین بە قاو
ئابڕووتان دەچێ تەواو
لە ناو گەلان شەرمەزار
دەبن و دەکەونە بەر زار

شەندە و مەندە

خەڵکی شار بیستیان ئەمە
کەوتنە چپە و هەمهەمە
لاوان گوتیان هەر ئێستە
کۆشکی بلوور پێویستە
کارمان بێ کۆشک گەندە
کەم نییە شەندە لە مەندە
چۆن خەڵکی تر هەیانە
لە چاو ئەوان چمانە!
ئابڕووی شاری خۆ نابەین
دەبێ ئەم شەرمە لابەین
کۆشکی بلوور لە شارا
وەک خاڵە لەڕووی یارا
پیریش گوتیان کەوابێ
بش بێ زیانی نابێ

شوانی ناخوازن؟

ڕوویان کردە سێ تەنبەڵ
نەک سێ تەنبەڵ، سێ دەغەڵ
وتیان ئەی پیاوی زانا

ئەی لە عەقڵا تووانا
وەک لە دەردان دەزانن
هەر بۆخۆشتان دەرمانن
کۆشکی بلوورین چییە؟
زانستیمان پێی نییە
دە ئێوە تەشریفتان بێن
بۆمان دانێن: ڕێوو شوێن
لەنگۆ بیر و لەمە کار
لەم شەرمە ببین ڕزگار
«بەگورگیان گوت ببە شوان
دای دایە قوڵپی گریان»
«وتیان: گورگە دەگری، بۆ؟
وتی: دەترسم لە درۆ»
تەنبەڵیش گوتیان: حەی حەی
جا ئەوە چۆن دەکرێ و کەی؟
ناتوانین لێرە گیر بین
لەناو شووشەدا پیر بین
گەڕیدەیی و شارەو شار
لامان خۆشترە لە کار
خەڵکە سەریان گەرم بوو
دڵڕەقیش دڵنەرم بوو
لێیان دەپاڕانەوە
دڵخۆشییان دەدانەوە!

وتیان سا سوێندو ئەدەین
بیکەن هەرچی پێو دەکەین
گوتیان سوێندو بۆ دەخۆین
چۆن دەڵێن: وا ڕێ دەڕۆین

قوڵی ئەو قوڵی نەما

قوڵی بەگی چەنبەری
تەپڵێکی نا سەر سەری
کلکە ڕێویەکی تێ خست
سێ چوار شیشۆقەی وێخست
فەرەجیەکی پان و پۆڕ
گوڵینگەی پێدا کرد شۆڕ
پێنج شەش زریزە و زنجیر
لە فەرەنجی کردن گیر
سمێڵی لێ کردن قیت
چاو بە چاویلکە بوون زیت
پانتۆڵێکی دەلینگ فش
دەق نەشکاوو خشەخش
مامزە و چەکمە و جیڕە جیڕ
هەرا و قیڕە و شیڕە شیڕ
هەروا بەم فاک و فیکە
بوو بە پیاوێکی دیکە
بە هەیبەت و مەترسی
جێگیر بوو لەسەر کورسی

تەنبەڵی دووهەم

دووهەم تـەنبــــەڵیـــــان هێنـا
ڕیـــشـــێ درێـــژیـــان لـــێ نـــا
چاویان ڕشت بە کل و کلتــــــوور
دەپێی کـــرد ئێـــمـــەنی ســـوور
تــەزبـیـــــــــــــحێ هـەزار دانـە
دە ملیـــان کـــرد شـــێـــخـــانە
لە ســـەریان بەست شـــاڵی شین
ناویان نا شـــێخ مـــحـــیـــەدین
وا لــەبــەر چـاو زل ببـــــــــوو
پـیــــــاو زەنـدەقی لـێی دەچـوو

هاوڵەکەی تر

سێ هەمـــیـــــان بە ڕووخـــۆشی
بـەرگـــــــێکـی ڕەشـی پـۆشـی
سێ چوکـــڵـــەی حـــیلە بازان
نـــاویـــان لـــێ نـــابـــوو: چـــازان
جل تـا بڵـــــێی فش و فـــــۆڵ
سێ چوار گــــەز کـــرابووە قـــۆڵ
کــــــڵاوێک لەســــەر ســــەری
کـــــــــــڵاوی چـی! لـەنگـەری!
وەکـــو گـــوێی کـــەری جـــڕجـــاڵ
ســێـبــەری بۆ پێنج ســەد مــاڵ
کـــــــەوشـی بـریـقـــــــــەداری
ڕەوتـی بـە لـەنجـــــــــە و لاری

قەڵەمێ زل لەسەر دڵ
کتێبێک لەبن هەنگڵ
تا بزانن ئەم ئاغاشە
قانوون ڕێکخەری باشە

یاسای تازە

ئاڵقەی یاسا تێک خرا
زنجیر بۆ گەل ڕێک خرا
یەک: ئەو کۆشکەی ساز دەبێ
پڕ لە خۆشی و ناز دەبێ
کۆشکی بلوورە بەناو
پێی هەڵمەکاڵێن بەچاو
دوو: هەرکەس پێی بڵێ خوار
یان جوێن دا بە بەرد و دار
یان لێی کار نەکا بە دڵ
یان لە بێگار بکا سڵ
دەکوژرێ لە دنیای ڕوون
لە قیامەتیشە مەلعوون
سێ: هەرکەس لە زۆر و کەم
لێی داوا بکرێ هەردەم
نەیدات بۆ کۆشکی بلوور
دەکوژرێ بەپێی دەستوور

کار لە کۆشک

دەس کرا بە کار ئەمجار
لە خۆشتر مەڵبەندی شار

هەزار خانوو تێک درا
بنگەی کۆشک ڕۆ نرا
بەهەزاران کارگەر
لە حەد بەدەر بارەبەر
ڕەمڵ و بەرد و قوڕ دێنن
بناغە دامەزرێنن
چی پشتە و عەرەبانە
لە کەرستە کێشانە
موهەندیس و میعماران
دەس ڕەنگین، شیرن کاران
دەستیان دا دەس کارگەر
بناغەیان بردە سەر
بە بلووری تواوە
پایە بەرز کراوە
هەرچی دارتاشی باشن
وا پەنجەران دەتاشن
چەند ئاسنگەر پێویستە
نێونووس کران لە لیستە
هاتن تەونگەرباشان
چنیان قالیچەی کاشان
نان و پێخۆری پیاوان
لەسەر هەتا بناوان
ماست و ڕۆن، گۆشت و پلاو

قاوە و چایی بە لێشاو
دەبوو بیدەن خەڵکی شار
بە تۆن، بە بار، بە خەڵوار
زۆریان لات هەڵبژاردن
سەرکارییان پێ سپاردن
زۆر خوێڕی و پەست و بێ هەست
بۆیان بوونە داری دەست
خەڵکیان لە بێگاردا کوشت
تا نهۆمێکیان داڕشت

وتاری قولی بەگ

سێ تەنبەڵ چوونە ناوی
ڕۆژی حەفلەی تەواوی
خوتبەی بۆدان قولی بەگ
کە ئەی گەلی بە ئەمەگ
ئەی پاڵەوانانی کار
ئەی ڕەنجدەرانی هێزدار
نهۆمێکتان تەواو کرد
ناوبانگی خۆ بڵاوکرد
عافەریم سەد عافەریم
ئەوی من لە ئێوە دیم
بەهیچ کەس وا ناکرێ
کەس وا بەرگە ناگرێ
بەڵام نهۆمێک چییە!

شایستەی شارتان نییە
لەسەرمان پێویستە زوو
تەواو کەین نهۆمی دوو
ئەوی ئێستاش هەمانە
بیپارێزین مەردانە
جا قەزاو لە گیانی من
بەخۆ خۆش مەکەن دوژمن
کێ دارا یان نەدارە
تەقسیر نەکا لە پارە
ماڵی دنیا هیچ نییە
نێوی چاک ئەبەدییە
کێ ئازایە کار بکا
کاری بەرد و دار بکا
فکری باشمان بۆ کردوون
میداڵمان بۆ داڕژتوون
لە زێڕو زێوی ئێوە
وێنەی خۆمی وا پێوە
کێ زۆر ئازا و گوێگر بێ
کێ پیتاکی پتر بێ
نیشانێکی دەدەینێ
دەی چاوم، هەر سبەینێ
دەست پێ کەین، دووەم نهۆم
لەمنو کەوێ کوڕی خۆم

ئەگـــینا کـــارمـــان لەنگە
لە قـــاتێک جـــێـــمـــان تەنگە

فەرموودەی شێخ

ئـەم جـــــارە شـــــێـخ ڕدێـن زل
دەم بـــۆز و چـــاو پـــڕ لـــەکـــل
ســـــەرشـین وەکــــــو دارە بـی
پاش چەند وشــــەی عـــــارەبی
فـــەرمـــووی کـــۆمـــەڵ بزانن
ئەگـــەر خـــاوەن ئـیـــمـــانن
دەبێ ئـەم کـــۆشکە ســـازکـــەن
ئێـــمـــە لەخـــەم دەرباز کـــەن
هەرکـــــەس بـۆ قـــــاتـی دوایی
کـــــــار بـکـا بـە ئـازایی
مـــاڵی خـــۆی پێ ببـــەخـــشێ
هەر تا کـــۆشک بنەخــــشێ
لەو دنـیـــا پـاش مـــــردنێ
حـــەفـــتـــا کـــۆشکی دەدەنێ
حـــەفـــتـــا حـــۆرییـــان تێـــدایە
هەر یەک نرخی دنـیــــــایە
کێ نـانـی خــــــۆ و مـنـاڵی
مـــافـــووری چاک و قـــاڵی
بێنێ بۆ ئێـــمـــە، بیـــخـــۆین
ڕایـخـــەین، لە ســــەری بڕۆین
لەنـاو بەهەشــــــتی بەرین

تێر دەخوا شیر و هەنگوین
کێ لە دنیا فەقیرە
لاتە و کەزە و زویرە
کێ زۆر پیس و چڵکن بێ
ئەسپێون و ڕشکن بێ
لە قیامەت زۆر لە پێشە
بەهەشت خانی دەروێشە
گەر دەڵێن: تۆ بۆ وانی؟
بۆ وا خاوێن و جوانی؟
حیسابی من جیاوازە
شێخ لای خوا کاری سازە
ئێوە زاهیر دەڕوانن
لە باتین چ دەزانن!
ئێمەی زاهیر داپۆشراو
باتین بێ دەرپێین تەواو
بە زاهیر کە نانخۆرین
بە باتین هەزار جۆرین
ژنمان دەبێن جوانە
سەر سوورە و بن هەمبانە
جا لەمنو کەوێ کوڕگەل
بۆ ڕێی خێر هەڵکەوت هەل
دەس پێ بکەن زۆر مەردانە
خودا و شێخ لەگەڵتانە

یاسا دیسان

ڕەشپۆشی یاسا ڕێکخەر
ئەمجار هاتە سەر مینبەر
گوتی: قانوون ئەفەرموێ
هەرکەس هەیە و لە هەرکوێ
با بێنن بۆ کۆشکی چاک
نوێن و پۆشاک و خۆراک
برنج و ڕۆن و کووتاڵ
گیسک و کاوڕ و پووڵ و ماڵ
چی لە بەرد نەرمتر بێ
لە بەفر گەرمتر بێ
کۆشکیش دەبێ وەرگرێ
نەهێنێتە بەر گرێ
کێ بە کار و ئازایە
ناشێ خۆ بداتە دوایە
ماندووبێ تا دەتوانێ
خۆی بە ماندوو نەزانێ
با بخوا هەرزن و جۆ
پێخۆر، ئاو، گەر نەبوو دۆ
بسازێنێ بە بەشی
تووش نابێ چارەڕەشی
کێش بێ شەرمە و بێ کارە
تەن پەروەر و نازدارە

گــــویّ ناداتـه عـــــەیب و عـــــار
وەک نیـــــــسکە بیّ پشت و بـار
لـە ڕێـگـەی چەنـد قـــــــــڕۆشیّ
حــــەیا و شـــــەرەف دەفـــــرۆشیّ
زۆر قـــــــــــــەڵـب و تـەوەزەڵـە
بێــــــتـــــــە لامــــــان بـە پەلـە
بەخـــــێـــــویان دەکــــەین زۆر باش
دەبنـە گـــــــزیر و ســـــــوور باش
دەســـتــیـــان دەگـــەڵ دەسـتی مـە
پێـک بێنن مـــــەبەســـــتی مـــــە
کـــــــــارمـــــــــان بـە ئـی وا زۆرە
دار نـاقـــــــــــەڵـشـیّ بـیّ هـۆرە

دڵخۆشکەرە

ئــازادن بـە پــێـی قــــــــــانــوون
ئای چەنـد خـــــۆشـــــە ئازاد بوون!
ئـەگـــــەر دەمـــــرن لـە برســـــان
یـان دەتـۆقـن لـە تـرســـــــــــان
ســـــــواڵ کـــــەن زەلـیـل و زەبـوون
شـــــــــــەو لـەبـن پـردان بـنـوون
کــەس هەقی نیـــیـــە لە ســـەرتان
قـــانوون بووەتـە لـەمــــپـــــەرتان
ژن کـــــــــــە برسـی و بـیّ نـانـە
دەچێــتــــە قـــەحـــبــــەخـــانە

بۆ نانێ خۆی دەفرۆشێ
دەرد و زووخاو دەنۆشێ
گەواد ئازادە بیکرێ
لێ یدا، بکوژێ، بیبڕێ
بە منداڵو نەخوێنن
یان باش نەیان عاملێنن
یان بەبێ دەرمان بمرن
یان قەت ڕێی چاکە نەگرن
دەتوانن، چونکە قانوون
ئەو ڕێگەی باش کردووە ڕوون
کێ فێڵباز بێ لە ناوتان
بدزێ زێڕ و دراوتان
بە سووتخۆری و شیربایی
بە تاجری و ئاغایی
یان بە شێخی و دەروێشی
بە مارگری و بەنگ کێشی
یان بە سواڵ و سەدەقە
بە قانوون خاوەن هەقە
کێ لێمان بێت ناڕازی
دەس کا بە چەنە بازی
لە سەر هەژار بێتە جواو
بۆی بخوازێ نان و ئاو
کار و پێڵاوو پۆشاک

خانووی خاوێن و ڕووناک
نەخۆشخانە داواکات
بۆ چاری دەرد هەراکات
بێژێ خوێندن پێویستە
ئەو کەسە کەمۆنیستە
بە قانوون گوناهبارە
جەزای حەپسە و سێدارە
لە شەرعیشدا کافرە
جێگای لەناو ئاگرە
قانوون دیموکراتییە
شتی وا باش هەر نییە
لە ڕۆژهەڵات بەولاوە
هەر ئەم قانوونە باوە
خۆم بەختەوەر دەزانم
ڕێکخەری قانوونتانم
جا ئەی کۆمەڵی ئازاد
ئەی دڵشاد بە عەدل و داد
لە سایەی ئەم قانوونە
ئێستا ڕۆژی یەکبوونە
مل لێنێین ئازا و جەسوور
تەواوکەن کۆشکی بلوور
زووی تێدا ڕۆبنیشین
کە زانیمان بێ ئیشین

ئەوسا خۆشی لە خۆتان
قانوون زۆر دەکرێ بۆتان
هێندەو بۆ درێژ دەبێ
سەرتان تێدا گێژ دەبێ

کارداری کۆشک

کێ لە هەر کوێ تەنبەڵ بوو
لە پیاوەتی پووچەڵ بوو
کێ کەیفی لە کار نەبوو
بە هیچ شەرمەزار نەبوو
ڕووی لە کۆشکی زل دەکرد
دادەمەزرا دەست و برد
بوونە کارداری خونکار
کوتەکی دەستی زۆردار
زۆر خۆشیان هاتە بەرچاو
بێ ماندوو بوون نان و ئاو
بوون بە سێ بەش ئەوانە
کامەی تەنبەڵتریانە
دەبەریان کرد کەوای شۆڕ
زل و سەوز سەر و پۆڕ
تا بۆ کار خەڵکی هان دەن
کۆشکیش قایم نیشان دەن
نامووس و دین پێخوست کەن
بەدرۆ حەدیس دروست کەن

بەرنە مێشکی حەشامەت
کە تا ڕۆژی قیامەت
ئەو کۆشکە هەر دەمێنێ
هیچ هێزێک نای ڕووخێنێ
کێ بیرکات لە ڕمانی
دەمرێ بەبێ ئیمانی
لەوی زۆر سەگ و زۆرزان
کۆنە چەکمەڕەق و خان
دەستێکیان گل دانەوە
هەر لە کۆشکا مانەوە
چی ملهووڕ و ئەحمەق بوون
بێ مێشک و کەللەڕەق بوون
زۆڵ و دەسبڕ و چاوشۆڕ
ڕووناخۆش و مچ و مۆڕ
زمان شڕ و داوێن پیس
بوونە چەکدار و پۆلیس
قایش و قرۆش جل و بەڕ
شیر و خەنجەر و وەڕ وەڕ
وایان لە خۆیان دەکرد
زراوی خەڵکیان دەبرد
هەرچی کۆشک دەیفەرموو
جێبەجێیان دەکرد زوو
زیندانیان دروست کردن

جێگای ڕزین و مردن
تا هەر کەس بۆیان نەلوێ
جێگەی هەبێ لێی بنوێ
پیتاکێکیان کە دەستاند
پشتی باجدەریان دەشکاند
دراو بۆ کۆشک چەندە
بۆخۆشیان دوو ئەوەندە
هەرکەس گوتبای وا نابێ
دەبوو ماڵی خرابێ
دەڕژێنرا لە زیندانان
دەکرا بە تۆزی بانان

دەس کرایەوە بەکار

سەر لە نوێ خەڵکی ناوشار
چوونە ژێر بار و بێگار
جاران کە بە نەرمی بوو
ئەوجار بەبێ شەرمی بوو
کار دەکرا بە کوتەک و جوێن
ئارەق تێکەڵ بوو بە خوێن
گەلێک پۆلیس و چاوەش
لە سەر فەعلان کرا بەش
هێندێک دەچوونە بازاڕ
لە ناو خەڵکیان دەدا جاڕ
زووبن نان و جل بێنن

خــــێـــــراکـــەن، ڕامــــەمــــێنن
گـــۆشت و هێلکە و شـــیـــر و ڕۆن
تـووتــن و پـەڕ و عــــــەتـر و بـۆن
مـــــاش، بـرنج، نۆک و نـیــــسـک
بزن و مــــەڕ، کـــار و گـــیـــسـک
خـــەڵکی کـــۆشکیش هێندینگۆن
زۆریـان دەوێ تـێـــــــر بـخــــــۆن
کـــۆمــــەڵ گش تـیــــرە و گـــەلی
کـــەوتە ســـەر ســـاجی عـــەلی
نەمـــــا بیـــــخـــۆن تـونـد و شل
غـــەیری ســـوێند بە کـــۆشکی زل

تڕی خوسرەو

ئـەو کـــــــــۆمــــــــەڵـە هـەژارە
ڕزگــــــار دەبـوون لـەو کـــــــارە
کـــــارێ تـر دەیگـرت جـــــڵـــــەو
ببــــــوو بە تڕی خــــــوســـــرەو
بـــێـــگـــار هـــەر نـــەدەبـــڕاوە
هـەر لـەو کـــــــۆشـکـە گـــــــڵاوە
بـە دوان ڕانـەوەســــــتــــــا کـــــار
نــهـــــــــۆم بـوو بـە سـێ و چـوار
هەمـــووش هەر جـــــەی دەهات
لـەبەر زۆری حــــەشــــامـــــات
گـــشـــتی نانخــۆری تـەنبـــەڵ

ڕژد و چنۆک، بە گــــێـــچـــەڵ
هـەرواش زۆر دەبـوون خـــــوێـڕی
خـــوا وەخــێـــری نەگـــێـــڕی

نەدەترسان

دانـیـــشـــتـــووی ئەو ســـەرایە
لە گـــاڵـتـــە و گـــەپ و کـــایە
لە خــــواردنەوە و لە مـــەســـتی
لـەبـەر شـــــەهوەت پـەرســـــتی
لـە بـیـــــری ژیـان خــــۆشـی
کـــــەوتـنـە بـیـــــری بێ هـۆشـی
فـکـریـان نـەدەکـــــرد جـــــارێ
هـە یـاران خـــــەڵـکی شـــــارێ
نـان و ئـاومــــــان لـەســـــەریـان
جـلـمـــــان داکـــــەند لـەبـەریـان
پـاروومـــــــان لـێ ڕفـــــانـدن
ئێـــسـکیـــشـــمـــان لـێ کـــڕانـدن
ئـاخـــــر جـــــارێـک، ئـاوڕێـک
لـە هـەزار مــــــەڕ کـــــاوڕێـک
شـــــتـــــێـکیـــــان بـدەیـنـەوە
بیـــــرێـکیـــــان لـێ بـکـەیـنـەوە
پـیـــــاو مـــــانـگـایـەک دەدۆشـێ
شـــیـــــر و ڕۆنـی دەفــــرۆشـێ
دەیـســـــپـــێـــرێ بە گـــاوان

بیباته مێرگی پاوان
به دار لێی نادا به قەو
دەیباته تەویلە شەو
لە ترسی قورِن و، گەنەی
دەدۆزێ کلک و چەنەی
هەر بکۆخێ لەسەرمان
دەیگاتە سەر بە دەرمان
تاژییەکی هەیە بۆ ڕاو
لەبەر خەو چاو هەڵمساو
کلک لە گەڵۆز، بۆگەن
نان بێنن بۆ سەی ڕەسەن
تا پایز بەخێو دەکرێ
کەروێشکێ بگرێ و نەگرێ
بەڵام مسکێنی هەژار
پۆڵای پاڵەوان لە کار
ئارەق ڕژێن و جووتکەر
داس وەشێن و ڕەنج بەر
بەننا و جۆلای کوتاڵ چن
فیتەری پۆڵا و ئاسن
لەسەر هێزی کارگەر
زەوی گرتوویە لەنگەر
چۆن وەک سەگی نەزانن!
وەک مانگای لێ نەڕوانن!

ناترسن ئەو عیفریتە
ئەو سەر مەڕی چاو زیتە
ڕۆژێک لێیان ڕاپەڕێ
تەخت و بەختیان وەرگەڕێ
کاتێ پێوانە پڕ بێ
بیکەیە سەر لێی دەڕژێ
لەوێش پێوانە پڕبوو
خەڵکی شار حاڵیان شڕبوو
پیاو هەتا دەوڵەمەندە
ترسەنۆکە و دەربەندە
دەترسێ تالآن بکرێ
قەرزی لای خەڵک بوخرێ
نەوەک موڵکی لێ ببڕن
زگی گامێشی بدڕن
بەڵام هیچت نەمێنێ
کێیە چت لێ بستێنێ!

بەزمی ڕووتی

دەڵێن هۆلاکۆ جارێک
دەچێتە دەوری شارێک
دەڵێ لە چووک و گەورە
هەر کەس پێوایە چەورە
دە لیرەی لێ بستێنن
دڵی هەژار مەشکێنن

لە بنەوە ناردی پیاوێ
لەشار بگێڕێ چاوێ
دێتەوە دەڵێ: ئاغام
تەواو بە شارا گەڕام
باجەدەر بار لەسەر لێون
ئی زۆر زل قوڕ دەپێون
دەڵێ کێ بۆتە حاجی
هەزار لیرەیە باجی
کێ لەوان نەوی ترن
خۆ ئەندازەی بگرن
نامەوێ چیان بمێنێ.
جاسووس خەبەرێ دێنێ:
خەڵک کەمیان وەڕەزن
هەر حاجین تۆزێک کزن.
دەڵێ: حاجیان تالآن کەن
جا وەرن بۆم بەیان کەن.
جاسووس دێ بە پێکەنین
کە ئەی خانی سەر زەمین
بەزمێکە بەڵام بەزم
کەس نەما بڵێ ئەزم
کەس ئاگای لە کەس نییە
فەرقی شێخ و قەس نیە
تێک هەڵدانە و شەڕەشەق

چڕە و گوڕە و چەقەچەق
هەڵپەرکێیە سێ جرتی
سەرچۆپی حاجی گرتی
قازی گۆرانییان دەڵێ
مەلێ و مەمۆ و سەوزەڵێ
خانی وشیار و زانا
بلیمەت لە جیهانا
دەڵێ: نامە با ڕاکەین
شارێکی تر پەیا کەین
بەزم بەزمی ڕووتییە
هەڵپەرکێی نابووتییە
چیان نەما لێی بترسن
وا لە خۆشیان دەڕەقسن
بێنە سەرمان ئەمانە
ڕووت ئاگری بێ ئەمانە
قەت یەکێکمان ناهێڵن
زووکەن بەجێیان بێڵن

سمێڵ دانان

وا لێرەش خەڵکی شاری
کەوتنە بەزمی هەژاری
هێندەی ماڵیان خورابوو
هێندەش ترسیان نەمابوو
ڕۆژێک لە کۆشکی بلوور

دەستوور درا بە مەعموور
ئەویش تێی هالاندن گەڕ
دەبێ بێنن سەرو مەڕ
وردە و پیر و هەرزەکار
چیان هەبوو دار و نەدار
دوامین قۆشەی هەیانە
بردیان بۆ تەنبەڵخانە
وتیان: ئاخر کوا ئینساف!
تالان کراین ساف لە ساف!
گوتمان کۆشکی بلووری
زۆر شتێکە زەرووری
خۆ نەمان گوت هەزاران
لە تەنبەڵ و بێکاران
ببنە نانخۆری بێ ئیش
سمێڵمان نایە سەر ڕیش
پێمان نالێن چین ئەوە؟
بۆ کوێ دەچین هەر هەوە
قووتوودا کولاو و کاڵ
زگتان تێرە یان جەواڵ؟
ئەو هەمووەی دەکوێ دەنێن
کای ئێمەیە، ئەی کادین؟

کلکە لەقە

قولی بەگی عەنتیکە
زانی بەلا نزیکە

بەسەد قانوونی ڕەشپۆش
ئاگریکە نابێ خامۆش
بە زۆری دانامرێ
بە بێ نەرمی ناکرێ
بۆی کەوتە کلکە لەقە
وتی چی دەڵێن هەقە
فەرموون، فەرموون وەرنە ژوور
ببینن کۆشکی بلوور
دیموکراتی دەنوێنم
ڕەعیەتی خۆم دەدوێنم
هەقتان هەیە بپرسن
داوای جواب کەن، مەترسن!

کوێڕا زۆر بوون؟

وتیان: ئەی خاوەن شکۆ
گەر گران نایە لە تۆ
بێژە ئەو کۆشکی وا زۆر
چۆن وا پڕبوو لە نانخۆر؟
چلۆن ڕیشەی مەو کێشا
ئاخر ئێوە لە پێشا
سێ کەس بوون، هاتن پێرار
کوێڕا بوونە سێ هەزار؟

بە گۆڵمەز فێرە

گوتی: ئۆ... ئەی کوڕانم
وەرامتان باش دەزانم

من زۆر بە گوڵمەز فێرم
وەرن بۆتان بژمێرم
ئەم ساڵۆنە زەلامە
بۆ ڕۆنیشتن جێگامە
ئەو ژوورە لێی دەخۆم نان
ئەوەش بۆ قەننە کێشان
دیوی قاوەیە ئەوە
ئەوەش جێی چێشتە خەوە
هۆوەش حەرەمسەرایە
سەد ژنێکی تێدایە
عەیبە گوتەنیش، ئەوان
بۆ بەزم و گاڵتەی شەوان
بە ڕۆژ لە کاری ئێوەم
شەویش تا ڕۆژ لەو نێوەم
ئەم ئەفەندییەی وا قۆزە
وا بە دەعیە و بە پۆزە
کۆمەگم دەکا بە بیر
نێوم لێ ناوە ئەمیر
ئەوەش کۆمەگە بۆ ئەم
خۆتان ببژێرن سەرجەم
سی چل گۆمەگ بۆ کۆمەگ
هەمووی خان و ئاغا و بەگ!
ئەمیان قاوەچی خۆمە

بەگزادەیە... نە دۆمە
ئەوەش کۆمەگی ئەوە
وەک هی پێشوو بیرکەوە
دە کەس چرا هەڵکەرە
چل کەس گەسک لێ دەرە
پێنج شەش کەس مێش دەکوژن
جلشۆرمان بیست و دوو ژن
دە کەس باوەشێنکەرمن
چل پەنجا چێشت لێنەرمن
لەو خەڵکە سێ یا چواری
لە گەڵما دەکەن یاری
پەڕ و شەترنج و تەختە
دەردی بێکاری سەختە
بەچی وەختم ڕابوێرم
یاری لەمێژە فێرم
شەش حەوتێک قسەخۆشن
جەفەنگم پێ دەفرۆشن
دوو سێ کەسیان شاعیرن
زۆر خۆوێژی ماهیرن
بە درۆی قەڵەوو پتەو
پێم هەڵدەڵێن ڕۆژ و شەو
هێندەم پێ هەڵگوتراوە
خۆم لە خۆم لێ گۆڕاوە

چەند کەسێک سەگەوانن
زۆر باشی لێ دەزانن
تاژییەکانم زۆر باشن
لە نان خواردن وەک ئاشن
چنگ درێژ، ناو دەست بڵاو
هەتا بڵێین خێران لە ڕاو
هەڵۆ هەش نۆ جاری کوشت
کەروێشکی سیخوار لە پشت
ڕێوی ڕاوکرد لە کێوی
بە خوای فێڵبازە ڕێوی
ئەوی لەو ژوورەتان دین
هەموویان ڕۆژنامەچین
نووسین بە پووڵ دەفرۆشن
عەیب و عارمان دەپۆشن
هەرچی بیکەم، زۆر و کەم
بنووم، بخۆم، دەبەرکەم
چی بێ تامە ببێژم
یاخۆ بشکێ دەسنوێژم
چۆن ڕێک و پێک و جوانە
بۆم دەنووسن ئەمانە
دنیای بەبێ ڕۆژنامە
ژیانێکی حەرامە
مەیتەریش ئەو چل کەسەن

ئەسپم هەن هەمووی ڕەسەن
زگ تێڕ و دەم دەستاڕن
لە پەستا جۆ دەهاڕن
لە گرێوە ئەسپا تاقن
درێژن، لەسەر لاقن
هەر ئەسپێ پێشیان کەوێ
زەوتی دەکەم هەر لەوێ
ئەمەش خواجەی حەرەمە
تا چاکەی بڵێم کەمە
ئاگای لە ژن و ماڵ دەبێ
تووشی سەد ئۆباڵ دەبێ
چەند لاوێکی بە دەستە
پشتی خۆتیان پێ بەستە
ئەو سەر بێ تووکە و دیوە؟
بنان گوێی دەرپەڕیوە
زگ زەلامە و مل ئەستوور
چەنە کورت و لووت شەیپوور
زۆر وشیار و بە هەستە
دە نووسەری بەدەستە
ڕەئیسی باج گرانە
ئەرکیان زۆر لەسەر شانە
چی ئێوە دەیدەن بەمە
هەر چەند بڕێکیش کەمە

دەنووسرێ هەر لە ڕێوە
چۆن خوا هەڵدەگرێ، ئێوە
باوەڕیتان بە من بێ
بێڵم هیچتان لێ ون بێ!
ئەم پیرەش سەر بژیشکە
مەیدوێن: کەللە ویشکە
لە هەندەران هێنامان
دەستی منتان بە دامان
زۆر لەلای ڕامەوەستن
گەلێک شتی بە دەستن
ئەو تاقمەش مۆسیقارن
هەڵبژێراوی شارن
بلوێر ژەن و قام بێژن
ئینشاڵڵا ڕۆژی جێژن
کە زۆر بێن جێژنانە
زۆر گوێ دەگرن لەمانە
ئەو ئاغایەش ڕەئیسە
یانی سەرەک پۆلیسە
ئێوە خۆتان دەزانن
زۆر کەس زۆر بێ ویجدانن
زیندوون لە مۆڵکماندا
لەو دەشتی دوور و پاندا
لەژێر عاسمانان دەژین

جارێک ناڵێن ئێمە چین!
هەڵدەمژن هەوای ئێمە
ناڕەقسن بە نای ئێمە
پیتاک نادەن بە جوانی
منیش بەباشم زانی:
جەندەرمە و کوتەکمان بێ
پیاوی خاوەن چەکمان بێ
تا کێ زۆر باج ناهێنن
تۆزێکیان تێ سرەوێنن
ئەم کابرا سمێڵ فشەی
زلەی بە نرکە و مشەی
مل چرچەی شەپکە لەسەر
لەژێر دەستی دان نووسەر
کاکی سەرۆک تەشریفە
زۆر پیاوێکی زەریفە
هەرکەس بێتە کۆشکەوە
یان دەرچێ لە دەرکەوە
دەیان نووسن لە دەفتەر
جا ئێواران سەر لەبەر
هاتووچۆکەر دەبژێرن
ڕاستی گەلێک بەخێرن
جێ ڕاخەر و جێ هەڵگر
کێشکچی جوچک و مامر

چەند حەمامچی و کارەکەر
چەند دەرکەوان و نۆکەر
هێندە دەست و پێوەندن
خۆشیان نازانن چەندن

دیموکراتی ئاوایە؟

ئەوی پێتانم فەرموو
هەڵم بژارد ماست و موو
تەنیا هی منن، ئی وانیش
یانی ڕەفیقەکانیش؟
چازان و شێخ محیەالدین
وا بزانم زۆر پتر نین
دیموکراتی ئاوایە
هەموو کەسێک برایە
لەو ڕۆژەوە کە هاتووین
بۆ کۆشک دەستەبەر بووین
نەرم و ڕەق هەرچی ماڵە
بەشی ئەم دوو هەواڵە
وەک خۆم دامناوە و چاتر
جا ئێوەش، تۆزێ زیاتر
سێ ئەوەندە بژمێرن
خواردنمان بۆ بنێرن

کوێخاتان کەم نییە!

دەمەوێ تێ گەیەن باش
چمان نەخواستووە، بەلاش

ئەمـــانە گـــشت نان دەخـــۆن
کـــارتان بۆ دەکـــەن، جـــا چۆن
لە ئێـــمـــەو دێتـــە بەرچاو
گـــــۆشـت و ڕۆن و نـان و ئـاو؟
ئێـمـەش زەحـمـەتمان کـێـشـا
شـــان و پیلمـــان زۆر ئێـــشـــا
مـێـشک و بیـرمـان مـاندوو کـرد
کـــۆشکێکمـــان لە نەبوو کـــرد
ناوبانـگی کـــۆشکی ئێـــوە
گـــەیوەتە کـــوێ لە کـــوێوە!
خـــوا ئێـــمـــەی بۆ گـــەیاندن
دنیـــامـــان پێ ناســـاندن
دەتـوانن خـــۆ هەڵکێـــشـن
لە کـــۆشکا زۆر لە پێـــشـن
هیچ کـەس شـتی وای نیـــە
کـەس هێندە کـوێخـای نیـــە

قەدر گرتن

ئەمـــڕۆش کـــەوا مـــیـــوانن
نـامـــــــەوێ وای بـزانـن
من ئێـــوەم لە بیـــر نیـــیـــە
نەقـــڵی مـــار و ســیـــر نیـــیـــە
هەرچی لێـــتـــان ســـێنراوە
خـــۆ تـەواوی نـەخـــوراوە
ئـەو مـــــەڕانەی هـێـنـاتـان

بـــه دیـــاری بـــۆ بــــراتـــــان
گــۆشــتــیـــان خــورا لە چێــشــتــا
ســـەریان هەرمـــاوە هێـــشـــتـــا
دادەی نــۆکــــــــــــەر ڕاپـــەڕن
بێــنن چی ســـــــەرە مـــــــەڕن
ڕاکـــــــەن، زووکــــــەن، بـزانم
ئـێـــــــوەش ئـەی بـراکــــــانم
هەرکــــەس ســـــەرێ وەرگـــــرێ
بێ زەحـــمـــەت بـچـــتـــە دەرێ
بـەگ کـــــــردنـی وڕ و کــــــاس
هێندەی هەڵڕژت قـــســــە و باس
خـــــەڵکی شـــــار بە لارە لار
دڵ بـــــریـــــنـــــدار و هــــــەژار
ســـــــەر بـەدەست بـە پـرتـە پـرت
بـەرەو دەرکــــــە ڕێـی داگـــــــرت

سەری پووچەڵ

دەیـان ویـسـت بـچـنەوە مـــــــاڵ
لـەپـڕ کــــــــــــوڕێـکـی مـنـداڵ
بانگی کـــرد: خـــەڵکە مــەڕۆن
دەچنەوە مـــــاڵ چی دەخــــۆن؟
ئـەم ســــــــەرانـە کــــــــولاون
مـــێـــشـکەکـــانیـــان نەمـــاون!
قـــــــولی بەگ لە پـەنجـــــەرێ

ســـــــــــەری هـێـنـایـە دەرێ

گـــــــوتـی ڕۆڵـەم مـــــــەوەسـتێ

بـۆ مــــێــــــشـک چ دەربـەسـتێ؟

مـــێـــشـک بـۆ ئـێــــوە چـیـــیــــە؟

چ بـەهرەی پـێــــــوە نـیـــــیـــــــە!

یـەکـــــــــــێـکـی تـر نـەڕڕانـــی:

ئـەدی کــــــــوانـێ زمـــــــانـی؟

گـــوتـی: گـــیــــانـی شـــیـــرینـم

زمـــــــــــــان دارت نـــەبـیــنــم

چ کـــــارێـکـتـــــان بـە زمــــانـە؟

مــــــــــەپـرسـن لـەم نـەزمــــانـە

خــــــوا نـەکـــــا زمـــــانـوو بـێ

بـۆ ئـێـــــــــــمـــــــــە زیـانـوو بـێ!

یـەکێ هـەرای کــــــــرد بـە قــــــاو

کێ دیـویـە ســـــــــەری بـێ چـاو!

قـــــــــولـی بـەگ تـووڕە بـوو لـێـی

گــــوتـی: چـاو زیـت کــــوڕی کــێـی؟

چـاوتـان بـۆ چـیـــــیــــــە؟ چـاوم

لـەداخـــــــان هـەڵـمــــــســـــــاوم

چــــــاو بـــــۆ دیـــــن دانـــــدراوە

نــــابـــیـــنن، چــوو لــــە چــاوە!

سەری ناوی

دیـســــــــان گـــــەلـی ژیـان تـاڵ

بزووتنەوە بەرەو ماڵ
ڕازی بە سەری کولاو
بێ مێشک، بێ زمان و چاو
بەڵام لاوێک نێرە کوڕ
گوڕاندی بە هێز و گوڕ:
من ئەم سەرەم بۆ چییە
هەرگیز کارم پێی نییە
سەر لە دەستا، خۆی بادا
گرتی و بە کۆشکی دادا

ڕەهۆڵ

عالەم بە جارێک تاسان
کەوا بە سووک و هاسان
کۆشک کون بوو بەو سەرە
لەرزی دەرک و پەنجەرە
جێی ئەم سەرە چکۆڵە
زلە دەڵێی ڕەهۆڵە
دیارە تیتاڵ و هۆ بوو
قسەی مەلا درۆ بوو
سەر کۆشک دەڕووخێنێ
هەرکەس سەری خۆی بێنێ

سەر باران

هەرچی سەریان لە دەستا
هەمووی بەڕیز ڕاوەستا

بانگی کرد یەکێکی پیر
پیری دنیادیدە و ژیر:
یاڵڵا کورگەل خۆبادەن
سەرتان بە کۆشک دادەن
یەک جێ لە لایەن یاران
کۆشک کرا سەرباران
کۆشکی زل کردی خرمە
لە دوور دەبیسرا گرمە
هەرچی تێدابوو مردن
چەوتی بەو دەردەی بردن
هەر هێندەی یەک کفلە کوون
دەتگوت تەنبەڵ هەر نەشبوون
کۆشک نەیما ئاسەوار
بێجگە نەحلەت لە زۆردار

بەزمە

مناڵ و پیر و جحێڵ
دەستیان دا پێمەڕە و بێڵ
پاکیان کردەوە تەواو
بلوور و شووشەی شکاو
لەجێ کۆشکا گرتیان دەست
لاوی قۆز، کیژی چاومەست
ڕۆینە و چۆپی و شێخانی
دەیانگوت بە گۆرانی:
«بە زۆر بستێنی مەڕێ

کەللەسەرت دێتە ڕێ»

پاش بەزم و شیرنی خواردن

کەوتنەوە هەڵبژاردن

کێ جاران کار ڕێکخەر بوون

کێ زۆرتر بەهرەدەر بوون

هەڵبژێران دووبارە

پێ ڕابگەن بەو شارە

دیسان وەک جاری جاران

دەستیان دایەوە کاران

هەرەوەزی ژیایەوە

بژیو زۆر کرایەوە

بەختەوەری و ژینی خۆش

خەمی کردن فەرامۆش

هەر عەقڵەی لە خەسارێک

تێگەیبوون لەو مەدایە

هۆی چی بوو ئەو بەڵایە

زانییان کە خوێندن نەبوو

بەو دەردەی بردن کەبوو

دەرسیان وەرگرت دەرسێ باش

قەراریان دا لەمەوپاش

هێند دروست کەن مەدرەسە

تا خۆیان دەڵێن بەسە

چ کچ بێ و، چ کوڕ، مناڵ

تا دەگاتە چاردەساڵ

مـــــــــەیلی بێنێ و نەهێنێ
بە زۆر دەبوو بخــــــــوێنێ
هـــەر مـنـــاڵــێ وریـــا بــێ
بـا خـــــــوێندنی بـاڵا بێ
زۆربن خـــــــوێندنگای بلـند
ڕیشـــــــەی ژیان بکەن تـوند
گــەر خــوێندەوار بێ کــۆمـــەڵ
نـاخـــوا فـــریوی تـەنبـــــەڵ

وەسیەت

تا ئێســـتـــاش کـــۆنە پیـــاوان
وەســــیــــەت دەکــــەن بۆ لاوان
دەغـــیل: نەکـــەن بەهیچ جـــوور
دروست کـــەن کـــۆشکی بلوور
بەڵام دنیـــــابوو، ڕۆژگـــــــار
تـووشـی کـــــــــردن بە نـاچـار
پێــــشـــــتـــــان وابـوو لاناچێ
بە هیـچ قــــــولـنـگ و پاچێ
سێ چـوار ســــــەری بـاوێـنێ
خــــاترجــــەم دەیڕووخـــێنێ

***

بە پاکی بمرە

قـەساب سـەر دەبڕن بێ غـەش و ساغـان
لـەوەڕ و ئـاخــــورِ بـۆ دەغـــــــەزدارە
گـــەر لە ئامـــانجـــا ســـاغی وەرە پێش

مەترسە لە شێر، لە پای قەنارە

با سەرت ببڕن، بە پاکی بمرە

چی بێ سەربڕین بمرێ مردارە

***

ساڵی ١٩٥٣ لە کەرکووک، لە ستودیۆ سۆنا. شاگرد وێنەگر بووم. مەلا شوکور مستەفاش وچانی دانشگای بوو، بەجووتە لەوبەری خاسە لە ژووری ئوتێلێکدا بووین، من دەچوومە کار و شۆرباکە ئەو لێی دەنا، ژیانی ئەو ڕۆژانەم لەو شیعرانەدا خستۆتە ڕوو، کە دەمەلاسکەی مەحویم کردۆتەوە:

ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟

لە کەرکووکم بەئاب، ئارەق لەبەر گەرما نەکەم چ بکەم؟

کە بەرچایی بە ماستی شل، بە پیاڵێک چا نەکەم چ بکەم؟

هەموو ڕۆژێ سەعاتێ دوان نەبێ، ئاوی ئوتێل دەبڕن

ئەگەر تەرخی دەم و چاو شتن و ئیستینجا نەکەم چ بکەم؟

لە حەوت و نیو دەبێ بۆ کار بچم، ڕێم چارەگێک دوورە

لە حەوت و چارەگێکڕا شانی بۆ پێدا نەکەم چ بکەم؟

لە (دارک ڕووم)ی پڕ هاڵاو و بێن ناخۆش و بێ مەنفەز

ئەگەر چەند تەبع و تەکبیرێکی بۆ (سۆنا) نەکەم چ بکەم؟

لە دوازدەی دێمەوە برسیمە ماندووم قرقری زگمە

کە ورگی لامەزەب تا مل پڕی شۆربا نەکەم چ پکەم؟

بە ماستاوێکی شین و تام نەدار، یان ئاوە بەفری زۆر

بەدوو هێشوو ترێ، یان گرکە بۆرێ با نەکەم چ بکەم؟

ئیتر هەر بانگی تەنزیلاتە یان شەربەت بە دوو فلسە

لە جێگەی خەو جنێودان، داد و واوەیلا نەکەم چ بکەم؟

سەر ئێوارە دووبارە کارە تا شەو کاتی حەوت و نیو

لەباتی سینەما و گەردش بەرەو خەو ڕانەکەم چ بکەم؟

شـــمـــەک هەڵگرتنە بۆ بان و خـــۆدانە بەعـــەرزیدا
هەتا خەو دوو قسەی قۆڕیش دەگەڵ شوکرا نەکەم چ بکەم؟

***

ساڵی ١٩٥٢ لە مەیخانەیەکی بەغدا شەوانە بە چارەگە دینارێک حیسابی ئارەقی فرۆشراوم دەنووسی و بەو کارەمیان دەگوت بیلمانی. دەگەڵ محەمەد حەسەنی رەشادی چایچی لە ژوورێکدا دەژیاین، ڕۆژێکی هەینی کە وچانی هەردووکمان بوو، بەو شیعرە خەبەرم کردەوە:

سمێڵ بابڕ

حـەمـە هەسـتـە لەخـەو بمبـینە ئەمـڕۆ
زگی برســـیم بەلرفـــە و تینە ئەمــــڕۆ
دڵم تۆقـیـوە بۆ دوو شـیش فـەشـافـیش
بڕۆ بیـــــهـــێنە بەزمی ژینە ئەمـــــڕۆ
ســـمـــێـــڵی بابڕت دەرخــە لە لێـــفــە
ســـمـــێـــڵت زەرد، لوتت شـینە ئەمـڕۆ
لە بیلمـــانی شـــەوێوە من خـــەواڵووم
خـومـاری تۆش، سـەرت سـەنگینە ئەمـڕۆ
مـــەڵێ ئاو کـــوانێ؟ جـــیـــران چوونە بازاڕ
هەلی چاوشتن و ڕیش تاشـــینە ئەمــــڕۆ
وچانە و چایخــــانە و چوونە جــــادە
مــەلا شــوکــور و عــەلادین دینە ئەمـڕۆ

***

شیعرێکە ساڵی ١٩٤٤ لە بۆکان نووسیومە، ساڵی ١٩٤٥ لە «ئاڵەکۆک»دا چاپکراوە:

لای لایێ

ڕۆڵـە ڕووناکـــــــیـی گلێنـەی چاوم
بەندی جـــەرگ و دڵ، هێـــزی هەناوم

ڕێحانەی بۆن خۆش سوورە گوڵەکەم
ئاوپڕشکێنی کوڵی دڵەکەم
چۆڵەمەی ئەستۆم، ڕەگی حەیاتم
هەنگوین و قەندم نوغل و نەباتم
خەوی خێرت بێ بنوە درەنگە
تا کەڵەبابی بەیان بێ دەنگە
هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
ئەمشەو بەزەییت بە مندا نایە
ژیربەوە ڕۆڵەی ژیر و جوانم
لە داخی لانک دەگری، دەزانم
دەڵێی بۆ حەپسم، بۆ دەستەبەستەم!
بەو بەند و حەپسە من جەستە خەستەم!
لە نێو کورد نەبێ دەسرازە نییە
ئەو بەند و قفڵ و قەرازە چییە!
کوڕم من بیرم لە تۆ زیاترە
دەستڕازە و لانک بتبێ چاترە
هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
گوێگرە پێت بڵێم لە بەر چی وایە
ڕاستە تۆ نەوەی شێری ژیانی
نەتەوەی پاکی گەلی کوردانی
بەڵام چونکە کورد ئەمڕۆ بێ کەسە
بەشیان لە دنیا کۆت و مەحبەسە
بۆیە دەتپێچم تاخووی پێ بگری

نەک تـامـن مــــــــاوم لە بـەنـدا بمری
بـۆ چارەڕەشـــــــیت نەمـــــاوە تـینـم
هەر پێم خـۆش نیـیـە مـەرگت ببـینم
هــــەی لای لایـــــە ڕۆڵـــــە لای لایـــــە
هـەزار تـێـــــــبـــــــــینـی دواڕۆژم لایـە
بۆت بەخت دەکـــــەم عـــــومـــــری درێژم
ســـەد تاڵ و ســـوێریت لەســـەر دەچێـــژم
نەمـــامی باڵات بەفـــرمـــێـــسکی چاو
شـــەو و نیـــوەشـــەو لێی دەنێم شــەواو
ســـەد چاک و پیـــرت بۆ دەخـــولێـــمـــەوە
لەبن ســـێـــبـــەرت بحـــەســـێـــمـــەوە
هەر ڕەســـــــیـــــــدە بووی نەتـەوێ زاڵم
دەتبـــــــڕێ و بەزەی نـایە بە حـــــــاڵم
هــــەی لای لایـــــە ڕۆڵـــــە لای لایـــــە
دەک خــــــاکم بەســــــەر، ڕەنجم بەبایە
پەشێـو پێت خۆشە یەخسیر نەمێنی؟
سـەربەسـتیت پێ بڵێم بکەویە شوێنی؟
قـــەڵەم دەست دەیە، ببـــە مـــەکـــتـــەبی
وەخت و بێ وەخت لە خـــــوێندن نەبی
ئەوکـــاتەی لەگـــەڵ کـــاکت دووبەدوو
بکەن هـاواری هەقی لە دەســــــچـــــوو
دەس دەنە دەس یەک بە ڕا و بەتـەگـبـیـــر
یەکـتـان بە قـەڵەم، یەکـو بە شـمـشـیـر

هەی لای لایە رۆڵە لای لایە
شێریش جەوهەری لەقەڵەمڕایە

یەک نامە ڕەش کا بە داد و هاوار
یەک زەوی سوورکا لە خوێنی بەدکار
یەک لە قوڕنیشێ بڕوا بۆ تکا
یەکێ قوڕ بەسەر دوژمن دا بکا
ئەو پەلەقاژەی ئێستا لەکن من
دەکەی بەند لادەی لەدەست و گەردن
ئەو تەقەلایەت بۆ دوارۆژ باشە
جووچک هەوڵێ دە، بێ ڕوحمە واشە

هەی لای لایە رۆڵە لای لایە
دەس لە دەس، تەوفیق لەکن خودایە

رۆڵە نیشتمان چاوی لە ڕێتە
دایکمان هەویای دوارۆژی پێتە
بۆیە هەندامت وەک مینای بێگەرد
خاوێن ڕادەگرم بەسەد ڕەنج و دەرد
چاکەم دەیەوە، بۆ وەتەن وەک کوڕ
تۆش بیگەوزێنی لە ناو خوێن و خوڕ
پێت بڵێم رۆڵە سەر سوودی چییە!
بۆ بەردە بازی ڕێی ئازادییە

هەی لای لایە رۆڵە لای لایە
نیشتمان بۆ تۆ دەستەو دوعایە

رۆڵە ناموست وەک خزمەکانت

نەفــرۆشی بە پووڵ دەســـتم دامـــانت
شـــەرەف گـــەوهەرە قـــیـــمـــەتی نایە
دەویت ڕووڕەشی هەرتک دنیــــــایە
ئەوکـــەســـە پیـــاوە بۆ خـــاک و ئاوی
ڕۆح دانـــێ و بـــەچـــاک بمـێـــنـــێ نـــاوی
نەتبیـــســـتـــوە واتەی زانای ســـەرزەمین:
مـــەردانە مـــردن نەک حـــیـــزانە ژین
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
بـخـــــــوێنە، نەزان چی لەدەس نـایـە
***
بۆکان، خاکەلێوە ١٩٤٥- لە گۆڤاری هەڵاڵەدا چاپ کراوە:

لێفە شڕە

منو نینۆکم لەشکرمـــان گـــردە
لەگـەڵ کـێـچـانمان هەر دەست و بردە
هەمـــوو شـــەو تا ڕۆژ پارێزێ دێنن
دزی شـــمـــەک نین، دوژمنی خـــوێنن
تـا بەری بەیان شـــــەڕ و هەڵڵایە
هەر کـێـچـە و بۆمن دەس بە تێلایە
شـــەوانە کـاری ســەد هەزار نیـــیـــە
کـە ڕۆژ ڕووناک بوو یەکێ دیار نییـە
ڕۆژ، تا دەریان کـەم تەئمین بێ ژینم
هەرچی دەگـــــەڕێم یـەکێ نـابینم!
لێـــفـــە شـــڕێکمـــان هەیە پـواوە

به سـەر ئادەم و حـەواش دادراوە
بەری لۆکـەیە و پشـتی ڕیتـاڵە
هێند کۆنە،عاسمان پێی دەڵێ خاڵە
جارجار کە هەستی سەرمایەم دەکرد
بە ناعـیـلاجی پەنام پێ دەبرد
مەمنا مام لێفە سەر بەگێچەڵە
لەسـەر ئەودایە هەرچی گـۆنگەڵە
ئەو هەمـوو کـێـچـە لەوی هالاوە
ئەو هەرایە ئەو بنیـاتی ناوە
تومـەز خـەریکە ڕیشـەم دەرێنێ
بۆ ڕەحـەتی خـۆی من بفـەوتێنێ
هەتاکـو بەڕۆژ بە حـوکـمی قـانوون
بۆم مەحکووم نەبن پاکی ون کردوون
شـەو پێـیـان دەکا ئەو کارەساتە
بە ڕۆژیش جێگای ئیستیحکاماتە
ڕۆژێ دادەنرێ لەسـەر هەرزاڵێ
خۆی لێ کردوومە کەیخودای ماڵێ
زۆر حەق بەجانب بەشەرم و عـوزم
ئەگـەر فـڕێی دەم بێگانە و خـزم
دەڵێن ناحەقتە، شەروور و جەردەی
خـودا چۆن دەرچم لەو بگرەوبەردەی!
من لێفەشـڕەی خـۆمـە دەیناسم
بە شـەو بردوویە خـەوو حـەواسم

به ڕۆژ نەتوانم فــــڕیی دەمــــە دەر
ئەی منی هەژار کام خۆڵ کەمە سەر
بازیچــەی دەســتی ســیــاســەت منم
دۆســـتم دڵ بەخــەم، شـــادن دوژمنم
ئەی شورای میلەل ئەگەر راست دەکەن
لەزوڵم و زۆری بازخــواست دەکــەن
شــەرعی من دەگــەڵ لێـفـەشـڕ بکەن
ئەو بســـووتێنن با کـــێچ قـــڕ بکەن

***

مهاباد - ١٩٤٥:

غەزەل

ئەرێ ئەی کـــیـــژە کـــوردەی چاو کـــەژاڵە
ئەرێ ئەی شـــۆخ و شـــەنگەی چاردەســـاڵە
ئەتۆ خــۆت کــورد و خــوێنی لاوی کــوردان
بە تورکی چاوی مــەســـتت کــرد حــەواڵە
بە خـــوێنی مـــەی دەدەی ئاوی مـــژۆڵت
بژانگت بۆچی ســـەرنێـــزەی کـــەمـــاڵە؟
ڕنووی سەر «ئاگری»ن لاجانگ و کولمت
لە خـــــوێنی نۆجـــــوانـاندا شـــــەلاڵە
بلـــــێی ئێـــران و عـــــارەب بێ دڵی تۆ!
کـــە لێی تەئســـیـــرێ ناکـــا ئاهوناڵە!
مـــەگـــەر چاڵی چەنەت زیندانی قـــەســـرە
کـــە ڕزگـــار بوونی ئێـــمـــەی لێ مـــحـــاڵە!

تەنافی زوڵفت ئاوێزانی باڵات

نەمانی هاونەژادانت خەیاڵە

ڕۆحت بردم بە قەندی لێوەکانت

دەزانی کورد بە قەند وێرانەماڵە

قەباڵەی عاشقیم زۆر موعتەبەر بوو

چ قەوما چاوم ئەمڕۆ پێت بەتاڵە

لە ئاهو ئەشکی بێچاران بترسە

وەئەستۆ مەگرە چیدی ئەو وەباڵە

مەگەر ترست نییە دەستی زەمانە

وەڕێت بێنێتەوە ئەم ژینە تاڵە؟

کوڕی شێران و زۆرزان بووم، لەدەس تۆ

هەژارێکم زمانم لەنگ و لاڵە

***

مهاباد - ١٩٤٥:

دیسان غەزەل

نەسرینی قوندیلانەوو نازداری نۆجوان

چاتر نموونە، سوورەگوڵی باغی کوردستان

کوڵمت گەش و بەتینە وەکو جەوری موستەبید

پرچت ڕەش و درێژە وەکو ڕۆژی کوردەکان

بەژنت هەقی ژیانی هەموو میللەتی بچووک

ئازادی کوردسانە دەمت لێی نییە نیشان

دوژمن بەتانگ لە سەرتە ئەتۆ تازە سازدەکەی؟

لەم قەڕنی بیستە تیری مژۆڵ و برۆی کەوان

چاوت هەواڵی بەخــتی منە ڕۆژ و شــەو بەخــەو
نـازت مـــیـــســـــالی دەردی منە دەم بەدەم گـــران
ئەگــریجــەکــەت کــە دێتــە نەزەر ڕووتی گــرتووە
دڵ ژان دەکـات و دێتـەوە بیـر وەزعی نیـشـتـمـان
بەم کـیـژییـەش دەزانی کـە هاوخـوێنی خـۆت نەبێ
نـابێ بەیاری بگری، هەژار بەســیــەتی ئەمـــان

***

تێهەڵکێشی شیعری حافظی شیرازی

الا یا ایها الساقي

لە نیـــسکێنە و لە ســاوار پڕکـرا زگــهـا هەتا ملهــا
برنج هەرزان ببـــوو ئەووەل ولی افـــتـــاد مـــشـکلهـــا
کە دیزەی کەشکەکی هێنا و سەری لاگرت کەبانووی ماڵ
زتاب قــوڵتی هەڵمــینش چخــون افـــتـــاد در دلهـــا
مەلاو شێخ هەرچی فـەرمویان لە باسی خورادنا ڕاسـتە
کــە ســائل بیــخـــبـــر نبــود ز راه و رسم منـزلهـــا
پەتاتە خۆرەکـان با ڕێک کـەوین و چاری زگـمـان کـەین
کـــجـــا دانند حـــال مـــا پلاو خـــوران و زگ زلهـــا
چ مەولوودێکە کردی حاجی سەگباب هێشتە هەر برسیم
تەرەس فـریاد مـــیـدارد کــە بەربەندید مــەنجــەلهــا
لەسەر یاپراغ زگـیشت هەڵدڕن سنگ بێنە پێش حـافظ
مـــتی مـــا تلق من تهـــوی دع الدنیـــا وامـــهـلهـــا

***

من جرب المجرب

بلـێن بەو ئاو و گـۆشـتـەی پڕ دوگ و نۆک و تامـە
أنيّ رأيت دهرا من هجـرك القـيـامـة
یەکـجـار گـەرم بوو دۆکـلـێـو ئاوی لە چاوی هێنام
لـيـست دمـوع عـيني هذا لنا العـلامـة
چێژتم لە ماست کەبیکرم، بەقاڵ قەڵس بوو فەرمووی:
من جَّـرب المجـرَّب حلَّت بـه الندامـة
وازم دەچێـتـە کـارگ، دەخـۆم دەمم دەسـووتێ
في بعـدها عـذاب في قـربهـا الندامـة
لام خـۆشـەویسـتـە گـیـپـە و لۆمـەم دەکـەن سـەروپێ
والله مـا رأينا حـبـاً بلا مـلامـة
قـامکم دە ئەسـپـەناغ نا زەردێنە هێلکە دەرچوو
کـالشـمس في ضـحـاها تطلع من الغـمـامـة
دۆی ترشی دیوە چاوم سـرەوتی نایە لیـچم
حـتى يذوق منه كـاسـاً من الكرامـة

***

نەی پسێنی

گـەر هەڵمـەدوگی دیزە بـڵاو بکەی بە فـوویی
بە ازانکە تاج شـاهی و همـە روزهای و هـویی
چاولێک دەنێم لـە کـاتێ یاپراغ دەنێـمـە زارم
کـە نظر دریغ باشـد بجـنین لطیف رویی
پێـو درۆ نەبێ کـە بمرم بۆ تۆزێ کـەنگر و مـاست
کـە گذشت عـمـر و نامـد خـبـری ز هیچ سـویی

هەر تێر بخۆم لە گۆشت و قبوولّی، چش کە دەمرم
بجزاین نماندمارا هوسی و ئارزویی
دەخیل کە بەن لە گیپە دەردێنی نەی پسێنی
کە هزار جان «حافظ» بفدای تار مویی

***

تێهەڵکێشی ناهیرەی مەلا باب

بێتو دووبارە چاوی من پێت بکەوێتەوە هوڵو
«شرح دهم غم ترا نکتە بە نکتە مو بە مو»
هەر وەکو شێخی ڕەش گەڕام بۆ دوو دەنک پلاو منیش
«کوچە بە کوچە، در بە در، خانە بەخانە کو بەکو»
دوێنێ لەسەر کەوڵ کە دیم گیپە، بەغار هەڵم وەشاند
«ڕشتە بەڕشتە نخ بە نخ، تار بە تار، مو بە مو»
گەیە پەنا سەماوەری چا، وەرە تێکە دەو زگە
«دجلە بە دجلە، یم بە یم، چشمە بە چشمە، جو بە جو»
دەفتەری عومری خۆم گەڕام باسی چلەی نەبێ نەبوو
«صفحە بە صفحە لا بە لا پردە بە پردە تو بە تو»

***

چوارینە

بە دڵ گیرۆدە بەو پرچی بە چینم
ڕەش و ئاڵۆزە وەک ئەو بەخت و ژینم
دڵت گرتم، خەیاڵی خۆت تیا دی
خەوت بردم کە لەودا تۆ دەبینم

***

گراوی داوی خاوی سەر بڕوام
کوژاوی چاوی مەستی نیوە خاوم
لە تیشکی ڕوومەتت سەردە هەناسەم
کز و بێ تینی ئەو بەژنی زراوم

***

دڵم تەنگە وەکو خونچەی دەمی تۆ
سەرم گێژە لە گێژی پەرچەمی تۆ
دڵ و گیان و ژیانم دا بە ماچێک
وتت: پێک نایە، زۆری من کەمی تۆ

***

هروژمیان کردە دڵ تیپی مژۆڵت
بەخوێن پاراو کرا جێ ژوانی چۆڵت
دەسی دڵ بگرە خوێنڕێژی هەتا کەی؟
بەزێکت بێ بە دڵداری کڵۆڵت

***

جگەر لەت لەت بە ئەبرۆی تازە ساوم
لەپت سوورە لە خوێناوی رژاوم
خەیاڵم پەرتە بۆ خڕخاڵی قۆڵت
زڕەی لە رزانەکەت بردی زراوم

***

ددان مروارییە و هەریەک لەوانە
لەنرخا گەنجی قاروون ناتەوانە
لە سووچی لێوەکەت خاڵێک دیارە
لە گەنجت بێچوە زەنگی پاسەوانە

***

له تینی کولمەکەت جەرگ و دڵم سووت
له تاوی چاوی جادوت بوومە هارووت
بەهەشت و کەوسەر و هەنگوین و شیری
بە شاباشی دڵۆپێک ئارەقی ڕووت
***
بە گریەم پێکەنی، خەندەت بە شینە
دەڵێی: پاش گریە نۆرەی پێکەنینە
دڵت گەر سەدیەکی سینگت نەرم با
نەرم بووی ئێستە بۆ ماچێک لە سینە
***
دڵی شێتم وەها گرتی گڕوو پێت
لە تاوان، پێی دەتاوان بەردی بەر پێت
چ ژین سەختم! چ دڵ سەختی گوڵی من
کزەی دڵ وەک کزەی با دێتە بەر گوێت
***
لە قەندی لێوی تۆیە ژینی تاڵم
لە سووریی کولمەته بە خوێن شەڵاڵم
لەدوو مەمکی خڕت بیرم بڵاوە
کوڵاو و کۆڵەواری سێوی کاڵم
***
پلاری تۆن کە دڵ چرژاوە ئەمشەو
جخاری تۆن کە خوێن پرژاوە ئەمشەو
مزەم چی بوو لە چاوی مامزی مەست؟
کە جەرگم بۆ مەزەی برژاوە ئەمشەو

***

له چەشنی ئاگـــرن کـــوڵمی گـــەشی تۆ
له مـــار حـــەســـتـــەم ترن پرچی ڕەشی تۆ
بڵـــێم وەک چی دەچێ؟ هەر گـــوڵ دەزانم
له گـــــوڵ نـاسکتـــــــره ناسک لەشی تۆ
***
لـه تـاریـکـایـی پـرچـت بـێ ســـــــەرەودەر
دڵم گـــــێـــــژ و هـوڕە چەشنـی سکـەندەر
بـەڵام ئـاوی ژیـان لاجـــــــانـگی تـۆیـە
بەڵام ڕەشـــمـــاری بسکت بوونه لەمـــپـــەر
***
له گـــــوارەی پڕ پەڕەنـگ دڵ پڕ پەڕەنگم
چەمـــاوی بەژن و باڵای شـــۆخ شـــەنگم
له سـەر سینگی سپـیت چاوم سپی بوون
له تـاوی زەردە لیـــــمـــــۆت زەردە ڕەنگم
***
له لـێـــوت زامـی جـــەرگم پڕ نمەک بوو
لەسـێـوت خـەم له ناو سینەم کـەڵەک بوو
لـه ســـــایەی گـــــەردنی تۆ بـام وچانێ
له ئـەولاش داری تـووبـام نـا گـــــەرەک بـوو
***
دەبێ بـه کـوێ بگەی؟ هێـشـتـا نەگـەیوی
له روخـســـارا بەهەشـتی، ڕۆژی، هەیوی!
هـەزاران داود و دەنـگـی زەمـــــــــووری
دەبەر لـێـــوت مـــرن کـــاتێ دەپـەیوی
***

دەپرسی چۆنە چێژەی خەم دەچێژم؟
لە بەر چی دەرد و زوخاو هەڵدەڕێژم؟
بژانگی تۆ دڵی کردوومە بێژنگ
کوڵ و خوێنی ئەوینێ دادەبێژم!

***

بە داوی کەزیەت دڵ دالەقاوە
بژۆڵت ڕێزە نێزە تێی چەقاوە
وچانێک، لێوی قەندم پێ ببەخشە
جگەر برژاوە گەر پێت خۆشە قاوە

***

زمان بۆ پەسنی ئەو لێوە ئاڵە لاڵە
گلێنەم تانەداری دانە خاڵە
بە پیری چووم بەرەو پیری مناڵێ
دڵی بردووم کچۆڵێک چاردەساڵە

***

بە چاوی تۆ دڵی ژار و گرفتار
بەدڵ مەرگی دەوێ ڕۆژی هەزار جار
لە ڕێی ئەم جوانییەت تۆزێک بەزەت بێ
هەژاری تۆم لەمردن مەمکە ڕزگار

***

بەژن شۆڕ و کەزی شۆڕ و خەزێم شۆڕ
سەرەو شۆڕم دەکەن سەرشۆڕ بەرەو گۆڕ
هەژار و خوار و لەش بیمار و دڵدار
دەبا وام لێ بێ، مافی خۆمە هەی گۆڕ!

***

دەمی کـــــۆچ بـارەکــــەت نـاچێ لـە یـادم
دەبێ وەک کـــوشــــتـــمت بش پرسـی دادم
«کـە بارگـەت بۆ هەوار تیـک نا ، دڵـی من»
«شکا ئەســـتــــوندەکی تـاوڵـی مــــرادم»*
***
دڵـم دەیـزانـی ڕادەبـڕی بـە ســــــەرمـــــا
بەڕێی کــرد دووا هەناســێکی لە بەرمــا
بـە چاوم ئـاوڕشـــــێنـی ڕێـگـەتم کــــــرد
گــیــان دەرکــەوتە پێـشــواز و لە دەر مــا

لەدەست ئەو چاوە مـەسـتـەت نیــمـە چارە
لـە نـاخـــــێـم ڕادەکــــــەن دەرد و پـەژارە
لـە کـــێـلی گــــۆڕەکــــەم یـاران بنووسن:
کــــوژراوی گـــــەردنـی کــــێلـە و هەژارە
***
گـوڵـی باخـان لە شـەرمی کـوڵـمـە سـوورە
لە ڕووی ئەو پەلکی گـوڵ ئەسـتـوورە، زوورە
گـوتم: مــردم، نەگـەیمە مـاچێ، فـەرمـووی:
هــەژار بم بــــوورە! دوورە ئــەو ســنــــوورە
***
بە ســــەرگـــــەردانی ژێر گـــــەردانەت بم
بەلاگــــــەردانـی بالا جـــــوانەکـــــەت بم

* ئەم تاک بەیتە هیی شاعری بەناوبانگی موکریان، هێمنی مەهابادیە.

ئەوا تۆم دی لە سەر کوشتەت دەکەی شین!
بەگۆری چاوە پڕ گریانەکەت بم
***
لە گەڵ تۆدا کەسێکی دەم دەمانە
چکارێکی بە خۆشی پاش نەمانە؟
مەی و کەوسەر لە گۆشەی لێوی ئاڵە
بەهەشتی خۆش لە شێوی ناو مەمانە
***
چ خۆشە پاش ئەم تۆرانە سازان
چ شیرینە وتەی ڕاز و نیازان
بەسم بێ جەزرەبەی شەوگاری دووریت
پتر مەی هەنجنە جەرگم بەنازان
***
وەرە تاوێکە گوڵزارت نەدیوە
لە تاوت خونچە سینەی دادڕیوە
وەنەوشە دوور لە بالآت خۆی دەهەش نا
هەلآڵە زەردە، نێرگز ڕەنگ پەڕیوە!
***
وەرە ئەی بەندی جەرگ و ماکی ژینم
وەرە هەتوانی گش دەرد و برینم
شەوی ڕەش ڕۆژی ڕوونی بەختی من بوو
کە لەودا تۆ نزیکی خۆم دەبینم
***
شەوە، دنیا وەکو خاڵت سیاپۆش
وەرە با دەردەدڵ بکرێن فەرامۆش

دەسم دەســـــتــۆکــە، با بتگرمــە باوەش
ئەگـەر مـردم لە خـۆشیـان، چاوی تۆ خـۆش
***
کش و مـــاتە جـیـــهـــان لە ژوانی لە نویَ
گـــەلاویَژ بۆمــە دەڕوانیَ لەســـەر ســـویَ
چـریـکـەی بـولـبـــــــولـیَک دیَ، وا دەزانم
چپـــەی مـــاچی من و تۆی هاتە بەرگـــویَ!
***
شـەوە، ئەســتـیَـرە بە زریوەن لە سـەرمـان
لە مــانگی ڕووت هەناســەم بۆتە خـەرمـان
تکەی ئاونگی کـــولْمت تەڕ دەکـــا لیَـــو
گـــەزۆ باری لە گـــەرمـــان و لە شـــەرمـــان
***
ژیـانم چوو هـەژار و دەســـــتــــــەو ئەژنـۆ
چلۆن ڕووی داوە دەست و گـــــەردنی تـۆ!
ژیانـی دووایەشم بـۆ تۆ خــــودای شــــەو
بەرەو ڕۆ خـۆش مـەڕۆ، تۆزیَک لە سـەرخـۆ
***
شـــــەوە، لـەو ســــەوزە زارە لـەو دەم ئاوە
مــەکـــۆی خــەم لاچووە دەمکولْ چ مـــاوە؟
مــەکــە و لاچۆ و دەمـــانبـــینْ بیـــانـوون
بـەیـانـە و دەم بـنیَ دەم، دەم نـەمـــــــاوە
***
هەتا مـــــردن لە دلْدا ســـینە مـــاکـــە
دلْت چەند چاکــــە! دلْداریت چ پاکــــە!

له تاریکایی دۆستی دەست لەناو دەست
کە تیشکیدا چراکە، بوومە کاکە

***

لەلامی، گیان پەپوولێکە لە ڕووتا
ئەگەر لێم دوور دەبی دڵ دێ بەدووتا
لە نێزیکی و لە دووریت خاکە سارم
ئیتر یا دڵ یان گیانە سوتا*

***

زەردی لیمو

چارەڕەش بووم و لە ڕێی خاڵی ڕەشا بێچارە مام
دەک چ گیان سەختم کە من تا ئێستە هەر لەو بارە مام
(من لەگەڵ مەجنونی هاوڕێ بوم لە ڕێی شێتی و ئەوین)*
(ئەو گەیی بە نیاز و من بێ دڵ و ئاوارە مام)
بۆ هرووژم کەوتە کار شیری برۆ و تیری مژۆڵ
کون کونی دڵ دوور لە هەژمار و جەرگ سەد پارە مام
گوڵ بەدەن ئەمڕۆ لە گوڵزارا گوڵی پشکووتبوو
گوڵ دەپشکووتن لە دەم، سەرسامی ئەو گوڵ زارە مام
بوبولێ لە دیاری گوڵ دڕکی لە قاچی ڕا دەچوو
من بە دڵما چوو لە سەیری ئەو گوڵی بێ خارە مام
شەوڕەشی پرچت دڵی ساوامی وا دێوانە کرد
هەر لە منداڵیمەوە بەو تارەوە پەتیارە مام
پێم لێ ڕەنگ زەردی وەک لیمۆی هەژاری من وتم:

* ئەم چوارینە لە خەوا گوتراوە. * ئەم بەیتە لە فارسییەوە وەرگێڕاوە.

ڕەنگ نەمــاوی ئەو نەمــامی بەژنی لیــمــۆ دارە مــام
پیم دەڵێ: ڕەنگ زەردی وەک لیــمــۆی هەژاری من وتم:
ڕەنگ نەمــاوی ئەو نەمــامی بەژنی لیــمــۆ دارە مــام!

***

ژوانێک

یارە جــوانەکــەم گــوڵەی شــۆخ و شــەنگ
خــونچــیــلانەکــەم دڵ گــوشــای دەم تەنگ
ســـەر کــوڵمی گــەشت برەو بەری گــوڵ
خـــوا داویە بەشت گـــشت نیـــازی دڵ
بە قـــــژی زێرینت بە لیـــــوی ئاڵت
بە چاوی شـــــینت بە دانەی خـــــاڵت
زەرد و بێ تینم شـــــەتڵی خـــوێناوم
خـــــەریکی شــــــینم تانە لە چاوم
زانیت دەمـــــــــردم بەو بەژنی باریک
ڕزگــــــارت کـــــردم لە ژیانی تاریک
ئەمـــــشـــــەو وەدیارە قـــــەدری دڵانە
جـــەنگەی بەهارە مــــانگی گـــوڵانە
چاو جـــــوان دەمـــــێکە ئەویندارى تۆم
زامم گــــــــــەلێکە بریـنداری تـوم
منێکی بێ هەل هەژاری کــــــڵـــــۆڵ
پیـــر و ددان کـــەل وەک داری کــرمــۆڵ
کــز و بیـمــارم خـەمـبـار و ســەرشـۆڕ
وا لەســــــەر بارم بۆ گــــــۆڕ چاوەنۆڕ

کـــەی بیـــرم دەبرد جـــوانێکی وەک تۆ
سـەد لاو بۆت دەمـرد گـیـانێکی وەک تۆ
تـۆی شلـک و نـاسـک، تۆی وا نـەرم و نـۆل
تۆی سڵ وەک ئاسک تۆی وا خـڕ و خـۆڵ
وەک تـۆ نـازدارێـک ئـەویـش وا بـەشــــەو
هامـــێـــزم جـــارێک بکا بە جێ خـــەو
لەو تـاریکایە بەو شـــەوە خـــۆشـــە
هـەتـا هـەتـایـە دڵ بـۆی پـەرۆشـــــــە!
بە ســـیلە چاوێک زینـدوو بـوومـــەوە
وەک تازە لاوێـک تێ هەڵچـــوومـــەوە
ئەمـــە تۆی ئەمـــشـــۆ لەناو باوەشم
دیتم لە ئاســۆ ئەســتـــێـــرەی گـەشم
ئەو ســینەی نەرمت لە دڵ چەســپـــاندم
تـارمـــایـی شــــەرمت لـە ڕوو تاراندم
دەخـــشـــێن لە لێـــوت لێـــوی بە بارم
لە کـــوڵمی ســـێـــوت گـــۆنەی نزارم
لـە بـاغـی ســـاوای پـاوانـی ســـینـە
پەنجـەم سـەرگـەرمی لیـمـۆ کـوشـینە
ئۆخـەی وا دیسـان خـۆشـیم دی شـەوێک
ئـەویش بۆ ژیان لـێم بـوو بە خـــەوێک
هـەتـا بـۆ ژێـر گـڵ گـــــلار بـوونـەوەم
نـاخـــــوازم بە دڵ بـێــــدار بوونەوەم

***

بەشی چوارەم

ئەوانەی بە دڵ نەخۆشن یان چاو لە ڕاستی دەپۆشن، تێ دەکۆشن: مەلا مستەفا بارزانی بە پیاوی شا و جوولەکە و ئەمریکا دانێن و خۆیان لە چاو ئەو بە کوردی بێ خڵتە و خاڵو ئاڵ ڕانێن. ئەوانەی خراپەی دەڵێن، هەرگیز ناڵێن دوازدە ساڵ لە مۆسکۆ ژیاوە و دەگەڵ پیاوە گەورەکانیاندا هەواڵ بوو. هیچیان ناڵێن لە شۆڕشی دژی بەعسی، ڕووسیاش وەکو ئەمریکا و خێرەومەندانی ئورووپا بەپووڵ و دەرمان و شمەک یاریدەی بارزانی داوە. ئەگەر هێندێکیش نەیزانن؟ ئەوانەی ئێستا لە کاردان. زۆربەیان ئاگایان لێیە و دەزانن قسەکەم ڕاستە. ڕۆڵی شا هەر ئەوەندەبوو دژی بەعسی تەنگەی هورمز و ئەهوازخواز، ڕێگا بدا بە ئێراندا کۆمەگ بە بارزانی بگا. ئەویش چلۆن گەیشتنێک؟ هەرچی هاتۆتە ئەم دیوە؟ هیچ نەبێ نیوەی دزیوە. کاتێ بەعسی دەگەڵ ڕووسان پەیمانی پازدە ساڵەی بەست. لاشیان وابوو نەوت و خەلیجیان کەوتە دەست؟ ویستیان بارزانی ناچارکەن کە شۆڕشەکە دەس بەردا و هەرچی بەعسی ئیملای دەکەن؟ ئیمزای بکا. دەنا دەستی لێ بەردەدەن و بەعسیانیش زۆر بەهێز دەکەن. بەعسیش دەیانگوت کەرکووک و خانەقین و لیوای دیالە و شێخانیش نابێ لەسەر کوردستان بێ، دەشبێ وەک حزبی کمۆنیست بێنەبەر فەرمانمانەوە و ببنە نۆکەری خوێڕیمان. بارزانی زانی مردن و لەناو بردنی شۆڕشی زۆر لەوە بە شەرەفترە کە ئەو مەرجانە قبووڵ کا و سەری بۆ ئەو نەنگە شۆڕکا. ڕووس بەعسی بە هەموو چەکێکی ترسێنەر و ڕووخێنەری خۆی تەیار کرد. ئەمریکاش دی ئەم هەویرە زۆر ئاو دەبا. بە ئێرانی گوت: ڕێ بگرە و دەستی لە کۆمەگمان بەردا. وەک ئێستا کە لە شای بەردا. وەکو خۆم باش ئاگام لێیە، ئەوی ڕاست بێ: ڕووس ئێمەی بە شکاندن دا. دەنا بومدیەن و شایەک نەیاندەکرا بە ماچی سەددامان بدەن. بارزانی زۆرباش دەیزانی دەرۆستی ڕووسیا نایە و ڕووسیش وەک هەموو دەوڵەتێک بۆ قازانج و سوودی خۆیان باوکی خۆیانیش دەفرۆشن. نەشیدەویست هەزاران لاوی کوردی دیش بە خۆڕایی بە قڕ بدا. ناچار ئەویش وەک زۆر لە پاڵەوانانی تاریخ شکا و هومێدی بوو ئەو لاوانە کە دەمێنن دوارۆژێک هەل وەگیر دێنن و دەبنەوە شۆڕشگێڕی کورد. چاکیشی کرد کە بە قسەی ڕووسانی نەکرد. ئەوا دیمان ئەو سوورانەی بە فەرمانی ڕووس چوونەوە بەردەستی بەعسی. چیان لێ هات و ئێستا لە کوێن؟

ئێمە هاتین بەم دیوەدا و بووینە یەخسیرێکی عەوداڵ، وەک تۆوی گاڵ لە زەوی

کوردستان نەبێ لە هەموو شار و دێهاتی ئێراندا بڵاویان کردین. بە قەولی شا "تا جەزب بین". زۆرمان لە گەرمان، لە سەرمان، بێ جێگە و بێ نان و دەرمان، لە ناو بێگانان لێ مردن و کەس شینێکی بۆ نەکردن. من کە جاری دووهەمم بوو کۆشکی هومێدم دەڕمیا؟ خۆم بە تەنیا دووقات بەقەد هەموو لێقەوماوان خەمگین و سیس و ژاکاو بووم. هەرچەند بە تکای بارزانی نەگیرام و هەر دەگەڵ بارزانی دەژیام، ئەگەر قسەی ڕاستت دەوێ! وەک کەوێ لە تەپکە کەوێ لە فڕە کەوتم. بڕیارم دا پاش ئەو هەموو بەڵایانە. بەلای شیعر و میعرا نەچم. بەڵام کۆچکردنی بارزانی. کوورەی دڵی ساردەوە بووی نێڵ دامەوە و لە بڕیار هەڵگەڕامەوە. لەوساوە کە هاتوومەوە؟ بۆ یەکەم جار بۆ بەڕێ کردنی بارزانی شیعر هاتووە بە لامەوە. ئێستاش ئەوا جاروبارە خاریج لە کاری ئیدارە کاوێژی کۆن دەکەمەوە، ورتە ورتێکم لێوەدێ. بەڵام وەک خۆم تا بڵێی کەم نرخ و بێ بایین.

***

شنۆ، ١٥/ ١٢/ ٥٧

بارزانی نامرێ

بـارزانـی پـاڵـەوانـی کــــــــــــورد
هیــــوای پیـــر و جــــەوانی کــــورد
خـــــەبـەریـان پـێ دام تـۆ مــــــردووی
بــە دیــەن لــە بــەرچـاو ون بــووی
مــن دەزانم تــۆ نــامــــــــــــــری
تـۆ لـە مـــــــردن بـە هـێـــــــزتـری

***

ڕۆژێـک لـە نـاو شــــــــاخ و چـڕێـک
دێتـــە ســـەر ئەم زەویـیـــە کـــوڕێک
نـۆ مــــانـگـە، لـەبـەر مــــەمکـانـە
دایکـی یەخــــیـــــــری تورکـــانە
بێــــشکەی کــــوڕ: زینـدانی ڕەشـــە

له ڕۆشنایی بێ بەشە
زڕەی زنجیری دوولایی
بۆتە دەنگی لای لایی
جێ گاگۆڵکە و دارە دارە
گۆشەی زیندانی شەدارە

***

تەمەن چاردە ساڵە جوانێ
بە دەوری خۆیدا دەڕوانێ
هەرچی دەیبینێ ئەسیرە
وەک دایکی مل بە زنجیرە
کوردگەل مەڕی بێ خودانە
چەقەڵ بێری، گورگ شوانە
لە حیرسان خوێنی دەجۆشێ
ژین بە ئازادی دەفرۆشێ
لێ بڕاوە تۆڵە بستێنێ
بەندی خەنجەر دەترازێنێ
کاڵەی مووین هەڵ دەبەستێ
کێ هەیە ئەو پێی نەوەستێ؟
کوردخۆران قەڵت و بڕ دەکا
کوردستان گران شڕ دەکا
تورک و عەرەب دەبەزێنێ
جەرگی شاهان دەتەزێنێ

دوژمن لە زەبری دەتاسێ
کێ بێ بارزانی نەناسێ؟

***

بەر لە شۆڕشی بارزانی
کەس بە کوردی نەدەزانی
ئەو کوردی بە دنیا ناساند
هاواری بە دنیا گەیاند
لەهەر چوار قوڕنەی دنیادا
لەسەر بەژ، لەناو دەریادا
بە کێ بڵێی کوردستانیم
پێت دەڵێ بڵێ بارزانیم
جاشە دوژمنە کوردەکەش
بە هۆی ئەو بوونە خاوەن بەش
ئەو نانی دەیخۆن هی ئەوە
لە وڕا گرچوویان پتەوە

***

بارزانی شێست ساڵی ڕەبەق
جێ خەوی تاشەبەردی ڕەق
بەشاخ و شکێڕانەوە
بە بەندەن و لێڕانەوە
لە غوربەت و دەربەدەری
غەمخۆر و لە خۆشی بەری
بۆ گەلی کورد چەوسایەوە

قەت تاوێک نەحەسایەوە
بەرەو ئازایەتیی هان داین
ڕێگەی پیاوەتیی نیشان داین
دوژمنی بۆ بێ هێز کردین
تاریکی لەسەر لابردین
مانگی عاسمانی کوردانە
بێ ئاوابوون و نەمانە
ئەوانەی بە مانگ دەوەڕن
لەڕاست لۆمەی ویجدان کەڕن

***

بارزانی بابی هەژاران
هەتوانی دڵ برینداران
شیوەن شایانی تۆ نییە
ئەسرین ڕژتن چی بۆ نییە
من بۆ دەربڕینی هەستم
پەیمانت دەگەڵ دەبەستم
تا دەمرم پێت وەفاداربم
چۆن بووم هەرهەمان هەژاربم

***

بارزانی پاڵەوانی کورد
هیوای پیر و جەوانی کورد
خەبەریان پێ دام تۆ مردووی
بە دیمەن لەبەرچاو ون بووی

مــن دەزانم تــۆ نــامــــــــــــــــــری

تــۆ لــە مــــــــــردن بــەهــێــــــــزتــری

***

وەک ئەیزانین لەسایەی خـوا و گـەلانی نەبەزی ئێـران بەسـەرۆکـایەتیی خـومـەینی ئاگـری سـتـەمی شـا و سـاواک بە خـوێنی ڕژاو کـوژاوە، گـەلی چەوسـێنراو و ژاکـاو بەو ڕزگـاربوونە بووژاوە. دەشـیـزانین کـورد، ئازەری، بلووچ و تورکومان، عەرەب کە چەند قات ستەمیان دیبوو؟ لەم ڕێگەدا بۆ جوێندان بە شا و بۆ خوێندان لە فارسەکە نەمایەوە. من لەلام خومەینی ئیمام بە ڕاستی بوو کە دەیفەرموو "لە ناو گەلی موسوڵماندا فەرق و جیاوازی نییە"، بەڵام داخم ئەوانەی دەورەیان داوە؟ باوەڕناکەم هەموویان وەک فریشتە بن. بۆ نموونە سەفدرۆکە و خاڵخاڵۆکە و چی چیلۆکەی وا پەیدابوون، بەناوی تەوحید، تەفرەقە و ئاژاوەیان خستە ناوو بوونە مایەی خوێن ڕشتن و براکوشتن لە کۆماری ئیسلامی یەکترگرتوودا. هەر لەو ساوە داوای ڕەوای کوردی موسوڵمانیان دایە دواوە؟ دواییش گەلێک کاری نالەباری بەدوداهات؟ جاروبار لەبەر خۆمەوە هەرچەند لە شیعریش چوومەوە؟ قرتە قرتێکم کردووە. وا لە هەشتێ مشتێک دەخەمە بەرچاو، تا تێ بگەی کە چەند لە شاعری دوورم.

تاران، ١٥/ ٢/ ٥٨:

دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت

ق ـ مەرحەوا پیرۆت. خاسی؟ وەشەنی؟

باســوخــواس چەیە؟ وەچی: ئەخــەنی؟

پ ـ وەخــوا بێــژم چە؟ لەگش لا قـــاوە

ئێـــژن تاغــوتی کــۆســتی ڕمــیـــاوە

ئینقــیـــــلاو بـووگـــە، ئێـــران ئازادە،

ڕەژیم بـەربـادە، مـــــــەردم دڵشـــــــادە

گش کـــــەس لەم وەرزە دەمــــاخی بەرزە

کـێش ناڕازی وێ مـوفـسـیـد فـیل ئەرزە

ســــاواک گـــاگـــەلن وە بەریـان ئەدەن

قــەســاو کــومــەیتــە لە ســەریان ئەدەن

ق ـ کــوچکت لێ وارێ پیــرۆتە گــێــژە

ئەم فــڵــتــە فــڵــتــەت وەکــوردی بێــژە
ڕەژیم و تـاغــــووت مـــاڵ چە شـــارێکە؟
مــوفــســیــد فــیل ئەرز بەر چە دارێکە؟
پ ـ راس ئێــژی ئەشێ بمبــووری قــۆیتــاس
وە کــوردی ئەوشم قـــســیـــە و دەنگوباس
مـەردم وە گـشـتی یەک ڕەنـگ و یەک دەنگ
کــەفــتنە مــەیدان وەچەنـگ و وەســەنـگ
قـــەڵای زۆرداری ملهـــوڕیـان ڕمـــانـد
لەشکریان شکاند، تۆڵەی گـەلیــان سـاند
لـــــەم تـــــێ بــــەردان و ڕاوە وەرازە
شـــاو قـــەوم و قـــیلەی بوون پەڕەوازە
شـاکـەی ئەوسـاکـە ئیـســە تاغــووتە
ڕەژیم چـتێ تـاڵ وەک ژەقـنـەمــــــووتـە
مــوفــســیــد فــیل ئەرز، واســە دژ مــەلا
کـەفــتـۆسـە سـەریان گش قـەزا و بەلا
کـــومـــەیتـــە واســـە منـاڵ یەل وەچەک
ڕیش وەبان چەنە، دەس لەســـەر کـــوتەک
ق ـ نایژی ئەم جــەنگە ئەڕای چە کــریا؟
تـاغـــــــووتی بووچە لـە تـابـووت نـریا؟
پ ـ مــەلاگــەل ئێــژن ئەڕای ســەربەســتی
یەکـــســـان ئەکــریەن بڵندی و پەســتی
گش مــەردم ئێــران وەمــافــیــان ئەگــەن
ئەشێ چونیـــەک بن زوڕات و جــەگـــەن

ق ـ ســــا وەئـێـــــمــــــە چە؟

پ ـ جـــــا ئـەمـــــە جـــــواوە؟

ئێـــمـــە کـــوردگـــەلیش کـــوژیاومـــان داوە

ـ لەم بەش بەشـــێنە کـــوردیشی تیـــایە

ق ـ پیـــرۆت ئەم قـــســیـــەت بادی هەوایە

مـــەلیـــچک خـــۆی چەس تا شـــۆرباوی بێ؟

کـــــورد تـا وا کـــــورتـە ناشێ ناوی بێ

ئێـــمـــە خـــەریکین وەلیـــەک ئەجـــەنگین

تا وابێ ســـەنگین؟ هەر مـــایەی نەنگین

پ ـ ڕاس ئێـژی، ئێـمـە گـەلی خـۆخـۆرین

تاوایش بین، هەر ســـەر لەبەر ســـاتۆرین

***

تاران، ٧/ ٥/ ٥٨: بۆ بیرەوەریی شەهیدبوونی کامران نجات اللهی نووسراوە:

تاکەی؟

گـــــــەلـی کـــــــورد لـەوەتـا هـەیـە

ئـەم لـەوەتـایـەش تـا کـــــــەیـە؟

هەرگـــیـــــز بەخـــــتی نەیهـــێناوە

هـــەر ژێـــردەســــــــــە و دیـــل ژیـــاوە

ئـــــازادی بـــــە چـــــاو نـــــەدیـــــوە

قـــــەت خـــــۆی بە شت نەزانیـــــوە

هـەر چی کـــــردی، بـۆنامـــــۆی کـــــرد

لـە ڕای بـێـگـانـە ژیـا و مـــــــــرد

***

چاردە چەرخە لە سۆنگەی دین
نازانین بەرەو کوێ دەچین
کۆیلەی پێخواسی پەت وەسەر
بێ دەرەتان، کز و لەچەر
بەندەی کڵاوسوور و ڕەشین
بەخت ڕەش و مل بە هەشین
ئاغامان دەگژ یەک ڕاچن
خۆ بەخۆش یەکتر داپاچن
ئێمەین لە خوێندا شەلاڵین
لەش حەرام و خوێن حەلاڵین
بۆ خۆ بەکوژدان یەکەمین
بۆ ژیان تا خوا حەزکا کەمین
***
بومسلیمی خوراسانی
دنیا دەگرێ، بە هاسانی
دەیدا بە بەچکە هەباسان
ڕەوەدەی ئەمەگ نەناسان
نامەرد چاکەی ئەدەنەوە
نۆکەر بە سەر ئەکەنەوە
بە گزی ئەیکوژن، ئەمجارە
ئێژن بەچکە کورد غەددارە
سەلیبی لە بەر من ڕەوی
من هیندم گرت بۆ غەزنەوی

هەزار و ئەوەندە ساڵە
گۆپاڵێکم لەو بەر پاڵە
پاسداری مەرزی ئێرانم
خوێن ئەدەم، ئەبەخشم گیانم
بۆ شەڕی ئەفغان پێشەنگم
لە ڕوی عوسمانی ئەجەنگم

***

تا هەرا و خۆ بەکوشت دانە
کورد چاوی ڕاستی ئێرانە
بەڵام هەر شەڕ داکوژاوە
وەژێر پا ئەدرێ ئەم چاوە
کوشتەم وەپووش حەساو ئەکەن
ماوەکەش تەنگەتاو ئەکەن
ناوی "مەرزداری غەیوور"
ئەگۆڕێ بە "وەسڵەی ناجوور"
ناشێ وەزمانی خۆم بدوێم
گەرەک لە پێست خۆما بپوێم
ناکرێ داوای نان و ئاو کەم
نابێ پیاوەتی ڕەچاو کەم
برسی و ڕووت بم، گەڕبم، کوێربم
دەبێ شوکرانە بژێر بم
هەر بێژم کورد کوانێ هەقی!
پێم ئێژن کافری موتڵەقی

دەرگای بەزەیی دادەخرێ
حەشاماتم لێ دەنگ ئەدرێ
منالّ و مەزنم دەمرێن
وە ناهەق خوێنم ئەڕژێن

***

هیچ دوور نەڕۆین، تازە، تازە
ئەم کوردە سەر پردەبازە
لە ڕووی ملهوڕی ستەمگەر
سینگی ڕووتی کردە سپەر
لە کوردستان لە موکریان
سەدان لاو بەر گوللە دریان
خوێنی کوردی چاو نەترساو
بووبە ئامیانی ئینقلاو
کوشتەم دا لە هەموو شاران
تەنانەت لە شاری تاران
پێشەنگی خۆبەخت کردن
هیچ سڵ نەکردوو لە مردن
دڵ تینووی ئازادیخواهی
(کامران نجات اللهی)
کوردێک بوو مامۆستا و زانا
ئازایەتی کوردی ڕانا
بوو بە سەرمەشقی ئازادان
هەموو ئازای دەرس دادان
لەو فێر بوون خۆبەخت کردن

ڕێگەی دژوار تەخت کردن
کەچی هێشتا خوێنی کوردان
لە سەر هەردان، لە بن بەردان
سوورایی کاڵ نەبۆتەوە
کردەیان لەبیر چۆتەوە
ئەوەی خۆمان بۆ دا بە کوشت
خوێنی دوژمنانمان بۆ ڕشت
وەک نەبای دیبێ و نە بۆران
داویەتە شوێنی گەڵخۆران
لە بەشمان چاو دەنوقێنێ
گەرەکیە لە بنەمان بێنێ
خۆڕی و تۆڕی دنە داوە
بە چەخماغ و بە تێڵاوە
ڕژانە ناو کوردەواری
دادەپاچن گوندی و شاری
ئۆباڵ وەبۆق مل گای بنە
قەڵتوبڕ ئەخەنە سنە
لە نەغەدە، لەمەریوان
هەروا زیاد ئەکەن هەتیوان
هەروا قۆشەنە و دەبزوێ
گش کەس دەزانێ بەرەو کوێ
بەرەو زێدی کورد و گۆران
بۆ وێزەی کرمانج و سۆران

***

ئێژم چ بوە؟ چی قەوماوە؟
دێر هاتووم؟ کەمم هێناوە؟
من خوێنم لەڕێی ئێوە ڕشت
لەگەڵ ئێوە تاغووتیم کوشت
کر چییە لەم تێوەدانە؟
چۆن سزای ماچ پێوەدانە؟
چیم کردوە؟ گوناهم؟ سوچم؟
بۆچ لاتان بێ نرخ و پووچم؟
ئێژن: وس... هەر کوردی بەستە
ڕەزات تاڵە، خوێنت خەستە
تۆ داوای گۆشت بۆ لەڕ ئەکەی
لەگەڵ خودادا شەڕ ئەکەی؟

***

ئەی خوایە چەند چارەڕەشین!
چۆن لە هەموو ماف بێبەشین!
کەی لەگەڵ تۆدا جەنگاوین!
فریاکەوە، زۆر تەنگاوین
لابە ئەم زۆریە زۆرەیە
خۆت فەرمووت "هەل بەنۆرەیە"
سواوم هێندەی نۆبەداربم
تاکەی بێکەس و هەژار بم؟

***

١٩٨٠/٣/١- یادی ساڵێک لە کۆچی ڕواڵەتیی بارزانی:

هەر شەو نابێ

سـەر لـە ئێـوارەیـەک درەنـگانێک
تاریـکان تـەنگـی نوێژی شـێـوانێک
کـونده بوومـێک لە کـاولەکی وێران
گـازی کـرده گـرۆی بەڕۆژ کـوێران
دەرکـەون مـوژدە وا ڕۆژ ئـاوا بـوو
تیـشکی خـۆر وەک چوقڵ لە چاوا بوو
ببـووە وەیشـومـە ڕۆژی ڕوون بۆمـان
شـەوی ڕەش خـۆشـە خـۆشی بۆ خـۆمـان

***

چەکـچـەکی و جـرج و کـرمی فـۆسـفـۆری
هـاتـنـە دەر بـۆ گـەڕ و هەوا خـۆری
گـەرمـە بازاڕی لاف و شـات و شـووت
دادەپۆشێ ڕەشـاییی شـەو لەشی ڕووت
یـەک دەڵێ ڕۆژ لـەبـەر مـن ئـاوابـوو
ئـەویـتـر بـۆی لـەمـل دەدەن وابـوو
ئـەم بـەدەم سـووره ئـەو بـەزار زەردە
تا کش و مـاتە شـەو هەمـووی مـەردە

***

شـنـە بـا خـونچـەیـەکی ڕا دەژەنێ
دەمی خـونچـەی خـەواڵوو پێ دەکـەنێ
پـێـکـەنـیـنـی بـەزە بـە ئـاوەزیـان

به پەلی و کــەمــبــەریی ڕبە و گــەزیان
ئەو دەزانێ کــە تیــشک و تینی هەتاو
لـە بـرەو نـاکـــــەوێ بـەچـاوو ڕاو
***
کـــاکـــە بارزانــی، تۆش وەکـــو تاوی
چوویـە پێـــوار، بـەڵام نـەفـــەوتـاوی
ڕەنجـــێ تـــۆ دات لـــەڕێـــی هـــەژارانـــدا
مـــەرد و ڕەندیت لە کـــۆڕ و مـــەیداندا
نەعـــرەتەت گـــیـــانی دوژمنانی دەبرد
لە تۆ تۆقـــیـــبـــوو چاوی دوژمنی کـــورد
زۆر لە داگـــیـــرکـــەرانی کـــوردســـتـــان
بە دەســـتی تۆ نـرانە گـــۆڕســـتـــان
کـــێـــیـــە؟ تاجـــیکە ترکی تۆڕە، عـــەرەو
گـــێلە جـاشـــە، تەعـــالە، گـــێـتـــە، برەو
ناوی تۆی بیـــســـتـــبێ و نەترســـابێ
یـان هـەنـاو و زراوی پـێ مـــــــابـێ
لە هەمـــوو کـــۆ و کـــەژی وڵاتەکـــەمـــان
لێـــڕو بێ دارو زورک، دەشت و چەمـــان
خـــوێنی بەدکـــاری کـــوردی لێ ڕژاوە
مـــۆری ئازایەتیـــتـــە لێت داوە
با هەتا وا شـــەوە فـــســـۆس و چەقـــەڵ
کلـکـیـــان تـۆز بـکا و بـکەن گـــەنگەڵ
بـا مـــشـک ســـەر هەڵێنێ بێـــژێ من

زۆری پێ ناچێ دەچنەوە ناو کـــــون
مـــێـــژوو وەک پیـــرەمـــامی تۆچێنە
بەپشـــوو، کـــاوەخـــۆ ڕەنێـــو هێنە
ساڵ و مـانگ گـێـژەوێ دەکـا و تەتەڵە
سـاف دەهێـڵـێت و تۆڕ دەدا دەغـەڵە
دان بژێری هەچەن لەســــەرخــــۆیە
بێ شک و ســــۆیە لاگـــــری تۆیە
تۆ لە عـــاسـمـانی پیـاوەتی خـۆری
هەمــــوو ئازا کــــەمـن ئەتۆ زۆری
تیـــشکی تۆ هەر بینا ســـەری داوە
ناوی تـۆ تا هەتایە هەر مـــــاوە

***

١/ ٣/ ١٩٨١- یادی دووەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ڕۆژی کورد

لـەرۆژگـــــــــارانـی تـازە و زوو
بەشـــایەتی دانی مـــێـــــژوو
لە عــــاســــمــانی کـــوردەواری
لە گـــۆشـــەی ئاســـۆی خـــوێنبـــاری
زۆر ئەســـتـــێـــرە درەوشـــاون
دڵـمـــان بەیادیان نەخـــشـــاون
قـــارەمـــانانی گــــەل پەرست
چاو نەترســـانی گـیـــان لەمـــست
دژی لاســــاری خــــوێنـمــــژ بوون

دۆست لاوێن، داگیرکەر کوژ بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
تاکە سوارەی زەمانە بوون
ئالای ئازادی لەسەر شان
بێ وچان بۆمان تێ کۆشان
لەدەردی گەل بوونە دەرمان
ئەمەکیان زۆرە لەسەرمان
با لەبەر چاویش نەمابن
لەچاوی دڵ نەدیو نابن
بۆ ئێمە جێگەی شانازین
مامۆستای ئازادیخوازین
یادگاری زۆر بەمایەن
بۆ مانی کوردستان پایەن
فریشتەی بەختن لەسەرمان
هەر وان لەهەواری هەرمان

***

لەناو کۆی ئەو ئەستێرانە
لەناو جەرگەی ئەو شێرانە
ڕووناکتر و گەشەدارتر
هەڵکەوتە و ئازا و بەکارتر
لەم سەدەیەدا دیاری دا
تیشکی لە کوردەواریی دا
لە ئاسۆی بارزان دەرکەوت

لە عـــاســمـــانی کـــورد ســەرکـــەوت
گـــــــەلاوێــژ و کـــــــاروانـکـوژە
لـە حـــــانـد ئـەو دەورەیـان مـــــژە
کـــاکـــە مــــســـتـــەفـــا بـارزانی
بـە گـــــەڕنـاسی و بـەمـــــێـــــرانـی
لـەشــــــەوی کــــورد خــــــۆرەتـاوە
هـێـــــزی هـەنـاو، ســـــۆمـــــای چاوە
چـاوی دڵـــی کـــــــــــــــردیــنـەوە
تـرسـی لـەبـیــــــــــــر بـردیــنـەوە
ئـەو شـــــــۆڕشـگـێـــــــڕە بـێ وێـنـە
ئـەو دۆســـــــتـــــــە دوژمـن شـکـێـنـە
پـەڕانـدی لـەمــــــــپـــــــەر و پـەرژیـن
خـــســـتـیـنـیــە ســـەر شــەقـامی ژین
بـۆ هـەژاران خــــــۆی بـەخـت کــــــرد
ڕێـگـەی خـــــــەبـاتـی تـەخـت کــــــرد
بـە نـەبـەزی و بـە کــــــــــــــردەوە
لـە دنـیــــــا گــــــــرۆی بـردەوە
لـەنـاو گش کـــــــۆمـــــــەڵ و چـیـنـدا
لـەســـــــەرانســـــەری زەمـــــیـنـدا
لـەســـــــایـەی ئـەو خـــــــەبـاتـەوە
نـاوی کـــــــــورد دەنـگ ئـەداتـەوە
تـا هـەســـــــتـی ئـازادیـخــــــوازی
تا خـــۆبـەخـــشـین و گـــیـــانـبـــازی

تا نەترسان و بوێری
تا مەردایەتی و جوامێری
لەدنیادا قەدریان مابێ
ناوی بارزانی ون نابێ

***

١/ ٣/ ١٩٨٢- یادی سێیەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ڕێبەری نەمر

هەرچی لەئاخێ ڕسکاوە
مەرگیشی بۆ داندراوە
مرۆ دێتە سەر زەمینێ
خۆشی ناخۆشیان دەبینێ
هەیە ژیوە و هەڵوەریوە
هاوساشی پێی نەزانیوە
هەیشە بەرز دەبێتەوە
ناوبانگی دەتەنێتەوە
حوکمی سەرزەمین دادەگرێ
هەر هێندە زلە تا دەمرێ
جەلال و گەورەیی و شکۆی
بەر پێوار دەبن لەگەڵ خۆی
زەمان ناوی دەسڕێتەوە
لە یادی یاد دەچێتەوە

***

ئەوی مەرگ پێی ناوێرێ
ناچارە خۆی لێ بوێرێ

هونەرە، مەردایەتییە
بەخشینە، ئازایەتییە
بەزەیە بە هەژاراندا
وەفایە دەگەڵ یاراندا
دژ وەستانە لە بێدادی
هەوڵدانە بۆ ئازادی
بۆ هەق ڕوو بە مردن چوونە
بۆ زاڵم سەرکز نەبوونە
خێوی هەریەک لەو خدانە
نێوی بە دوور لە نەمانە
هەتا کۆن بێ گەشتر دەبێ
لە ژین خاوەن بەشتر دەبێ
چ جای کە گش لای یەکێ بێ
دەبێ ئەو هەرژیوە کێ بێ

***

دروود بۆ ناوت بارزانی
هەر خۆت خودانی هەموانی
بۆ مەردایەتی تات نەبووە
لە بەخشیندا ئامپات نەبووە
بۆ هونەری نەیار کوشتن
بۆ خوێنی داگیرکەر ڕشتن
لە هەنگامەی مەیدانداری
ئێستاش هەر خۆت شۆڕەسواری

بۆ بەزە و هەژار پەروەری
تا ئەبەد هەر خۆت ڕێبەری
وات پەیمان دەبردە سەرێ
وەفا کڕنووشت بۆ بەرێ
دەی سا چۆن ئەو گیانە دەمرێ
چۆن مردن خۆی لەبەر دەگرێ

***

بارزانی هەر هەی وەکوو بووی
هەر دەشمێنیت و نەمردووی
گەلت بە یادی تۆ سازە
بەناوی تۆ سەرفرازە
زۆر سەدە دێن و ڕادەبرن
مەردان دەرست لێ وەردەگرن
هەتا سەر زەوی زەوینە
هەتا ڕۆژ بەتیشک و تینە
ساڵ بە ساڵ یادت نووترە
قەدرو ڕێزت لە ڕووترە
بیرەوەریت میسکی خاوە
بۆن و بەرامەی بڵاوە
تاوەیسوون بۆنی بۆشترە
دەم لە دەم بۆنی خۆشترە

***

١٩٨٣/٣/١- یادی چوارەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

نموونەی هونەر

لە پەڕاوی کۆن ڕامێنین
مێژووی هونەران وەخوێنین
زۆر شت، زۆر کەس، لە زۆر دەران
بوونە نموونەی هونەران
نووسراوە فلان ئازا بوو
نەدەترسا وەک شێر وابوو
وێنەی ڕۆستەمی زەمان بوو
زاڵ بوو، سامی نەریمان بوو
پتەو بوو وەک چیای قەندیل
بە وەفا بوو وەک سمۆیل
بۆ بەخشش و دەست و کەرەم
ببووە ڕکەبەری حەتەم
بۆ زانای بەمشوور و دوڕناس
نموونەیە هەیاسی خاس
بۆ کاری خەڵک و خواپەسەند
نموونە هەن زۆر و زەوەند
هەرماون و هەر خاوەن ناو بوون
بەڵام دوور و لێک بڵاوبوون
ئیرادە وا هات لە خوداوە
خڕ ئەو نموونە بڵاوە

لە کوردێکدا کۆکاتەوە

سەر لەنوێ سەر هەڵداتەوە

***

لە مستەفا بارزانیدا

هەرچی چاک بوو نیشانی دا

بەسەر هەڵدانی ئەم ناوە

پەڕێ تازە هەڵدراوە

هەر کەسێ بارزانیی دیوە

ماوەیەک دەگەڵیا ژیوە

گشت ئەو نموونانەی دیون

سەرچاوەکانی ناسیون

سەد کتێبی بۆ وەخوێنێ

لەهەر بابەتێ بدوێنێ

لە ناودار بە ئازایەتی

سەربڵندی، مەردایەتی

گیانبەخش لە ڕێی ئازادی

ئاگر لە گیانی بێدادی

وەفا ، شەرەف، خواپەرستی

وەتەن و گەل خۆشەویستی

هەڵکەوتوویی بۆ سەروەری

بەزەیی، هەژار پەروەری

بێوێنەیی لە زەماندا

تاکە سوار لە مەیداندا

لێی پرسە چەندیان دەزانی
دەڵێ گشیان وەک بارزانی

***

بە هەمو هێز وەخۆکەوە
هەموو هونەران کۆکەوە
لێکی دە، پوخت دابێژە
بیخە قاڵب و دایڕێژە
کەسێکی لێ بەرهەم بێنە
لەبەر چاوانی ڕانوێنە
بۆ بەجەوهەری و مێرانی
هەرگیز ناگاتە بارزانی

***

١٩٨٤/٣/١- یادی پێنجەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

بە یادی تۆ دەژی دڵم

بارزانی باوکی شیرینم
ڕۆژی تیشکدەری ژینم
ماوێکە دەڵێن پێنج ساڵە
کە لام هەزار ساڵی تاڵە
دەنگی هەژار لاوێنەوەت
دیمەنی خەم تاوێنەوەت
نایێتە بەر گوێی بێخێرم
نایێتە بەر چاوی کوێرم
تۆ نەناسانی سادەدڵ

دەڵێن بوویتە ئاوێتەی گڵ

دەڵێن نەماو نابێتەوە

تۆش لەبیرت بچێتەوە

هەرگیز ئەم دڵە کڵۆڵەم

پەلکە گیای بەر سەرماوسۆڵەم

بەو قسانە بڕوای نایە

لای بایە بادی هەوایە

ئەوانە گیان و دڵکۆرن

دڵ کۆران لە دنیا زۆرن

با دڵ ڕوونان و دوڕناسان

ئەمکزانان و مێرخاسان

ئەوانەی ژیر و چازانن

بە چاوی دڵیان بڕوانن

دەزانن ئەتۆ هەر ماوی

نافەوتێی و نەفەوتاوی

تۆی نموونەی مەردایەتی

تۆی دروشمی کوردایەتی

وەڕەز بووی لە پێ نەزانان

لە دڵ پووچەڵ و دووزمانان

ڕەوات نەدی ژین لەسەر گڵ

ماڵت گوێزتەوە بۆ ناو دڵ

بۆ ناو دڵی هەرچی مەردە

هەر کەسێ پاک و بێگەردە

تەنانەت دڵی هەژاریش

ساردە کوانووی ڕەنج خەساریش
ئەو دڵە تەنگ و بێپۆیە
شوێنی هەمیشەییی تۆیە
بە یادی تۆ دەژی دڵم
دڵەی سەرشێت و سەرچڵم
هەرچەن تەنگە ماڵی تۆیە
پەپوولەی شەماڵی تۆیە
تا چیای بەرزی لێ دیارە
تا گوێی لە خوڕەی ڕووبارە
هیممەتی لە دنیا تاکت
دڵی پاکت، ناوی چاکت
ئاشکرا دێنە بەرچاوی
چۆن باوەڕ بکا نەماوی
تۆ هەر دەمێنی، هەر ماوی
هەڵکەوتەکەی خاوەن ناوی
بۆ من هەر کاکی جارانی
هەر هومێدی هەژارانی

***

١٩٨٥/٣/١: یادی شەشەم ساڵی کۆچی بارزانی

بە یادی بارزانی

جاروبارە لێرە لەوێ
چپێکم بەر گوێ دەکەوێ
هەناسە سارد دڵ بە ئێشن
ماتن ئاخان هەڵدەکێشن

حەیفێ بارزانی نەماوە
بێ میراوە ئەم دەراوە
من بەزەییم دێ بەوانە
ئەو چاوی دڵ بە خەوانە
کەسێک بارزانیی دیبێ
یان دوور بە دووری ناسیبێ
دیتنیشی نەویستبێ
هەر کردەی ئەوی بیستبێ
چۆن بیری وا بێ فەڕ دەکا
چ دڵدارێک باوەڕ دەکا!

***

هەژارێک بووم سەد جار مردوو
وەک قانگەڵاشکی بابردوو
زریان لەسەر ڕێی لا دەدام
شەماڵ سندەی پێدا دەدام
گێژەڵووکە دەیسووڕاندم
بۆ ڕەشەبای دەڕەتاندم
سووکتر بووم لە پرزە کایەک
نە پەسێوێک، نە پەنایەک
هەر هێندە بوو دەبزووتمەوە
خۆڵەمێش بووم دەشسووتمەوە
جارس لە ژین بێ تاو و تین
وشکی دڵ پڕ شەپۆڕ و شین

لە سۆڵەی کڵۆڵی چڕژاو
لە تینی نەگبەتی برژاو
فێنکاییم لە دنیا قاتی
چیم زۆر بوو بەڵاو نەهاتی
نە مرۆ، نە جانەوەر بووم
هەژگەلێکی خاکەسەر بووم
پشتم جدەو لە بێگارا
بێگار بە هەر چوار کەنارا
یەخسیری چەند توخم و جۆران
چەند ڕەگەز لە خاوەن زۆران
یەکی سپی یەک زەردە یەک ڕەشە
جنێوفرۆش بە هەڕەشە
نرکەت نەیە ئاغات ترکە
چرکە مەکە عارەب سرکە
کوێخای سەر بێگار تاجیکە
سەرشۆڕ بەو چی دەڵێن بیکە
شەو مەیە دەر دەتڕفێنن
گوریسیان هەس دەتخنکێنن

***

لە مەودای زۆر ساڵانمدا
لە دەرگای زۆر ماڵانم دا
مەردێک نەبوو سەر دەرێنێ
بەخێسە بێ تێم ڕامێنێ

تفیشیان پێدا نەدەدام
دوژمنم بوون ئۆقرە و هەدام
هەڵوەدا، شێواو، سەرگەردان
ئاوارەی سەر هەرد و بەردان
بێ هێز، سیس و زەرد هەڵگەڕاو
زەبوون و توانا لانەماو
نا هومێد بەرەو هیچ دەچووم
بۆ خۆم پیادە سوار بوو پشووم

***

گاوێک نازانم چۆن گاوێک
هاتە بەرم کانی و ئاوێک
لەسەر کانی شەنگەدارێک
جێ سانەوەی گشت هەژارێک
بڵێم چۆن بوو سەرچاوەکەی
چۆن بدەم پەسنی ئاوەکەی
سەد جار شیرنتر لە گیانم
ڕوونتر لە فرمێسکەکانم
ئاوی حەیاتی گۆڕین بوو
کە لە خدر بە پەرژین بوو

***

خۆم گەیاندە بەر سێبەری
دنیا ئێرەییم پێ بەری
نەک هەر من بەسەت هەزاران

لە تازە لاوی هەژاران
لە پیری یەخسیری خەم چێژ
لە دایک زارۆی مەمک مێژ
هەموو کوردێکی دڵ برین
بێکەس و هەژار، جگەرخوین
بە ملیۆن گیان و دڵ توونی
بە کزی و کەساسی و زەبوونی
گەلە دیلی لە ژمار بەدەر
دڵ پڕ کەسەر بێ سەروبەر
لە چنگ خوێنمژان ڕاکردوو
بەغیلیان دەبرد بە مردوو
لاکە لاک تین داتەکاو بوون
بەرەو ئاوێک چاوە چاو بوون
وێڕای من گەینە سەر دەراو
بەر سێبەری فێنک و هەراو
خوڕەی ئاو هاشەی گەڵای دار
هەتوان بوو لە گیانی زامار
لەو ژێر سایە حەساینەوە
دەستەو لەحاز بووژاینەوە
لەبیر چوو یەخسیری و نەبوون
هاتینەوە سەر دونیای ڕوون
پاش مردن زیندوو بووینەوە
بەرەو ژین تێ هەڵچووینەوە

ئەو سایە چەورە لە سەرمان
بوو بە گەورەتر ڕێبەرمان
بە هێزو گوڕ ڕاپەڕاندین
کوردخۆرانی پێ بەزاندین
بووینە نموونەی ئازایی
بووینە لەشکری خودایی
ئەو شەنگە دارەی سەرچاوە
مستەفا بارزانیی ناوە
بەڵێ مستەفا بارزانی
هەموو کوردێک بە قوربانی

***

بیست ملیۆن پتر گەلی کورد
بێ هەست و خوست زۆر ساڵان مرد
بارزانی گیانی ژیاندەوە
لە گورگانی ئەستاندەوە
گوێ هەڵخەن لە هەموو لایە
هەر قرمە و زرمە و هەرایە
تەقەی تفەنگی هەر کوردێک
بۆ ئازادی لە هەر هەردێک
بە ئاشکرا، بە ڕەوانی
دەڵێ بە یادی بارزانی
بارزانی سەرەتای دانا
هەر ئەوە هاوار و هانا

خاوەن زۆران و کوردخۆران
کەوتوونە بەر لێزمە و بۆران
ئاوات بە زیندوو بوونەوە
ڕاپەڕین، تێ هەڵچوونەوە
لە بارزانییەوە بوو بە باو
لە بارزانییەوە بووینە پیاو
دەمی ئەو کوردی ژیاندەوە
زامی سەختی برژاندەوە

***

کەسێ خۆی سەرچاوەی ژین بێ
بۆ دڵساردان هێز و تین بێ
چۆن باوەڕ دەکەن مردووە
نەخێر بارزانی زیندووە
زۆر زیندووتر لە پێشووە
یادی بۆ کوردان تێشووە
تا وشەی ئازادیخوازی
تا لە ڕێی وڵات گیانبازی
بمێنێ کە هەر دەشمێنێ
بارزانی نوشست ناهێنێ
دنیا بمرێ ئەو نامرێ
مردن پێشی ئەو ناگرێ
کاکە مستەفا بارزانی
تۆ بۆ کوردان گیانی، ژیانی

هـەر بـژی وەکـــــــــوو، هـەر ژیـاوی
هـەر بمێـنـی وەک هـەر مـــــــــاوی

***

١/٣/ ١٩٨٦- یادی حەوتەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ئەستێرەیەکی گەش

دەڵێن ئەوانەی خـۆشـەویسـتـمـانـن
تـا لـەبـەر چـاون لـەبـەر دڵانـن
یـەکـتـر نەدیـتن، لێـک دووربوونـەوە
دەبـن بـەمـایـەی لـەبیـر چوونـەوە
بەڵێ بـۆ کـەس و دۆسـتـی ئاسـایی
سـەبووری دەرە مـەودای جـودایی
نـەک بـۆ مـەردێـکی بـە لـەش نـەدیـوە
نـاوی تـەواوی دنیـای تـەنیـوە
ئەو مـەردەی کـە بۆ لەبیـر چوون نابێ
بـا بـە ڕوواڵـەت لـە گـڵکۆشـدا بـێ

***

کـاکـە بـارزانـی ئـەو خـودان نـاوە
کـە کـورد لـە سـۆنگەی ئەوڕا ناسـراوە
هێـژای بـلیـمـەت لـە ئـازایـەتـی
بـارانـی ڕەحـمـەت بـۆ کـوردایـەتی
چاکـتـرین ڕێبـەر چـاکی بێ وێـنە
ئەو لە داگـیـرکـەر تۆڵە ئەسـتێـنە
ئـەو ترسـێـنەرەی دوژمـنـانـی کـورد

ئەو حــەقــســێنەرەی مــەزڵـومــانی کــورد
ئـەو ســـــەر ســـــەروەرەی ئـازای ئـازادە
ئــەو دادپــەروەرەی دژی بــێـــــــــدادە
کێ بێ لـەدنـیـــــــا بـا دڵـکـوێـریـش بێ
زۆریش گـێــژ و هوڕ زۆر بێــخــێــریش بێ
دڵـی بـێ و بـڵـێ بـارزانـی نـەمــــــــــا
خـــوا نەکـــا قـــەڵای هومــێــدان ڕمـــا
کێ بێ هـەر تۆزێ کـــوردی خـــۆش بوێ
لە یادکـــردنی هەرگـــیـــز بســـرەوێ
***
نـەمـــــــــازە منـێـک، مـنـێـکی هـەژار
خـــاکـــەی هاڕاوی چەرخی ڕۆژگـــار
منی هیچ و پووچ لە هیــچـیش کـەمـتـر
لەخـــەم، لەجـــوودی ســەرم بەتەمــتــر
شــڕە ســیــپــاڵێک کـەس نەیدەویســتم
چیم دەگـوت هیچ کـەس لێی نەدەبیـستم
جگـەر بـریـنـدار، کــــــز و لـەش بەبار
هـــەڵــوەدای زەبـــری نـــەیـــاری زۆردار
لەدنیـــای بەرین تەنگاو، ســەرگــەردان
ئاتاجی دەســتی خــوێڕی و نامـــەردان
ئاوارە لـەدەشت، پەتیـــارە لە کـــێـــو
دەوریان تەنیــبـــووم جن و خــێـــو و دێو
ڕۆژم شـــــەو، شـــــەوم پڕ لـەداخ و دەرد

فرمێسک و چاوسوور دیم و ڕوومەت زەرد
ڕێ نەدیو، پەلم دەکوتا کوێرانە
کونداسا لانەم لەناو وێرانە
هەناسە و دڵ سارد ئەسرین گەرم و گوڕ
تا بینەقاقەم چەقیبوومە قوڕ
تا دەبزووتمەوە پتر ڕۆ دەچووم
نوقمی گێژاوی ناهومێدی بووم
چاوم دەگێڕا لەڕووی ناچاری
بۆ مەرگێک شایەد ببێ ڕزگاری
لەپڕ لە ئاسۆی پڕ تەمی ژیانم
ئەستێرەیەک گەش خۆی دا نیشانم
تیشک ئەنگێوتر لە کاروانکوژە
ڕەواندی هەرچی تاریکی و مژە
سپیی هەڵگێڕا ڕەشایی تاڵەم
وشکایی هێنا بەئاخ و ناڵەم
بزەی هاوێشتە سەرلێوی سیسم
تەرەو ئاوابوو بەختی نەگریسم
هێز و تین هاتن بە هانامەوە
خۆشی و گەشی و هات، هات بەلامەوە

***

ئەو هەسارەیەی وێنەی جوانی بوو
زەردەی بەزەیی کاک بارزانی بوو
کەتمە بەر سایەی پیرۆزەی پیرۆز

ساردە زستانی کردم بە نەورۆز
لەوساوە سایەی ئەوبوو بە ئەنوام
بوومە بنیادەم بە مرۆ ناسرام
ڕزا، هەڵوەرا تووڵی رکەی بەند
ئازا و ڕزگاربووم لەداو، لە کەمەند
توونی، نەبوونی گڕی کوژاوە
گرێی زمان و دڵم کراوە
بوومە بولبولێک لە باخچەی شادی
چریکەم دەهات بەرەو ئازادی
هەر کردەوەیێ زانیم و توانیم
بەتان و پۆوە کڕیی بارزانیم

***

هەرچەند بەڕواڵەت لێی هەڵبڕاوم
بە واتەی خەڵک سێوی کراوم
چۆن باوەڕ دەکەم ئەو بابە گەورە
ئەو هەژار دۆستە، ئەوسایە چەورە
سایەی لەسەر من رەویبێتەوە
ڕێزم دوای بەرزی نەویبێتەوە
بارزانی لەمن جوێ نابێتەوە
ڕەنگی وەفای ئەو قەت ناچێتەوە
تا لەسەر زەوین ژینێکم هەیە
تا لە ڕەگ و خوێن تینێکم هەیە
بارزانی لەدیار دڵ و گیانمە

یادی ئەو ویردی سەر زمانمە
دوای مەرگیش ئەگەر پرسییان نیشانیم
دەڵێم هەژاری کاکە بارزانیم

***

١/ ٣/ ١٩٨٧- یادی هەشت ساڵەی کۆچی بارزانی:

شابازی چیا

هەتا زەمانە دەچێ و دێ و هەتا زەوین لە خولە
هەتا ددانی زوڵم تیژ و بەختی ئێمە کولە
هەتا شەوم بەسەرا دێت و ڕادەژێم بێ خەو
هەتاکوو ڕۆژی ڕەشم دێتەوە و دەبێتەوە شەو
هەتا کەژێکی دەبینم بەخوێنی کورد سوورە
لە کوردستانێ کە وێران کراو و خاپوورە
بەهەڵپ وکەڵپی دڕندان دڕاوە مەڵبەندم
یەکێک و دوو نییە زۆر مۆری پێوە پێوەندم
بەگشتی ئەم گەلە کوردە وەکوو گەلەی بێ شوان
چەقۆی بیانی لەبان گەردنە نە سەر نە زوان
نزار و بێدەرەتان، بێدەروون و دەربەدەرن
لەوەندی بەر پەت و داری پیری بەند و دەسبەسەرن
دەکەن بە چاوگی شەڕ خزم و قەوم و هاوڕەگەزم
بەخوێنی کورد مرە نامۆ، چ شینی بێ و چ بەزم
گەلی هەناسە بڕاو، بەش نەماو لەژین لە وەڵات
کە دێتە بیری منی دڵبرینی بێدەسەڵات
بەچاوی لێڵەوە دەڕوانمە خێڵە بێکەسەکەم

به ئاخ و داخەوە داد دادمە كوانێ دادرەسەكەم
لەكوێیە هەڵمەتی شابازەكەی چیاو ڕازان
ببێ بە تۆڵەستێنی گرۆی بەلەنگازان
بكێشێ خەنجەرێ مووكار لە حاندی نامەردان
ببێ بە ڕێبەری جاران لە هۆزی سەرگەردان
هەمیشە مەردی یەكەم ئەو بووە لە دنیایێ
چلۆنە ئەمڕۆ لە مەیدانێدا گوڕەی نایێ
دەڵێن چ بەهرە دەدا داد نەماوە بارزانی
لەشی لەخاكی ڕەشایە و لەلای خودا گیانی
ڕۆحم دەڵێ بە دڵم گفتی وا دەدڵ مەگرە
ئەوی بە مەردی ژیاوە هەتا هەتا نەمرە

***

١/ ٣/ ١٩٨٨- یادی نۆیەمین ساڵی كۆچی بارزانی:

خوایە بەس نەبێ ئیتر

بارزانی باوك و برای كورد
لە شەوە زەنگا چرای كورد
هیوا و هومێدی كوردستان
ڕووگەی ڕاستی كوردپەرستان
لەم بەهەشتەی كوردەواری
چەوسان و ڕەنج بەخساری
چەند بەرەمان هاتین و چووین
بەنی و كۆیلەی بێگانە بووین
كەس نەناس و بێ خەبەر ماین

تۆ ڕێی شەرەفت نیشان داین
بەڕێبەری پێشمان کەوتی
هیچ گاوێک تاوێک نەسرەوتی
لەهەرکوێ بووی بۆهەرجێ چووی
چقڵی دڵی نامەردان بووی

***

ئەی ئەوەی بۆ ڕزگاری کورد
لەڕای خوا جیهادت دەکرد
ئەی هەمیشە لەبەر چاوان
جێ شانازیی هەموو پیاوان
ئەی نموونەی ئازایەتی
بێ هاوتا لە مەردایەتی
بێ وێنە بۆ ئەمەکداری
ڕەوێنی تەمی هەژاری
ئەی ئەو مەردەی تا هەتایە
باسی چاکەت بنەی نایە
گەر بە ڕواڵەت بەر پێواری
بەگیانی پاک ئاگاداری
دەبینی چمان بەسەر هات
دە هەژمار نایە کارەسات
ڕەوەدەی زێدی کوردخۆران
خوانەناس و خاوەن زۆران
شێشاونە گیانی گەلەکەن
ملە دەکەن، پەلە دەکەن

گریویانە بۆ نەمانمان
جارکێشانە بۆ قڕانمان
سڵ ناکەن لەخوێن ڕشتنمان
بێ سووچ و تاوان کوشتنمان
هەرگرتنە و لەداردانە
هەر مەنگەنە و ئازاردانە
بەر تۆپ دانە، بۆمبارانە
سووتانی گوندو شارانە
تالانە، هەست و نست چوونە
بەدەستی زاڵم دیل بوونە
ئەنوامان بەند و زیندانە
گفتیان هەر ژەقنە و سندانە
کێش کە لە بەندان دەرچوونە
ڕەوینە و لێکتر دووربوونە
بەهەزاران و هەزاران
وانە لەناو مەکۆی ئاواران
وەک تۆمی هەرزن بڵاوین
بەبنیادەم نەناسراوین
باب ئاگای لە کوڕ نەماوە
خوشک بێ برا، کیژ بێ باوە
زارۆمان لە ناز بێبەشن
خوشک و دایک سەر بەهەشن
لەمایەی ژیان بەش براو
لێقەوماو، ئاشتەبا نەماو

هەر گەڕەو هەر تەشقەڵەیە
هەر پێ وەگوێزین تەڵەیە

***

تەنانەت زمانەکەمان
شایەتی هەر مانەکەمان
کە خەڵاتێکی خودایە
لای خوانەناس ناڕەوایە
ڕەوای نابینن بیخوێنن
بە کوردی یەکتر بدوێنن
گەلی کورد شێست چەرخە ژیوە
هەرگیز دەردی وای نەدیوە

***

کاکە تا تۆ لەناومان بووی
هەژارپەروەر بۆ خودا بووی
ئێستاش کە چوویتە بارەگای
دیارە خۆشەویستی خودای
بێژە خوایە پشوو تاکەی؟
بۆ ڕوحمێ بەو کوردە ناکەی
بە بەڵێن و سۆزدانەکەت
کە هان لەناو قورئانەکەت
فەرموتە: «لەپاش تەنگانە
نۆرەی سانەوە و خۆشیانە
دنیا دەستاودەست پێ دەکەین
ستەمکاران لەناو دەبەین

ئەوپەڕی بەزە لای منە
دەست درێژکەر پێم دوژمنە»

***

دەی سا کێ لەم هەردو بۆیە
وەک کورد شیاوی بەزەی تۆیە
کێ لەم سەرزەوییە هەراوە
وەکوو کوردی لێ قەوماوە
خوایە کە منت بردەوە
بە ئیدریس تۆڵەت کردەوە
ئیدریسیشت لێ ساندەوە
برینت لێ کولاندەوە

***

خودا بۆخاتری خودایییت
بۆ خاتری تاک و تەنیاییت
با بەس بێ خۆ لە کورد بواردن
بە کەڵپی گورگان ئەسپاردن
نزای ژنەبی و بێ باوان
هاوار خوای ڕۆندک لە چاوان
دەریای بەزەت وەجۆش بێنێ
پێل بدا و خەم بڕەتێنێ
ئەو گش پێشمەرگە دڵپاکە
ڕێڕەوی ئەم ڕێگە چاکە
کە گیانی خۆ فیدا دەکەن
داوای مافی ڕەوا دەکەن

ڕێگەی هەقیان گرتۆتە بەر
بەگیان بوونە لەمپەر لابەر
دەس لەدەس یەکا پێکەوە
هومێدیان بە تۆ پتەوە
دەی تۆش ئاوڕ لێوەدانێک
جارێک ئازادانە ژیانێک
لەم یەخسیریە ڕزگاربوونێک
تۆزێک وەک خەڵکی تر چوونێک
چی تر بێ پەنا نەمێنن
تۆی تۆ لەبیر چوون نەچێنن
خواپەرستان لەیاد مەکە
خودا نەناسان شاد مەکە
ئەم سەرۆکە و پێشمەرگانە
کە وەک تۆڵای پۆڵا وانە
مەسعوود و یار و هاوکاری
وەسەرخە بەرەو ڕزگاری

***

٣/ ٣/ ١٩٨٩: یادی دەیەمین ساڵی کۆچی بارزانی

کورد لە فەرمووودەی تۆ ناگا

ئێمەی کورد چین؟ نایەژم کێین
دەبزووینەوە، دەچین و دێین
بەڕواڵەتی جانەوەرین
کامی؟ لە گشتیان کەمترین
جانەوەری کێوی و کەوی

زلی، گچکەی، بەرزی، نەوی
وەربکەون، بلەوەڕێن
سەربەستن، لێیان دەگەڕێن
هەر لە مێروو تا مەل و مار
هەیانە شوێنێ بۆ ستار
هیچ لا بێ لان و لانە نین
بێ بوودڕ و کولانە نین
هەر گەلی کوردە لەم ناوە
بێ نانە و بێ لانە ماوە
لەماڵی خۆی تەرە کراو
هێز لێ بڕاو، دەورە دراو
لەهەموو لاوە ڕاو دەکرێ
تووش تەپکە و تەڵە و داو دەکرێ
زوان بەستە، دەم دادووراو
گشتی خاوە و خڕی بڵاو
خاکێ کە دەبوو هین خۆی بێ
لە سۆنگەیەدا نان و دۆی بێ
لەت لەتە داگیرکراوە
چەند مۆری پێوە نراوە
داهاتی سەر زەوینەکەی
بەروبۆی، وشکە و شینەکەی
بەفیڕۆ بۆ ئەم و ئەوە
ڕۆژیش بێ بۆ ئەو هەر شەوە

بەیدەس کراوین لە خۆمان
بووینە دەسەمۆی نامۆمان
لەخۆ بڵاو، بۆ ئەوان کۆین
ئەشێ سەولەی ئەوان بخۆین
غەوارە درزیان داداوین
گەرەک جاجکی وان بجاوین
بە چەند نرتک ناونراوین
بە چەندین ڕەنگ، ڕەنگ کراوین
خۆمان لەبیر بردۆتەوە
ڕەگەزمان لەبیر چۆتەوە
لەجەم کەم و بەدەم زۆرین
لاپرەسەنی بەرماو خۆرین
بۆ دانی ئەوان بووینە ئاش
بیلامانێ یەک بووینە جاش
لە جاشەتیشدا چەند جۆرین
سۆرین، شینین، بۆزین، بۆرین
جاشدارەکانیش دژ یەکن
لەسەر پاشوون چەنگ وەچەکن
بە جووتە تێکمان بەردەدەن
سەیر باز و گازمان دەکەن
شەڕ و کێشە و حەلەلایە
شەڕ لەسەر لێفەی مەلایە
شێر و خەت، وشک و تەڕیانە

لەسەر زێدی کورد شەڕیانە
ئێمەی کە پووک وەک پەلاشین
بۆ دەستەچیلەی شەڕ باشین
با دەستەچیلە گڕ بگرێ
چش با جاشگەلیان قڕ بکرێ
لەئاکام هەرکام سەرکەوت
یان ناکام فسی دا و خەوت
نابێ شین گێڕ بین بۆ مردوون
بۆ گەنج و ڕەنجی بابردوون
ناشێ دڵتەنگ و پەشێو بین
زۆرەکێش بێ، کەن لە لێو بین
بۆ سەر داوەت بان کراوین
بارەبەری نان و ئاوین
گەرەکە بچمە ناو بەزم
لە زەماوەندا هەڵبەزم
هەڵپەڕکێکەش لە چ لایێ
بە چەند زوڕنا و چەند هەوایێ
زیندە باد، یەعیش و یاشا
بێژم، هەر لەخۆم کەم حاشا
بژی بێژم وە زوانی خۆم
زۆر گران تەواو ئەبێ بۆم
نیشانەی گەل پەرستییە
مەرجی جاشبوون بێ هەستییە

سزای گەلخواز لای جاشداران
قەنارەیە و گوللەباران

***

جارێک لە نێرینەی شەوا
جیهان لە غوڕابی خەوا
منی شەکەت پڕ ژان و دەرد
بە ئەسری گەرم و ئاخی سارد
ڕووی زەردم بەرەو حەوا کرد
گازندەم لەلای خودا کرد
خوایە خۆت ئەیزانی چ تۆین
ئاخر خۆ ئێمەیش کۆیلەی تۆین
لەوەتا لەم سەرزەمینەین
لەژێر ئەم عاسمانە شینەین
هەر پشتمان بەتۆ بەستووە
هەر بەنی تۆمان رستووە
دەتگاتێ نالە و نووزەمان
خوا هاواری بە کڕووزەمان
ئەم حەمکە ڕۆڵە کوژیاوە
ئەو گش ساوایە بێ باوە
ئەو گش کیژە ئازیەت بارە
ئەو گش پیرە لێو بەبارە
ئەم لەهیی خوێن و ئەسرینە
ئەم هەموو شەپۆڕو شینە

دەبیەی، دەبینی هەر دەمێ
کوا لە هەوری بەزەت نەمێ
وتیان تۆ زۆر خاوەن بەزەی
دژ ئەم کاریەلە ناحەزەی
دەردی کوردی وا لێقەوماو
دڵی بەردیش دەکاتە ئاو
چۆنە هیچ ڕوحمی پێ ناکەی
تاکەی ئەم بازاڕە تاکەی؟
کێی تر لەسەر ئەم زەویتە
وەک کورد شیاوی بەزەویتە

***

لەپڕ گویم لە قاقایەک بوو
زانستی ناخویایەک بوو
بەئاوەزم پێ ئەخەنی
کە ئەی خێوی مژی گەنی
خوا کاری وە بنیادەم چەس
لەخۆی بەرپرسیارە هەرکەس
دەردی کورد کەی کاری خوایە
مەیخە مل خوا ئەم خەتایە
خۆت بدۆزە بزانە چیت
وەیدۆزە مایەی نەگبەتیت
تۆ گەلێکی لەچاو گەلان
نەفامتر لە ورچی تەلان

چەندین چەرخـــــە لەوســـــاوە هەی
نـە تـێـگـەیـوی نـە تـێ دەگـــــــەی
دەســـــتت گـــــرت بەکلکی تازی
گـــــورگت لەخـــــۆت کـــــردە قـــــازی
ئەو جــــێـی ناوت نا زێدی کـــــورد
بەهەشت ئێـــــــرەییی پێ دەبرد
هەرچی پێـــــداویســـــتی ژیانە
مـــــایەی خـــــۆشـیی لەش و گـــیـــانە
لە بەهرەی کــــشـــــتـــــوکـــــاڵەوە
لـە خـــــــــەزێـنـەی ژێر چـاڵەوە
مـــــشـــــــەیـە لـەزێـدی تـۆدا
بۆ خـــــۆت هەمــــووت بەفـــیـــــڕۆدا
خـــــۆت کـــــرد بەچیلکە و چاڵی دەشت
بـــۆ ئـــــاردووی ئــــاورگـــی زەردەشـــت
لە مـــــویـــــد و مـــــوغ پەرســـــتی
پـووشـــــیـــــشت نەهاتە دەســـــتی
نەگـــــــۆڕای تـا دنیـــــا گـــــۆڕا
تـا دیـن و دنیـــــــــاشت دۆڕا
فـــیـــربـــوی ســـەربەست نەدەژیای
بەبێ پڕ و پـووچ نـەدەشـــــیـــــای
لە چۆڵ گـــــلا بـووی کـــــەوتیـــــە چاڵ
تـازی هەڵـیـنـای بە شـــــــەمـــــاڵ
وابووە پـتـــــــر لـە هەزار ســـــاڵ

شڕە بەڕەی کۆنە سیپاڵ
بۆ مەلا ، بۆ شێخ، بۆ دەروێش
سەربەخۆ خۆت کردە ڕمکێش
بەڕیش و پرچ و حاو و حوو
مرۆڤایەتییت لەدەست چوو
تەکیە و پیرت هەبا بەس بوو
ماڵی خوا بێ تۆ بێکەس بوو
دەتوت کێ لە خۆشیان لاربێ
با بەر بە حۆریان تەیار بێ
تۆ هەر لە شوێن خەیاڵ گەڕای
خۆشیت نەویست ببڕای ببڕای
دنیات دا بە دنیا خۆران
خاوەن زێڕان، خاوەن زۆران
بێ سڵ کردن لێت هاتنە پێش
خانی گێژ و تووتنی خۆش کێش
تا خوێنتیان بۆ مژیا مشتیان
چەندیشتیان بۆ کوژیا کوشتیان
لە ئاکاما بەشیان کردی
هەرکێ چیی بەرکەوت بردی
بریای، خوریای و قوویت دریای
تۆ هەر وتت بەتەمای خوای
هیوات بوو خوات بێتە فریا
کەی بەر ئەدا داری بریا

پاش مەرگیش لەبەر دڵکوێری
تۆڵەت بەخودا دەسپێری

***

گەلانی لا لە تەکیە و پیر
لەبیر دەرکەوتن بەتەگبیر
بوونە ڕوناکبیر، بوونە ژیر
پس پسیان کرد گەوی زنجیر
خەیالات نەدەلوا بۆیان
هانایان بردە بەر خۆیان
پڕو پووچیان کوژاندەوە
سیسایەتیان بووژاندەوە
من منیان بوو بە تۆتۆیی
ژینیان زۆر بەرەوپێش ڕۆیی
لەسۆنگەی ئازادیخوازی
بازیان دا سەر پیشەسازی
دەریایان پشکنین شەشدانگ
لەسەر باڵان فڕین بۆ مانگ
بە جەوهەرانی هونەروەر
لەسەر زەوی بوونە سەروەر
هیچ جانەوەرێکیان نەبوارد
حەزیا بوون ماریشیان دەخوارد
تۆیش کە لە ورگی ماردا بووی
پێشە شکیاو هاڕدرابووی

ماری کوردخۆریشیان خواردن
بەتوونی ورگیان ئەسپاردن
تۆی کە قەت وەک مرۆ نەچووی
لە نەبوو نەبووتریش بووی
بەعەزمی چوارەم گەیشتووی
هێشتا هەر ئاتاجی نوشتووی
دەمت نەماوە، هەر بەدەم
ناوی خۆت ناوە بنیادەم
دەتبینم لەم دنیای بەرتەنگ
خۆت لێ گۆڕیوم بە چەند ڕەنگ
سووری، شینی، بۆری، کەسکی
خەیاڵ بەرپانی، بیرتەسکی
کرمانج و سۆران و گۆران
بێ ئاگان لە باو لە بۆران
نیوە هەر دەم بە نزایە
نیوەش دڵداری حەزیایە
لە هەموو ژینتا سەرانسەر
هەر جارێک هاتت هاتەبەر
لەبەر وڕی و گێژی و کاسی
خدری زیندەت دی و نەتناسی
ئەو هومێدەت بارزانی بوو
نموونەی لەکارزانی بوو
گەلپەرست و داناو زانا

مەردێ بوو بە هەموو مانا
بە ئازایی بێ وێنە بوو
تاسەنگی لە هیچ کوێ نەبوو
قەسەتەسەری زۆرداران بوو
دلۆڤانی هەژاران بوو
غیرەت شانازیی پێ دەکرد
هونەر کڕنووشی بۆ دەبرد
نیو چەرخ پتر ئەو مەردە
ئەو نەبەزە، ئەو نەبەردە
بەتەمای دەست و بازووی خۆی
تێکۆشا ، تۆ بزانی تۆی
تێبگەی کە تۆش ئینسانی
بەدەردی دیلیت بزانی
نیازی وابوو ئازادت کا
بە کامڕەوابوون شادت کا
بەبێ چەک بەدەستی خاڵی
قۆڵ و مەچەکی هەڵماڵی
لەداگیرکەران ڕاپەڕی
ڕیزی کوردخۆرانی دڕی
تۆپاندنی و چەکی کردن
بەجارێک زەندەقی بردن
قڕی خستە داگیرکەران
ناوبانگی گەیە هەندەران

پەڵەی نەنگیی تۆی سڕیەوە
ئابڕووی دزراوتی کڕیەوە
بەڵام تۆی لە هونەر تەکیو
لە ژیان قەت ئازادی نەدیو
وا فێری نانی نامۆ بووی
دژی ژینی سەربەخۆ بووی
بوویتە بەلاگێڕی دژت
بوویتە مەتاڵ بۆ خوێنمژت
تفەنگ بەشان، خەنجەر لەمشت
فرشتەی بەختی خۆت دەکوشت
یان بێ لایەن سەیرت دەکرد
حیزەبخۆیی دەرت دەبرد
ڕێوشوێنی بارزانیت نەویست
ئامۆژگارییەکانیت نەبیست
تۆی نەخۆشی لەسەر مردن
قەڵس بووی لە دەرمان کردن
گەر تۆ قەدری خۆت زانیبا
شوێت شوێی بارزانی با
ئێستا جاش نەبووی بۆ کەران
ئالات دەشەکا لەسەران
عارەبی لە هەر پیس پیستر
لە بەرازی هار نەگریستر
نەیدەکرا هێرشت بۆ بێنێ

سامان و گیانت بڕفێنێ
گوندت بەر بلدۆزەر بدا
مشکی و خۆڵت وەسەر بدا
بەو نیازەی بنەبڕت کا
بە شیمیایی قڕت کا
بکات لە گوندان و شاران
وردە و یەخسیرت بۆمباران
هەڵەبجە و بادینانی تۆ
زێدی پڕ پیت و جوانی تۆ
لە ژێر ئاگر ببنە خاپوور
هەژدیهاش سەیرکەن لە دوور
سەیرە گوتت حەزیا ئامان
بگەنێ دەستم بە دامان
تۆ چیت لەسەرت بێنە جواو
تۆی وەک کەوی کوڵیو خوراو
دەنگی برچی کوا دەیگاتێ
دژت نانی تۆی دەداتێ
ئێستاش لەپاش دەربەدەریت
دەگەڵ ئەم ژینەی بێ وەریت
هەر بینا بەم زوانەی نەدوور
وەک ڕەشەکانی چەرمەسوور
هەر ناوت بێ و خۆت نەمابی
بی بی جانی سینەما بی

گوتمێ زانستی بە ئاگا
کورد دەفەرموودەی تۆ ناگا
کوردی وا هەژاری کێوی
نازانێ تۆ چ داخێوی

***

١/ ٣/ ١٩٩٠ - یادی یازدە ساڵەی کۆچی بارزانی:

وەک بارزانی نابێتەوە

بارزانی باوکی پیرۆزم
جێی فەخر و شانازیی هۆزم
ئەوە ماوەی یازدە ساڵە
کە لە من سەد هەزار ساڵە
هەر بەرووالەت لێم تەریکی
وەکی دیش هەر لێم نزیکی
لە تۆ دوورەدیدار ماوم
خۆشم نازانم چۆن ژیاوم
خەمی دووریت کردی کارێ
ئۆقرەم نییە بەهیچ بارێ
هێندەی دوور لە تۆ مامەوە
لە توونی خەم تاوامەوە
نەما هێز و پێز و توانم
کە لەلام، بێ سەر و زوانم
لەسوێت وا کزە سۆماییم
ناتبینێ چاوی ئاساییم

بە گوێ لە بەختی نەگریسم
ناشیم فەرموودەت ببیسم
نامکرێ وەک جاری جاران
بێمە لات وێڕای هەژاران
یەک یەک بەسەرمان کەیەوە
دڵخۆشیمان بدەیەوە
بەڵام لەگیانی نزارم
لە دیدەی دڵی پەژارم
ون نابی و هەرگیز ون نەبووی
من بێ تۆ تۆش بێ من نەبووی
شەو بەخەو یا بە بێداری
های لە لام و تۆم لێ دیاری
لە دنیا هەر تۆ دەبینم
بۆ بوویە رووگە بۆ ژینم
تا باسی خاوەن هونەران
کە هەڵکەوتوون لە هەر دەران
لە کتێبان وەدەخوێنم
لە وێنەی تۆ رادەمێنم
لە هەمبەر تۆیان رادەنێم
گورجێ گشتیان وەلا دەنێم
لە بەزەیی بە هەژاران
کۆڵ نەدان لەرووی بەدکاران
لەمپەری ستەم پەڕاندن
گەل بۆ ئازادی بزواندن

لەسەر فەقیر فیز نەنواندن
دڵی خوێنمژان تۆقاندن
وەفاداری دەگەڵ یاران
هانا و پەنا بۆ هەژاران
نەمدیوە کەس وەکوو تۆ بێ
ناشێ هیچ کەسیش ولۆ بێ
لەوساوە دنیا دنیایە
هاوتای بۆ تۆ پێ شک نایە
کاکە بارزانیی ڕێبەرم
ئەی تانجی سەرم، سەروەرم
لەو ماوەی، ئێوە کۆچو کرد
ئەگەر پرسیار بکەی چو کرد
لەو ساوە بۆ لای خودا چووی
لە ئێمە تەرکە دینا بووی
دوور لەتۆ سێوی مایینەوە
سیس بووین و نەبووژایینەوە
هات و بەختمان وەرکەوتن
دوژمنمان لێ وەخۆ کەوتن
لە ئاوای و گوند و شاران
هەزاران کران بۆ مباران
لەهەر لا گەمارۆ دراین
کوژراین، براین و دیل کراین
بە هەزاران لە دار دراین
زۆرمان زیندە بەچاڵ کراین

به دەردی ژاپۆنیان بردین
بە دەرمانان قڕیان کردین
ئاوارە بووین و دەربەدەر
دەرمان داوی بێ چارەسەر
ئیدریسی جێنشینی تۆ
ڕۆڵەی ئازا و ئەمینی تۆ
هانا بوو بۆ بریندارا ن
چارەساز بوو بۆ بێچاران
کۆنە زامی بڕژاندەوە
کولمانی دامرکاندەوە
مەخابن چەرخی دڵ بەکین
ئەویشی پێ ڕەوا نەدین
بەڵام با چەرخی بێ باریش
داگیرکەری کوردەواریش
تێ بگەن کوردستان خواردن
خۆ لەمافی ڕەوا بواردن
بەسەر چوو و باوی نەماوە
ڕۆڵەی کورد پەیمانی داوە
تا ماوە کە هەر دەشمێنێ
لە ئازادی واز ناهێنێ
تا مافی ڕەوای دەستێنێ
لە بارزانی جێ نەمێنێ

***

بۆ کاک ئیدریس

گوڵی خانەدانی بارزان

ئاخ و داخ لە بەختی خەوتوو
لە ئێمەی کوردی کۆسکەوتوو
بۆ ئەو باسەی ورە بەزێن
دڵی بەرد و پۆڵا تەزێن
وتیان کاک ئیدریس کۆچی کرد
بە مەرگێکی کتوپڕ مرد
ئیدریس دڵسۆزی هەژاران
مایەی خۆشی و گەشەی یاران
زراو تۆقێنی کورد کوژان
چقڵی گلێنەی خوێنمژان
گوڵی خانەدانی بارزان
وریا و پاکژ و لە کارزان
ئەستێرەی ڕێنموونی گەل
ناوەخت ئاوابوو لە کەل

***

لە هەموو لای کوردەواری
چەمەرەیە و ئازیەت باری
پیر و پیرەک و کیژ و کوڕ
لاوانی پێشمەرگەی دڵپڕ
لە مەرگی ئەم جوانە مەرگە
خڕ کوڵ و زووخاو لە جەرگە

دڵ شەوتی بە پەرۆشن
چاو بەرۆندک و ڕەشپۆشن

***

بێ سۆیە مردن گشتییە
ڕێ و شوێنێکی سروشتییە
هەرچی دەژی دەبێ بمرێ
کێیە بەر لەمردن بگرێ
بەڵام زەمانەی نالەبار
چەپگەڕی بێ بەقای غەددار
لەم کارەشیدا بێ بەختە
دوورە بەزەیە، دڵسەختە
وەک پیسکەی چنۆک زێڕی پاک
دەشارێتەوە لە ژێر خاک
قەڵپ و چرووک دەکار دەکا
باری بێ باران بار دەکا
گەنجی وەک ئیدریس دەڕفێنێ
هانایەک لە کورد دەستێنێ
کەچی داگیرکەرەکانمان
ڕزق و ڕۆزی بەرەکانمان
ماوە دەدات گەلێک ساڵان
بۆ کوشتنی کورد و تاڵان
فەلەکی دەک ژێر و ژوور بێ
وەک وڵاتەکەم خاپوور بێ

***

ئیدریس برای لەمێژینم
ڕووناکاییی شەوی ژینم
تامی مەرگی خۆت پێ چێشتم
بۆ خەمانت بەجێ هێشتم
قەرار بوو بەر لەتۆ بمرم
جێگە لە لای بابە بگرم
ئێرەییت هات پێشم کەوتی
پێش من لە لای بابە خەوتی
زۆر بە هەڵپە چاوەنۆڕم
هاوسای گڵکۆی تۆ بێ گۆڕم
ژێر پێی بارزانی بێ سەرم
هەژارێکی بەختەوەرم

***

شینگێڕی

کاک هێمن برای شیرینم
چاوان دەگێڕم ناتبینم
زل کوێران دەڵێن مردووە
کۆچی یەکجاریی کردووە!
دڵەی پڕکڵۆڵی هەژارم
گیانی بێ ئۆقرە و قەرارم
بەمەرگی تۆ باوەڕ ناکا
چۆن بێ منی لەتویی خاکا ؟
تۆیەک هۆگری منداڵیم

هاوشکڵی و هاوکــــرچ و کـــاڵیم

هەمـــــــدەمی دەمـــــانی لاویم

تـەواوکـــــــــــاری نـاتـەواویم

هـاو هـەنـگـاو لـەرێـی خـــــەبـاتـا

هـــاوبـــەش لـــەهـــات و نـــەهـــاتـــا

هەواڵ دڵداری کـــــوردســــتـــــان

هاوپێـــشـــمـــەرگـــەی زێدپەرســتـــان

هاوســــــروود خــــــوێن، بۆ ئازادی

بـۆ رزگـــــاربـوون لـە بـێـــــــدادی

هاوســــەنگەر دژی داگـــیـــرکـــەر

نامــۆی خــوێنمــژی ســەرەخــەر

هـاوقـــــــــــەتـار لـە دەربـەدەری

بـە هـەژاری و خــــاکـــەســــەری

هاوقـــەڵەم، هاوبیـــر و هاوهەست

هـاو زمـــــــان، هـاودڵ و هـاودەست

هەر یەکـــێک بوو«هەژار هێــــمن»

مـنـیـش هـەرتـۆ بـووم، تـۆش هـەرمـن

روحـــــێک بوین دابەش لە دوو لەش

دوو لـەشی مـــــــاندووی بەخت رەش

پەیمان بوو بە جـــێم نەهێـــــڵی

وێڵم نەکـــەی لەشـــوێن خـــێـــڵی

بـاری خـــــــەم وێـکـڕا هـەڵبـگـریـن

دواجـــــــــاریـش پـێـکـەوە بمـریـن

تۆی کوردی وا خاوەن بەڵێن
چی تۆی کردە پەیمان شکێن
گەوی بەین و بەقات هەڵبوارد
خۆت بەئاسوودەیی ئەسپارد
لا باری خەم خواریت لادا
ئەویش بە مل مندا دا
جارِز بووی لە دونیای بێفەڕ
دونیای پڕ لە دەزبڕی و گەڕ
دونیای وڕ و گێژ و کاسان
گەوهەر و ئەمەک نەناسان
دونیای بازاڕی نامەردان
دونیای خەم و کوڵ و دەردان
خەلەسی لەدەم هار و مار
تەکیەوە لەو ژینی گەمار
ژیانی پڕژانی بێ دەرمان
گەیشتییە هەواری هەر مان
بۆ ئەو کۆچەی بێ من کردت
ئەو بەشە خۆشییەی تۆ بردت
زامی گیان و دڵ بەسۆیە
شین بۆ خۆمە نەک بۆ تۆیە
خۆزگە بەر لەتۆ دەمردم
تۆ شیوەنت بۆ دەکردم
دوور لەتۆ دڵگۆمی خوێنم

بــه گــــــــــــــازنــدەوە دەتــدوێــنــم
مــنــش وەک تــۆ قـــــــــەڵــسـم لـه ژیـان
«بۆ چت جێ هێــشــتم هێـــمن گـــیـــان»*

* * *

٢٤/١٠/١٣٦٤- تەخمیسی بارگەی یاران، هەژار شیعری مام هێمنی تەخمیس کردووە:

ژارگەی ماران

بەر بەرۆچکەش هەیە ســـەرمـــامـــە شـــەوان من چ بکەم
ئەم مـنـاڵانـە کــــە بێ کـــــراس و کـــــەوان من چ بکەم
دڵی بردووم کــــچـــــەتیـــــوی کــــەرەوان مـن چ بکەم
«دێت و رادەبـرێ وەکـــــوو ســـــەروی رەوان من چ بـکەم
کــــە بەقـــوربـانـی نەکــــەم رۆحی رەوان مـن چ بـکەم»

* * *

مـن نە شــەرقــیم و نەغــەربیم و نـە ئەمــریکی و نەرووس
نەمــوســڵــمـانی بەڕاســتـیم و نەجـووم و نە مــەجـووس
پیــــر و زور هانم و خـــــورپەی دێ دڵم بۆ کــــچێ لووس
«قــەدی ئەو شــۆخــە وەکــو دووخ و خــەدەنگە ئەفــســووس
پشــتــەکــەم کــۆمــە وەکـوو مــاڵی کـەوان من چ بکەم»

* * *

ســـەرە لەرزۆک و قـــول و چۆکـــە شل و زگ پەنەمــــاو
لاملم خــــوارە، پشــــووم ســـــوارە، پرووش و کـــزەچاو
چوار پەلم فل بوو لەشـــــیـــــــشم بۆتە لانکەشکاو

* ئەم دێڕەی دوایی بە حیسابی ئەبجەد ئەبێتە ساڵی وەفاتی مامۆستا هێمن (١٣٦٥).

«تازە هەنگاوی شلم کوانێ دەبێ بۆ شەوڕاو
جوانە زۆر جوانە بەڵێ ڕەوتی کەوان من چ بکەم»

***

بەزگی برسی خەوم نایەت هەرچەند وەربکەوم
ئارەزووم هەر ئەوەیە نانێ گەرم بێتە خەوم
وەکی ڕەشکێکی رزیو پس پسە گش قەڵف و گەوم
«زەبری ئاوزەنگی بڕاو شل بووە دەستی جڵەوم
دێ دەنا پڕمەی بۆر و بەدەوان من چ بکەم»

***

دمدمی چی ئەوە دوێنێ بوو ئەمن زۆر کەونم
دایکە وای ڕەحمەتی ئەوسایە کوتابووی تەونم
وشک و ڕەق بوومەوە تازە دەگەڕێم بۆ شەونم
«ژوانی خۆش هەڕەتی لاوەتی دێتە خەونم
کاتی ئاویلکە لەگەڵ زیندە خەوان من چ بکەم»

***

خەڵکی پێی وایە لە خۆشیانا هەروا گاڵەم دێ
نا ، براکەم لە دەسی زاڵمەکان زاڵەم دێ
ورتەی کۆنە برینانی دەماواڵەم دێ
«شەو هەتا ڕۆژێ لەبەر ئێشی لەشم ناڵەم دێ
دێتە گوێم دەنگی گەلۆ و نیوە شەوان من چ بکەم»

***

لە چیایان و لەدەشتان و لە لادێ و شاران
هیچ شتێک ئێستە نەماوە وەکوو جاری جاران

دە وەرە سەیرێ بە ڕۆژی مژ و گۆپاڵ باران
«بارگەیان پێکەوە پێچا و بەڕێ بوون یاران
لە دنێ وا بەتنێ پاشی ئەوان من چ بکەم»

***

دەچمە لای هەرکەسێ بۆ کارێ دەڵێی کوێر و کەڕە
یەک دەڵێ لاچۆ لەبەر چاو ئەوی تر ئێژێ هەڕە
ئەوی بۆ م ماوەتەوە چاوی تەڕ و پێستی گەڕە
«ژیانی من ئێستە وەکوو خۆری دەمی زەردەپەڕە
پێم نەما تین و گوڕ و هێز و تەوان من چ بکەم»

***

خۆم وەکو زەڕنەقوتە و زارۆڵەکانم رووتن
حەوتی وام هەن کە دەمی خواردنێ وەک حەو حووتن
دوێنێ ئێوارێ لەسەربانی هەڵم خست تووتن
«سروە هات خونچەگوڵی باخی ئەدەب پشکووتن
باخەوانی گەرەکە تازەجەوان من چ بکەم»

***

خاڵەباس یادی بەخێر ئەو دەمی دایکی مردبوو
هەروەها وشک و برینگ نایە قەبر نەیشتبوو
دێیەکەی ئێمە هەمووی دێم و تەلان و گرد بوو
«ئاو نەبوو ئەو دەمی هێمن مەلەوانی کورد بوو
ئاو شوکر زۆرە وەرن زوو مەلەوان من چ بکەم»

***

فەرهەنگۆک

ئامادەکردنی: شوکور مستەفا

ئەپژێنێ، پژاندن: خوێنی کەپووی پژا، پژاندی: بەردا، ڕشتی.
ئیوهی و تەوغی و شەگگە و چک وپک: بە پێی جۆری کایەی جگێن دەگوترێن.
ئەلیوشن: فڕۆکەیەکی ڕووسییە.
ئاگری: چیای گری داغێ، تورک "Agri Dagi"ی پێ دەڵێن. نەگریسانە ویستوویانە نێوەکە بگۆڕن، دەکاتێکدا، پێش وەی لە تورکستانڕا بێنە ئەنەدۆڵێ، بەچیای ئاگر «ناسراوە».. تا نهۆژی، کانی ئاورپژێنە... دوو کونی هەیە... لە کوردستانی تورکیایە، داستانی «چیای ئاگری»ی یەشار کەمال وەخوێنی، تێ دەگەی، ئەو کێوە ئەفسانەییە چەس...
ئوردووی سوور: سپای ڕووسیای کۆمۆنیست.
ئازادیو سەند: ئازادیتان وەرگرت.
ئاوەژوو: بەرەواژ، پشتەو ڕوو، واژی.
ئێروو: بژیو، تفاق، پێداویستی ماڵ.
ئۆف نەنە: هاواری ترکان لە کاتی تەنگاویدا.
ئەرخەوان: دارێکە لە چەشنی پەڵک گوڵێکی سووری جوان دەگرێ، لەگۆڕستانی مامەیارە زۆرە. ڕەنگی ئەرخەوانی (ارغوانی)، (أرجوانی) سوور. لەتیرەی پەروانەوارانە.
ئیرهابی: تێرۆریست، پیاوکوژ، خراپکار.
ئال: سەراب، ئاڵ، سووری تێر... وشەیەکی تورکییە.
ئاونگ: ئاونگ، خوناو، شەونم.
ئاڵەکۆک: هەپەڵۆک، هەپڵۆک. هەژار دیوانی یەکەمی بەنێوی «ئاڵەکۆک»ەوە نێوناوە.
ئاڵقەتیز: گیایەکی گەڵاخڕی ڕەنگ زەیتوونییە، شیرەکەی مایەی زگ چوونە. خوشیلک.

ئامێز: باوەش.
ئوێلدم: بە تورکی، ئای مردم.
ئامێد: دیاربەکر.
ئازیەت: کۆست، پرسە، وشەیەکی عارەوییە (أذیة)... کاورا ئازیەت بارە: تازیمانەی هەیە.. ڕەنج، ئازار.
ئەزموون: تاقی کردنەوە.
ئەزگوری: من فیدات، منت قوربان، بە گوریت بم. گوری: گاوگەردوونە، بەلاوەگێڕە، بەلاگەردانە، بالاگەردانە، ئەوەی بەدەوری بالادا دەگێڕدرێ...
ئیشکانی: وشکانی.
ئاخ: گڵ و خۆڵ.
ئەنی: هەنیە.
ئاوێستا: کتێبی پیرۆزی زەردەشت.
ئەقطاعی: فیودال.
ئەفسوون: سیحر.
ئەسرین: فرمێسک، ڕۆندک.
ئەفیون کێش: تلیاکی.
ئەم حەمکە: ئەم هەمووە.
ئەویندار: عاشق.
بەزە: بەزەیی.
باداباد: چ دەبێ با ببێ.
باوی محەممەد صەلاوات: شەڕی موسوڵمان و کافران، یا شەڕی کوردان دەگەڵ نەیاران، ڕۆژگاری شەڕەکانی کوردی کوردستانی ئێران لە دژ تیریاکییان، لەسەردەمی کۆماری مەهاباددا.
بێ بەزە: بێ بەزەیی، بێ دلۆڤانی، بێ ڕەحم.
بژیشک: کەسێکی چارەسەری نەخۆشان بکا. فارسییەکەی (پزیشک)ە، ئەسڵەکەی

پەهلەوییە و زۆر سیغەی دیکە هەیە... مام هەژار بە (بژیشک)ی نووسیوە، دەیگوت، دەگەڵ (ژی)دا هاوسەروکارە، چونکە بژیشک، دەست لە ژینی مرۆ وەردەدا.

برش: کەڕوو، کەڕە، پوو.

بڤ: لک و پۆپ.

بیگ بن: سەعاتە گەورەکەی شاری لەندەنە.

بژیو: مایەی ژیان و گوزەران.

بزووت: بسووت. سەرکەبزووت، سەلکەبزووت، ئەودارەی لە ئاگردانی ڕادەکرێ و سەرەکەی دەسووتێ، واتە داری سەربسووت، سووتاو... کۆڵەودژیشی پێ دەگوترێ. بەمانا: بزووتن، بزاوتیش دێ.

بان بانک: جانەوەرێکە لە تیرەی سمۆرە، دەست کورت و قاچ درێژە، لەڕەوەزە بەرداندا دەژی. لە چیرۆکاندا گۆیا پاسەوانی سەر گەنجینە و خەزنانە...

بەیار: زەوینی نەکێڵدراو، بوورە، ڕەقەن.

بنەوش: گوڵی وەنەوشە. قوماشێکی ڕەنگ وەنەوشەیی.

بۆر: ڕەنگی سپیی ئاماڵ زەرد.

بەیبوون: گوڵە خونچە ئاسای زەردی چکولەی بۆن خۆشە، لە «بەی»و «بۆن» هاتۆتە گۆڕێ.. واتە (بۆن بەی)، ئەوەی بۆنی وەکە بۆنی بەهێیە...

بەدەو: جوان.

بێژان: دابێژتن. قسە ببێژە و بپێژە و ببێژە.

بیزا: گیایەکی بەناوبانگە بۆ ترشیات و بۆ ناو شیرێژیش بەکار دێ.

بێن: بۆن.

بی: داری بی (بید).

بەرامە: بۆنی خۆش.

بادام: چوالە، باوی، باڤی، بەهیڤ.

بەڵاڵووک: میوەیەکی کێویلەی وردی ڕەنگ سووری تێرە، بۆ ڕەوانی زۆر چاکە، دارەکەی سوورە و، بە بەرامەیە و دار جگەرە و گۆپاڵ و داردەستی لێ دروست دەکرێ. برینی گوناهە...

بەرگا: کەسێ کە پێش گای تازە جووت دەکەوێ، تا فێرە جووتی کا. بەرگاییلکە، بەو پەڕەوڵە چکۆلەیە دەگوترێ، کاتێکی، گاڕان ڕادەدرێ وەپێش دەکەوێ و وردە گەنە لە لەشی گاوگۆتاڵ دەکاتەوە...

بۆرچین: مێچکە مراویی ماڵی.

بارە: دەنگی بزن... قارە: دەنگی مەڕ. بارۆکە، بار.. بۆ کەو و مریشک دەگوترێ.

باشوو: واشە، واشوکە، (باشق) مریشک و جووجەڵە و پەڕەوڵان دەرفێنێ.

بەی: بەهێ.

بێز: قێز.

بایەخ: نرخ.

بورجی بەڵەک: قەڵای پاشای جزیرێ.

بوستان: بێستان.

باش قەلا: شارێکە لە کوردستانی تورکیا.

بازوبەند: بازبەند. ئەوەی شێخ بۆ خەڵکی دەکا و لە بازوو دەبەسترێ، شێخ مەحموودی نەمر، ئەو بازبەندەی بۆ زۆر لەکەڵە پیاوانی دەنووسی، گوللە کاری تێ نەدەکردن. گوللە بەند. شێخ بۆ د. موسەددەقیشی نووسیوە...

بازن: دەست پێچک، بازەند، ئەوەی دە مەچەک دەکرێ.

بیلمەزی پیس: ئینکەبەرد، سەهەند و ملهوڕ. وشەیەکی تورکییە.

بزگوڕ: پارچە بافتی کۆن و ڕزیو.

بەرمەوور: ملوێنک لە متوموورووە، گەردانە... ملوانک، ملوێنە.

بێگار: کاری سوخرە، کاری بێ کرێ، ئاغا و بەگلەران، بە زۆرەکی لە فەلایان باردەکرد.

بەژ: وشکانی، (بەڕ).

باهۆ: شان و پیل، بازوو.
بەند: بڕگـەیەک لە سـتـران، حـەبس و زیندان، مـانەوە، حیلە و گزی و فزی، درۆی گـەورەی هەڵبەستراوە.
بووگە: بووە، بە(سنەییانە).
بۆران: وەیشوومە، تۆف.
بەدەو: جوان.
باکنگهام: شارێکە لە ئینگلستان.
پرۆلیتار: ئەوەی ئەگەر کاری ڕۆژانە نەکا لە برسان دەمرێ.
پێ خەف: پێخەو.
پارسـەنگ: بۆ چاوگـرتنەوەی تەرازوو شـتـێکە دەخرێتە تای تەرازوو، تا بەرانبەر ڕاوەستێ – کـە قـاپێکی بەتاڵ لە لنگە تەرازوویەک داندرێ، بەرد، یا هەر شـتـێکی دیکە بە ئەندازەی قـورسـایی دەفـرەکـە بخـرێتـە نێـو تایەکەی دیکەی – پێ دەڵێن.
پسیک: پشیلە.
پشتیر: تەویلە، یەختەخانە، گەوڕ.
پاڵۆ: تەمەڵ و بێکار.
پەڵوولە: چێشتی ئارد و ڕۆن.
پەسیو: هەڵامەت، پزوو.
پەرەنگ: لەرزانەی گوارە، سکڵ، پۆلوو.
چنوور: گیایەکی زۆر بۆن خۆشە، گەڵای لە گەڵای شویت دەچێ.
پۆلکە: سێوەڕە.
پونگ: گـیـایەکی بە بۆن و بەرام و تیـژئامـاڵ و تاڵی نەعنایی.
پرپرە: بریقە، پوولەکە، پەرەنگی گوارە، پەڵپینە، پلێلە.
پاسـار: پەنا، گـوێ سـوانە، سـواندە، بە چۆلەکـە (کێشکە)یان بۆیە «پاساری» گوتووە؛ چونکە خۆ دەپاساران وەدەشێرن، یان هێلوون دەکەن.
پەپوو، یا پەپۆ: کـوندەبوو، مـخـابن، حـەیف، باڵدارێکی سـەربە کـڵاوی بەناووبانگە، کوندەبوو، بوومـە کـوێرە، کونەبوو. شـاوێران صادق هیدایەت، نووسەری گەورەی ئێرانی، داسـتـانێکی بە نێـوی «بوف کـور»ەوە هەس، وەیخوێنە..
پەپۆ: دنکی میوە.
پەرەسلێرکە: بەلەسیرک، پەرەسێلکە.
پۆست: پێـست، دەسـتـە، دەسـتـەودایەرە، (پۆست نشین).
پاوانە: پاوەنە، خڕخاڵ.
پیلاقە: پێلەقە، لەقە.
پێسیر: یەخە و بەرۆک.
پاماڵ: پێخوست، پێشێل.
پۆلوو: سکڵ، پەرەنگ، پشکۆ.
پار: بەش، پاژ.
پیوار: غەیب، نادیار.
پەی کـردن: بۆ گـەڕان بە دووی شـتـێکدا، دنیـا سەروبن کردن.
تاودان: تەنگاوبوون.
تاڵوو: تاڵک، دار کوڵوو.
تاران: دوورکـــەوتنەوە و پەرت بوون و پەرەوازە بوون.
تاراندن: فڕاندن، جێ پێ لەقکردن، ڕەهەناندن...
تافـتـە: جـۆرێ تەندراوی ئارمـووشـە، داخکراوی ڕۆن، قاڵ کراو.
تارا: تیلماسکێکی ئارمووش، هەوری، کە بە بەر سەری بووکـیدا دەکەن، یا سەرپۆشی سووری بووک.
تیـسـوێ: تیس، گـیـایەکی دڕکـاوییـە، سـواپ، سـاپ، بەردێکی پان و لووسـە سـاپانێی پێ دەکرێ، بۆ سەرمەنجەڵە یاپراخیش بەکاردێ.
ترشۆکە: گـیـایەکی گەڵاپانی هێندێ گەورەیە و لە گـوێ بەرخـە دەچێ، لە دێراوان شین دەبێ و زۆر ترش و مـزرە. پەڵەی سـوور سـووریشی

پێوەیە...

تیروتانە: تیر: تیری کەوان، تانە (طعنە)، نووکە ڕمب، نووکە نێزە، یا بە ڕمب و نێزە دە یەکێ ڕاکردن.

تەماڵ: کەروێشک دەحەشارگەدا، کەروێشکی دە تەماڵدا گرت. لە هێلانەیدا گرت.

تاقـە: تاق، تاقـچـە، ئەوەی ناو دیوار کـە شـتی تێـدا دادەندرێ، پارچە قـومـاش، بە کـەوێ دەکرا، بێڵداری هەبوو، ئێ دەعسەش بەکەوێ دەکرا.

تۆڕاندن: هەڵ تۆڕاندن، جـــووتـکە هاویشتن و بەلەسە بوون.

تاق تاق کەرە: تووتەک، قژاکە.

تەڕلان: مەلێکی ڕاوکەرە لە تیرەی باز و شەهێن، جوان چاکی دڵ ڕفێن.

تێکوڵ: توێکڵ.

تورکی حیز: حیز، ترسەنۆک، خوێڕوو، گـاندەر، قووندەر، سووزانی، سەلیتە.

ترياک: تلیـاک، ئەوەی لە گـولە خـاشـخـاشی دروست دەکرێ و مایەیەکی بێ هۆش کەرە.

تۆق: ئاڵقـە، گـەو، قـەف، تەپڵـەسـەر، بڵندترین جـێگا لەهەر شـتـێـک، ملەوانەی یەکـپـارچە لەزێڕ.

تار: داوی مـــــووزیک، تاریک، ڕایەڵی تەون، تاڵەمــو، ڕەنگی بێ بریسک و مـات، دوو ڕۆژی دووا دووای زسـتـانێ و سێ ڕۆژی نوای بەهارێ.

تووڕاندن: فوو بەئامرازی موزیک یان کەڵەشاخدا کردن، فیرکاندن.

تریقە: دەنگی خەنین.

تەنی: تەنک، ڕەشیی مەنجەڵ، ڕەشایی نیشـتووی دووکەڵ، هیس، ناسکی سووک.

تێشو: بژیوی سەفەر، تۆشە.

تووتەک: قژاکە، تاق تاق کەرە (تەیری هەق).

تورت: زۆر ناسک، لەبەر ناسکی زوو دەشکێ.

توور: توورک، توورەکە.

توز: دەرمان، چاوغومار.

تیرێژ: تیشک.

تراو: ترنگ، دۆی زۆر ئاو، شینە ماستاو.

تەلاش: تەقالا.

تەڵاش: تلێش.

توێل: نێوچاوان.

تاپۆ: قەباڵە، تارمایی، قەرەنتوو.

تریفە: تیشکی مانگ.

تیراوێ: برینێکە، چاک نابێتەوە.

تاڵ: هەودا.

تژی: پڕ.

تەلا: زێڕ، ئاڵتوون.

تەشەن: وەبن دانی برین، تەشەنەکردن، هەوکردن، چڵک کردن..

تاخ: گەڕەک.

جان پۆڵاد: گیـان پۆڵا، بە بنەماڵەی (جنبلاط)ی کـــوڕنە کـــوردی یەزیدیی دورزیی لوبنانێ دەگوترێ، کەمال جونبوڵات وەختی خۆی بە خزمەت بە هەشتی مەلا مستەفای بارزانی گەیشتووە.

جەلە: ڕستە، ڕست، شۆرتک، جەڵەب، کۆمەڵە ئاژاڵ، گەردانە لە گیاو گوڵ دە مل دەئێخرێ.

جووتێر: جۆتکار، وەرزێر.

جەزایرچی: کێشک گر، حەسەس چە.

چاخ، چاغ: سەردەم، کات.

چەراندن: لەوەڕاندن، چەرە و بستە خواردن.

چیلک: گۆپکەی گوان و مەمک، یا هەر شتێکی بۆ ڕاگوێزتن دەست بدا، وەک دەستـە چیلک. چیلکە، وردە چێوە.

چەقچەقە: نێـوو دەنگی ئامێرێکە بە پلووسکێکی چکۆلەوە دەبەسـترێ، دان لە دۆڵـیـانی ئاشـەوە سـەرەوژێر دەکـاتەوە نێـوان هەردوو بەرداش و

به خول و سوری بەرداش هەڵ دەرەقێ و دەکەوێتە هەلەکە سەما، تا دان لە پلووسکەوە بهەژێنێ و ببزوێنێ. بەمەسەل دەگوترێ: «ئاش دەگەڕێ و چەقچەقە سەری خۆی دێشێنێ». قەزوانی سوێر، گیایەکە، شیرەی بنکەی وەک جاچکە ئەجاون. گوڵی گەوەن [گوێنی] بە هەنیە دا دەدرێ و شەقەی لێوە دێ. تامی شیرنە...

چورە پۆپنە: جورە، باڵندەیەکی سەربەکڵاوەی چکۆلەیە، بەمەسەل دەگوترێ، جورە خۆی چی بێ و گۆشتاوی چی بێ.

چەکمەرەق: چەکمەبۆر، کۆنە نەجیم، کۆنە نەجیوزادە.

چەلەنگ: شۆخ و شەنگ، دەفری تەنەکە، چلۆکی دار، چلەپۆپە، ئێکلیل، داماو.

چاوئەنداز: ئەوەندە بەرایییەی بەرهەتەری چاو بکەوێ، دیمەن.

چەرچی: ئەوەی شمەک بەسەر چارەوێ و ئێستر و ئارەوانەو لەوان بابەتان، بەگوندان‌دا دەگێڕێ و بە بەروبووی کشتوکاڵ و ئاژاڵی دەگۆڕێتەوە... بە گوندان‌دا دەگەڕێ و دەڵێ: دێوەرە بازن، دێوەرە بنێشت، دێوەرە پارچە، وهتد... دێوەرەشیان پێ دەگوت، بازرگانی لە مەڕا دەست پێ دەکا.

چلپاو: لیتاو، قوڕاو، لاساماو، لێمشت، دقناڤ.

چل چەشمە: لە کوردستانی ئێرانە.

چورت: جرت، زرت، جرت لێدان.

چۆرزەلە: [جووت زەنە] دووژەنە، ئامێرێکی موزیکی بە فوولێکردن دەتووڕێنێ.

چێڵ: مانگا.

چێل: پەرژین.

چرێت دەکەوێ: حەددت چییە.

چاروێ: چارەوێ، گوێدرێژ.

چ خودا بەرداره: چۆن خوا هەڵدەگرێ.

چلە: خواردەمەنی.

چل: لقەدار.

چقڵ: دڕک، دڕوو، سترِوو ئەسڵەکەی تورکییە (چاقرتیکان) [ئاسن دڕک].

چیای ساسۆن: لە کوردستانی تورکیایە.

چەتوون: وشەیەکی تورکییە (Chetin چتین) بە مانای سەخت و دژوار و کەللەڕەق.

چاشنی: تام کردنی ئاشی، چێژتنی چێشت.

چوێڵ: بارەبەری پاشوو خواروخێچ (چەوت و چوێڵ).

چاوگە: دیمەن، چەشمەنداز.

چاورەق: خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبستنەوە.

چوو: جگ، قاپ.

حەزیا: ئەژدیها، ئەستیاک، زوحاک، پادشای مادان، [ماردوش]، بۆیەشیان وا پێ گوتووە، چونکە کوانێکی گەورەی وەکە مار، ئەژدیها لەسەر شانی ڕووابوو، بە مەژ مرۆ، دادەمرکایەوە.

حەمایەل: وشەیەکی عەرەبیە، بازیبەند، یا ئەوەی شیری پێ هەڵدەگیرێ، بەملەوە دەکرێ. [الحمائل، حمالة السيف].

حیلکە: دەنگی تریقەی خەنین. هێندێ جار لەجیاتیی (حیلە)ی ئەسپ و ماین، بەهەڵە دەگوترێ.

حاند: بەرامبەر، هەمبەر.

حاجی کۆیی: حاجی قادری شاعیری گەورەی کورد لە کۆیە.

حەپین: وەڕین. شێخ ڕەزا دەڵێ: وا ئەزانم سەگە و لەمن ئەحەپێ.

حولله مەرەسی: گەمەیەکە بە سێ جگ دەکرێ هەر چەندی ببرێتەوە ئەگەر تاقە جارێک، هەر سێ میچ وەک یەک نەهاتن، هەرچی بردوویەتەوە ئەیدۆڕێنێتەوە و دێتەوە سەر سێ جگەی

پێشوو..

خـواکـردن: خـو کـردن، ڕەخـسـان، دەرفـەت بۆ ڕەخسان.

خواس: پەتی، ڕووت، پێخاوس.

خـەرتەڵ: سـەرگـەڕ، کـەپنەک داڵ، سـیـسـارکـە کـەچەڵە، مـردارخـۆر. وشـەیەکی تورکـیـیـە [Kartal].

خو، خوە، خوەدان: ئارەقەی لەش.

خونکار: پادشا، سوڵتان، خوداوەندکار.

خـوێن مـژەکـانو هەڵقـەنان: خـوێنمـژەکـانتـان هەڵکەند.

خوناوکە: وردە بارانی نەرمی هێدیی نەرم. [وردە بارانی ژێر دەواران]، دەنکە دەنکەی ئارەقەی دەموچاو. ملوانکە، لە مێخەک و مەرجانو هتد دروست دەکرا.

خونچە: غونچە، گوڵی هێشتا نەپژیو.

خاکی: زۆر بەتەنگ دنیاوە نەهاتگ، ڕەنگی وەک ڕەنگی خاک.

خشپیلە: چکۆلەی جوانکیلە، خشپلانە.

خـشـخـاش: گـوڵـەخـاتوونە، تریاکی لێ دروست دەکرێ. ڕەبەنۆک، پاوانەی بە زەنگوڵە.

خاوە: پیتاکی میری، سەرانە.

خـوشـیلک: گـیـایەکی کـە لاسکی یا وەڵگی دەشکێنی شیـری لێ دەردەپەڕێ. بۆ ڕەوانیی زگ خاسە.

خرخال: پاوانە، پاوەند.

خـانی لەپزێڕین: ئەمـیـر چۆڵاقی برادۆست، کـە قەڵای دمدمی ڕۆنا و زۆر مەردانە بەرگریی لە دژی تلیاک چییان کرد، بەڵام، کوردی غایەن، ئاوی لە قـەڵایێ لێ بڕینو، ڕەخنەیان دەقـەڵا کـرد و تەقـاندیانەوە و سـەرچاوەی ئاو و بڕیویان لێ بڕین، تا دووا پشـوو پیـاوانە شەڕیان کرد.

خوویا: ئاشکرا و بەرچاو.

خەلسان: ڕزگار بوون، دەرچوون.

خوێڵێن: کانگەی خوێ.

خـەیتی ئەبیـەڵ: (الخيط الأبيض) هەودای سپی (ئەوسـا منیش وەک مـەلای کـورد خـوشـکی صـادم بەلامی قـەڵەو دەزانیو دەگـەڵ مـەتەڵ خستومتە تای تەرازوبەک، لێم ببوورن).

خانی: ئەحمەدی خانی .

خـاکـەلێـوە: سـەرەتای بەهارێ. هەوەڵ مـانگی بەهار.

خرینگە: دەنگی وێک کەوتنی خشڵو زێڕ و زێو.

خەزێم: لووتەوانە [خزامة].

خامۆش: کوژاوە، دامرکاو، بێ دەنگ، کپ.

خـەزا: غـەزا، چوونە شـەڕی سـورمـانان بۆ سـەر کافران.

خێوی شەو: خوای شەو، جندۆکەی شەوگار.

خازەلی: خەنزڵ، ئاگرۆکە، تۆپە ڕاکردن، کەری سـوور، مـەلا تەق تەقـێن، هەنگڵـە شـەلە، جغزێن: چەند گەمەیەکی منداڵانن.

دێران: گــوێدان، ئـاودان، گــونجـــان، جێ تێدابوونەوە.

دەوار: کوێنی ڕەشماڵ.

دەسـتـەچیلە: ئاورهەڵایسـێن، دەسـتـە چیلکە، ئەوەندە ئاورەی لە ئاگـردانێکی یەکـێکی دەخوازییەوە.

دەستو دە کلکی: دەستان بەکلکی.

دار کـوتکە: دارکـوک، دارتەقـێن، باڵدارێکە، بەدەنووک داران کـون دەکـا و هێـلانەی تێـدا دەکا. دارە سمەشی پێ دەگوترێ، قوڵتە.

دنبەک: دمبەک، دومبەڵەک.

دنە: هاندان.

دورنا: وشـەیەکی تورکـیـیـە، بەکـوردی قـازی قولێنگە.

دەڵ: سەگەمێ، دەڵەک، نەنێر.

دیل: یەخسیر، بەردە.

دەسماڵ: دەستەسڕ، چەورە، سەرپۆشی تەنکی ژنان، مێزەر.
دۆم: هۆزێکی کۆچەری کوردە.
دووگرد: بەرماڵ.
دەفر: ئامان، ئیربار.
دوومان: تەپو مژو دووکەڵ.
دەست گرتە: دەستگیران.
دین: دیتن، ئایین، ئەم وشەی «دین»ە بە بنەچەکە کوردی- فارسی- پەهلەوی- ئاوێستاییە...
دێم: ڕوومەت.
دیلان: هەڵپەڕکێ، هەڕزاڵە، جۆلانە.
دژدار: پاسەوانی کەلهە، دژدار، دژەوان.
دنە: هاندان.
دەڵ: دەڵەک.
دەوی: دەوەن، درەخت.
دەقنە: نان چنینەوەی فەقێ.
دەوار: چارەوێ و گاوگۆتاڵ، کۆن، تاوڵ، سیاماڵ، خێوەت.
ڕژد: هەورازی کووڕ، هەورازێ کە بەدژواری لێی بەسەر دەکەون، ڕپیسکە.
رابن: هەڵستن.
ڕۆژی ژمار: قیامەت.
ڕا: تەکبیر، ڕێگە.
ڕەزوان: باغەوان، ڕەزوانی بەهەشت هەر لەو تیرەیە «روضة»ی عارەبیش هەر ڕەزەکەی کوردە...
ڕێزەڵە: ڕەزڕەزۆک، گیایەکە هەر دەڵێی تانجبەندکراوە.
ڕنوو: بەفری زۆرو لەسەر یەکدی کەڵەکەبوو، [بەهمەن].
ڕەپینا: نێوی جێگایەکە.
ڕەژی: زووخاڵ، ڕەژوو، خەڵووز، کۆمر.
غومار: تۆز، گەرد.
ڕووبەند: پۆشی پشوین، پەچە، پێچە.

ڕۆینە: جۆرە شایییەکە، لە گەرمیان «قەراخی»ی پێ دەگوترێ.
ڕەش بەڵەک: شاییو زەماوەندو هەڵپەڕکێی ژنو پیاو پێکەوە.
ڕووگە: قیبلە.
ڕچە: بزنە ڕێ، ڕێگایەکی باریک، ڕچەی شکاند: سەردەقی شکاند، بۆ یەکەم جار دەستیان پێ‌کرد.
ڕەگەل: بەگەڵ، دەگەڵ، لەگەڵ.
ڕکە: قەفەس.
ڕاکە: لابەرە، هەڵگرە.
ڕاز: نهێنی، ئەوەی لەدڵدایەو لۆ هەموو کەسێ نادرکێندرێ.
زاروزیچ: منداڵەوردکە.
زەردە زیرە: باڵدارێکە لە کەناری دەچێ، زەردەواڵە بەدرکیش دەگوترێ.
زەند: کتێبێکی ئایینی زەردەشتە.
زرێ: پۆشاکی لەئاڵقە ئاسنو زەردو مس، بۆ شەڕ لەبەر دەکرێ. [زرێپۆش].
زەند: نێوان جومگەو ئانیشک، بڕەدار، قەڵاشکەری.
زیقە: زیرە بەدەنگی تیژ.
زارا: نێوە بۆ ژن، کەو، ژەرەژ.
زەردەپەڕ: تیشکی نزیک ڕۆژاوابوون.
زایە: پیزە، تۆل، لەدەست چوو، ون، گوم.
زرە: دەنگی ڕاتڵەکانی زنجیر.
زەردە زیرە: زەرباف، زرکتک، زەردەواڵە، زەرگەتە، سویرەمۆزە.
زوڕنا: سوورە نەی، ئامێری موزیک، بەفوو لێدەدرێ.
زەرتک: گیایەکە بەنی پێ ڕەنگ دەکەن.
زەردە: بزە، تیشکی تاو لە بەیانو ئێوارە.
زەنگ: ڕۆنی تاویاو، زەنگوڵە، ڕکێف، درز، قەڵش، ژەنگ، زیل.

ژنانه: ترسەنۆک.
ژوان: ئەو جێی دوو دڵدار بەڵێن بە یەکدی دەدەن و یەکدی ببینن.
سۆ: کونی دەرزی، ئێش‌و ژان.
سوێ: ژان، حەسرەت.
سەرپشک: سەربەش.
سەوە: سەبەتە.
سەردار ئاباد: گوندێکە.
سەرەڕۆ: زۆر پەلەکار.
سازندە: زوڕناژەن.
سارەوان: وشترەوان، لە سەحراوان.
سواپ: بەردی لوس‌و پانکەڵەیە.
سەر هەڵگرتن: ڕۆیشتنی بێ گەڕانەوە.. کوڵ، خەم، قولت.
سندان: نەخۆشییەکە، دەزگای ئاسنگەر.
سوون: تیژکردن.
سیاوەش: کوڕی پادشای ئێران ئەفراسیابی پادشای تووران کوشتی‌و ئەو شەڕە سەدان ساڵ درێژەی کێشا و هەر بۆیە، بۆ شتێکی لەبڕانەوە نەیە، دەگوترێ: «بوو بەخوێنی سیاوەش».
سیروان: ڕووباری سیروان. لەکوردستانی ئێرانەوە بەرەو وڵاتی کوردستانی عیراقێ دەڕوا.
سازو سەمتوور: ساز، ئامرازی موزیک. سەمتوور: ئەوژی ئامێرەکا موزیک یا دنە. سەنتوور.
سێ پێیی: جۆرە شایی‌یەکی کوردییە، قەراخی.
سڵسڵەو پلپڵە: زنجیری بە پوولەکە.
سوخمە: زوخمە، لەسەر کراسەوە لەبەر دەکرێ، جۆرە یەلەگێکی ژنانە، لەخامەکی سەوز و سوور و هتد دروست دەکرێ، ئەوە بۆ ژن... ئی پیاویش هەیە...
سایە: سێبەر، سادە.
سولتان ئاباد: نێوی شارێکە. کۆن بەچەمچەماڵ گوتراوە.
سەرتۆپ: یەکەم لە جوانی، یا لەئازایەتیدا.
سریلە: باڵدارێکی چکۆلەی جوانە دوو پەڕی وەک دوو شاخی لێ بڵند بوونەوە.
سوورە قانگ: جۆری مراویی سوور و سپییە.
سوێسکە: سۆسکە، تەیهوو.
سێر: تێر.
سیروو: ریشۆڵە.
سەوڵ: گوڵی پۆپە کەڵەشێرە، داری سەروو، داری قەیاخ ئاژۆتن.
سێوەڕە: سێپەڕە، جەت.
سوێسن: گوڵێکە زۆر بۆن خۆش.
سندم: پێوەندی ئاسن.
شیشۆقە: لەتکە سواڵەت‌و شووشەی ڕەنگاو.
شەوەکی: بەرەبەیان.
شەندەومەندە: مەسەلە دەڵێت: شەندە لەمەندە کەمتر نییە. یانی هەموو کەس وەک یەکە لە ماف‌و بەشدا.
شەپاڵ: جوان و نازەنین.
شەماڵ: مۆم، شەم.
شەمزینان: بەرەی شەمسەدین، ناوچەی شەمدینان، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ.
شەشدانگ: تێکڕاییی ملک، ئێستری پشت پان‌و قەویلە.
شلە: سووری پنۆک پنۆک.
شلوێ: لێخن، شێلوو.
شێخانی: شاییی شێخانی.
شەدە: مشکی، بەسەرەوە دەبەسترێ.
شاڵ و شاپک: کورتەک و شەڕواڵی کوردی باکووری کوردستان.
شاهۆ: نێوی کێوێکە لەکوردستانی ئێران.
شێلاقە: باڵدارێکی لنگ درێژە. قامچی، تازیانە.
شنگ: زۆر، هێز، ئەسپنگ، شینکەی کەم، ددانی

لێ گیرنابێ.
شنۆ: سروە، کزەبا، شنە.
شلێرە: گوڵێکی سووری ئاڵ، یان زەردی پیاڵە ئاسایی‌و سەرەونخوون.
شێست پەڕ: قەتمەر، پڕ.
شەکەت: ماندوو، هیلاک، وەستیای.
شەوەزەنگ: شەوی زۆر تاریک.
شۆ: شیوەرد.
شەما: مۆم، شەم.
شەمێ: شەم (شمع)، مۆم.
شەپاڵ: جوان‌و نازەنین.
شڕۆڵ: شڕو بێ بزگوڕ.
شکێر: بەر ئەشکەوت.
شالوور: جۆرە بولبولێکە.
شەش پەڕ: جۆری تۆوی جۆ.
شات: لکەداری یەکساڵەی چرۆ.
عابی: ڕەنگی ئاویی ئاماڵ شین، ئابی.
عاجی: هەر شتێکی لەددانی فیل، لەشەفرەی پیل، سازکریاوێ، کۆشکی عاجی.
غەریەنگ: گیایەکە تۆوی وردی وەک خاشخاش دەگرێ.
فیز: کیبر و بایی بوون.
فەلە: عیسەوی، مەسیحی.
فێرگە: مەدرەسە.
فرچک: مەلاژگ، مەلاشوو.
قوبڵە: گەڕەکێکە، جێگەی وەفایی، شاعیری بەناووبانگ بووە، لەشیعرێکا دەڵێ: «وەفایی ئاخری خێر بێ دەمێکە بێ سەرو شوێنە، شیعری «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەرزەکانیەتی.
قۆچە قانێ: بەردەقانی، کەهنیک، قەڵماسک.
قاچاندن: ڕفاندن.
قاشاغ: لاسکی گەنمەشامی.
قانگ: دووکەڵ، دەرفەت، بۆ دووبارە بازی کردن، دەنگی خوێندنی دوڕنا.
قوت: ڕووت.
قزە: ترسنۆک.
قاو: نەخۆشیی بەرزەولاخ.
قەڕاڵ: شا.
قەباڵە: قۆچان، سەنەد، قەواڵە.
قاش: کووز، نقێم.
قەپ: گاز.
قوش: باڵندە.
قاژ: قاژوو.
قومری: باڵدارێکە لەتیرەی کۆترەباریکە، یاکەریم.
قازیاخە: گیایەکی ئاوییە گەڵای لەپێی قاز دەچێ. وشەکە تورکییە (قاز آیاغی).
قوڕاو: گۆشتاوێکی چەورە کە بە ماستەوە دەخورێ.
کافەی شمشاد: مەیخانەیە لە تاران.
کڕنوش: ئیکلام.
کەژ: زۆر سپی.
کارگ: مریشک.
کەوش: بەگەل دەرچوونی کیژ و کوڕانە بۆ گیا کردن‌و ئاهەنگ گێڕان.
کەوی: ماڵی.
کەسەر: خەم‌و کوڵ.
کەڤر: بەرد، تەوەن، کەمەر، کەور.
کەن: پێکەنین.
کل: سورمە.
کل کردن: ناردن.
کڵ: جێگەی سوور کردنەوەی ئامانی گڵ.
کێشەر: جاذبة.
کێشکچی: پاسەوان. ئەم وشەیە بەئەسڵ تورکییە. لە ئیشیکچییەوە دروست بووە. ئێشک بە مانا حەرەمسەرایە، جاران بە بەرپرسی چاودێریی حەرەمسەرایان دەگوت

«ئێشیک ئاغاسی».
کرێت: دزێو، ناشیرن.
کرمۆڵ: دەموچاو ئاوڵاوی.
کەتنە: کەوتنە.
کەوتی: تۆپی.
کول: خەم، قوڵت.
کۆمەگ: یارمەتی.
کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەڵایە کە نازناوی شیعری: کاک، بوو.
کۆین ئاوا: گەڕەکێکە لە مەهاباد.
کۆڵە: مەسەلێکی مەشهورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.
کەزی: پرچ.
کۆلەدار: ئیستعمارگەر.
کانی سانان: نێوی جێگایە.
کەلوو: کولۆ.
کوند: کونە، کوندەبوو.
کەسەر: خەم.
کڵاوژێر: تاسکڵاوی زێڕی ژنان.
کرمەک: جۆرە خشڵێکی زێڕی ژنانە، لە کرم دەچێ.
کلۆجە: کوڵەنجە، یەلەگی ژنان.
کەمبەر زیو: پشتێند زێو.
کەمبەرچین: کراس یا کەوای ژنانەی ناوقەد قرتێنراوی چین چین.
کنج: جلکو کەلوپەل، جلوبەرگ.
کووم: کڵاو.
کەلاک: جەستەی مردار.
کەڵ: بڕەدار، نێرەگامێش، گای نێر، گیان لەبەرێکی کێوییە. درشت، ئازاو بەکار [کەڵەمێرد، کەڵەپیاو، کەڵەگا...].
کەندەسمە: کاسەڵە شینکە، مەگەزخۆرە.
کەونارا: دێرینە، لەمێژینە.
کەروێشکە: بزفتی خەلەودان بەدەم باوە.
کام: ئاوات، ئارەزوو، نەخۆشی، بلۆقاوی زاری یەکسم کە ژەمبردەی ئالیک دەبێ.
کارە: دەنگی بەرزی پەزو بەرخ، قارە.
کاسەڵەشینکە: قژاکە، تاق تاق کەرە، یاحەق، مەلێکە.
کوڕ کوڕ: قەتێ.
کفر: داری کفر، قتەروو، لەحاویە و دەم چەمان دەڕوێ، تێروو.
کەما: گیایەکی بەرزی گەڵادەرزییە، کارگی کەما لەهەموو کارگێ چێترە. دەگەڵ «لۆ»دا، کە ئەویش هەر گیایەکی بەرزی گەڵا دەرزییە، بۆ ئالیکی ئاژەڵ دەبار دەکرێ.
کووزەڵە: کوزبەرە، وەک کەوەر و تەڕەتوورە دەخورێ، تامی توور دەدا، لەنێو ئاوی خوڕدا دەڕوێ.
کاردو: کاردی، هاز.
کوڕادە: قوڕادە، تەڕەکێوی.
کەنێر: گیایەکە گوڵی جوانی هەیە. نێوی دوو جۆرە داریشە، یەکیان بە دڕوو، ئەوی دیبیان بێ دڕک.
کڵاوین: جۆری ڕێواس.
کەزی: پەلک، پرچ.
کەلەم: گیایەکە لە تیرەی کەلەرم، بنەکەی وەک پەتاتە دەکرێ بە چێشتی «برنج و کەلەم» عەجەم زۆری حەز لێ دەکەن، لە کەربەلاو نەجەف و بەغدا (تەمن کەلەم)ی پێ دەڵێن.
کامیۆن: لۆری.
کابان: کەیوانوو، کەیوانۆ، خانمی ماڵێ، بنەوانە.
کاکی بەکاکی: پانو بەرین و بێ ئەم سەرو ئەوسەر.
کۆک: تەیار و ڕێکوپێک.
کەل: چیا، کەژ، کۆ، کێو، قەڵشت، بڕەدار، جێگەی دانی کەوتوو، بەهرە، فائیدە، نێوەندی دوو چیا.

گاڵ: هەرزنە تاڵە.

گزە: حیلە، فێڵ.

گەوکردنەوە: پێکەوە لکاندن.

گەوەڕ: گەوڕ، تەویلە.

گیانەڵا: سەرەمەرگ، گیاندان.

گۆرمزە: گیایەکی کوێستانییە.

گەلەخوێ: خاوەن مێگەڵ.

گرار: دانەوێڵە، شۆربا.

گەلۆ: داخۆ.

گرێی بەرکۆژە: دوگمەی یاخە.

گڕ: بڵێسە و گڕگرتن.

کڵکۆ: قەبر.

گـوێن: باڵدارێکە شـەوتاڕۆژ هەر دەڵێ: هم هم دەش حیلینێ.

گۆڕ: زەوی ڕێکو تەختە، قەبر.

گەماڵ: سەگی نێر.

گزیر: بەردەستی کوێخا لە گوند، جاش کوێخا.

گوڵ عەنبەر: خورماڵ.

گەردانە: ملوانکە.

گـۆبەرۆک: ڕێزە دوگـمـەی زێڕو زێو کـە لە بەرۆکو پێسیر دەدرێ.

گـێلگێلە: ڕیزە گـولێنگەی تێکخـراو بۆ سـەر و شەدەی ژنان.

گـرژال: ڕەنگێکە بۆ مـەرەز کـە لەنێـوان ڕەشو سووردایە، سووری ئاماڵ ڕەش.

گـۆشـتـە زوون: گـۆشـتـی سـاغ کـە لە پاش سـاڕێژ بوونەوەی برین سەرهەڵداتەوە.

گـاڵە: دەنگی پێکەنینی سـاوا، هەراو هوریا، قریوە.

گوشاد: وەکری.

گۆڵ: ئاڵۆزی و لێک ئاڵاوی.

گەز: قەپ، گاز.

گـێلم بەریاغ: (Golin Parmagi) تورکـییـە، واتە: قـامکی بووک، (أصـابع العـروس) بەحـارەوی، بە جـۆرە شـیـرنـیـیـەک دەگـوترێ لە جۆری بورمە.

گوێ بەرخە: گیایەکە لە گوێی بەرخ دەچێ.

گوڵە بابوونە: گوڵە بەیبوون.

گێلاخە: گیایەکە بۆ چێشت خۆشە.

گوزروان: گیایەکە بۆ دەرمان چاکە، بنی دوورە.

گۆوەند: شایی.

گـیـابەند: گـیـایەکـە زۆر بۆنو بەرامی خـۆشـە، کیژوکاڵان بەزلفیاندا دەکەن.

گەزیزە: بلازیر، گوڵێکە سەرەتای بەهارێ دەپژێ.

گیسک: کەزی، پرچ.

گرد: تەپە، تەلان.

گزرە: گیای وردکراو بۆ چەرەو لەوەڕی ئاژەڵ.

گژە: دەنگی بای بە تەوژم.

گورد: چاپکو ئازا، بەگوڕ، ئەم وشەیە لەشانامەدا هاتووە و بە مانای ئازایە.

گوێ سوانە: سواندە.

لاجانگ: نێوان ڕوومەتو ئەستۆ.

لکێن: پێوە نووسان.

لێڕ: دارستان، جەنگەڵ.

لێو: لیکاو.

لالەباس: باغـێکە، گـۆمی تەتەکـە لە نزیک ئەو باغەیە.

لک: پەل، لکە: پەلە.

لەک لەک: حاجی لەقلەق.

لاوک: سترانی قارەمانیەتی، لاوژە.

لووشـە: قـووت دانی بەسـاغی، گـیـایەکی دە ناو دۆکولێوی دەکرێ.

لالە هەباسی: گــــولێکی بەرزە باڵایە، بە زۆر ڕەنگیان هەیە، گوڵی حەوت ڕەنگ.

لاولاو: گـولێکی ناسکی بە زۆر ڕەنـگ، بەدەوری لکو چڵەداردا لوول دەخوا، لاڤلاڤک.

لەمنتان کەوی: ئافەرم، بتـان ڕەژم، قـسـەیەکی بۆ دەنەدانو هاندان دەگــوترێ، هێندێ جــار..

لەمنت نەکەوێ.. دەگوترێ.
لۆری: ئۆتومبیلی بارهەڵگر، کامیۆن.
لوان: ڕۆیین، گونجان.
لیتە: قوڕەلیتە، چڵپاو، هڕی، لەهی.
لەک: تیرەیەکە لەلوڕ، سەگەوەندەکانیان بەدزی کل لە چاو ڕفێن نامێن، حەمە سەعید بەگی جاف لە کتێبی «ئاوارە»کەیدا زۆری باس کردوون، بەزۆری لای کولیایی و چوارەوەند دەژین... حیکایەتی جەیران چاوەکەم، لەو ناوچەیە رووی داوە...
لەز: خێرا، خێرایی.
لەش بەبار: نەخۆش.
لیچ: لچ.
لاسەرە: خشڵێکی ژنانە بەلایەکی سەرەوە قاییم دەکرێ.
لاگیرە: زەنبەرێکە بەلای سەرەوە قاییم دەکرێ.
لوولاک: لوولاق، گاللۆر.
لەرزانە: خشڵێکی ژنانە.
لوولە: خشڵێکە بۆ دووعا تێخستن، بەزۆر مانای دیکەش هاتووە لوولەو زنجیر لەزێڕ.
ماسی گرە: باڵدارێکە بەماسی دەژی.
مەخمەر: پارچەی مەخمووری ڕەنگ سەوز، مەخمەڵ.
مشت: دەست.
ماڵو ویران: ماڵتان وێران.
مشت: دەست، ناو لەپ.
مەگین: مەگەر.
ما چی کەم: ئەدی چ بکەم.
مژی: مێشک.
مر: تێر، تورخەکردوو.
مرۆگورێن: پیاوکوژ.
مێشە: دارستانی بی لەدەم چەم، لێرەوار، بێشە.
مەزرەق: شیلاقەی نوک ئاسن.
مەولەوی: نازناوی بنەماڵەییێکە بژیشکی دەکەن.
ملە: ڕقەبەرێ، ڕەگ برە.
ماسوو: گوندێکە لەنێوان لاجانو سابلاغا، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەوێ بەسەر بردووە.
مازێ: نێوی چیایەکە لە کوردستان.
مز: کرێ.
مەرنەمووک: «من ربُّك» پرسیارێکە لە کاتی تەڵقینی مردوودا دەگوترێ. واتا: خودات کێیە؟
مەتاڵ: قەڵغان، مەرتاڵ، کان، مەعدەن.
مووچ: جومگە، ماچ، رووناخۆش، قوت٠ گوێ مووچ.
مەلوول: مات، زەبوون.
مەچک: مەچەک، زەند، نێوان جومگە و ئانیشک.
مەندێ: گیایەکی کوێستانییە دەگەڵ ژاژیو پەنیر دەکرێ.
مێخەک بەند: بەرمووری لە مێخەک.
مەکسی: قسەی سەرزارەکی بە بێ کردەوە.
ماڵیاوا: گوندێکە لەکوردستانی عێراق.
ماک: ئەسڵ، بنەما، بنواشە، بە زۆر مانا دێ...
مۆزە شینە: کەوش، مووزک، پێڵاو.
مێکوک: دار بەلەک، کورتیزۆنی لێ دەردەهێندرێ، مایەی کۆکا کۆلاو بیپسی کۆلاشی لێدەردەهێندرێ، لەزۆر جێگا، شەربەتی «سووس»ی لێ دروست دەکرێ. لە مووسڵو بەغداو شامو قاهیرە باوە.
مێژۆرد: گیایەکە بۆ ئاژەڵ زۆر خۆشە.
ملوانە: گەردانە، ملوانکە.
مێلاقە: ڕەبەنۆک، کلاوسوورە، تەنها گوڵێک دەگرێ، بە تەنهاشە، بۆیە ڕەبەندیان پێ‌گوتووە... بندوورەشی پێ دەگوترێ.
مفتەخۆری: بەلاش خۆری، مشەخۆری.
مەکۆ: جێگەی کۆبوونەوەی خەڵک، کۆگا، مەکۆی دزان.

مامیرن: گیایەکی بۆ دەرمان دەشێ.
موشکوڵ: چەڵەمە، کەڵەم، ئاستەنگ، گرفت.
نەفرین: لەحنەت، لەعنەت، نفڕ.
نریا: نرا.
نەورۆزە: گوڵێکی زەردە بەر لە گەزیزە دەردەچێ.
نوقم: نقوم، ژێر ئاوکەوتوو.
نەبەرد: شەڕ، گەڕ، جەنگ.
نواڵ: شیوەڵەی چکۆلە بەقەد چیاوە. زۆر مانای دیکەی هەیە.
نزار: نسێ، نسار، نسرم، لێڕەوار، مانای دیکەی زۆرە.
نیاگان: باپیران.
واز: ئارەزوو.
وازی: گەمە، حەز.
والا: بەتاڵ، کراوە، سەروەتاک، ڤالا، ئالاو والای بووکەڵە.
واتن: وتیان.
وزە: تاقەت، تابشت، بڕست، بڕشت، تاوشت.
وەگوێزن: ڕاگوێزن.
هەتوان: مەڵحەم.
هەڵپە: پەلە، تەماح، تاسەی زۆر.
هەلووک: دارێکی هێند بستێکە و دادراوە، هەلووکێن بازیەکەیەتی.
هەیڤ: مانگی عاسمان.
هەڕەت: دەرفەت، کێس، گەرمەی شت، زۆربی شت، [هەڕەتی جوانی].
هاکا: لەپڕ، هەربینا، لە نکاو هەر کاتێکت زانی.
هەیهات: دوورە، لە کران نایە.
هەی داد: هاوار بە دەنگمەوە بێن.
هەڵۆ: باڵدارێکی ڕەشی ڕاوکەرە، زۆر بەهێزە.
هەوێردە: باڵدارێکە کەمێ لە ڕیشۆڵە زلتر، کونج کونجییەو زۆر ئاشقە هەرزنە، زۆر قەڵەوە. [ئوێردەک].
هەڵدێر: تاڤگە، جێگەی زۆر بەرز و قیت لە شاخدا.
هەڵز: گیایەکی بەناووبانگی گەلا دەرزیییە، لە تیرەی کەماو لۆ. بۆ دەرمان دەشێ، بۆ چێشت خۆشە و لەوەڕی چاکە.
هێرۆ: گیایەکە بۆ دەرمان دەشێ، هەڵمەڵە.
هەلەلە: بالۆرە بەگەروو، هەیگۆ، هەیگۆ.
هەر بینا: هەر کاتێکت زانی، لە ناکاو لە پڕ.
هامێز: باوەش.
هەوای تێکەڵ: ئاهەنگی چەند قۆڵی.
هەوری: پارچەیەکی ئاوریشمی تەنکە ژنان بەسەر خۆی دادەدەن.
هەژگەل: لکەداری وشکەوەبووگ.
هەندرێشن: گیایەکی کوێستانی.
هێڵە: ئاموور.
هەڵوەدا: عەوداڵ، لە دووی شتێک وێڵ و سەرگەردان.
هەراشە: زۆر گەورە بوو.

ناوەڕۆکی بۆ کوردستان

وشەیەکی پێویست 5
پێشەکی چاپی سێهەمین 7
پێشەکییەک بۆ چاپی دووهەم 14
پێشەکییەک بۆ چاپی یەکەم 17

بەشی یەکەم 20
- هەر کوردم 20
- نامرادێک 21
- خۆشیی دوارۆژ 22
- لە خۆتم بپارێزە 25
- بانگی شەڕ لەمارسەوە 27
- تابووتی زۆردار 29
- مەی 33
- مەی 34
- سەرماو بەهار 35
- سەلام ئازاد بوون 38
- کورد بێکەس نییە 40
- نەشمیل 41
- سوێندێکی گەورە 45
- شۆڕشی خۆ کرد 49
- نامە بۆ وارشەو 50
- پەیام بۆ ماوماو 55
- سروود 59
- من و بولبول 60
- سروودی ئاشتی 90
- شەوێک زیندان 91
- فرمێسکی هەژارێک 96
- دەمەتەقەی پیرۆت و بایز 98
- سپۆتنیک 101
- جوچک و سپۆتنیک 103
- پەڵە هەورێک 105
- چەپکە گوڵێک 111
- دەمەتەقەی بایزو پیرۆت 114
- وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی 116
- پیرۆزبایی 118
- پاڵەوانێک 119
- شەیتان دەڵێ ئامین 124
- ڕۆژێکم هەیە 126
- پەیکێک 139
- لکە زەیتوون 144
- پێشکەش 146
- ئاواتەخوازی 147
- وەڵامێک بە شەماڵدا 147
- کارتی جێژنە پیرۆزەی نەورۆز 148
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 148
- پیاوی چی؟ 151
- باوەڕی بێکەس 152
- کوردم 155
- دەمەتەقەی بایزو پیرۆت 156
- کارتی جێژنە پیرۆزە 158
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 158
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 160
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 162
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 164
- ئافەرین بۆ گیانبازان 165
- سروود بۆ قوتابیان 167
- سروودێک بۆ پێشمەرگە - کوردستان 168
- کاوەی مەزن 169
- بۆ پێشەوە بارزانی 174
- لامەرکەزی 176
- وەفدی کوردستان 177
- سروودی جاش 179
- جاش تووڕەن 181
- بەرەو موکریان 183
- جاش چوونە میصر 241
- مارمێلکە نیم 242
- جاش و باش 244
- چۆن بوومە پێشمەرگە 249
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 256
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 257
- هانی هانی 259
- چۆن بوومە پێشمەرگە 260
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 266
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 268
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 269

- شیرین بەهارە 271
- کوێخای بەکرەجۆ 273
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 274
- بەکرەجۆ 276
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 277
- قەوانە شڕە 279
- تیتل و بیبل 283
- بەسەر هاتەکەم 286
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 294
- چۆن جێژنە ئەگرین؟ 296
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 303
- کوتکی کاوە 305
- کاوە: بارزانی 313
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 315
- بەزمی بەهار 319
- دوژمنی نەزان 322
- چیرۆک 323
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 331
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 334
- دەمەتەقەی پیرۆت و بایز 338
- لەدەمی نەهەنگا 342
- حەللەق مەللەق 344
- مەتەڵ 347
- سروود 350
- سروود 351
- قۆناغەکانی ژیان 352
- کۆڕی زانیاری کورد 354
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 354

بەشی دووەم 357
- کەرو گا 357
- کەری کوڵ 359
- زەنگی مشکان 360
- کەوە شەلە 362
- هەویری بەموو 363
- ڕێوی بە فیشاڵ 364
- ملی درێژ مێژووە 365
- داوەڵ 366
- دەرسی بەچەپۆک 367
- سواری مار 368
- کەری بێگار 371
- پەشیمانی پینەیە 372
- بەزمی رووتی 375
- کوردستان بەهەشتە 377
- دەمی نایگاتێ 378
- هەر تیرەیەکن 378
- درۆ بە درۆ 379
- بەلاف پێک نایە 380
- وێرانەیە یان ماڵە؟ 381
- هەڵە لە چیدایە؟ 381
- سەرچاوە سوێرە 382
- هاواری لەسەرە 383
- دزی جادوو 384
- باوکی 385
- لەمەرد ئەگەڕێ 386
- ئەوینی گەورە 387
- چاکە لەگەڵ خراپان 388
- مشک و مێروو 388
- کرمی ناوخۆ 389
- پشوو درێژ 390
- جێ ژووان 391
- ئایەتی گۆپاڵ 391
- بایەک 392
- ڕێوی و کەڵەشێر 393
- ڕەقەو مراوی 394
- مێشک و دڵی نییە 396
- قەل و کەو 397
- کەر بۆ سەرزەماوەند 397
- خیگە بەری نادا 397
- گورگ و بەرخ 398
- کەرو کەوڵەشێر 399
- قەل و بولبول 400
- گریان نەک نان 401
- بیخە زمانم 402
- لە بەهاری نەهاتوو 403
- تووتیی کەچەڵ 403
- ورچی نەکوژراو مەفرۆشە 405
- دۆستی نەزان 406
- کەر بەلاحەول ناژی 407
- ئەگەر 408
- ژوانێکی دوور 409
- ورگەمەڕ 410
- هەڵەی زمان 410

- شۆربا و پشکەڵ 411
- لە چەرو تاژی 411
- لە دڵی نەداوە 412
- کونە کۆتر 412
- کێ زاناترە 413
- کەمی لە بیرە 413
- راست و درۆ 414
- دڵۆ بەدەهۆڵ 414
- ریش هەڵتەکێنە 414
- گۆڕە یان ماڵە 416
- چ دەبارێ 417
- ئێستر باج نادا 418
- فیل لە تاریکی 419
- لە سراج الدینەوە 421
- لەمەلا ئەبوبەکرەوە 422
- لە سەرکێلی ئەبو عەلای مەعەڕڕی 422
- لە عەرەبییەوە 422
- هاواری زۆر لێکراو 422
- ژوان 427
- کەرستەی ژن 427
- بۆق و گامێش 428
- مێزەری مەلا 429
- دەبوو بیزانیبا 429
- رەنج و گەنج 431
- دەرمانی دەباغ 432
- تاوانی میرە 432
- فرشتە 434
- هەژار هەر هەژارە 434
- کەروێشکاوا 435
- هەڵۆ هەر بەرزە 437
- خۆی خۆشتر دەوێ 442
- خێوی گوڵ و فرمێسک 443
- لە نامیق کەمالەوە 445
- لە ئەبو نەواسەوە 445
- لەنازانم کێوە 446
- فرمێسکی هەتیو 446
- کۆهستان 447
- خێوی گوڵ و وەنەوشە 449
- مانگەکانی ساڵ 450
- سروود بۆ پێشمەرگە 452
- سروودێک 454
- کاوێژی لە مێژینەیەک 454
- رەمەزانی ١٣٢٣ 457
- هەژار ئامۆژگاری شێرکۆی کوڕی خۆی دەکا 460

بەشی سێهەم 464

- بەیتی سەرەمەڕ 464
- بەپاکی بمرە 515
- ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟ 516
- سمێڵ بابڕ 517
- لای لایێ 517
- لێفە شڕە 521
- غەزەل 523
- دیسان غەزەل 524
- تێهەڵکێشی شیعری حافظی شیرازی 525
- نەی پسێنی 526
- تێهەڵکێشی ناهیرەی مەلا باب 527
- چوارینە 527
- زەردی لیمۆ 535
- ژوانێک 536

بەشی چوارەم 538

- بارزانی نامری 539
- دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت 543
- تاکەی 545
- هەر شەو نابێ 551
- رۆژی کورد 553
- رێبەری نەمر 556
- نموونەی هونەر 559
- بەیادی تۆ دەژی دڵم 561
- بەیادی بارزانی 563
- ئەستێرەیەکی گەش 570
- شابازی چیا 574
- خوایە بەس نەبێ ئیتر 575
- کورد لە فەرموودەی تۆ ناگا 580
- وەک بارزانی نابێتەوە 593
- بۆ کاک ئیدریس: گوڵی خانەدانی بارزان 597
- شینگێڕی 599
- ژارگەی ماران 602

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی
ئاراس
هەتا ئێستە ئەم کتێبانەی خوارەوەی بڵاوکردووەتەوە:

(١) هەڵکەوتی دیریکی لە کوردستاندا. دانانی: حوسێن حوزنی موکریانی.
(٢) سەروا. دانانی: د. عەزیز گەردی.
(٣) ژنی کورد بەستەم دەورە دراوە. دانانی: د. کوردستان موکریانی.
(٤) الحرب الكردية وإنشقاق ١٩٦٤.تأليف: ديڤيد ادامسن وجرجيس فتح الله.
(٥) رحلة الى رجال شجعان في كردستان. تأليف: دانا ادامز شمدت. ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله.
(٦) جمهورية مهاباد ـ جمهورية ١٩٤٦ الكردية. تأليف: وليم ايغلتن الابن. ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله.
(٧) كردستان أو الموت. تأليف: رينيه موربيس. ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله.
(٨) كرد وترك وعرب. تأليف: سي.جي. ادموندز. ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله.
(٩) طريق في كردستان. تأليف: أي.ام. هاملتن. ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله.
(١٠) ئەدەبی رووسی و کێشەی پاستیرناک. دانانی: د. مارف خەزنەدار.
(١١) لە پێناوی راستی و کورد و خانیدا. دانانی: محەمەدی مەلا کەریم.
(١٢) کۆچی سوور. رۆمانی: حەمە کەریم عارف.
(١٣) مساهمة علماء كردستان في الثقافة الاسلامية. تأليف: محمد زكي حسين.
(١٤) لە کوردستانی عێراقەوە هەتا ئەوبەری چۆمی ئاراس. نووسینی: مورتەزا زەربەخت. وەرگێڕانی لە فارسییەوە: شەوکەت شێخ یەزدین.
(١٥) فەرهەنگی کوردستان. دانانی: گیوی موکریانی.
(١٦) خاک و کێشەی مان. رۆمان: عەزیزی مەلای رەش.
(١٧) امارة بهدينان الكردية. تأليف: صديق الدملوجي . تقديم: د. عبدالفتاح علي بوتاني.
(١٨) المجتمع البشري لماذا يشبه مستشفى المجانين...؟. تأليف: مسعود محمد.
(١٩) جوایەز. بەرهەمی نۆ شاعیری هەولێری.
(٢٠) نەخشەی رۆنانی رێژەی کار لە زمانی کوردیدا. ئەندازیار د. شێرکۆ بابان.
(٢١) زریزەی زێڕین. دانانی: محەمەد ساڵح ئیبراهیمی.
(٢٢) شێخ رەزای تاڵەبانی شاعیری گەورەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست. دانانی: ئەحمەد تاقانە.
(٢٣) خۆیبوون و شۆڕشی ئاگری. دانانی: رۆهات ئالاکۆم. وەرگێڕانی: شوکور مستەفا.
(٢٤) عەبدورەزاق بەدرخان. دانانی: جەلیلێ جەلیل. گۆڕینی بۆ کوردی باشوور: شوکور مستەفا.
(٢٥) القومية الكردية و د. عبدالله جودت في مطلع القرن العشرين. تأليف: ماليسانژ. ترجمة: شكور مصطفى.
(٢٦) کۆمەڵناسیی گەلی کورد. دانانی: مارتن ڤان برووینن سن. وەرگێڕانی: شوکور مستەفا.
(٢٧) هەڵبژاردنەکانی کوردستان. دانانی: بەدران ئەحمەد.
(٢٨) تنوع الكرد في العراق ـ مدخل الي السياسة. تاليف: سامي شورش.
(٢٩) هەڵەبجە ـ کارەساتی کیمیابارانی ساڵی ١٩٨٨. دانانی: هەورامان عەلی توفیق.
(٣٠) گاڵتە بەچەک. رۆمان ـ نووسینی: جێمس ئۆڵدرج. وەرگێڕانی: د. عەزیز گەردی.
(٣١) لە مۆرکە تایبەتییەکانی رێزمانی کوردی. دانانی: د. شێرکۆ بابان.

(٣٢) بەرەو ڕێزمانی کوردی، بەرەو زمانی نووسین. دانانی: د. شێرکۆ بابان.
(٣٣) نادرنامەی ئەڵماس خانی کەڵهوڕ. ئامادەکردنی: شوکور مستەفا.
(٣٤) نظام الأناضول الشرقية. تاليف: اسماعيل بيشكچي. ترجمة: شكور مصطفى.
(٣٥) سینتاکسی رستەی کوردی. د. کوردستان موکریانی.
(٣٦) فەرهەنگی شارەزوور. کوردی- ئینگلیزی. دانانی: د. شەفیق قەزاز.
(٣٧) الصراعات الدولية. تأليف: محمد احسان رمضان.
(٣٨) مەلا مەحموودی بایەزیدی یەکەمین چیرۆکنووس و پەخشاننووسی کورد. دانانی: د. فەرهاد پیرباڵ.
(٣٩) گێتی زیندەوەر. دانانی: عەلائەدین سەجادی.
(٤٠) مێژووی پەخشانی کوردی. دانانی: عەلائەدین سەجادی.
(٤١) دیوانی شێخ رەزای تاڵەبانی. ئامادەکردنی: شوکور مستەفا.
(٤٢) كردستان ودوامة الحرب. تأليف: محمد احسان رمضان.
(٤٣) ڕۆمانی ڕێگا. دانانی: محەمەد مەولوود مەم.
(٤٤) مقالات حول القضية الكردية. تأليف: فوزي الأتروشي.
(٤٥) حياتي الكردية أو صرخة الشعب الكردي. مذكرات: نورالدين زازا.
(٤٦) بۆ کوردستان. دیوان: هەژار موکریانی.

ئەم کتێبانەی خوارەوەش بەڕێوەن:

(٤٧) جنوب كردستان في الدراسات الانثروپولوجية. ترجمة: جرجس فتح الله.
(٤٨) مبحثان على هامش ثورة الشيخ عبيدالله النهري. تأليف: جرجس فتح الله.
(٤٩) مهد البشرية او الحياة في شرق كردستان. تأليف: دبليو. أي. ويگرام وادگار. تي. أي. ويگرام. ترجمة: جرجيس فتح الله.
(٥٠) حەمکێ توڤی. دانانی: د. مەسعود کتانی.
(٥١) فەرهەنگی مەرگ و ژی. فەرهەنگێکی کوردی - کوردییە. دانانی: مەلا خەلیل مشەختی.